

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

На правах рукопису

СМУЖАНИЦЯ ДІАНА ІВАНІВНА

УДК [811.161.2+811.111]’373

**ЗАПОЗИЧЕННЯ ЯК РЕЗУЛЬТАТ КОНТАКТУВАННЯ МОВ
(на матеріалі юридичних термінів української та французької мов)**

10.02.15 – загальне мовознавство

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Науковий керівник:

Фабіан Мирослава Петрівна,

доктор філологічних наук, професор

Ужгород – 2011

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ-ЗАПОЗИЧЕНЬ ЯК РЕЗУЛЬТАТУ КОНТАКТУВАННЯ МОВ	10
1.1. Процес запозичення в аспекті контактування мов	10
1.2. Юридична термінолексика як результат міжмовних контактів	14
1.2.1. Витоки юридичного терміна як продукту процесу запозичення	14
1.2.2. Властивості юридичного терміна	23
1.2.3. Системність як основна ознака юридичного терміна .	31
1.3. Типи юридичних термінозапозичень в українській та французькій мовах	40
1.4. Методика зіставлення українських і французьких юридичних термінів-запозичень	47
Висновки до розділу 1	49
РОЗДІЛ 2 ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ПРОЦЕСИ В ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНОСИСТЕМАХ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВ	51
2.1. Процес синонімії в юридичних терміносистемах української та французької мов	51
2.2. Процес полісемії в юридичних терміносистемах української та французької мов	63
2.3. Процес омонімії в юридичних терміносистемах української та французької мов	73
2.4. Процес антонімії в юридичних терміносистемах української та французької мов	81

2.5. Гіперо-гіпонімічні зв'язки в юридичних терміносистемах української та французької мов.	85
Висновки до розділу 2	95
РОЗДІЛ 3 ПРОЦЕСИ АДАПТАЦІЇ ЗАПОЗИЧЕНЬ В ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНОСИСТЕМАХ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВ	98
3.1. Процес асиміляції греко-латинських і міжнародних елементів в юридичних термінах української та французької мов	98
3.1.1. Асиміляція запозичень із класичних мов в українській і французькій юридичних термінологіях	99
3.1.2. Асиміляція інтернаціоналізмів в юридичних термінах української та французької мов	111
3.2. Процес термінологічного словотворення з запозиченими елементами в українській та французькій мовах	121
3.2.1. Відтворення морфологічних моделей термінотворення французьких юридичних термінів з запозиченим елементом українською мовою	125
3.2.2. Юридичні терміни синтаксичної групи в українській і французькій мовах	133
3.3. Процес метафоричної і метонімічної транспозиції в юридичних терміносистемах української і французької мов	136
Висновки до розділу 3	155
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	159
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	165
ДОДАТОК	197

ВСТУП

Дисертаційне дослідження присвячене вивченню процесу і результату запозичення юридичних термінів в українській і французькій мовах. У роботі встановлено закономірності й відмінності питомих юридичних термінів і термінів-запозичень у понятійних апаратах законодавства України і Франції; на основі зіставлення лексико-семантичних процесів (полісемії, синонімії, омонімії, антонімії), характерних для юридичних термінозапозичень, визначено їхню роль у міжмовному обміні інформацією представників юриспруденції українського і французького соціумів.

Сучасна лінгвоконтактологія характеризується тенденцією до виокремлення *власне мовних контактів* як міжмовного зв'язку [68; 92; 96; 202] та *інтерференції мов* [30; 32; 308]. У реферованій праці мовні контакти розуміємо у широкому сенсі як одну з рушійних сил, що зумовлює зміни в мовних підсистемах і відповідно такий вид взаємодії мов, як запозичення.

На сьогодні вже ґрунтовно вивчено адаптацію запозичень в окремих мовах: українській [4; 37], російській [69; 132; 150], англійській [276; 277; 304; 309], італійській [227], німецькій [254; 270; 284], польській [146; 252], французькій [20; 48; 134; 229; 290]. Зроблено перші спроби зіставити особливості запозичень у двох споріднених мовах паралельно [143] та запозичень із класичних мов у науковій термінології сучасних європейських мов [31].

Останнім часом дослідники зосереджують увагу на аналізі запозичень у різних терміносистемах, зокрема в юридичній. Так, уже представлено наукові результати з історії становлення субмови права [23; 197], методології юрислінгвістики [9; 181].

Комплексно проаналізовано особливості англійських текстів у сфері юриспруденції [159], карно-процесуальної лексики [213], функцій юридичних термінів [54; 80; 120; 145; 186], словотвірної і структурно-семантичної організації англійських юридичних термінів [81], юридичних

сентенцій у французькій мові [114], правничої термінології у законодавчих актах України [218], адаптації англомовних запозичень в українській правничій термінології [199].

Актуальність дисертаційної роботи зумовлена загальною тенденцією соціолінгвістики до комплексного дослідження процесів контактування мов, результатом яких є не лише лексичні запозичення, а й термінологічні. З огляду на таку постановку проблеми, необхідним є вивчення закономірностей адаптації юридичних термінозапозичень у двох неблизькоспоріднених мовах – українській та французькій, на тлі яких особливо виразно поставатимуть відмінності, пов'язані з соціокультурними аспектами функціонування цих термінів у кожній із зіставляваних мов.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Ужгородського національного університету за напрямом “Методика викладання іноземних мов і Болонський процес”, що розробляється на кафедрі іноземних мов (тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Ужгородського національного університету (протокол № 13 від 23 грудня 2010 року).

Метою дисертаційної роботи є виявлення особливостей запозичень як результату мовних контактів у юридичних терміносистемах української і французької мов.

Поставлена мета передбачає виконання таких **завдань**:

- визначити теоретико-методологічні засади вивчення юридичних термінозапозичень як результату контактування мов;
- розробити методику зіставлення юридичних термінозапозичень в українській і французькій мовах;
- встановити закономірності й відмінності питомих юридичних термінів і термінів-запозичень у понятійних апаратах законодавства України і Франції;

– виявити особливості семантичних процесів у юридичних терміносистемах української і французької мов;

– проаналізувати основні шляхи виникнення термінологічної полісемії, омонімії та синонімії при міжмовному аналізі термінів, один з яких є запозиченим;

– зіставити основні продуктивні моделі юридичного термінотворення з запозиченим елементом в українській і французькій мовах.

Об’єкт дослідження становить українська і французька юридична термінологія кримінального, цивільного, конституційного, міжнародного і трудового права.

Предметом дослідження є питоми й запозичені юридичні терміни в українській і французькій мовах.

Джерельною базою дисертації є: Французько-український словник правничої термінології (Ю. Федько); Французько-руський юридический словарь (Г. Мачковский); Російсько-український словник юридичних термінів (В. Драюк, С. Журавльов); Латинсько-український та українсько-латинський словник юридичної термінології (Е. Швед, О. Яцків); Сучасний словник іншомовних слів (О. Скопненко, Т. Цимбалюк); Новий словник іншомовних слів (О. Сліпушко); Сучасний словник іншомовних слів (О. Семотюк); *Vocabulaire juridique* (G. Cornu); *Dictionnaire de la langue française*; *Dictionnaire encyclopédique de la langue française*; *Lexique de termes juridique*; *Dictionnaire Le Robert*; *Dictionnaire Larousse en 5 vol.*

Фактичний матеріал дисертації становлять 5000 юридичних термінів кримінального, конституційного, трудового, міжнародного, цивільного права (по 2500 одиниць у кожній мові). Для аналізу було залучено тексти наукової, науково-популярної та законодавчої літератури: окремі статті науково-теоретичних журналів, монографій (загальний обсяг – 300 стор.). Для уточнення семантики окремих французьких юридичних терміноелементів використовувалися результати, здобуті методом інтерв’ювання спеціалістів-правників Франції.

Методи дослідження. *Зіставний метод та елементи методики компонентного аналізу* сприяли виявленню спільних закономірностей і відмінних особливостей у семантичних структурах юридичних термінів української і французької мов; *метод аналізу словникових дефініцій* дозволив простежити динаміку розвитку семантики досліджуваних термінів в обох мовах; *елементи етимологічного аналізу* дали змогу встановити походження юридичних термінів в українській і французькій мовах; *методика контекстуального аналізу* застосовувалася для характеристики особливостей функціонування юридичних термінозапозичень у зіставляваних мовах.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що в роботі *вперше* виявлено спільне грецьке та латинське походження юридичних термінозапозичень в українській та французькій мовах; однакові процеси фонетико-графічної асиміляції (транслітерації, транскрипції, поєднання транслітерації й транскрипції в одному терміні) юридичних термінів в обох мовах; спільні способи термінотворення від латинських та грецьких основ; частковий або повний збіг значень запозичених термінів чи терміноелементів; розбіжності встановлено: у граматичній адаптації (пристосування запозичених іменників до категорії відмінка та числа в українській мові); у семантиці інтернаціоналізмів французької й української мов; у різному стилістичному забарвленні українських і французьких термінів, утворених шляхом метафоричної чи метонімічної транспозиції; у функціонуванні (законодавча документація та юридична література в Україні і Франції оперують різними поняттями; французька мова використовує термін-латинізм, українська – питомий); у способах виникнення омонімії (втрата словом “проміжної” ланки, порушення зв’язків між значеннями полісемантичного слова).

Теоретичне значення дисертації пов’язане з поглибленням теоретико-методологічних засад вивчення лексичних і термінологічних запозичень як результатів міжмовних контактів. Теоретичні здобутки роботи розширюють загальну теорію термінознавства в аспекті лексико-семантичних процесів у

сфері юридичної термінології і становлять значний внесок у розвиток теоретичної юрислінгвістики.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їхнього застосування в нормативних курсах із загального мовознавства, сучасної української літературної мови (розділи “Фонетика”, “Морфологія”, “Словотвір”, “Лексикологія”), лексикології французької мови, стилістики української мови, стилістики французької мови, порівняльної типології французької та української мов, теорії і практики перекладу, галузевого перекладу. Фактичний матеріал дисертації може бути використаний при укладанні двомовних термінологічних словників, перекладі науково-технічної літератури зі сфери юриспруденції.

Розроблена в дисертації комплексна методика зіставного аналізу юридичних термінів української і французької мов уже апробована і дала позитивні результати у процесі навчання студентів юридичного факультету ДВНЗ “Ужгородський національний університет”, які вивчають французьку мову.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційного дослідження висвітлювалися в доповідях на *чотирьох* міжнародних наукових конференціях: “Романістичні дослідження: сучасний стан та перспективи” (Львів, 1997), “Сучасні дослідження з іноземної філології” (Ужгород, 2008, 2010), “Проблеми зіставної семантики” (Київ, 2011), а також на науково-звітних конференціях професорсько-викладацького складу ДВНЗ “Ужгородський національний університет” (Ужгород, 2000, 2004 – 2008, 2010, 2011).

Публікації. Проблематику, теоретичні й практичні результати дисертаційного дослідження висвітлено в одинадцяти публікаціях, дев’ять з яких опубліковано у наукових виданнях, що затверджені ВАК України як фахові.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (335 найменувань, з яких 77 – іноземними мовами) і 1 додатку-словника. Повний обсяг дисертації – 335 сторінок, основний зміст викладено на 164 сторінках.

У першому розділі **“Теоретико-методологічні засади вивчення юридичних термінів-запозичень як результату контактування мов”** критично уточнено статус термінозапозичень як одиниць, пов’язаних із процесом контактування мов; визначено мовні й позамовні фактори процесу юридичних термінозапозичень; проаналізовано дефініції юридичного терміна; розроблено методикау зіставлення юридичних термінів-запозичень в українській і французькій мовах.

У другому розділі **“Лексико-семантичні процеси в юридичних терміносистемах української і французької мов”** проаналізовано відношення синонімії, омонімії, полісемії й антонімії в юридичних терміносистемах двох неспоріднених мов та виявлено роль запозичених термінів у цих процесах.

У третьому розділі **“Процеси адаптації запозичень в юридичних терміносистемах української і французької мов”** проаналізовано сутність запозичень як результату контактування мов, зіставлено запозичення з класичних та сучасних мов в українській і французькій юридичних терміносистемах.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ-ЗАПОЗИЧЕНЬ ЯК РЕЗУЛЬТАТУ КОНТАКТУВАННЯ МОВ

1.1. Процес запозичення в аспекті контактування мов

На сучасному етапі розвитку будь-якого суспільства мова залишається найважливішим чинником, який забезпечує взаємодію людини з навколишнім світом. Питання взаємозв'язку мови і суспільства є предметом розгляду численних лінгвістичних праць. Неабиякий інтерес при цьому викликає проблема вивчення взаємодії, взаємозв'язків, взаємовпливів мов та міжмовних контактів. Сучасна лінгвістична література визначає мовні контакти як взаємодію двох чи кількох мов, які впливають на структуру та словниковий склад одна одної [3, с. 237; 153, с. 116]. На початковому етапі вивчення проблеми, процес контактування мов називали ще терміном “*змішування мов*”, який вживав І. А. Бодуен де Куртене [20, с. 195] та “*взаємовплив мов*”, запропонований Л. В. Щербою [238, с.42].

Термін “*мовні контакти*” був уведений лінгвістом А. Мартіне. В українській лінгвістиці проблему мовних контактів вивчав Ю. Жлуктенко, який наголошував, що для взаємодії двох або більше мов “вони повинні до такої міри локально наблизитися одна до одної, щоб між ними встановилися певні міжмовні, або інтерлінгвістичні зв'язки, які прийнято називати мовними контактами” [91, с. 4].

Усі мовні контакти автор пропонує поділяти на два типи: казуальні або тимчасові та перманентні або стійкі. Стійкі мовні контакти підрозділяються на зовнішні та внутрішні. Зовнішні мовні контакти спричиняють перенесення з однієї мови в іншу значної кількості лексичних одиниць, калькування слів, зворотів та ідіом, запозичення деяких форм і.т.д.

Внутрішні ж мовні контакти встановлюються між мовами в процесі спілкування колективів, які становлять одну суспільно-політичну єдність, живуть на одній території [91, с. 6 – 7]. Таким чином, процес запозичення є результатом зовнішніх мовних контактів. Слід відмітити, що процес контактування мов стосується різних підсистем словникового складу мови. У цьому зв'язку терміни, терміносистема і термінологія як особливий лексичний пласт були і залишаються предметом аналізу наукових праць як вітчизняних так і зарубіжних учених. Це пояснюється зростанням значущості термінології, розвитком новітніх термінологій, що тісно переплітаються із піднесенням ролі науки в суспільстві. Розширюється міжнародне співробітництво спеціалістів різних країн, ділова й комерційна співпраця між державами, що веде до створення інтернаціонального термінологічного фонду та уніфікації різномовних терміносистем. Водночас постає досі не вирішена проблема адекватного відтворення іншомовної термінологіки засобами української мови, зокрема відтворення французької юридичної термінології, яка поряд із власне національними елементами містить і значну кількість інтернаціоналізмів та запозичень з інших споріднених та неспоріднених мов.

На сучасному етапі розвитку юридичної термінології особливо відчутно проявляється тенденція до загальної інтеграції, що приводить до збільшення кількості термінів-запозичень. Це явище зумовлюється як мовними контактами терміносистем, так і екстралінгвістичними факторами. Щоправда, необхідно відмітити, що запозичена лексика мала постійно значний вплив на формування французької юридичної термінології в усі періоди її існування. Великий відсоток запозичень в утворенні нових термінів юридичної терміносистеми спостерігається тому, що саме термінологічна лексика є тим пластом словникового складу, який найбільш інтенсивно обмінюється і проявляє тенденцію до інтернаціоналізації.

Процес запозичення в термінах не особливо відрізняється від запозичення слів літературної мови. Тому існуючі в загальнолітературній

мові класифікації запозичень повною мірою можуть використовуватися і в юридичній термінології.

Запозичення в юридичній термінології – це термін чи терміноелемент чужої мови, перенесений з однієї мови в іншу в результаті мовної взаємодії і мовних контактів. Часто запозичення іншомовних слів супроводжується запозиченням відповідного наукового поняття.

Усі запозичення у термінології традиційно поділяються на запозичення з інших природних мов та запозичення з інших фахових мов.

Для юридичної терміносистеми французької мови характерними є обидва типи запозичень.

Дискусія про виправданість чи недоцільність запозичень в юридичній термінології ведеться давно, але останнім часом вона набула такого поширення, що вийшла за рамки певної конкретної термінології. Прибічники термінологічних запозичень вказують на інтернаціональність таких елементів, відсутність можливості їх різного трактування чи асоціацій зі словами власної мови [6; 69; 115; 255]. Інші переконують дослідників задуматися над розумною межею поширення іншомовної термінології [43; 170]. На нашу думку, логічно виважену позицію з цього питання зайняв В. Виноградов [41], який пропонував „поєднувати у перекладі інтернаціональні та власномовні елементи і компоненти, повністю використовуючи словниковий фонд своєї мови та її словотворчі можливості; у необхідних випадках робити запозичення замість малозрозумілих, штучно створених термінів”. Процес запозичення за своєю сутністю багатоплановий. Його наслідком є не тільки поповнення складу юридичних терміносистем, а й певні зміни в структурі досліджуваних підмов. Особливо це відображається на кількості та складі груп термінів у різних галузях права, на їх мовному оточенні. Процес запозичення впливає також на структурно-семантичні особливості юридичних термінів, змінюючи інколи навіть їх внутрішню структуру.

У числі перших лінгвістів, які ставили питання про класифікацію запозичень, був Д. Лотте. Він пропонував усі запозичення поділяти на буквальні, трансформовані та оригінальні. Трансформовані запозичення, на думку автора, – це перетворені у момент перекладу слова чи словосполучення шляхом випущення або додавання певного елемента або заміни складного слова сполученням слів. На противагу цьому, запозичення у „чистому вигляді” – це слова, перенесені з мови-продуцента до мови-реципієнта у тому ж вигляді, без зміни форми [150, с. 10].

У французькому мовознавстві проблему запозичень ретельно вивчав Л. Мейє. Він підкреслював, що в процесі мовного розвитку чи не найбільшу роль відіграє фактор престижності мови, а також культурний та політичний розвиток держави. [158, с. 18 – 19]. Явища запозичення автор розглядає з соціолінгвістичних позицій. Він підкреслював, що запозичення відбувається не лише з однієї мови в іншу, але й у середині однієї мови: із соціальних діалектів у загальну мову, із загальної літературної мови в діалекти [158, с. 45]. Крім того Л. Мейє зазначає, що запозичення – це не лише входження в мову іноземного слова, але й проникнення слів з якоїсь спеціальної мови (жаргону або мови певної соціальної групи) [158, с. 43].

Лінгвіст Л. Крисін стверджує, що найтипівішим випадком процесу запозичення є запозичення слів, найбільш рідкісний випадок – це запозичення фонем. Запозичення морфем відбувається переважно у складі слова, а виділення цих морфем здійснюється на основі словесного ряду, до складу якого входять слова із загальним лексичним значенням, для яких характерною є повторюваність якого-небудь структурного елемента. Структурно-синтаксичне запозичення відбувається тоді, коли побудова фрази у мові зазнає впливу іншомовних синтаксичних конструкцій. Семантичне запозичення – це поява у слова значення, взятого від іншомовного зразка. [131, с. 18 – 19; 132, с. 30].

Входження іншомовного слова в мову-реципієнт проходить два етапи: засвоєння й освоєння. Другий етап довготривалий і відбувається поступово

[86, с. 134]. Цю ж точку зору знаходимо у А. Майорова. Під запозиченням він розуміє включення слова іншомовного походження в мовлення, а під освоєнням – включення його в систему мови. Запозичення й освоєння при цьому розглядаються як взаємозв'язані процеси [152, с. 205].

Тобто, запозичення – це складний мовний процес, завершенням якого є створення нового для мови слова, а сутністю, що обумовлює весь процес і веде його до завершення, фонетичні зміни запозиченого іншомовного матеріалу і надання йому граматичної оформленості [86, с. 29].

Запозичене слово, на думку Т. Лелеки [143], – це насамперед носій іншої культури, що притаманний суспільству з іншою духовною організацією.

Оскільки дисертаційне дослідження ґрунтується на вивченні запозичень в юридичних терміносистемах української і французької мов, вважаємо за необхідне детально проаналізувати саме цей фрагмент термінологічної лексики.

1.2. Юридична термінолексика як результат міжмовних контактів

1.2.1. Витоки юридичного терміна як продукту процесу запозичення. Проблема визначення поняття терміна, його основних властивостей та вимог до нього представляє науковий інтерес з точки зору лінгвістичних досліджень.

Оскільки на сьогодні немає єдиного усталеного визначення терміна, його характеристик та властивостей взагалі, а юридичного – зокрема, то видається актуальним подальше вивчення теоретичних засад і концептуальних питань термінології.

З метою наступного глибшого аналізу юридичної терміносистеми вважаємо за необхідне зробити короткий екскурс в історію термінознавства як науки.

Термінознавство як самостійна наука – досить молода, вона пройшла кілька етапів розвитку, перш ніж зайняла своє почесне місце в сучасній лінгвістиці. Спочатку до 30 – 40 рр. ХХ ст. термінознавство розглядалося в рамках мовознавства, входячи окремим розділом до складу лексикології. Цей етап характеризується побудовою засад систематизованого вивчення науково-технічної термінології та укладанням перших термінологічних словників. Д. Ушаков пропонує наступну дефініцію слова „термін” (від лат. *terminus* – межа, кордон): 1. У формальній логіці – поняття, виражене словом (філос.); 2. Слово, яке є назвою строго визначеного поняття; спеціальне слово і вираз, прийняте для позначення чогось у тому чи іншому середовищі, професії [220, с. 689].

Указане визначення відображає типове для 30-их рр. тлумачення поняття „термін”. Воно характеризується різним смисловим об’ємом, практично не вказує на різницю між власне терміном, професіоналізмом, номенклатурною одиницею. Представники окремих галузей професійних знань схильні вважати термінами всі слова, пов’язані з їх професійною діяльністю, не акцентуючи при цьому увагу на достатності підстав для віднесення того чи іншого слова до розряду термінів. Теоретичне підґрунтя вивчення проблем поділу лексики на термінологічну та нетермінологічну, співвідношення термінів і понять, які ними визначаються, спроби класифікувати терміни у цей період складали праці Г. Винокура та перші статті Д. Лотте [42; 151].

Наступний етап становлення термінології (40 – 70 рр.) породжує проблему статусу терміна та його властивостей, що зумовлювалося, з одного боку, бажанням чітко розмежувати терміни і загальноживані слова, а з іншого боку, запереченням будь-якої різниці між цими поняттями. Так, В. Кузьмін вважає, що „ні в формі, ні у змісті не можна знайти суттєвої різниці між словом загальноживаної, неспецифічної лексики і словом лексики термінологічної. Якщо слово загальноживаної, неспецифічної лексики співвідноситься із загальновідомим об’єктом, то слово термінологічної

лексики співвідноситься з об'єктом специфічним, відомим тільки обмеженому колу осіб-спеціалістів. Ніякої іншої різниці між цими двома типами слів не існує" [137, с. 145 – 146]. Звичайно, в юриспруденції, як і в будь-якій термінології, існують спільні лексичні одиниці, котрі функціонують паралельно як у загальному вжитку, так і в професійному мовленні. Саме вони складають „проблемну” групу при виділенні термінологічної лексики зі складу лексичної системи мови. Однак, більшість термінів логічно і понятійно відмежовані від загальноновживаних слів, інколи навіть прослідковується паралелізм у побутових і спеціальних найменуваннях. Очевидно, це наслідок дії історичних причин, адже юридична наука і практика була поширена ще за часів Середньовіччя, коли в усіх навчальних закладах мовою навчання була латинь, а отже в усіх європейських мовах юридична термінологія базується на латині.

У середині 70-их рр. проблема визначення терміна трохи втратила свою гостроту, оскільки на цьому етапі серед спеціалістів почало утверджуватися розуміння терміна як „слова чи словосполучення, пов'язаного з поняттям, що належить певній галузі знань чи діяльності” [13, с. 9]. Хоча в лінгвістичній літературі знаходимо різні тлумачення поняття терміна, які можна віднести радше до описових, аніж до дефінітивних.

Причиною цього вважаємо виділення лінгвістами однієї з властивостей терміна, яка, з їх точки зору, є найвагомішою і вважається визначальною. Логічно, що при такому підході акцент ставиться на одну ознаку терміна, інші ж опускаються або подаються як другорядні. Так, у дефініції Б. Головіна провідною є “професійність” значення терміна: „Терміном я буду називати слово чи словосполучення (на базі підрядних зв'язків), яке має професійне значення, що використовується в процесі (і для) пізнання і засвоєння певного кола об'єктів та відносин між ними – з точки зору певної професії” [55, с. 8].

А. Реформатський за головну ознаку терміна пропонує взяти його дефінітивну функцію, підкреслюючи, що термін – це моносемічна, точна,

стилістично нейтральна та позбавлена експресії одиниця термінологічного поля [189, с. 47].

Відомий лінгвіст цього періоду М. Кондаков у своєму „Логічному словнику” розглядає термін як „слово чи словосполучення, що є точною назвою строго визначеного поняття. Терміном називається також спеціальне слово чи вираз, прийняте для позначення чогось у певному середовищі, професії” [327, с. 594].

Існування певної різниці в трактуванні терміна різними лінгвістами зумовлюється, на наш погляд, метою і завданнями, які визначає для себе дослідник при розробці тієї чи іншої проблеми. Тому найчастіше визначення терміна носить робочий характер.

Саме таку дефініцію терміна пропонує і професійний термінолог Т. Канделакі: „Під терміном розуміємо слово чи лексикалізоване словосполучення, яке вимагає для встановлення свого значення у відповідній системі понять побудови дефініції” [102, с. 7]. Визначальною рисою другого етапу розвитку термінознавства є спроби сформулювати узагальнені вимоги до терміна. На наш погляд, найповніше вони відображені у працях Д. Лотте [150; 151].

Третій період пов’язаний з початком науково-технічної революції і триває по сьогодні.

У сучасному мовознавстві можна виділити кілька пріоритетних напрямків, за якими ведуться дослідження у галузі термінології :

- 1) визначення основних властивостей терміна;
- 2) взаємодія загальноживаної і термінологічної лексики та процеси запозичення термінологічних одиниць;
- 3) дослідження семантичних процесів у термінології;
- 4) дослідження основних способів термінологічного словотвору.

Терміни і терміносистеми розглядаються як одиниці, що несуть спеціальну інформацію про предмети, об’єкти і процеси певних галузей науки і техніки. Для їх вивчення застосовуються інформатика, методи математичної

статистики, теорія системних досліджень. Сучасні лінгвістичні дослідження залишаються далекими від безпомилкового визначення терміна: частина дослідників схильна критикувати визначення своїх попередників за неповноту чи неточність, однак повніші і більш громіздкі (хоча коректніші) дефініції сприймаються теж не зовсім позитивно.

Досить указати, що навіть не всі укладачі лінгвістичних словників вводять визначення терміна до своїх видань. Наявні ж дефініції продовжують у своїй основі базуватися на виділенні однієї з ознак терміна. Так, „Словник лінгвістичних термінів” Д. Ганича та І. Олійника трактує термін як „слово або словосполучення, що виражає чітко окреслене поняття певної галузі науки, техніки, мистецтва, суспільно-політичного життя [325, с. 306]. „Короткий тлумачний словник української мови” під редакцією Д. Гринчишина визначає термін як слово, що має певне, твердо встановлене значення і використовується в певному людському колективі у процесі соціального спілкування [328, с. 172].

О. Суперанська розуміє термін як спеціальне слово (чи словосполучення), прийняте у професійній діяльності, яке вживається в особливих умовах. На думку автора, термін – це словесне позначення поняття, яке входить у систему понять певної галузі професійних знань, основний понятійний елемент мови для спеціальної мети [215, с. 14].

Французький лінгвіст Г. Рондо вважає терміном мовний знак, за Соссюром, тобто мовну одиницю, яка має „означуване и означаюче”. Від інших мовних знаків термін відрізняється тим, що його семантична екстенція визначається раніше відносно позначуваного об’єкта, ніж відносно означаючого. Можна не знати, що означає та чи інша мовна форма, але добре уявляючи собі поняття, здогадатися, яка мовна форма його представляє. Інша характерна риса терміна полягає в тому, що позначуване ним отримує дефініцію в ряді інших позначуваних, що належать до тієї ж галузі, тобто термін не можна розглядати ізольовано. Він завжди є частиною семантичного цілого, котрим може бути наука, практична діяльність, техніка, але завжди –

спеціальна галузь [208, с. 102]. М. Мостовий тлумачить термін як слово або словосполучення з історично умотивованим чи умовно закріпленим значенням, що відображає одне поняття у спеціалізованій галузі знання чи виробництва [165, с. 191].

Про різноаспектність, багатогранність та недостатню вивченість проблеми дефініції терміна свідчать наукові праці сучасних вітчизняних лінгвістів Т. Панько [177], Т. Кияка [110], В. Карабана [104], Л. Мисик [159] та їх зарубіжних колег Л. Жільбера [274], Ж. Мунена [290].

Дослідники стверджують, що у визначенні терміна повинні відобразитися: подвійність його природи, обумовлена приналежністю до двох систем (логічної системи термінів та лексико-семантичної системи мови), та найважливіші його ознаки.

Ураховуючи ці вимоги, пропонують розуміти термін як слово чи словесний комплекс, який співвідноситься з поняттям певної організованої галузі пізнання (науки, техніки), що вступає в системні відношення з іншими словами і словесними комплексами, котрі утворюють разом з ними в кожному окремому випадку і в певний час замкнуту систему, що відрізняється високою інформативністю, однозначністю, точністю й експресивною нейтральністю [290, с. 167].

Характерною особливістю юридичного терміна як слова в функції назви спеціального поняття є його належність до двох систем. Термін – член певної юридичної термінологічної системи, яка відображає систему понять даної науки. Як лексична одиниця, юридичний термін входить в лексико-семантичну систему мови, де займає певне місце серед інших одиниць цього рівня. Отже, особливість юридичного терміна – у його подвійній приналежності, у його положенні як одиниці наукового знання та загальномовного знання. З точки зору науки, змістовна сторона терміна обмежується, основним чином, його абсолютною цінністю, тобто тим науковим поняттям, яке даним терміном означається. З точки зору лексики, значення юридичного терміна визначається не лише абсолютною цінністю,

тобто співвідношенням з науковим поняттям, але й місцем терміна в лексико-семантичній системі мови, а також його сполучним потенціалом.

Специфічні ознаки та особливості терміна роблять його самостійним об'єктом дослідження, а галузь знань, яка займається вивченням термінів, формує окрему науку. Саме тому, на думку багатьох учених, полісемантичним стає і сам термін „термінологія” (лат. terminus + гр. logos).

А. Реформатський підкреслював, що термінологія – це „окреслена підсистема в середині лексичної системи певної мови, ...термінологія як підсистема, в свою чергу, розпадається на підсистеми за тематичними ознаками” [187, с. 122].

Базові положення щодо значень слова „термінологія” знаходимо у Б. Головіна та Р. Кобріна. Вони тлумачать термінологію як:

- 1) сукупність слів та словосполучень, що називають спеціальні об'єкти і виражають спеціальні професійні поняття;
- 2) розділ мовознавства, що вивчає сукупності термінів, їх граматичну організацію та закони функціонування [55, с. 7].

Друге значення слова термінологія, з метою уникнення зайвої багатозначності, часто вченими-лінгвістами замінюється на термінознавство. Нововведення „термінознавство” було запропоноване в кінці 60-их рр. минулого століття В. Петрушковим у значенні вчення про утворення, функціонування і склад термінів. Його підтримали Б. Головін та П. Денисов. На сьогодні в лінгвістичній літературі не існує єдиної точки зору щодо доцільності паралельного функціонування слів термінологія і термінознавство. Нам видається справедливим уживання терміна “термінознавство” не тільки через уникнення полісемії, а й за аналогією з іншими термінами, які мають елемент -знавство: мовознавство, літературознавство. О. Суперанська, підтримуючи тільки частково вживання слова термінознавство – як наука про склад термінів певної галузі знань, а також робота з упорядкування цих термінів, вивчення їх функціонування, – вважає за необхідне залишити слово термінологія для позначення

термінологічного вчення взагалі. На її думку, поняття, що позначають широку галузь знань, як правило, включають компонент „-логія” (гр. *logos* – наука). Через це „заміна терміна термінологія у значенні „загальне термінологічне вчення” словом термінознавство, яке не включає компонента -логія, є вкрай небажаним” [215, с. 16].

Вітчизняні дослідники, зокрема Т. Панько, І. Кочан дотримуються протилежної точки зору. Вони вважають, що про термінологію можна говорити в широкому і вузькому значенні. У широкому розумінні – це, по суті, термінознавство, а у вузькому – сукупність термінів певної фахової дисципліни, які, очевидно, на тлі загального мають свою специфіку [177, с. 152].

Г. Рондо у своїх дослідженнях указує, що „термін термінологія характеризується тим, що охоплює багато понять і має багато дефініцій у залежності від позиції автора. Лінгвіст пропонує наступні визначення цього терміна:

1. Сукупність термінів певної галузі (біохімія) або дисципліни (лінгвістика).
2. Методи відбору і класифікації термінів, утворення неологізмів, поширення термінів; цим займаються термінологи і термінографи.
3. Наука, об’єкти якої мають лінгвістичний характер, але яка є полідисциплінарною, де беруть участь, поряд з лінгвістикою, логіка, онтологія, класологія, інформатика [215, с. 14 – 15].

Лінгвістичні словники також по-різному трактують значення слова „термінологія”. Так, О. Ахманова визначає термінологію (англ. *terminology*, фр. *terminologie*, ...) як сукупність термінів певної галузі виробництва, діяльності, знань, які утворюють особливий сектор (пласт) лексики, що найлегше піддається свідомому регулюванню та упорядкуванню [324, с. 474]. Словник Д. Ганича та І. Олійника пояснює це поняття як „систему термінів певної галузі науки, техніки, мистецтва, суспільно-політичного життя або сукупність термінів мови [325, с. 307].

Словник французької мови *Dictionnaire de la langue française* тлумачить термінологію як: *terminologie_f – ensemble des termes techniques propres à une activité particulière* [315, с. 541], тобто як сукупність термінів, властивих певному виду діяльності.

Є. Кроткевич та Н. Родзевич пропонують вважати термінологією „сукупність термінів, що вживаються у будь-якій галузі науки, техніки, мистецтва, а також сукупність усіх термінів, наявних у тій чи іншій мові. Тому можна говорити про термінологію певної науки чи окремої дисципліни (напр. термінологія лінгвістична, граматична, фонетична тощо), а також про термінологію мови загалом на певному етапі її розвитку [236, с. 196].

О. Суперанська переконує, що на практиці словом термінологія позначається:

- 1) сукупність чи деяка невизначена множина термінів-слів взагалі;
- 2) сукупність термінів (понять і назв) певної галузі знань;
- 3) вчення про утворення, склад і функціонування термінів взагалі;
- 4) вчення про утворення, склад і функціонування термінів певної галузі знань, які вживаються у певній мові та їх еквівалентів у інших мовах;
- 5) загальне термінологічне вчення [215, с. 14].

На думку автора, полісемія не служить перепоною для взаєморозуміння дослідників, оскільки контекст допомагає однозначному співвіднесенню слова термінологія в кожному випадку його вживання.

Т. Панько підкреслює, що термінологія – категорія змінна і залежить від відповідної науки, її розвитку, через те постійно повинна переглядатися з метою найточнішої передачі терміном суті поняття, його місця у системі, а водночас, щоб новостворені чи запозичені терміни органічно пов'язувалися з наявними, не порушуючи структури кожної конкретно взятої терміносистеми [177, с. 121].

Дещо своєрідним є підхід до розуміння термінології Р. де Бограндом. На його думку, для повного і точного визначення поняття „термінологія” необхідно врахувати декілька окремих тлумачень цього терміна, а саме:

- 1) як спеціалізованого лексичного складу;
- 2) як інструмента для втручання у звичайне спілкування;
- 3) термінологія дає ключові слова для розширення спеціалізованих рамок знань про певну галузь;
- 4) термінологія претендує на своєрідний дозвіл (думку автора), вибір терміна часто є двостороннім жестом довір'я до одного підходу і недовір'я до іншого;
- 5) термінологія є системою сигналів для того, щоб відрізнити „своїх” від „сторонніх” (“чужих”);
- 6) термінологія є організаційним і педагогічним інститутом для пропонування чи отримання компетентності та досвіду в певній галузі;
- 7) термінологія називає контрольні центри в межах спеціальних знань у певній галузі [19, с. 29].

Аналіз теоретичного матеріалу, поглиблення знань про терміни та термінологію, застосування нових методів дослідження дозволяє поступово переходити від констатації фактів до пізнання закономірностей процесів утворення і функціонування термінів та систем, їх поповнення, у тому числі шляхом запозичення термінів чи окремих терміноелементів.

Вихідним положенням дисертаційного дослідження є розуміння того, що термінологія є своєрідною підсистемою мови, яка підпорядковується усім її закономірностям, зберігаючи при цьому свою специфіку. У цьому зв'язку під юридичним терміном розуміємо одиницю юридичної термінологічної системи, яка виражає поняття юриспруденції, має чітку дефініцію і служить для спілкування осіб, пов'язаних однією спеціалізацією.

Юридичною термінологічною системою вважатимемо сукупність термінів юриспруденції, яка функціонує окремим пластом у словниковому складі досліджуваних мов.

1.2.2. Властивості юридичного терміна. Кожне визначення терміна передбачає розкриття його властивостей та ознак, які повністю не

знайшли свого відображення у дефініції. Властивості юридичного терміна визначаються вимогами, які до нього ставляться. Систематизований виклад таких вимог знаходимо вже у працях Д. Лотте [150]. На сучасному етапі вони не втратили своєї актуальності, а навпаки, лягли в основу виділення основних властивостей термінів взагалі, а юридичних зокрема:

1. Кожний термін повинен відображати тільки одне поняття (в межах однієї термінології), і навпаки, кожному поняттю в системі понять певної галузі знань чи техніки повинен відповідати тільки один термін.
2. Буквальне значення термінів по можливості повинно відповідати поняттю, яке ним виражається.
3. Термін повинен бути системним, тобто відображати ті об'єктивні зв'язки, які існують між відповідними поняттями і, в будь-якому випадку, не спотворювати їх та не суперечити їм.
4. Термін повинен бути, по можливості, коротким.
5. Термін повинен володіти словотворчою здатністю, можливістю утворювати необхідні нові терміни.
6. Термін повинен легко і зручно вимовлятися, бути милозвучним і не викликати неправильних асоціацій.
7. Термін повинен уписуватися в лінгвістичні правила і норми конкретної мови, правила її орфографії та граматики.
8. Термін повинен відповідати термінологічним рекомендаціям міжнародних організацій.

При глибшому аналізі наведених вимог до терміна виявляються деякі суперечності. Так, не завжди можна виразити одним терміном одне поняття; вимога короткості терміна контрастує з вимогою збереження відповідності буквального значення і поняття, що ним виражається. Однак ці вимоги доводять, що терміни повинні характеризуватися певними ознаками, які суттєво відрізнятимуть їх від інших слів-нетермінів.

Основною відмінністю терміна від загальноживаної лексики є специфічність його вживання, що лежить в основі критерію

термінологічності. Інакше кажучи, термін повинен мати **спеціальну сферу вживання**. Функціонування терміна у юриспруденції обумовлено тим, що він використовується для називання (найменування, номінації) юридичних понять. Оскільки ці поняття відносяться до юриспруденції, то і юридичний термін є елементом фіксованої термінології і вживається як такий тільки в межах досліджуваної термінології.

Сфера розповсюдження або застосування термінів визначається, звичайно, як спеціальна та для кожного типу термінології обмежена певною галуззю знань чи виробництва. Однак, підкреслюючи цю загальновизнану властивість терміна, не слід доводити її до крайності. Не можна погодитися з думкою, що ні у формі, ні в змісті не можливо знайти суттєвої різниці між словом неспеціальної загальновживаної лексики та словом лексики термінологічної. Реальна, об'єктивна різниця між двома цими типами слів – це, по суті, різниця позамовна. Якщо загальновідоме слово неспеціальної лексики співвідноситься з загальновідомим об'єктом, то слово термінологічної лексики – з об'єктом специфічним, відомим лише обмеженому колу осіб-спеціалістів. Різниця між терміном та нетерміном розглядається тут уже не в специфіці слова, а у специфіці об'єктів номінації; більше того, ця різниця розглядається як факт того, знають чи не знають цей об'єкт за межами обмеженого кола осіб – спеціалістів. Це, звичайно, крайність, яка суперечить реальному функціонуванню термінів, і тому нам видається правильнішою наступна постановка питання: термін не перестає бути терміном, якщо його та позначений ним об'єкт знають і навіть за межами якогось вузького кола спеціалістів. Часто широка розповсюдженість терміна складається із суми його окремих уживань в різних специфічних сферах; якщо до цього додати й загальне, неспецифічне вживання терміна, специфіка окремих сфер його поширення при цьому не зникає. Це підтверджується і практикою складання термінологічних словників: спеціалісти-термінологи включають до своїх словників слова та словосполучення незалежно від того, знають чи не знають їх за межами

“обмеженого кола спеціалістів”, так як при цьому важливо урахувати усе, що характерно для даної сфери мовного спілкування, а звичайно, не лише те, що не відомо нікому іншому, крім якогось вузького кола спеціалістів. Тому й ми підтримуємо тих лінгвістів, які пов'язують термінологічність з функцією мовних одиниць та визнаємо специфіку сфери уживання та специфіку позначеного об'єкта.

Однією із найсуттєвіших ознак юридичного терміна вважаємо його співвіднесеність із поняттям. Так, у наукових розробках Р. Будагова вказано, що „...термін не тільки пасивно реєструє поняття, але й, у свою чергу, впливає на це поняття, уточнює його, відокремлює від суміжних уявлень” [27, с. 20]. Погоджується з ним Л. Хаютін, який вважає, що „термін, по-перше, співвідноситься з поняттям певної визначеної галузі пізнання чи перетворення матеріального світу, по-друге, вступає в системні відношення з іншими подібними одиницями мови” [224, с. 33]. Однак, на нашу думку, навряд чи можна виділити тільки цю властивість (співвіднесеність терміна і поняття) як критерій розмежування термінів і нетермінологічної лексики, оскільки слово-нетермін також співвідноситься з поняттям, яке воно виражає.

В літературі останніх років була показана некоректність протиставлення “термін-слово”. Щодо порівнюваних нами мов, то ця опозиція здається не зовсім удаюю з двох причин:

1. Термін може бути складним і тому уже формально не співвідноситься зі словом.
2. Простий (не складний) термін не може бути протиставлений слову, бо він сам є словом. Наслідком протиставлення терміна слову є все ще існуюча ідея про різне положення терміносистем та мови: термін знаходиться за межами мовної системи, він абсолютно недоступний ніяким семантичним законам.

Іншою важливою властивістю юридичного терміна є смислова точність, яка передбачає чіткість, конкретність значення. Знову ж таки, ця особливість терміна логічно пояснюється: кожне наукове поняття має точні

межі, які встановлюються через наукове визначення – дефініцію понять, яка одночасно є і тлумаченням значення терміна. Саме дефініція відіграє вагомую роль при виділенні термінології з лексичного складу мови. Академік В. Виноградов підкреслював роль дефінітивної функції термінів: „Слово виконує номінативну і дефінітивну функції, тобто є засобом чіткого позначення, і тоді воно – простий знак, або засобом логічного визначення, тоді воно – науковий термін” [41, с. 20].

Цю ж точку зору відстоює К. Левковська, підкреслюючи роль дефінітивної функції при розмежуванні термінів і нетермінів: „Дефінітивна функція характерна саме для терміна, що відрізняє його від звичайного слова” [140, с. 197]. Термін не називає поняття, як це робить слово-нетермін, а поняття йому приписується, тобто значення терміна – це визначення поняття, дефініція, яка йому приписується. Ця різниця між загальнолітературними словами і термінами має принциповий характер.

Наукова школа МГУ пропонує базувати критерій термінологічності саме на дефінітивності як основній ознаці терміна, що передбачає систематичне порівняння наукових дефініцій із тлумаченнями загальнолітературних тлумачних словників. Результатом такого порівняння є відчутна різниця у визначенні одних і тих же слів у спеціальних та загальнолітературних словниках:

minute_f – хвилина в загальному вжитку,

minute_f в юриспруденції – оригінал офіційного документа, що зберігається на місці його укладання.

З вищесказаного стає зрозумілим, що різниця між загальноповживаним значенням слова і терміном об’єктивно зумовлена тим, що вони відображають явища різних рівнів мисленнєвої діяльності – наукове мислення і побутове використання терміна (точніше, його омонімічної форми). Дійсно, використовуючи певний термін у побуті, ми навряд чи задумуємося над науковим значенням відповідного поняття.

Ознакою юридичного терміна є його функція називання понять, яка передбачає збереження синтаксичної єдності термінологічних словосполучень незалежно від кількості термінів, які входять до його складу, та забезпечення їх стійкості, тобто відтворюваності у мовленні.

Стилістична нейтральність визначається зв'язком терміна з відповідним науковим поняттям, спрямованістю на точну передачу цього поняття, не виражаючи відношення до предмету мовлення, а тільки повідомляючи необхідну інформацію. При цьому, термін лежить поза модальністю, оскільки модальність – це відношення мовця до висловлюваного ним поняття. Відношення ж терміна обмежуються його логічною та предметною спрямованістю. Ці відношення об'єктивні і мають власне лінгвістичне вираження – через засоби лексики, фонетики, граматики.

Переважна більшість лінгвістів (Г. Винокур [42], Р. Будагов [26], А. Реформатський [188], К. Левковська [140], М. Степанова [212]) погоджується з тим, що термін завжди стилістично нейтральний, він знаходиться поза такими категоріями як емоційність і експресивність. Нейтральність терміна обумовлена науковим значенням і є однією з диференційних рис термінів і нетермінів.

Наступною ознакою юридичного терміна, що теж обумовлена його основною функцією, є його **номінативний характер**. Це значить, як стверджує Г. Винокур [42, с. 220], що серед термінів як специфічних мовних одиниць зазвичай розглядаються іменники або ж побудовані на їхній основі словосполучення. Існує й повністю протилежна думка про те, що номінативність терміна не слід розглядати як провідну рису терміна, тобто, до термінів можна включати не лише іменники, а й усі самостійні частини мови [55, с. 72]. У нашому дослідженні приймається саме ця точка зору і ми схильні вважати повнозначні частини мови повноправними членами термінологічних систем, оскільки вони, як і іменники, мають самостійне термінологічне значення. Окрім цього, виділення термінів із пласту загальноживаних слів у термінології завжди базувалося, головним чином, на

ознаках дефінітивності та номінації спеціального поняття, а дієслова, прислівники, прикметники мають ці властивості. Тому, вважатимемо слово чи словосполучення членом термінології (юридичної в нашому випадку), якщо воно виражає спеціальне поняття у галузі права і включається в термінологічні словники французької чи української мов.

Обов'язковим критерієм у характеристиці юридичного терміна є **однозначність**, що пояснюється його співвіднесеністю з конкретним науковим поняттям. Однак, слід наголосити, що лише в ідеалі один термін у межах певної термінологічної системи відповідає тільки одному поняттю. У більшості ж випадків, мова йде про відносну однозначність. Як підкреслював Д. Лотте, „для термінології абсолютно достатньо, щоб термін мав властивість „відносної однозначності”, тобто був однозначним у межах однієї та споріднених дисциплін” [151, с. 75]. Однозначність терміна є свідченням високої інформативності, упорядкованості термінологічних систем. Через однозначність забезпечується повне взаєморозуміння між спеціалістами. Особливо важливою вона постає у нашому випадку при зіставному вивченні термінологій двох неспоріднених мов: чіткі, строго введені дефініції юридичних термінів французької мови (романська група), при умові їх однозначності, мають еквіваленти в українській мові, котрі тотожно виражають одне й те ж поняття, тобто смислові відношення між ними такі, що сприяють адекватності сприйняття інформації.

Однозначність юридичного терміна вважаємо в роботі відносною через те, що вона обмежується:

- 1) сферою вживання терміна;
- 2) часовим показником;
- 3) відтінками у тлумаченні одних і тих самих термінів різними вченими.

Розглянемо детальніше кожен з цих показників.

Однозначність терміна обмежується сферою його функціонування, тобто певним лексичним простором, термінологічним полем чи кількома спорідненими термінологічними полями. Саме вживання у термінологічному

полі робить термін незалежним від контексту. Якщо місце терміна в термінологічному полі чітко визначено, то він точніший, і зростає ймовірність того, що термін – однозначний. Незалежність терміна від контексту – це, безсумнівно, властивість упорядкованих термінологій. Як наголошував Д. Лотте, „...зміст терміна обумовлений тим поняттям, яке цей термін повинен виражати, його значення ...не може залежати від того речення, де він вжитий, а повинно визначатися лише всією системою понять і, відповідно, термінологією даної галузі знань” [150, с. 74]. Цю ж думку відстоює А. Реформатський: „Поле для терміна – це певна термінологія, поза якою слово втрачає свою характеристику ... Терміни можуть жити і поза контекстом, якщо відомо, членами якої термінології вони є ...однозначність терміни отримують не через умови контексту, а через належність до даної термінології” [187, с. 51]. Більшість сучасних лінгвістів схильні вважати, що позаконтекстність термінів не є абсолютною, оскільки приналежність кожного терміна до певної термінології є, по суті, тематичним контекстом.

Щодо часового показника, то, на нашу думку, будь-який термін, котрий не викликає жодних непорозумінь чи асоціацій на сучасному етапі, зовсім не застрахований від того, що в майбутньому, в процесі розвитку певної науки, стане багатозначним через виникнення нових понять, пов'язаних з мовним знаком уже існуючого терміна.

Однозначність терміна обмежена також і тому, що розглядаючи одні й ті ж поняття з різних точок зору, представники різних наукових напрямків неоднаково тлумачать одні й ті ж терміни. Це явище особливо характерне для ранніх етапів розвитку наук, коли вимога однозначності терміна розглядається найчастіше як вимога точності й чіткості його дефініції. Ось чому однозначність правильніше буде аналізувати не як реальний факт, а як тенденцію розвитку термінології – „тенденцію моносемантичності” за А. Реформатським [187, с. 51].

Можна говорити про відносність та умовність існування терміна з двох причин: по-перше, оскільки терміни, будучи лексемами, не володіють

постійними семантичними і формальними властивостями, які протиставляють їх іншим лексемам, а навпаки, набувають їх “тимчасово”, поки вони знаходяться у межах певної терміносистеми; по-друге, оскільки саме існування терміносистеми є відносним, воно залежить від зародження, розвитку та відмирання теорії, яку ця терміносистема відображає. Крім того, умовність терміна і в тому, що він відбиває наукове поняття, яке, в свою чергу, постійно змінюється, вдосконалюється.

Ми вважаємо, що однозначність терміна залишається бажаною його ознакою, однак, частіше, це властивість ідеального терміна, а не реально функціонуючого в досліджуваній нами юридичній терміносистемі.

Однією з найважливіших властивостей терміна у нашому дослідженні є його системність.

1.2.3. Системність як основна ознака юридичного терміна. Поняття системності терміна та термінології визнається багатьма лінгвістами настільки важливим та необхідним, що вважаємо доцільним базувати визначення юридичного терміна саме на цій його ознаці. Водночас питання про характер цієї системності залишається спірним [225; 234].

Ознака системності терміна є вихідним принципом російської та української термінологічної школи, що базується на досягненнях теорії термінознавства, для якої системна організація мови є незаперечним фактом. Системністю вважатимемо особливу властивість терміна, яка відображає нерозривний зв'язок терміна з поняттям і проявляється в його певній класифікаційній приналежності. Ідея про те, що термін потрібно розглядати не сам по собі, а в комплексі, в системі, пропонувалася і розвивалася в працях Д. Лотте, який підкреслював, що наукова термінологія – це „не проста сукупність слів, а система слів чи словосполучень, пов'язаних певним способом між собою [151, с. 72]. На визначальну роль системності понять для системності термінів вказував Г. Винокур: „...Термінологічна система відображає в семасіологічній структурі слів, які до неї входять, певні зв'язки

і відношення, що об'єктивно існують у колі понять та явищ, котрі ними називаються" [42, с.220].

Л. Капанадзе визначає системність термінів як „головну характерну рису цього типу слів" [103, с. 79] і кладе її в основу власного визначення терміна. На думку автора, не можна ні відняти, ні додати до систем термінів якусь частину, не змінивши інших частин, не викликавши загального перегрупування термінів [103, с. 79].

А. Хаютін підкреслює, що „терміни можна (штучно) розглядати поза їхньою системою, але, разом з цим, термін не може, очевидно, існувати інакше, аніж лексична одиниця, що займає визначене місце в термінологічній системі" [224, с. 38].

В. Лейчик вважає, що „будучи членом терміносистеми, термін володіє ознакою смислової системності, тобто, за своїм значенням термін тісно пов'язаний з усіма іншими членами терміносистеми – як позначення видового поняття відносно родового, як позначення результата дії відносно самої дії і т.д. [141, с. 95]. Залежність терміна від системи понять проявляється також в особливій парадигматиці, у специфічному характері сполучуваності з іншими термінами у межах кожної терміносистеми [187, с. 123]. Тут ідеться вже не тільки про змістову системність, а й про лінгвістичну. Сучасні праці із системного аналізу термінології під „системними ознаками самої термінології" розуміють морфологічні, словотвірні, лексико-семантичні системні зв'язки, що існують між термінами як елементами мовної системи.

Смислова системність юридичної термінології обумовлюється, безсумнівно, системністю наукових понять юриспруденції, оскільки будь-яке поняття, на основі котрого утворюється термін, є складовою частиною досліджуваної системи понять і займає в ній строго фіксоване місце. При цьому предмети і явища дійсності, основні властивості яких фіксуються у наукових поняттях, знаходяться між собою у тісних взаємозв'язках, що відображаються в родо-видових взаємовідношеннях, утворюючи систему.

Юриспруденція, в свою чергу, є системою, в якій поняття займають чітко визначені місця, і утворюють систему понять цієї науки.

Вважається беззаперечною жорстко сформульована думка французького лінгвіста Ж. Мунена: “Окремо взятий термін сам по собі є фікція. Він існує лише в системі термінів, тобто поряд з іншими термінами, з якими він пов'язаний певними відношеннями” [290, с. 135]. Очевидно, правильним є й протилежне положення: при розпаді терміносистеми термін перестає існувати як такий, зберігаючись як лексична одиниця.

Наше дослідження юридичної термінологічної системи підтверджує той факт, що існує не тільки відповідність термінології та конкретної системи понять, а й певна залежність між ними. Зміни, які проходять у системі понять юриспруденції, здебільшого відображаються на стані юридичної терміносистеми. Якщо з об'єктивних причин або історично зумовлених змін якийсь поняття випадає з системи, то відповідний термін виходить із вжитку. Це є свідченням того, що зв'язок юридичного терміна і поняття – не односторонній, а обернений, діючий, реальний.

Положення про системність термінології отримує своєрідний розвиток у запропонованій А. Реформатським теорії про термінологічне поле. Автор вважає, що „термін парадигматичний семантично, тобто в кожній термінології співвіднесений з тими чи іншими поняттями. В цьому плані у кожного терміна існує своє поле у межах цієї термінології...” [189, с. 51]. Юридичне термінологічне поле – це своєрідна сфера існування терміна, всередині якої йому притаманні всі характерні ознаки, сфера штучно окреслена, котра спеціально оберігається від сторонніх проникнень. Юридичне термінологічне поле покриває повністю систему понять юриспруденції. Поряд з цим, системність у ній проявляється по-різному в залежності від історії досліджуваної науки, особливостей формування і розвитку юридичної системи. Як справедливо зауважує Р Жільян „термінології будь-якої галузі науки властиве головне протиріччя –

протиріччя між системним характером термінології й історичністю її формування” [275, с. 33].

В юридичній термінології, як і в будь-якій іншій, термін співвідноситься з відповідним поняттям, визначається його оточенням, зв'язками з іншими елементами системи і займає строго фіксоване місце у цьому термінологічному полі. На нашу думку, в досліджуваній терміносистемі доцільно виділяти два види системності: внутрішню і зовнішню.

Система юридичних термінів характеризується своїми внутрішніми закономірностями, зумовленими зв'язком термінів із правничими поняттями, інакше кажучи, регулюючим фактором у цьому випадку є система юридичних понять – тобто йдеться про внутрішню системність. Однак, системність юридичного терміна проявляється не тільки в плані змісту, а й у його плані вираження – зовнішня системність, яка ідентифікується через форму юридичного терміна, його структуру, правильність вибору кореневої морфемі, котра точно відповідала б змісту поняття.

Важливим для зовнішньої системності юридичних термінів є правильність вибору словотворчих засобів. Так, з часом за словотворчими елементами у юридичній термінологічній системі закріплюється вузьке значення, що дозволяє спеціалізувати ряд понять одного порядку.

Порівнюючи словотворчі засоби і прийоми в загальнолітературній мові і в термінології, лінгвісти виділяють характерну для термінології спеціалізацію словотворчих афіксів. Роль афіксів надзвичайно важлива, оскільки ці систематизуючі елементи підкреслюють спільні риси понять, відображають відношення певного науково-технічного поняття до інших елементів цього ж класифікаційного ряду.

Системність юридичних термінів у плані вираження і плані змісту (внутрішня і зовнішня системність) засвідчують, насамперед, високий ступінь упорядкованості юридичної термінологічної системи.

Нетиповим, але логічно обґрунтованим є підхід до розуміння системності термінології у М. Гревіса [273]. Він розрізняє 4 основні способи системної класифікації термінів: частиномовна класифікація; структурно-словотворча (блоки, словотворчі ряди і гнізда); семантична; тематико-понятійна.

Остання базується на подвійній системі координат: по горизонталі розміщується поділ термінології на галузеві підсистеми, а по вертикалі – на тематичні групи. На нашу думку, такий спосіб, хоч і виходить за межі традиційного, є зручним для дослідження будь-якої термінологічної системи.

Н. Гвішіані розглядає також принцип системної організації термінологічних одиниць як „один з принципів побудови наукової термінології”. Погоджуючись з думкою Д. Лотте про те, що „терміни повинні будуватися на основі строго продуманої системи відповідних понять і науково обґрунтованої класифікації”, автор вважає, що терміни не можуть оцінюватися ізольовано, тобто поза всією термінологічною системою. Тільки в системі характеристик певної термінології в цілому може ставитися і вирішуватися питання про прийнятність того чи іншого терміна, навіть якщо він задовольняє вимогам точності, лаконічності і т.д. Крім цього, необхідно зауважити, що „для системності термінології винятково важливо, щоб терміни одного порядку мали однотипну конструкцію” [52, с. 48].

Специфіка юридичного терміна не дає права винести його за межі літературної мови. Більшість лінгвістів вважають, що термінологія входить до її складу як особливий пласт лексики зі своїми, притаманними тільки йому, властивостями [39, с. 8; 46, с. 132].

Існуючі в сучасній лінгвістиці погляди на відношення між термінологічною і загальноживаною лексикою можна умовно поділити так:

- термінологія є складовою частиною лексичної системи загальнолітературної мови;
- термінологія – це самостійний розділ лексики національної мови і має небагато спільних рис з літературною мовою;

– термінологія взагалі не мова, а система знаків, які створюються штучно.

Прихильники першої теорії основним аргументом вважають походження багатьох термінів від слів загальнолітературної мови, подібність основних семантичних процесів, аналогічність засобів словотвору. Послідовники другої доводять реальну можливість виділення термінології в окрему самостійну групу зі своїми закономірностями, які інколи не співпадають з нормами літературної мови. Третю точку зору відстоюють спеціалісти, на думку яких терміни складаються і функціонують у штучно створених умовах, що суперечать реальним умовам загальнолітературної мови, внаслідок чого вони не можуть розглядатися на рівних правах із загальноновживаними словами.

У нашому дослідженні юридичної терміносистеми вважаємо, що юридична термінологічна лексика є складовою частиною загальнолітературної мови.

На спорідненість термінології і літературної мови вказує академік В. Виноградов: „Всяка наука починається з результатів, здобутих мисленням і мовленням народу, і в подальшому своєму розвитку не відривається від народної мови” [41, с. 163]. Підґрунтям для подібного висновку може слугувати спільність граматичної і фонетичної систем літературної мови і термінології. Цю ж точку зору підтримує А. Реформатський, наголошуючи, що „терміни включаються до словникового складу мови і підпорядковуються її фонетичній і граматичній будові” [187, с. 111]. У французькому термінознавстві аналогічну думку знаходимо у Ф. Сосюра, який вважає, що між „спеціальними знаками” і літературною мовою існує органічний взаємозв’язок, тобто загальна система мови, з характерними для неї вимовою та граматичними нормами [209, с. 115].

Під час аналізу проблеми “термін - слово загальної мови”, перш за все, відзначається різнобічна і постійна взаємодія між словником загальної мови і термінологією. Неможливо думати, що між термінологією і нетермінологією

не існує взаємодії, що терміни складаються з інших звуків і не підкоряються граматичним законам даної мови. Якщо б це було так, то термінологія не належала б до даної мови, а взагалі функціонувала б як інша мова. Якраз на базі зіставлення термінології і загальної мови розкривається ряд специфічних рис, які оцінюються як передумови для її самостійного і спеціального вивчення. У більш вузькому обсязі аналогічні проблеми виникають при з'ясуванні взаємозв'язку поняття терміна і слова загальної мови. Немає сумніву в тому, що термін є словом, яке входить до словникового складу мови.

Рухливість меж між термінованою і загальноуживаною лексикою, термінування загальноуживаних слів та детермінування наукових термінів не дозволяє однозначно ідентифікувати термін лише за одним словесним образом, не звертаючись до його змісту - спеціального поняття як елемента системи понять.

Юридичній термінології притаманні спільні з літературною мовою граматичні можливості сполучуваності слів: утворення нових термінів відбувається за продуктивними типами словотвору загальнолітературної мови. Термінологія, за В. Даниленко, не має своїх особливих моделей і способів словотвору, але тенденція до системності у словотворі виражається в термінах особливо рельєфно [78, с. 130].

Ціла низка факторів дає право вважати загальнолітературну мову базою для юридичної термінологічної лексики.

1. Юридична термінологічна система містить велику кількість загальноуживаних слів, нові терміни виникають на основі слів загальнолітературної мови за допомогою семантичного словотвору, або ж створюються на такій основі за відомими в мові словотвірними моделями; факт існування в юридичній термінологічній системі явищ полісемії, омонімії, синонімії, проникнення в їх склад запозичень та інтернаціоналізмів свідчить також про належність юридичної термінології до мовної системи в цілому.

2. Всі лінгвістичні процеси, що відбуваються в юридичній термінології, – утворення термінів і формування терміносистем, співвідношення національного й інтернаціонального тощо – характеризуються не тільки внутрішньомовною, а й позамовною обумовленістю.

3. Будучи складовою української чи французької мови, юридична термінологія, звичайно, не може бути незалежною від процесів розвитку і функціонування мови, вона повинна підпорядковуватися її загальним законам і нормам, оскільки, як підкреслює А. Реформатський, „все, що стосується слова взагалі, є обов’язковим і для терміна”, бо одиниця термінології – термін є слово, тому „термін повинен бути нормальним членом лексичної системи мови”[188, с. 334].

Проте, на відміну від загальноживаної, юридичній термінологічній лексиці властивий більший ступінь системності: слова в ній групуються не просто у вільному порядку, а, виходячи із семантики юриспруденції, що створює особливу парадигматику, система юридичних термінів знаходиться в прямій залежності від системи наукових понять, то зв’язки і відношення, що формуються між ними, залежать від зв’язків і відношень між поняттями, які виражаються досліджуваними термінами.

Ось чому семантична парадигма юридичних термінів є специфічною для досліджуваної дисципліни.

Розгляд юридичної термінології як особливої підсистеми лексичного складу французької мови ґрунтується на розумінні мови як деякої ієрархічно організованої системи окремих підсистем, які знаходяться між собою в певних закономірних співвідношеннях. Отже, слова юридичної лексики належать до окремих підмов, внаслідок чого їх можна протиставити словам загальної лексики, котрі мають загальне вживання і єдине розуміння для всіх членів мовного колективу. Їхні відмінності проявляються насамперед в „особливостях сигніфікативних і денотативних зв’язків... Всі інші лексичні відмінності – наслідок цієї основної” [215, с. 35].

Вважаємо, що юридична термінологія є особливою підсистемою загальної лексичної системи української й французької мови. Під юридичною термінологічною лексикою розуміємо підсистему спеціалізованої лексики, що репрезентує поняття спеціальної професійної галузі знань та використовується носіями мови, об'єднаних спільністю професійної діяльності: вчених-юристів, юристів-практиків, законодавців.

Оскільки наше дослідження ґрунтується на зіставному термінознавстві, яке досліджує спільні риси і відмінності різномовних термінів (французької та української мов), нам видається доцільним виділяти системність термінологій лише на лінгвістичній основі.

Юридична термінологія – системна, оскільки вона сама і об'єкти, які входять до неї, задовольняють усім критеріям поняття „система”, не акцентуючи увагу на встановленні однозначної взаємної відповідності між системою понять і системою термінів.

Словник лінгвістичних термінів О. Ахманової визначає систему як внутрішньо організовану сукупність елементів (одиниць) мови, пов'язану стійкими (інваріантними) відношеннями [324, с. 412].

Аналіз нашого мовного матеріалу показав, що обидві терміносистеми (французька та українська юридичні термінології) є системами за наступними критеріями:

- 1) цілісності – французька та українська термінології мають певний набір термінів, які реалізують концепт;
- 2) елементності – французька та українська термінології є сукупністю окремих, виділених певним чином елементів;
- 3) структурності і зв'язків – французька та українська термінології мають чітку структуру, що базується на відношеннях між елементами у межах термінологічних полів, рядів, ієрархічних залежностей; в обох термінологіях наявні зв'язки: родо-видові, частина – ціле;
- 4) критерій входження в систему вищого порядку – кожен юридичний термін французької та української мов, хоч і є цілісним елементом, входить

до загальнонаукової термінології. Існує й зворотній процес: кожен термін є одиницею системи нижчого порядку – терміносистеми окремих галузей права (кримінального, конституційного, трудового);

5) динамічності – сукупності юридичних термінів динамічні, вони змінні з часом і у плані вираження, й у плані змісту. Класифікація юридичних термінів не є сталою, вона міняється з розвитком та поглибленням наукових і правових знань;

б) функціонування – у французькій та українській терміносистемах термінологічні одиниці функціонують в наукових текстах з юриспруденції та законодавчих актах, науково-публіцистичних текстах правничого змісту.

Отже, аналіз юридичної термінології показав, що юридичні терміни в межах як французької, так і української мов співвіднесені один з одним. Вони характеризуються взаємозалежністю, яка перетворює просту сукупність юридичних термінів у систему, де кожен елемент займає своє чітко фіксоване місце.

1.3. Типи юридичних термінозапозичень в українській та французькій мовах

Розуміння процесу запозичення як процесу переходу терміна однієї мови в іншу пов'язане з адаптацією іншомовної лексики до структури мови-реципієнта. Звідси, на думку Л. Єфремова, пріоритет формального засвоєння запозичень як критерію їхнього включення в мову-реципієнт, поділ їх на асимільовані (власне запозичення) і неасимільовані (іншомовні слова), виділення в мові узуальних, але не асимільованих мовою-реципієнтом іншомовних слів. Останнє логічно приводить до висновку про існування в мові іншомовних підсистем [86, с. 113].

На різницю між запозиченням у термінології та запозиченням у загальноповсякденній лексиці вказала В. Ярцева. Вона підкреслює, що для запозиченої термінології типова повна передача чужого слова, але з його

пристосуванням до фонетичної та акцентної системи мови-реципієнта; що стосується побутової лексики, то її входження в лексико-семантичну сферу мови-реципієнта має призводити до помітних змін у семантичному обсязі запозиченого елемента [243, с. 93].

Процес адаптації запозичень у мові-реципієнті – це завжди активний процес, і термінологічні системи тут не є винятком. Кожна терміносистема не пасивно приймає терміни чи терміноелементи, а підпорядковує їх своїм закономірностям, включаючи у власні системні відносини.

Аналіз термінологічної системи української та французької мов показав, що існує високий процент запозичень “у чистому вигляді”, тобто термінів, переклад яких за своїм звуковим вираженням повністю співпадає зі звучанням терміна у мові оригіналу: *alibi_m* – алібі; *avocat_m* – адвокат; *annulation_f* – ануляція; *catastrophe_f* – катастрофа. Переважна більшість цих юридичних термінів – це запозичення з грецької чи латинської мов, які переходять з часом у розряд інтернаціоналізмів.

Серед трансформованих запозичень виділяються ті, які зазнали певних словоформних змін. Так, *kidnapping* (з англ.) – викрадення людини (особливо дитини) існує у французькій юридичній термінології у чистому вигляді, тоді як утворене від нього дієслово з французьким закінченням *er* – свідчення трансформованого запозичення: *kidnapper* – викрасти людину (особливо дитину). Українська ж правнича термінологія використовує описовий метод, пояснюючи і розтлумачуючи значення терміна.

За шляхами запозичення або способами проникнення у мову в юридичних термінологіях порівнюваних мов можна виділити (рис. 3.1):

1) прямі запозичення – ті, які здійснюються безпосередньо з мови-продуцента;

2) непрямі – посередником у котрих виступає третя мова;

За показником часу запозичення діляться на:

1) запозичення з класичних мов;

2) запозичення з сучасних мов.

За рівнем асиміляції юридичного терміна:

- 1) повні;
- 2) часткові.

Повне запозичення включає обов'язкове пристосування іншомовного слова до морфологічних, фонетичних та словотвірних особливостей мови-реципієнта. Виходячи з цього, розрізняють повну або часткову асиміляцію терміна. У випадку повної асиміляції запозичений елемент повністю пристосовується до всіх особливостей мови-реципієнта. Часткова асиміляція передбачає збереження деяких фонетичних та граматичних особливостей мови, з якої термін було запозичено.

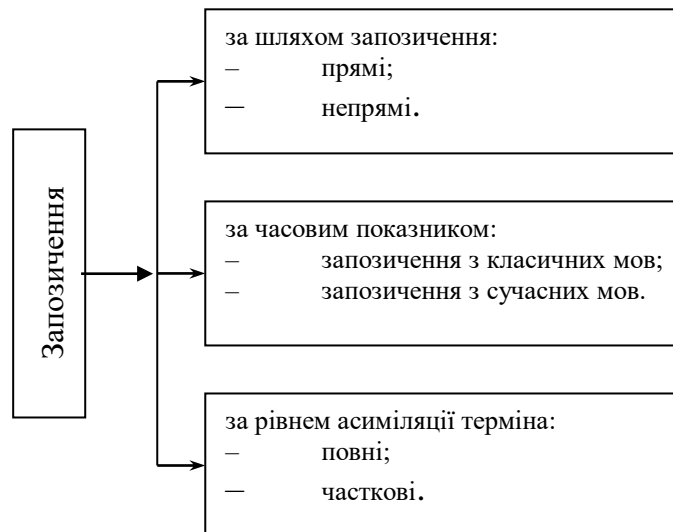

Рис. 1.1. Запозичення в юридичній термінології французької мови

На нашу думку, запозичені терміни можна вважати асимільованими, якщо вони:

- 1) активно вживаються спеціалістами у галузі юриспруденції;
- 2) включаються в парадигматичну систему мови-реципієнта;
- 3) вступають в синтагматичні відношення з лексичними одиницями мови-реципієнта;
- 4) витісняють уже існуючі питомі терміни, кальки чи перифрази.

Як показав аналіз лексичного матеріалу французьких юридичних термінів, запозичення часто наявне не лише на рівні слів чи словосполучень, а й на рівні словотвірних морфем (детальніше див. розділ 3.2).

Зіставний аналіз юридичної термінології французької та української мов дозволив виділити ряд причин, які ведуть до поширення запозичень. Серед лінгвістичних причин домінують:

- 1) короткість запозичених термінів і, внаслідок цього, просте подальше термінотворення як у сполученні з інтернаціональними, так і з національними терміноелементами;
- 2) семантична завантаженість слів рідної мови;
- 3) легке запам'ятовування запозичень через наявність у них інтернаціональних елементів.

До екстралінгвістичних причин належать:

- 1) запозичення терміну через запозичення самого поняття, яке ним позначається і яке вперше описується у мові-продуценті;
- 2) тяжіння до інтернаціоналізації термінології;
- 3) виявлення загальних тенденцій у розвитку різних підмов науки.

Взаємна пристосованість учасників мовленнєвого контакту призводить до спрощення відповідних мовних систем, і глибинне, типологічно універсальне, історично давнє витісняє поверхнєве, історично своєрідне.

Запозичення з різних мов характеризуються різною інтенсивністю та відмінним ступенем асиміляції. Цей процес, безперечно, залежить від загальних процесів розвитку суспільства. Ми не ставили за мету детальне дослідження запозичень із усіх сучасних мов в юридичній терміносистемі, оскільки головний відсоток, особливо серед базових термінів юриспруденції української і французької мов, складають запозичення з класичних мов, що й розглядатимуться в наступних підрозділах. Вони не тільки формують міжнародний юридичний термінологічний фонд, а й відрізняються властивою тільки їм ізольованістю від побутового словника, відсутністю

додаткових відтінків у значенні. Саме з цієї точки зору їх можна віднести до ідеальних термінів.

Крім того, на сучасному етапі велика кількість запозичень в юридичній термінології стосується не власне юридичних, а межових термінів з економікою, і, як відомо, найчисленнішими серед них є англіцизми: *marketing*_m – маркетинг, *hold-up*_m – озброєне пограбування; *pickpocket*_m – кишеньковий злодій.

У цьому плані слід відзначити перехід французької мови з мови-продуцента (XVI – XVII ст.), коли через посередництво французької мови запозичувалися терміни з первинно латинськими основами, в мову-реципієнт:

Factoring – Dr. com., французьким відповідником якого є термін *affacturage – opération de crédit d'origine américaine qui consiste dans le transfert de créances commerciales de son titulaire à un "factor" qui se charge, moyennant une certaine rémunération, d'en opérer le recouvrement et qui en garantit la bonne fin, même en cas de défaillance momentanée ou permanente du débiteur* (оплата спеціалізованою організацією рахунків постачальника щодо покупця).

Dockers – Dr. travail – Travailleurs employés de façon permanente au chargement et au déchargement des navires dans certains ports (наймані на постійній основі робітники для завантаження і розвантаження кораблів у портах).

Know – How – Dr. com. – Savoir faire – connaissances dont l'objet concerne la fabrication des produits, la commercialisation des produits ou services ainsi que le financement des entreprises qui s'y consacrent, fruit de la recherches ou de l'expérience, non protégées par brevet, non immédiatement accessible au public et transmissible par contrat (знання, предмет яких стосується виготовлення продукції, торгівлі продуктами чи послугами, а також фінансування підприємств, які цим займаються, результати пошуків

та практичних досліджень, не захищених патентом, не одразу доступних широкому колу людей).

Holding – Dr. com. – Société dont l’objet est de gérer les participations qu’elle détient dans d’autres sociétés, dans le but d’y exercer un contrôle prépondérant. C’est un instrument de la concentration des entreprises (товариство, завданням якого є управляти частками, якими воно володіє в інших організаціях з метою отримання контролю переважного над ними, // Це – інструмент для концентрації задумів, ідей, підприємств.

“Off shore” (permis) – Dr. int. publ. – Permis qu’un Etat peut accorder, sur les espaces maritimes relevant de sa juridiction, afin de permettre la recherche et l’exploitation du pétrole (дозвіл, який надається державою щодо морських просторів підвладних її юрисдикції, для видобутку та використання нафти).

Racket – Dr. pén. запозичення з англійської мови, що відповідає французькому extorsion – infraction prévue et réprimée par les articles 312-1 et suivants du Code pénal. Acte qui consiste à obtenir par violence, menaces de violences ou contrainte, soit une signature, un engagement, une renonciation, soit la révélation d’un secret, soit la remise de fonds, de valeurs ou d’un bien quelconque (навмисне правопорушення, яке карається статтями 312-1 і наступними кримінального кодексу. Дія, яка полягає в отриманні шляхом насилля, погроз чи примусу підпису, вкладення капіталу, викриття таємниці чи ремісії фондів, цінностей чи матеріальних благ).

У попередньому кримінальному кодексі вказаному правопорушенню відповідав термін *chantage*.

Whip – Dr. const. – Terme anglais (whip : fouet) pour designer les personnes chargées au Parlement de faire respecter la discipline de vote dans un groupe. (Термін, яким позначають осіб, уповноважених у парламенті здійснювати нагляд за дотриманням дисципліни при голосуванні у певній групі)

Як видно з наведених прикладів, при перекладі термінів-запозичень простежується тенденція до транскодування – передачі звукової чи графічної

форми слова мови оригіналу засобами абетки мови перекладу. Слідом за В. Карабаном [104, с. 282], розрізняємо 4 види транскодування:

1) транскрибування – спосіб перекладу, при якому передається звукова форма мови оригіналу: *racket* – рекет;

2) транслітерування – слово мови оригіналу передається по літерах: *factoring* – факторинг, *holding* – холдинг, *marketing* – маркетинг;

3) змішане транскодування – застосування транскодування з елементами транслітерування: *know - how* – ноу-хау, *boomerang* – бумеранг, зворотній демпінг відносно країни-експортера, яка здійснила денпінг;

4) адаптивне транскодування – форма слова мови оригіналу дещо адаптується до фонетичної чи/або граматичної структури мови перекладу: *débat_m* – дебати.

У такий спосіб часто перекладаються навіть терміни, які мають еквівалент з суто національною основою в мові перекладу.

Так, наприклад в українській мові співіснують такі юридичні терміни:

communication_f – повідомлення, спілкування, комунікація;

alliance_f – об'єднання, альянс;

argument_m – доказ, аргумент;

dossier_m – справа, дос'є.

Як показує проведений аналіз, це явище є причиною того, що в українській юридичній термінології запозичень більше, ніж у французькій, а це зумовлює виникнення термінологічної синонімії й порушує чіткість терміносистем. Тому доцільніше звертатися до транскодування при перекладі тих термінів, які в терміносистемі мови-реципієнта не мають відповідного перекладного еквівалента або перекладач не може вдало дібрати слово для адекватної передачі змісту поняття.

Позитивною рисою цього способу перекладу вважаємо те, що транскодований термін має тільки одне значення і при перекладі утворюється однозначний термін.

1.4. Методика зіставлення українських і французьких юридичних термінів

У сучасній лінгвістиці провідна роль у зіставно-типологічному дослідженні мовних явищ належить системному принципу. Він передбачає вивчення мови шляхом її системного зіставлення з іншою мовою та виявлення при цьому спільних і відмінних рис порівнюваних мов. Як зазначає В. Ярцева, цей метод дає змогу визначити факти і явища, які мають аналогічні функції в зіставляваних мовах, а також те місце, яке вони посідають у своїй мікросистемі [244, с. 14].

У дисертаційній роботі зіставно-типологічний метод дозволив виявити синонімічні й полісемічні ряди термінів, один з яких є запозиченим в юридичних терміносистемах. Проаналізовано також використання термінотворчого потенціалу греко-латинського походження для утворення юридичних термінів української і французької мов.

Опрацювання цих термінів здійснювалося у три основних етапи, яким передував підготовчий.

Підготовчий етап передбачав відбір шляхом суцільної вибірки з тлумачних та двомовних словників юридичних термінів різних галузей права: міжнародного, кримінального, трудового.

На першому етапі на основі елементів етимологічного аналізу було з'ясовано походження юридичних термінів. На основі такого аналізу можна зробити висновок про те, що основним принципом графічного оформлення юридичних термінів-запозичень у французькій мові є саме етимологічний принцип, який включає збереження історичного написання терміна в мові оригіналу. Тобто йдеться про явище орфографічної міжмовної інтерференції [32]. Українська юридична термінологія вдається до паралельного вживання запозиченого й питомого термінів. Метод аналізу словникових дефініцій дозволив простежити динаміку розвитку семантики юридичних термінів в обох мовах.

На другому етапі застосовано також зіставно-типологічний метод та елементи методики компонентного аналізу, які сприяли виявленню спільних закономірностей і відмінних особливостей в юридичних терміносистемах української і французької мов. При цьому зіставно-типологічний метод передбачав виявлення спільних рис і відмінностей не тільки цілих структур, а й окремих елементів порівнюваних мов.

Зіставлення проводилося на рівні синонімічних рядів термінів, один з яких є запозиченим; полісемантичних термінів-запозичень; юридичних термінів-омонімів, які різняться сферою вживання; антонімічних зв'язків серед запозичених термінів.

На третьому етапі методика контекстуального аналізу дала змогу проаналізувати особливості функціонування юридичних термінозапозичень у зіставлюваних мовах.

Контекстуальний аналіз дозволяє вивчити специфічні особливості термінологічної лексики в умовах її функціонування в текстах законів, законодавчих актах, кодексах, роз'ясненнях до них, а також у науково-популярній літературі юридичного змісту. Особливо це стосується різниці у стилістичному забарвленні українських і французьких термінів, утворених шляхом метафоричної чи метонімічної транспозиції.

Елементи методу компонентного аналізу використовувалися у порівнянні семантики юридичних термінів. Беручи до уваги, що окремі терміноелементи можуть складати основу для порівняння семантичної структури терміносистем, компонентний аналіз сприяв виокремленню головних тенденцій асиміляції термінів чи терміноелементів в юридичних системах української і французької мов. Саме цей аналіз допоміг комплексно проаналізувати специфіку запозичених термінів.

Запропонована методика аналізу дозволила не тільки ґрунтовно описати семантичні процеси в юридичних термінологіях української і французької мов, а й виявити особливості термінологічних запозичень як результату мовних контактів.

Висновки до розділу 1

Аналіз специфіки статусу термінозапозичень як одиниць, пов'язаних із процесом контактування мов, дозволяє визначити запозичення в юридичній термінології як термін чи терміноелемент чужої мови, перенесений з однієї мови в іншу в результаті мовної взаємодії і мовних контактів.

Юридична термінологія – це особлива підсистема мови науки, яка підпорядкована загальним закономірностям тієї чи іншої мови. Юридичною термінологічною системою вважаємо сукупність термінів юриспруденції, які функціонують як окремий фрагмент словникового складу мови, підпорядковуються її загальним законам, зберігаючи при цьому свою специфіку.

Юридичний термін у досліджуваних терміносистемах української та французької мов розглядається як одиниця, що виражає поняття юриспруденції, служить для спілкування осіб, пов'язаних цією спеціалізацією, і має чітку дефініцію. У цій дефініції об'єднано основні властивості юридичного терміна, які дозволяють віднести його до розряду спеціальної лексики та відрізнити від слів-не-термінів. Характерними ознаками юридичних термінів обох мов є зв'язок із науковим поняттям, дефінітивність, точність, тяжіння до однозначності, відносна незалежність від контексту, стилістична нейтральність. Кожен юридичний термін входить до загальнонаукової термінології. Існує й зворотній процес: кожен термін належить також до системи нижчого порядку – терміносистеми окремих галузей права (кримінального, конституційного, трудового).

Зміни, які відбуваються в системі понять, відображаються в юридичній терміносистемі наступним чином: якщо з певних причин якесь поняття випадає із системи, то відповідний термін перестає функціонувати. Зв'язок поняття і терміна завжди обернений, двосторонній.

Юридичні терміносистеми організовані за такими критеріями:
1) цілісності (сукупність термінів, які виражають наукове поняття);

2) елементності (сукупність окремих елементів); 3) структурності і зв'язків (наявність відношень між елементами у термінологічних полях, гіперо-гіпонімічних залежностей, а також зв'язків: родо-видових, частина – ціле); 4) динамічності (юридичні терміни динамічні, є змінними як у плані вираження, так і в плані змісту); 5) функціонування (юридичні терміни функціонують у наукових текстах з юриспруденції та законодавчих актах, науково-публіцистичних текстах правничого змісту).

Для отримання об'єктивних результатів порівняльного вивчення запозичень у юридичних термінологіях української і французької мов було вироблено методику дослідження, дотримано основних прийомів і принципів лінгвістичного аналізу: зіставного, компонентного, контекстуального, тощо.

РОЗДІЛ 2

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ПРОЦЕСИ В ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНОСИСТЕМАХ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВ

2.1. Процес синонімії в юридичних терміносистемах української та французької мов

Термінологічна синонімія, насамперед використання кількох спеціальних лексичних одиниць для найменування певного наукового поняття, є впливовою лексико-семантичною категорією будь-якої мови. Однак причини появи синонімії, характер взаємодії семантично еквівалентних термінів, оцінка виправданості існування цього явища, особливо в термінологічній сфері залишаються й досі не виясненими. Неодноразово підкреслювалася складність та значущість розгляду синонімів, однак вважаємо, що ця традиційна для лексикології категорія неповно охарактеризована в сфері юридичної термінології. На користь цього існують думки, що синонімія є мало дослідженим поняттям сучасної семантики у термінологічній сфері [34, 72, 73, 79].

Зіставне дослідження синонімічного складу юридичних термінів по-новому характеризує стан цієї лексико-семантичної категорії в кожній із досліджуваних мов та сприяє одержанню нової інформації про юридичні терміни.

Вихідним положенням дисертаційної роботи є розуміння того, що юридична термінологія – це своєрідна підсистема французької мови, що підпорядковується усім закономірностям загальнолітературної мови, посідаючи в ній своє особливе місце. Таке положення юридичної термінології зумовлює, з одного боку, обов'язковість загальних тенденцій розвитку французької й української літературних мов, а з іншого – певну свободу, самостійність у її функціонуванні. Між науковою юридичною

термінологією та загальноповживаною лексикою як у французькій, так і в українській мовах встановилася постійна двостороння взаємодія.

Серед усіх ознак, якими повинен характеризуватися юридичний термін, однією з основних і визначальних є його однозначність. Звичайно, ця вимога логічна і необхідна для юридичної термінології, оскільки однозначність предметної віднесеності і понятійного змісту юридичних термінів забезпечують правильність наукової інформації. Та навіть не дуже глибокі дослідження в галузі юридичної термінології обох порівнюваних мов показують, що далеко не завжди термін виражає тільки одне поняття, входить лише в одну терміносистему, не завжди є однозначним. У твердженнях багатьох відомих лінгвістів є розбіжності стосовно позитивної чи негативної ролі синонімії для термінології. Одні вважають, що це явище обов'язково веде до неточностей при перекладі [204, 290, 326]. Інші ж відстоюють думку про допустимість функціонування терміносинонімів [49, 95, 138]. Ми вважаємо галузеву синонімію шкідливою для передачі точності юридичного терміна, але поряд з цим дотримуємося думки про те, що всі фахівці повинні глибоко її вивчати, вміти розрізняти синоніми та вибирати найточніші і найвдаліші для кожного випадку вживання.

Проаналізований мовний матеріал свідчить про те, що галузева синонімія в юридичній терміносистемі зіставлюваних мов пояснюється наступними екстралінгвістичними причинами:

1) учені та юристи-практики по-різному розглядають і фіксують одні й ті ж факти. Внаслідок цього одне й те ж поняття, виражене терміном, трактується з різних точок зору;

2) одна й та ж галузь юриспруденції одночасно проходить різні шляхи розвитку і при обміні інформацією в обох мовах мимоволі відбувається й обмін відповідними термінами;

3) автори публікацій або перекладачі часто вводять власні, найвлучніші, з їхньої точки зору, терміни чи їх лексико-граматичні відповідники.

Засновник теоретичної бази сучасної термінології Д. Лотте, принципи якого не застаріли й у наш час, враховував реальні особливості функціонування термінів у наукових текстах. Він розрізняв абсолютну та відносну однозначність термінів і відстоював орієнтування на реальний, а не ідеальний термін.

Для стилю юриспруденції точність вживання юридичного терміна є домінуючою ознакою, але порівняльний розгляд юридичних терміносистем української та французької мов показав, що інколи вимоги до термінів не збігаються з їх реальним використанням у сфері функціонування. Саме у цій сфері юридична термінологія, співіснуючи із загальнонавчальною лексикою літературної мови, підпорядковується універсальним законам мови, зокрема явища асиметрії складових одиниць властиві і цьому пласту лексики.

Досліджуючи явище синонімії в системі юридичної термінології французької та української мов, ми поставили перед собою наступні завдання: розглянути основні види термінологічної синонімії, дослідити основні причини її виникнення, визначити критерії відбору юридичних термінів з групи синонімічних термінологічних одиниць, одна з яких є запозиченням.

Процес виникнення синонімів у юридичній термінології як французької так і української мов проходить постійно. У лінгвістичній літературі не існує єдиного розуміння явища синонімії. Більшість дослідників стверджують, що явище синонімії має загальний характер і зустрічається на всіх рівнях. Це твердження, а також факт наявності синонімії в конкретних термінологічних системах, визнається всіма вченими. В. Прохорова зазначає „...було б однаково неправильно як заперечувати широко поширене явище паралельних позначень спеціальних понять, так і беззаперечно прирівнювати синонімію в термінології до синонімічних рядів у літературній мові” [183, с. 28]. Інакше кажучи, термінологічна синонімія є повністю закономірним і поширеним явищем у лексичній системі окремих підмов науки і одночасно стверджується, що термінологічні синоніми мають свою специфіку.

А. Реформатський вказує на відмінність терміносинонімів від синонімів загальнолітературної мови: загальноновживані слова, як правило, емоційно забарвлені і характеризують предмет з різних боків [187, с. 91]. Мова науки, з її стандартністю, неемоційністю, точністю служить лише для інтелектуальних цілей і не включає в себе елемент оцінки предмету мовлення. У термінів образність і емоційність найчастіше відсутні, синонімічний ряд термінів лише називає предмет.

Розглядаючи синонімію, Л. Жільбер виділяє дев'ять різних ознак і, враховуючи їх, робить висновок про те, що потенційно існує 511 різних визначень синонімів, які ґрунтуються на цих ознаках [274, с. 182].

Незважаючи на складність завдання, проаналізувавши величезну кількість цих комбінацій, автор дає визначення синонімів, що містить всі важливі, на його думку, риси: „Синоніми – це лексичні одиниці, які мають хоча б один спільний і один відмінний семантичний компонент, хоча б одну спільну формулу дистрибуції... та відповідно є взаємозамінними в одному контексті і невзаємозамінними в іншому. Синоніми ніколи не є абсолютно однозначними, це завжди семантично і функціонально близькі словникові одиниці, їх еквівалентність завжди часткова. Необхідною і достатньою умовою синонімії лексичних одиниць, таким чином, стає їх семантико-функціональна спільність, а не предметно-понятійна, яку можна розглядати як факультативну ознаку синонімії” [274, с. 190].

Наявність кількох синонімічних термінів у межах однієї терміносистеми інколи викликає у спеціалістів бажання знайти між ними різницю. Саме тому в наукових працях, присвячених упорядкуванню та нормалізації термінолексики, традиційно висувається вимога відсутності синонімів. Проте деякі лінгвісти вважають, що термінологічні синоніми в терміносистемах корисні і кожен з них представляє безсумнівну наукову цінність саме тому, що він по-різному розкриває зміст поняття, показуючи його глибину та внутрішні закономірності. На думку О. Ахманової синоніми необхідні тоді, коли потрібно підкреслити різні сторони поняття, тому їх

виникнення і вживання не лише повністю виправдані, але й корисні для розвитку наукової думки [12; с. 52]. Цієї ж точки зору дотримується і Л. Жільбер відмічаючи, що термінологічні синоніми не можна оцінювати лише негативно, оскільки вони вказують на різні диференційні ознаки поняття [274, с. 186].

У словнику лінгвістичних термінів дається наступне визначення синонімів: „Синоніми – це ті члени тематичної групи, які: а) належать до однієї й тієї ж частини мови і б) настільки близькі за значенням, що їх правильне використання в мовленні вимагає точного знання семантичних відтінків та стилістичних властивостей, якими вони різняться” [324, с. 407].

Поява синонімів на початковому етапі існування конкретної терміносистеми пов’язується із входженням у термінологію слів загальнонародної мови. Наявність синонімів у юридичній терміносистемі пояснюється різними шляхами формування термінологічної системи, наприклад:

- наявністю повного і короткого значення одного поняття (злочинність → *crimes_{m, pl}; criminalité_f*);
- можливістю різних варіантів перекладу терміну (анулювання → *annulation_f, annihilation_f*; підпис → *signature_f, écriture_f*; акціонер → *actionnaire_m, souscripteur_m*);
- співіснуванням власних і запозичених термінів (*criminogène* → криміногенний, злочинний; *hypothèse_f* → версія, гіпотеза; *chantage_m* → шантаж, вимагання); Це явище характерне скоріше для української мови, оскільки більшість юридичних термінів французької мови запозичені з латині, а українська мова використовує у вжитку як похідний термін від латині, так і питомий.
- інтернаціональними елементами (алібі → *alibi_m*; аліменти → *aliments_{mpl}*; адвокат → *avocat_m*).

Щодо повного і короткого позначення термінологічних понять, зупинимося тільки на аспекті синонімічності цих значень. На думку деяких

дослідників повний і короткий варіант терміна не слід вважати синонімічними. Проте, ми погоджуємося з думкою про те, що слід уникати по можливості синонімії термінів, однак до абсолютних синонімів можна умовно віднести два терміни, один з яких є короткою формою другого. Коротким варіантом юридичного терміна вважатимемо рівноправну за значенням, але скорочену певними способами мовну конструкцію – термінологічну назву одного й того ж поняття:

fiscalité_f → система податків;

fisc_m → система податків, податкові органи.

Короткий варіант може утворюватись або шляхом лексичного скорочення терміна-словосполучення або шляхом заміни терміна-словосполучення одним словом.

Переважання в сучасній юридичній термінології обох порівнюваних мов термінів-словосполучень виявляє певну тенденцію до відображення в терміноелементах більшої кількості ознак поняття. З цієї точки зору вони зручні у функціонуванні, а велика різноманітність моделей словосполучень може практично повністю задовольнити потреби мовного вираження будь-яких складних термінологічних понять.

Однак практичне функціонування юридичних термінів-словосполучень вимагає пошуку скорочених варіантів довгих назв, оскільки вони важкі для вживання, непрактичні, громіздкі. Так з'являється короткий варіант терміна:

frauder la fiscalité }
frauder le fisc } уникати сплати податків.

Отже, поява коротких варіантів є фактичним залученням реально існуючих у професійному спілкуванні (найчастіше усному) спеціалістів, свідомо створених семантично рівноправних термінів, зручних у повсякденному використанні. На практиці, короткі варіанти-синоніми юридичних термінів виникають в усному мовленні, як правило, стихійно. Коли ж коротка форма юридичного терміна вводиться в письмову мову, постає проблема розробки відносно чіткої методики створення таких

варіантів, де повинні відобразитися одночасно логічна і змістова правоздатність короткого юридичного терміна та його мовні моделі. Виділення таких варіантів в окрему групу синонімів базується на тому, що їх використання обґрунтовується наявністю та паралельним вживанням повних варіантів назви одного й того ж поняття, вираженого юридичним терміном.

При зіставному аналізі юридичних терміносистем української та французької мов синонімічні терміни, один з яких запозичений, можна умовно поділити на 2 групи.

До першої входять так звані односторонні синоніми, тобто ті синоніми, які існують тільки в одній із мов: українській чи французькій. Такий тип синонімії найчастіше виникає внаслідок різних варіантів перекладу з мови оригіналу одного і того ж терміну різними авторами: *mariage_m* → шлюб, одруження; *formulaire_m* → бланк, формуляр.

Друга група включає паралельні синоніми, які формують терміносинонімічні ряди в обох мовах: *prospérité_f*, *bien-être_m* → добробут, достаток; *pret_m*, *emprunt_m* → позика, борг; *profit_m*, *revenu_m* → прибуток, доход; *forcage_m*, *forcement_m* → злом, зламвання; *cause_f*, *procès_m* → справа, процес.

Необхідно врахувати, що в багатьох випадках у синонімах спостерігають зовсім незначні, ледве вловимі відмінності. Саме тоді, суттєвим є і коротке тлумачення термінів-синонімів. Наприклад: *illégal – qui est contraire à la loi*, *illicite – qui n'est pas licite, qui est défendu par la morale ou par la loi*.

Особливо цінним воно є для розуміння спільних та відмінних рис синонімічних юридичних термінів, оскільки навіть незначна різниця близьких за змістом слів свідчить про те, що йдеться хоч і про близькі, але різні поняття, тобто різні терміни. Якщо ж терміни позначають одне і те ж поняття, то вони, як правило, є повністю еквівалентними за значенням. Ураховуючи різний характер синонімії в літературних українській і

французькій мовах та юридичній термінології, часто використовується „дублетність”.

На думку окремих дослідників, „абсолютних” (чи повних) синонімів не буває [35, 38, 78]. Частіше чи рідше вживання певного синоніма уже є своєрідною диференційною ознакою [26, с. 200]. Автори книги „Общая терминология” підкреслюють, що навіть коли збігаються і предмети, і поняття, нерідко виявляється різниця в сполучуваності, у похідних чи вторинних синонімах [215, с. 49]. Звичайно, якщо вважати, що навіть повні синоніми вжиті у різних стилях мовлення (науковий і науково-популярний) не є абсолютними, то, беззаперечно, абсолютної синонімії як явища взагалі не існує. Ми дотримуємося думки, що абсолютна синонімія можлива при використанні термінів-інтернаціоналізмів і при функціонуванні запозичених та питомих юридичних термінів, які формують синонімічний ряд: *act_m* – *акт*; *amnistie_f* – *амністія*; *appellant_m* – *апелянт*; *arbitrage_m* – *арбітраж*; *banditisme_m* – *бандитизм*, *decret_m* – *декрет*. Дещо складнішими є випадки перекладу термінологічних одиниць типу: один термін (французька мова) → синонімічний ряд (українська мова) чи навпаки. Наприклад: *certificat_m* – *сертифікат*, *свідоцтво*, *довідка*; *communication_f* – *повідомлення*, *спілкування*, *комунікація*; *спадщина* – *hérédité_f*, *héritage_m*.

Якщо у мові спеціалістів синонімія фактично не ускладнює спілкування через чітку зіставленість терміна з позначуваним поняттям і посідає визначене місце у системі знаків, то відображення її в словниках перекладного характеру без урахування повної мовної адекватності ускладнює розуміння наукової літератури.

Законодавство і юридична література в Україні та Франції оперують різними поняттями, тому багато юридичних термінів, наявних в одній правовій системі можуть взагалі не мати еквіваленту або набувати нового змісту в іншій. Так, наприклад, розглянемо юридичний термін „злочин” в українському праві і його еквівалент у французькій мові – запозичений з латині термін „crime”.

Під злочином в українській юридичній літературі розуміють будь-яку суспільно-небезпечну дію, у Франції ж „crime” – це тільки один із видів злочинів у вказаному розумінні слова, що відповідає в українському праві „тяжкому злочину”. Для перекладу терміна „злочин” французькою мовою вживаються наступні синоніми: *infraction_f* → *délit_m* → *crime_m* → *crime_m capital* (подано в міру посилення його важкості).

Щоб зможти провести паралель і повністю відтворити всі особливості юридичних термінів двох мов, лінгвіст повинен із практичної точки зору зробити глибокий аналіз мікроконтекстів на рівні окремих слів чи словосполучень, які формують єдине смислове ціле, входячи до складу макроконтексту. Для цього необхідно добре знати основи кримінального кодексу обох країн, вміти їх зіставити, не проводячи при цьому абсолютних паралелей.

У Франції (рис. 2.1) за ступенем суспільної небезпеки, усі кримінальні діяння поділяються на 3 категорії:

1) злочини – діяння, за які призначаються особливо тяжкі покарання: пожиттєве (довічне) або довгострокове ув’язнення, вигнання (оскільки смертна кара була скасована ще в 1981 р.);

2) делікти – кримінальні діяння, які караються позбавленням волі понад 2 місяці, але не більше 5 років, або ж штрафом понад 2 тис. франків;

3) правопорушення – незначні проступки, які караються позбавленням волі до двох місяців чи штрафом до 2 тис. франків.

Спостерігаємо, що синонімічний ряд збагачується: *un crime, un délit, une contravention, une faute, une infraction, une fraude, une transgression*. Терміном *crime capital* позначається особливо тяжкий злочин, який в минулому карався смертною карою, а тепер – довічним ув’язненням.

Усе вищесказане засвідчує, що для правильного вибору терміна із синонімічного ряду, необхідно передусім зосередитися на понятійному і смисловому апараті юриспруденції як науки. Глумачний словник „Termes juridiques” пропонує наступні визначення цих термінів-синонімів:

Infraction – dr. pénal. – Action ou omission, définie par la loi pénale et punie de certaines peines également fixées strictement par celle-ci.

Délit – au sens large, le délit est synonyme d'infraction.

Au sens strict, le délit est une infraction dont l'auteur est punissable de peines correctionnelles (l'emprisonnement, l'amende, le jour-amende).

Crime – dr. pénal. – Infraction de droit commun ou infraction politique, sanctionnée pour les personnes physiques, de la reclusion ou de la détention à perpétuité ou à temps, voir d'une peine d'amende et de peines complémentaires, et, pour les personnes morales, de l'amende et, dans les cas prévus par la loi, de peines privatives ou restrictives de droits.

Тому дещо спрощене відтворення терміна *злочин* як *crime* _m або навпаки спотворює точний зміст цих понять, оскільки в українській юридичній термінології *злочин* – *суспільно-небезпечна дія (або бездіяльність), що чинить, заподіює зло людям; неприпустимий, ганебний учинок.*

Термін *prison* _f – *тюрма, в'язниця* також об'єднує, за судовим законодавством Франції, щонайменше два різних за змістовим наповненням значення:

1) *les maisons pour peines (maisons centrales et centres de détention)*, в яких перебувають ув'язнені на термін більше одного року та

2) *les maisons d'arrêt*, де перебувають правопорушники, ув'язнені на термін менше одного року.

Функціональне розмежування синонімів дає підстави розглядати явище синонімії як особливий спосіб вираження багатогранних відтінків мовного змісту. В юридичній термінології важливо з великої кількості ідентичних за значенням термінів-синонімів вибрати той, який за матеріальною формою найточніше відповідає змісту.

Навіть у спеціальних словниках, де юридична термінологія проходить особливий „відбір”, враховуючи усі вимоги, яким має відповідати термін, зустрічаються варіанти повних синонімів (ґрунтуємось на посилання словника „Termes juridiques”).

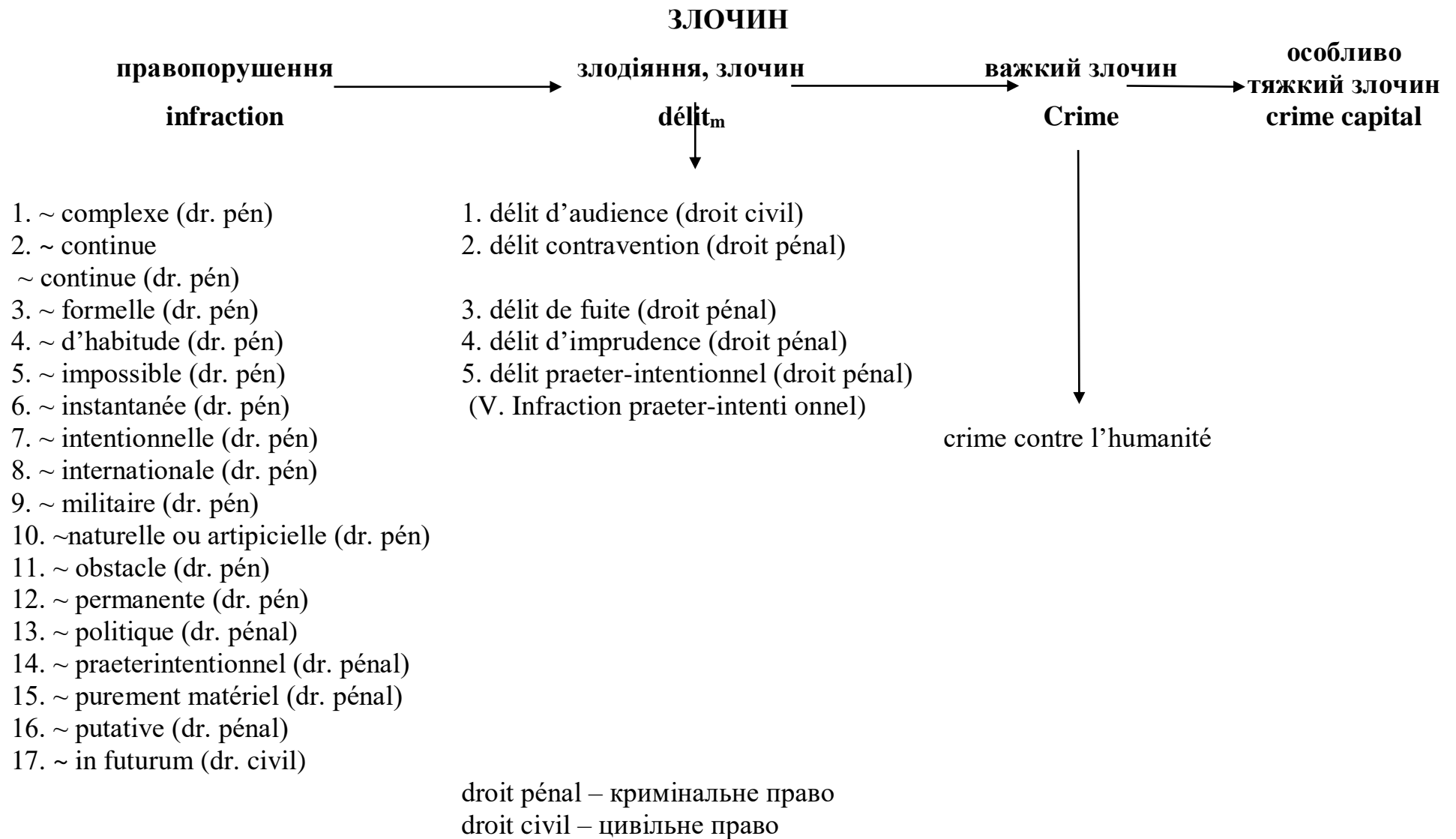

Рис. 2.1. Семантична наповнюваність терміна “злочин” в українській та французькій терміносистемах

~*Bail à colonat partiaire*. – *Dr. civil.* – *Synonyme de métayage*. – (Voir ce mot) – оренда с/г земель з орендною платою у вигляді частини урожаю з орендованої ділянки,

Métayage – *Dr. civil.* – *Contrat en vertu duquel le propriétaire d'un domaine rural, le loue temporairement à une autre personne, appelée métayer, qui l'exploite moyennant partage des fruits et des pertes. Ce contrat est encore appelé bail à colonat partiaire.* – *испольная оренда (оренда с/г земель з наступним поділом плодів орендованої землі між орендатором і орендодавцем.)*

Vices rédhibitoires – *Dr. civ.* – *Synonyme de vices cachés dont l'existence donne lieu à garantie* – прихований недолік, що веде до розірвання договору.

Rente sur l'Etat – *Dr. fin* – *Synonyme d'emprunt du Trésor a moyen ou long terme.* – *V. Dette publique* – рентні платежі, які виплачуються державою (напр. у вигляді відсотків з державного займу).

Emprunt du Trésor – казначейська позика (для покриття тимчасового дефіциту казни)

Dette publique – *Dr. fin.* *Ensemble des fonds empruntés par l'Etat ou déposés auprès de lui* – державний борг.

Аналогічними є приклади, коли словник замість тлумачення значення „відправляє” дослідника до синонімічного терміна як в українській, так і в французькій мовах:

1. *Dette f* – *Dr. civ.* – *Synonyme d' „obligation”* – борг, заборгованість, зобов'язання. *Obligation f* – зобов'язання, обов'язки.

2. *Devise f* – *Dr. fin* – *Synonyme de monnaie* – валюта. *Monnaie f* – *Dr. fin* – гроші, валюта.

3. *Héritage m* – *Dr. civ.* – *спадок, успадковане майно* *Syn. De hérédité m* – успадкування; спадок, успадковане майно

4. *Désaffectation m* – *Dr. adm.* *Synonyme de déclassement* – відсутність чи зміна цільового призначення (напр. фінансових вкладів).

Déclassement m – зниження класифікаційного розряду (як основа зміни умов трудового договору).

Аналіз семантичних відношень юридичних термінів української і французької мов показав, що ступінь термінологізації одиниці знаходиться в обернено-пропорційній залежності від синонімічних зв'язків. Чим вищий показник термінологізації, тим менше термін виявляє схильність до синонімії.

Дослідивши явище синонімії в юридичній терміносистемі, нами виявлено найбільш наближений до загальнолітературного тип синонімії, коли її реалізація пов'язана зі стилістичною метою – це вживання різних термінів одного й того ж поняття у власне наукових та науково-популярних текстах. Важчий для розуміння термін замінюється доступнішим для широкого кола читачів варіантом, або ж при популярному викладі юридичної інформації спочатку дається „зрозуміліший” термін, а потім вводиться наукова назва цього ж поняття: *incorporation f* – включення, інкорпорація; *annihilation f* - відміна (нормативного акта), анулювання, *appeler* – оскаржувати, апелювати.

При цьому, на нашу думку, юридичним термінам як французької так і української мов не притаманна синонімічність, яка б ускладнювала чи заважала взаєморозумінню. А сам факт існування синонімії у правничій термінології є свідченням відкритості, неізолюваності порівнюваних терміносистем.

2.2. Процес полісемії в юридичних терміносистемах української та французької мов

Зв'язок юридичної термінології як особливої підсистеми мови з загальнолітературною французькою чи українською мовою проявляється також в тому, що в ній, як і в загальнолітературній мові зустрічається, а інколи навіть є дуже поширеним явище полісемії. Пояснюється це тим, що в

лексичному значенні юридичного терміна відображається діалектичне співвідношення статичності і динаміки, загального і особливого. Мобільність лексичного значення як в українській так і у французькій мовах дозволяє використовувати термін для найменування нових об'єктів. Саме з цією властивістю пов'язана тенденція до багатозначності юридичного терміна.

Якщо термінологічне значення розвивається на базі основного номінативного значення – ми маємо справу зі своєрідним проявом полісемії. В результаті розвитку термінологічного значення, слово часто стає частиною мегалінгвістичної системи і характеризується наявністю наукової дефініції. Термінологічне значення ніби виводить слово за рамки загальної мови і включає його в систему термінів тієї чи іншої галузі науки. В словниках загальної мови в тлумаченні слів підкреслюються ті ознаки предмета, дії чи процесів, які найбільш видимо проявляються у звичайному житті людей. Коли люди уживають слово, вони помічають у відповідному йому звуковому комплексі ознаки, опис яких в тлумаченні відповідного слова дає нам уявлення про певний образ, який знаходиться за цим звуковим комплексом. Наукова дефініція виконує інші функції – вона допомагає нам включити слово в систему термінів тієї чи іншої науки, підкреслюючи в словниковому визначенні найбільш суттєві для даної галузі знань параметри, і тим самим, визначаючи місце кожного окремо взятого поняття в уже створеній металінгвістичній системі. Отже, зміст терміна розкривається його дефініцією на основі виділення необхідних та головних ознак поняття. Зміст загальноуживаного слова розкривається через його лексичне значення, яке не передбачає логічного виділення ознак поняття; в слові у порівнянні з терміном менш визначений об'єм поняття.

Під полісемією в широкому сенсі розумітимемо здатність юридичного терміна мати не одне, а кілька значень, тобто позначати різні класи предметів, явищ, дій, процесів, ознак та відношень. Полісемія юридичного терміна не може порушувати і не порушує єдності форми та змісту і заперечувала б цю єдність лише у випадку, коли б значення слова

було сталою і незмінною величиною. Реально ж значення слова, як уже було підкреслено, – явище історичне, змінне. Тому форма слова взаємодіє не зі змінним, а з історично рухомим значенням. Щодо органічної єдності всіх значень слова в процесі історичного розвитку В. Виноградов підкреслював: „Мова збагачується разом з розвитком ідей, і одна й та ж зовнішня оболонка слова обростає новими значеннями та смислом. Коли торкнутися одного члена ланцюга, відгукується і звучить ціле. Поняття, яке виникає, виявляється співзвучним з усім тим, що зв'язано з окремими ланками ланцюга...” [41, с. 22].

Значення слова, яке розвивається і збагачується, до певного часу може залишатися у межах старої форми. Однак полісемію юридичного слова неможливо заперечити, бо вона обумовлена природним способом мислення і практичним досвідом людей. Із 9200 слів, наведених у французькому словнику юридичних термінів Ж. Корню [314], трохи менше двох третин термінів є багатозначними. Полісемія як семантична категорія – це семантичні відносини внутрішньо пов'язаних значень терміна, які виражаються формами одного слова [82, с. 6] і складають певну визначену систему [41, с. 14]. Отже, системність – це одна з найважливіших ознак полісемії, яка відрізняє її від омонімії.

Багато сучасних дослідників вважають, що термін, як і слово нетермінологічного характеру, може бути багатозначним [116; 129; 130; 159]. Багатозначний термін співвідноситься з кількома поняттями, що зайвий раз підкреслює відсутність прямого збігу слова і поняття: слово одне, предметів, які воно називає, кілька – і стільки ж понять. Коли говоримо про різні значення, властиві даному слову, – підкреслює В. Гак [48, с. 15], ми, по суті, виходимо з різних контекстів його вживання. У самому слові значення, як правило, не існують незалежно одне від одного; кожне з них взаємопов'язано з іншими значеннями. Тому багатозначність не може бути перепорою ні точному розумінню, ні адекватному відтворенню мовних одиниць.

На думку В.Круковського “у правній мові, як і в загальнолітературній, але ще у більшій мірі, число означуваних незрівнянно більше, ніж число означуючих. Ця диспропорція стає помітнішою, незважаючи на створення нових термінів. Число неологізмів не може бути необмеженим, оскільки, людська пам’ять... не може запам’ятати необмежену кількість слів, тоді як кількість предметів, явищ і понять є безкінечною” [129, с. 12]. Політика викорінення полісемії з юридичних текстів, на думку автора, є неприйнятною. Можна тільки спробувати нейтралізувати деякі негативні наслідки цього явища.

У дисертаційній роботі дотримуємось думки, що полісемія є небажаним явищем в юридичній термінології, оскільки вона порушує однозначну відповідність між референтом і мовним знаком, який його домінує. Та поряд з цим не заперечуємо, що існування полісемантичних відношень в системі будь-якої термінології є неминучим, бо зміст мовного знака розвивається значно активніше і швидше, ніж його форма.

У спеціальній літературі протягом багатьох років велася боротьба з полісемією і вирішувалася проблема однозначності терміна. Однак на практиці спостерігається зовсім протилежне. Так, Ж. Дюбуа [256] показує, що навіть у межах одного поля технічний термін є багатозначним. Таке ж явище спостерігається і в юридичній терміносистемі. Отже, доводиться змиритися з тим, що однозначність – це скоріше не властивість юридичного терміна, а вимога, яка до нього ставиться.

Багатозначність юридичного терміна часто веде до ускладнень під час роботи зі спеціальною літературою, інколи – до неправильного його розуміння та перекладу навіть у контексті. Полісемантичні юридичні терміни мають кілька перекладних варіантних відповідників залежно від кількості значень. Під варіантним відповідником, слідом за В. Карабаном, розумітимемо один із можливих варіантів перекладу, який передає, як правило, якесь одне значення терміна мови-оригіналу. Тобто, кожний варіантний відповідник є перекладним еквівалентом якогось одного лексико-

семантичного варіанта багатозначного терміна [104, с. 279]. Д. Лотте пропонує усувати багатозначність термінів незалежно від ступеня шкідливості, особливо це стосується однієї термінологічної системи [151, с. 21].

Для повноцінного розуміння наукової інформації іноземною мовою та аналізі науково-популярної літератури необхідно чітко володіти основними випадками багатозначності в межах двох мов на всіх мовних рівнях. Одному терміну французької мови може відповідати при передачі його українською мовою кілька перекладних варіантних відповідників: *suffrage_m* - *виборче право; виборчий голос*. У пошуках потрібного варіантного відповідника французького юридичного терміна у мові перекладу значну роль відіграє зіставний метод дослідження термінології.

Критерій відповідності значень юридичних термінів, що виражають однакове поняття у французькій й українській мовах складається з двох факторів:

1) тотожність вербальних визначень понять, виражених термінами в обох порівнюваних мовах.

2) стабільності вживання різними авторами однакових термінів в українській і французькій мовах для позначення ідентичних наукових понять.

Достовірність критерію еквівалентності визначається шляхом ретельного порівняння текстів з юриспруденції, енциклопедичних статей та тлумачних словників французької та української мов.

Найпростішим і найпоширенішим типом полісемії французьких юридичних термінів є бісемія – наявність у словах двох значень.

absence_f → *відсутність; неявка;*

infracteur_m → *правопорушник; злочинець;*

intérdit_m → *особа, позбавлена прав або обмежена в правах;*

особа, звільнена з посади.

Багатозначність юридичних термінів установлюється, як правило, за допомогою тлумачних словників. На жаль, цей спосіб не найдосконаліший і

не завжди надійний. Часто у трактуванні семантики юридичного терміна різними словниками зустрічаються розбіжності. Буває, що словники не містять деяких відповідників полісемантичних термінів або ж словникові варіантні відповідники певних термінів взагалі не фіксуються у словниках. Завдання дослідника у такому випадку зводиться до точного визначення лексико-семантичного варіанта багатозначного терміна та підбору найвлучнішого варіантного відповідника. Оскільки сучасна мовознавча практика не зовсім чітко розмежовує значення полісемантичного терміна і термінів-омонімів, укладачі словників змушені обґрунтовувати ці явища, виходячи із власного розуміння або ж „відчуття мови”. Аналогічні випадки зустрічаються досить часто, тому істинна картина відношень омонімії та полісемії залишається досі недостатньо розкритою.

Так, тлумачний словник юридичних термінів дає наступне визначення терміна *bail* (оренда) в цивільному праві:

Bail m – droit civil – Variété de louage de choses. Le terme bail s'emploie pour designer le louage d'immeubles, ou d'animaux suscepibles de profit pour l'agriculture.

Перекладний словник Г. Мачковського [330] вказує на два полісемні значення терміна *bail m* – найм, оренда. Звідси варіанти перекладу термінологічних сполучень:

- *bail des biens nationaux* – найм державного майна;
- *~ à court terme* – короткосторокова оренда;
- *~ à durée indéterminée* – найм на невизначений термін;
- *~ d'habitation* – оренда житлових приміщень;
- *~ d'immeuble* – оренда нерухомого майна.

Аналізуючи термінологічну полісемію юридичних термінів французької та української мов, важливим вважаємо встановити головні причини виникнення нових значень в цих терміносистемах .

У загальних дослідженнях терміносистем основні види термінологічної багатозначності зводиться до наступних:

1. Багатозначні абсолютні терміни, котрі не мають інших значень, крім термінологічних;
2. Багатозначні терміни в межах однієї терміносистеми;
3. Багатозначні терміни, утворені шляхом метафоричного чи метонімічного переносів значень загальноживаних слів.

У юридичній терміносистемі порівнюваних мов нами виявлено всі вищевказані види термінологічної полісемії на рівні запозичених термінів. За основу в дисертаційній роботі візьмемо визначення полісемантичного юридичного терміна з деякими уточненнями: багатозначним вважатимемо юридичний термін, котрий має кілька значень у межах цієї терміносистеми. Проаналізовану кількість полісемантичних пар української і французької мов умовно можна поділити на дві групи. Першу групу складають юридичні терміни, між різними значеннями яких можна встановити точну відповідність у мові оригіналу та у мові перекладу.

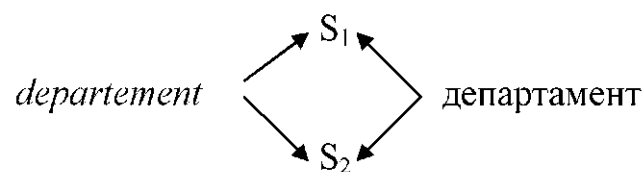
Département_m – droit administratif

1. *Fraction du territoire constituant a la fois une circonscription administrative pour les services de l'Etat, et une collectivité territoriale se situant entre la Région et la commune.*

2. *Terme parfois employé comme synonyme de ministère, pour désigner un compartiment déterminé de l'Administration centrale.*

1. Департамент
2. Адміністративно-територіальна одиниця.
3. Відділ, управління, міністерство.

Тут термінологічні еквіваленти мають по два тотожних значення:

Etat_m – 1. Au point de vue sociologique : espèce particulière de société politique résultant de la fixation sur un territoire déterminé d'une collectivité humaine relativement homogène, régie par

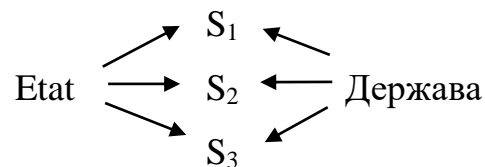
un pouvoir institutionnalisé comportant le monopole de la contrainte organisé.

2. *Au point de vue juridique : personne morale titulaire de la souveraineté.*
3. *Dans un sens plus étroit et concret : ensemble des organes, politiques, des gouvernants, par opposition aux gouvernés (par ex. : quand on dit que l'Etat est envahissant, qu'il faut reformer l'Etat etc.).*

Держава – 1. Апарат політичної влади в суспільстві.

2. Країна з таким апаратом.

3. Юридична особа наділена суверенітетом.

Полісемія юридичних термінів виражає тенденцію до міжнародної координованості. Юридичний термін в обох порівнюваних мовах залишається незмінним, а семантика наукового поняття поширюється й уточнюється теж паралельно (в українській і французькій мовах). Об'єми значень термінів збігаються.

Розглянуті приклади відносимо до так званої семантично однорідної полісемії – явища, коли можна встановити взаємно однозначну відповідність між значеннями юридичних термінів у порівнюваних юридичних терміносистемах, незважаючи на їх полісемію як у французькій мові, так і в українській.

Другу групу складають пари юридичних термінів французької та української мов, між значеннями яких точна відповідність не встановлюється. Такі приклади відносимо до явища семантично неоднорідної полісемії.

Аналіз мовного матеріалу показав, що ця група чисельніша і саме наявність семантично неоднорідних багатозначних юридичних термінів-запозичень часто приводить до руйнування термінологічних відповідностей.

Так, термінологічний словник „Termes juridiques” визначає термін конституція наступним чином:

Constitution – droit constit.

1. *Au sens matériel : ensemble des règles écrites ou coutumières qui déterminent la forme de l'Etat (unitaire ou fédéral), la dévolution et l'exercice du pouvoir.*

2. *Au sens formel : document relatif aux institutions politiques dont l'élaboration et la modification obéissent a une procédure différente de la procédure législative ordinaire.*

Конституція – основний закон держави, що закріплює суспільний і державний устрій, політичну систему суспільства, принципи організації, діяльності, порядок утворення державних органів, визначає основні права і обов'язки громадян.

Перекладний словник Г. Мачковського розрізняє п'ять значень терміна:

Constitution 1. конституція, основний закон

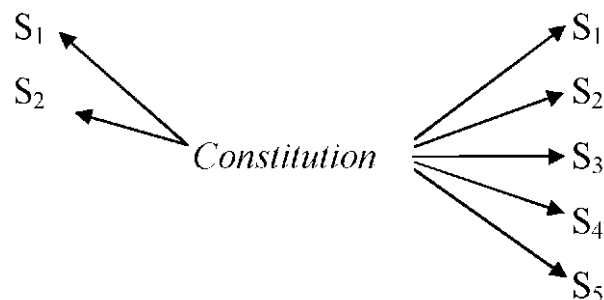
2. статут;

3. установа;

4. призначення;

5. структура.

Схематично зображаємо це так:

До багатозначності відносяться і випадки, коли один юридичний термін використовується одночасно в ширшому і вужчому значеннях:

Jurisprudence *f* – *Dr. gén.* – юриспруденція.

~ *Dans un sens ancien, la science du Droit.*

~ *Dans un sens plus précis et plus moderne, la solution suggérée par un ensemble de décisions suffisamment concordantes rendues par les juridictions sur une question de droit.*

Héritier – *Dr. civ.* – спадкоємець.

~ *Au sens large, celui qui succède au défunt par l'effet soit de la loi, soit du testament.*

~ *Dans un sens plus précis, celui qui succède au défunt en vertu de la seule loi, par opposition au légataire institué par testament.*

Запозичений з французької мови термін *інкорпорація* у широкому розумінні означає “включення до свого складу чого-небудь, приєднання”. У вузькопрофесійному значенні це “зібрання у єдине ціле законів та інших правових актів, виданих у різний час без зміни їхнього змісту.”

Запозичення *cassation* *f* – *касація* у французькій і в українській мовах має два паралельних значення. У широкому розумінні *касація* – це “перегляд, скасування вищою інстанцією судової ухвали, вироку, що не набрали чинності закону”. У вузькому значенні *касацією* називається “визнання виборів недійсними внаслідок порушення конституції або виборчого закону; скасування виборів”.

На прикладі багатозначності в юридичній терміносистемі можна прослідкувати, що функціонування юридичної термінології здійснюється під дією двох, часто протилежних тенденцій: з одного боку – тенденції до однозначної обов’язкової відповідності юридичного терміна і поняття, пов’язаної з розвитком науки, її спеціалізації і, внаслідок цього, з виникненням термінів, які вживаються лише у вузькій сфері, тобто тенденція до практичного виключення полісемії, а з іншого боку, дефіцит формальних засобів вираження та властива словам тенденція до розширення об’єму семантичного змісту знаходить своє вираження і в терміносистемах порівнюваних мов.

2.3. Процес омонімії в юридичних терміносистемах української та французької мов

На сучасному етапі вивчення термінологічних систем більшість дослідників дотримуються думки про реальність існування полісемії та омонімії термінів. Однак відомо, що деякі лінгвісти XIX і XX ст. ставили під сумнів наявність цих явищ. Так, Р. Будагов [26, с. 16] писав: „Деякі відомі лінгвісти інколи заперечували багатозначність слова. А. Потебня, наприклад, вважав, що кожне значення утворює окреме слово, тому „де два значення, там два слова”. Цієї ж точки зору дотримується і Л. Щерба, стверджуючи, що слово може мати лише одне значення, ґрунтуючись при цьому на „єдності форми і змісту”. Проте конкретні практичні дослідження заперечили власні формулювання лінгвіста і „Русско-французский словарь” Л. Щерби починається твердженням про багатозначність і діалектичність слова [239, с. 6].

Наукові праці лексикологів і термінологів 70-их рр. [78, с. 314; 122, с. 123] заперечують явище багатозначності в термінології, пояснюючи, що термінам властива тільки омонімія. Ця думка ґрунтується на тому, що коли один звуковий комплекс використовується для називання кількох спеціальних понять, то внаслідок чіткої обмеженості і строгої визначеності, властивої науковим і технічним поняттям, значення відповідних термінів будуть також чітко визначені й обумовлені. Тому такі форми слід вважати не значеннями одного терміна, а омонімічними термінами.

Основною характерною рисою омонімів є те, що вони належать до різних семантичних полів. Це – значна перепона для їх уживання в суміжних контекстах. Таким чином, сам факт існування омонімів не заважає правильному розумінню тексту.

А. Суперанська [215, с. 46] відмічає, що оскільки для спеціальної лексики співвіднесеність з полем є надзвичайно важливою, а сам факт належності до різних полів свідчить про те, що перед нами різні денотати,

можна припустити, що всі слова спеціальної лексики омонімічні до слів загальної лексики, з яких вони походять або ж з якими випадково співпали за формою: *maternité* _f – 1) *материнство*;

2) *декретна відпустка*;

3) *правовий зв'язок дитини і матері*.

З іншого боку, проникаючи в літературну мову, окремі елементи термінологічної лексики змінюють свою валентність, а головне – понятійну співвіднесеність, перетворюючись в омоніми слів спеціальної лексики.

Наше дослідження показує, що „розпад” юридичного терміна на омонімічні лексеми, будучи результатом семантичної еволюції, проходить через наступні етапи: на ґрунті певних відомих моделей переносів з'являються нові значення, потім настає відносно тривалий процес, який приводить при певних умовах до розриву чи втрати зв'язків між значеннями і утворення нових зв'язків на базі цих значень.

З цього приводу видається правильною думка про те, що моментом існування одного значення слова і моментом появи у мові на його базі двох лексичних одиниць омонімічного характеру спостерігаються два так звані проміжні етапи – переносне вживання слова, а потім його переносне значення.

Так, наприклад, вживання слова *grâce* у термінологічному словосполученні *coup de grâce* (дослівно: *удар милосердя*).

Donner le coup de grâce – може перекладатися як: нанести останній рішучий удар – часто вживається у значенні “*вбити насмерть, добити*”. У давнину *coup de grâce* називали останній смертельний удар ката. Цей удар прийнято було вважати “милосердним”, оскільки він позбавляв людину, яку піддавали тортурам, подальших мук. З часом зв'язок між значеннями порушився і зараз новому поколінню він навряд чи буде зрозумілим.

У цьому прикладі омонімія може бути наслідком метафори чи метонімії. Ми поділяємо думку тих дослідників, які вважають, що допоки метафора є відчутною, це – не омоніми. Коли ж вона стирається, а вживання

терміна у новому значенні стає регулярним – це явище омонімії. Своєю семантичною структурою, а також сферою вживання омоніми суттєво різняться.

Утворення омонімів в юридичних термінах може зумовлюватися багатьма причинами і проходити кількома шляхами. У результаті історичних звукових змін може відбуватися випадковий збіг звучання зовсім різних слів. Найчастіше це приводить до виникнення термінів-омофонів – однакових за вимовою, але різних за значенням і написанням. Серед юридичних термінів-омофонів виділимо пару: *partie_f* – *частина*, *parti_m* – *партія*, у якій кожен термін є омонімічним у свою чергу:

- parti_m* – 1. *Groupe de personnes ayant les mêmes opinions, les mêmes interest – особи об'єднані спільними інтересами, організація цих осіб.*
2. *Association de personnes organisée en vue d'une action politique рішення, резолюція.*
3. *Solution, résolution (Prendre le parti de rester Loc. jur. parti pris : opinion préconçue – рішення прийняте).*

Смисловий зв'язок між першим та другим значенням зберігається і в цьому випадку маємо справу з явищем потенційної омонімії. Два значення раніше полісемантичного слова розходяться, але ще відчутна мотивація у другого значення. Омоніми, які утворилися в результаті розходжень полісемії, вважатимемо гомогенними. Ті ж, які етимологічно не пов'язані – гетерогенними. Хоча існують юридичні терміни-денотати, першопочатково запрограмовані на два значення: *партія* – 1) *люди, об'єднані спільними ідеями* → 2) *організація цих людей*.

Омонімія у багатьох випадках є логічним продовженням полісемії, через що ці явища не підлягають чіткій класифікації. Як підкреслює В. Даниленко [78, с. 71], “при встановленні факту омонімії найважче вирішити, з чим ми маємо справу: власне з омонімією чи з багатозначністю”. У протиположності цьому існують твердження, що відмінність омонімів від багатозначних слів є такою ж очевидною, як і відмінність однозначних слів

від багатозначних, оскільки в усіх трьох випадках маємо єдність зовнішньої форми слова, відрізняється лише його зміст [130, с. 155].

Аналіз семантичної структури французької та української юридичної термінології з метою виявлення відношень омонімії дозволив виділити два основні шляхи їх виникнення:

- 1) в результаті втрати у слові так званої проміжної ланки;
- 2) в результаті порушення зв'язків між значеннями багатозначного слова.

“Проміжною ланкою” вважатимемо певне семантичне значення (семантичну ланку), втрата якого приводить до порушення взаємозв'язку значень у структурі багатозначного слова.

Так, у французькій мові слово *bureau* (бюро) спочатку означало тканину із верблюжої шерсті. Потім так почали називати стіл, вкритий цією тканиною, далі – кімнату з таким столом, відділ в установі, установу, людей, які працюють в цій установі і, врешті-решт, засідання цих людей.

В українській мові запозичене слово *бюро* вживається в усіх значеннях крім першого : *бюро* – 1) *керівний або розпорядчий орган партії, організації, установи і т. ін.*; 2) *назва деяких установ або їх відділів, контор*; 3) *письмовий стіл з висувною кришкою і шухлядами для зберігання паперів, документів.*

Бюро (стіл), бюро (відділ установи чи установа в цілому), бюро як законодавчий орган в українській мові омоніми, історичний зв'язок між якими втрачений. Тоді як у французькій мові поясненню підлягають також тільки сусідні ланки ланцюга, якщо ж одна з них втрачається (проміжна), то одній із мов. Тоді як у французькій зв'язок стає незрозумілим. Складність цього фактора полягає в тому, що розрив чи розходження значень, тобто втрата ними спільних семантичних елементів здійснюється поступово. Інколи трапляються випадки, коли важко безсумнівно віднести значення слова до омонімії чи полісемії.

Крім того, доволі часто омонімія як явище знаходиться в стані незавершеного процесу розходження значень. Тоді подібні за зовнішньою формою терміни здебільшого подаються у словниках як полісемантичні.

Embargo_m – Dr. int. publ. – ембарго, заборона.

1. *Défense faite par un Etat aux navires étrangers de quitter ses ports* – заборона кораблям покидати порти, введена державою.

2. *Interdiction d'exporter certaines marchandises (notamment des armes et munitions) vers un Etat determine* – заборона на експорт певних видів товару (особлива зброї) стосовно певної визначеної держави.

На нашу думку, складні випадки слабомотивованої полісемії є сприятливими для потенційно можливого утворення омонімів.

Проблемність розмежування полісемії та омонімії приводить деяких лінгвістів до припущення про доцільність вважати омонімами тільки слова, відмінні за походженням. Однак, не завжди вдається встановити походження слова і, крім того, прийняття такої точки зору заставляє віднести поняття омонімії виключно до історичної лексикології, тоді як розмежовувати значення термінів-омонімів та полісемантичних термінів доводиться саме в синхронному розрізі.

Крім того враховуємо ще й так звану “міжгалузеву омонімію”, тобто випадки, коли одне й те ж слово в обох мовах є терміном різних наук чи різних галузей знань і виражає, відповідно, різні поняття.

субституція → *substitution_f* (у праві, фонетиці)

об'єкт → *object_m* (у філософії, праві, логіці, мовознавстві).

Тобто, в середині кожної конкретної термінології будь-якої мови існує загальнонаукова термінологія, існування якої пояснюється постійними процесами інтеграції наук та утворенням загальнонаукового апарату.

Так, слово *partie* у загальнонавчній лексиці має такі омоніми:

- 1) *élément, fraction d'un tout* (елемент, частина цілого);
- 2) *profession, spécialité* (професія, спеціальність).

Термін *partie* вживається у праві: зі значенням: сторона – *chacune des personnes plaidant l'une contre l'autre*; у музиці: партія – *ce qu'une voix, un instrument doit exécuter dans un morceau d'ensemble*; у спорті: *match, compétition, lutte*.

Тобто, для прикладів міжнаукової термінологічної омонімії характерні як мінімум три диференційні властивості: 1) терміни-омоніми функціонують у різних термінологічних системах; 2) за ними закріплені абсолютно різні дефініції; 3) вони належать до різних семантичних полів. Так, термін-омонім *cellule* у юридичній термінології має значення:

одиначна камера 1) *local étroit pour des prisonniers*

ядро (партії) 2) *groupement de base de certains partis politiques*.

Крім того, термін *cellule* належить до міжгалузевих омонімів:

cellule – 1) *biolog. le plus petit élément organisé de tout être vivant*
(клітина);

2) *rélig. petite chambre de religieux, de religieuse*
(келія).

У всіх наведених випадках термін-слово рівний собі, тотожний, тоді як термін-поняття різний, на що вказує його неадекватна лексична сполучуваність у межах окремих терміносистем та можливість входження у різні понятійні зв'язки.

Отже, міжгалузеві терміни-омоніми належать до різних термінополів, різних підсистем мови. Часто зустрічаються терміни-омоніми, які функціонують в одній терміносистемі, але різняться сферою вживання. Саме в таких випадках можуть виникати перекладацькі помилки через неправильний вибір значення омонімічного терміна із суміжної галузі науки або техніки.

Так, юридичний термін *dénonciation_f* залежно від галузі права, в якій він вживається, може мати наступні значення:

dénonciation_f – 1. повідомлення про здійснення правопорушення, визначеною особою; 2. розірвання, денонсація; 3 обов'язкове повідомлення 3-ї особи про здійснений процесуальний акт.

1. *Droit international publique* – міжнародне право.

Acte par lequel un Etat partie a un traité y met fin (traité bilatéral) ou s'en dégage (traité multilatéral). La dénonciation n'est valable que dans la mesure et les formes où le traité lui-même la prévoit.

La denonciation unilatérale – одностороння відмова, одностороннє розірвання договору чи угоди.

2. *Droit du travail* – трудове право.

Acte par lequel l'une ou l'autre des parties à une convention collective à durée indéterminé se dégage de l'accord. Les effets de la dénonciation sont plus ou moins étendus selon qu'elle émane de l'ensemble ou d'une partie seulement des signataires employeurs ou salariés – розірвання договору однією зі сторін.

3. *Droit penal* – кримінальне право.

Acte par lequel un citoyen signale aux autorités policières, judiciaires ou administratives une infraction commise par autrui. La dénonciation est, dans certains cas, ordonnée par la loi – повідомлення про скоєний злочин у відповідні органи певною особою.

4. *Droit civil* – цивільне право.

Notification d'un acte de procédure à une personne qui n'en est pas le destinataire mais qui a néanmoins intérêt à le connaître. Tel est le cas de l'exploit de saisie-arrêt adressé au tiers saisi : le débiteur, de toute évidence, a besoin de savoir que les fonds inscrits à son compte sont, désormais frappés d'indisponibilité – обов'язкове повідомлення 3-ї особи про процесуальний акт, який відбувся.

Це – типовий приклад явища омонімії всередині спеціальної лексики. Цей різновид омонімії представлений найширше, оскільки і типи спеціальної лексики багатогранні, різноманітні, і в кожному з них можливе так зване вторинне використання слів іншого типу спеціальної лексики.

До внутрішньогалузевих юридичних термінів-омонімів відносяться також: *consultation* _f

1. *Droit civil* – 1) консультація; 2) опитування.

Mission confiée par le juge ou par le tribunal à un technicien et consistant... à donner son opinion verbalement au juge ou éventuellement par écrit, après un examen contradictoire des faits litigieux.

~ *de documents* – вивчення документів, перевірка документів;

~ *du dossier* – ознайомлення з матеріалами справи;

~ *écrit* – письмовий обмін думками (один із методів прийняття колективних рішень учасниками товариств);

~ *populaire* – всенародне опитування.

2. *Droit général*

Se dit aussi de l'avis donné par un juriste professionnel dans un cas litigieux.

Омонімія, звичайно, є небажаним явищем в юридичній термінології, бо вона зводить до мінімуму відповідність між номінацією знака і його значенням. Однак, процес постійного послаблення спільного семантичного ядра в юридичних термінах, що омонімізуються, відбувається постійно й безперервно. Можлива також омонімія слів загальної і спеціальної лексики:

balle _f 1) *petite sphère de matière élastique qui sert dans certains jeux (м'яч);*

2) *projectile des armes à feu portatives (куля).*

taxi _m 1) таксі;

2) *фіктивне підприємство, від імені якого виписуються безтоварні рахунки (з метою приховування прибутків від податкових органів).*

chambre _f 1) *pièce où l'on peut coucher (кімната);*

2) *droit constit. Assemblée législative (палата).*

У термінології це явище існує як спосіб утворення нових найменувань – спосіб традиційний і, разом з тим, актуальний і продуктивний на кожному етапі розвитку терміносистем.

На сучасному етапі розвитку суспільства людина зустрічається з величезною масою термінів, особливо економічних та юридичних. У випадках, коли незрозумілі терміни не мають нічого спільного зі словами загальнолітературної мови, читач може перевірити їх значення за тлумачним словником, або ж здогадатися за контекстом. Коли відповідний юридичний термін звучить і пишеться так само як і загальноповживане слово, то мимоволі терміну присвоюється значення його омоніма, тобто суб'єктивний компонент слова загальнолітературної мови поширюється і на відповідний омонімічний термін. На цій особливості людського сприйняття інформації й ґрунтуються основні помилки при інтерпретації юридичних текстів. Ці всі явища потрібно мати на увазі й при знаходженні еквівалента терміна та чітко орієнтуватися на тематичну спрямованість тексту з метою уникнення неправильного вибору варіанта омонімічного терміна.

2.4. Процес антонімії в юридичних терміносистемах української та французької мов

Семантичні відношення в юридичних термінологічних системах, як і в лексичній системі в цілому, доповнюються антонімією. Юридичні терміни, як і слова загальнолітературної мови, часто знаходяться у відношеннях протилежностей. Це пояснюється спільними причинами виникнення цього явища, які закладені глибоко в характері людського мислення. Як відзначав французький лінгвіст Ш. Баллі, у нашій свідомості “...поняття закладені парами, причому кожне зі слів завжди так або інакше викликає уявлення про інше” [13, с. 139].

Останнім часом зміст самого поняття “антонім” суттєво розширився. Традиційно донедавна антонімами прийнято було називати слова, які в

своєму значенні вказували на якість. Так, у “Словнику лінгвістичних термінів” знаходимо визначення антонімів: “Слова, які мають у своєму значенні якісну ознаку і тому здатні протиставлятися одне одному як протилежні за значенням” [324, с. 50].

А. Реформатський [187, с. 95] вказує, що “для появи антонімії необхідна наявність якісної ознаки в значенні слова, тому найбільше антонімів у якісних прикметників і відповідних прислівників”. Сучасні дослідники вбачають антонімію у словах, які, “належать до однієї й тієї ж частини мови, що означають різні почуття, дії, стани, оцінку, просторові і часові відношення, тобто все більше закріплюється широке розуміння антонімії” [222, с. 140].

Більше того, на думку деяких дослідників, антонімія представлена в термінологічних системах так само широко, як і в загальнолітературній мові. Так Н. Котелова [122] вказує, що термінів-антонімів існує не менше, ніж антонімів-нетермінів. Таку ж думку відстоює В. Даниленко, стверджуючи, що “явище антонімії, яке полягає в існуванні слів протилежного значення, в термінології репрезентоване чи не ширше, як у загальнолітературній мові” [78, с. 25]. Тому явище антонімії в термінології суттєво не відрізняється від цього ж явища у загальнолітературній мові.

У дисертаційній роботі розглядаємо антонімію в юридичній термінології як особливу характеристику лексичного значення юридичного терміна, особливе відображення протилежності в предметах і явищах, позначуваних термінами. Антоніми є протиставленням всередині однієї сутності. Наукові поняття здебільшого виникають парами; кожне з них “містить свою протилежність, що ґрунтується на відмінності всередині одного й того ж явища (властивості, стану, якості)” [177, с. 186].

Аналізуючи юридичну термінологію французької та української мов, виділяємо два основні різновиди антонімів з точки зору їх структурної класифікації:

1) **лексичні** (або різнокореневі), в яких зберігається лексичне значення юридичних термінів, а значення протилежності виражається різними коренями або різними словами у словосполученнях антонімічного характеру. Так, антонімічні вирази *voter à gauche* – *голосувати за лівих*; *voter à droit* – *голосувати за правих*, які ввійшли в ужиток як термінологічні одиниці через *langage parlé* на сучасному етапі функціонують на всіх рівнях мовлення.

2) **однокореневі** (або словотворчі), антонімічність яких передається за допомогою протилежних за змістом словотворчих засобів, що додаються до спільної.

Найпродуктивнішим способом передачі антонімічних зв'язків в обох мовах є приєднання до юридичного терміна зі стверджувальним значенням префікса із заперечним значенням: *законність* → *незаконність*; *légalité* → *illégalité*; *законний* → *незаконний*; *légitime* → *illégitime*. В українській мові відповідник-антонім французького терміна утворюється приєднанням до основи заперечної частки *ne*.

Часто серед французьких юридичних термінів зустрічаються і такі, антонімічність яких виражається інтернаціональними терміноелементами (префіксами *anti-*, *dé-*, *extra-*): *post – date* (= *Antidate*) - *dr. civ.*, *Dr. com.* – *Erreur ou fraude consistant à donner à un écrit juridique une date postérieure à celle de sa signature*; *masquer* → *démasquer*, *приховувати* → *встановлювати приховані дані про особистість*, *légal* → *extralegal*, *законний* → *незаконний*, *juridique* → *extrajuridique*, *юридичний* → *поза юридичний*.

Antinomie_f – *антиномія, протиріччя між положеннями двох законів.*

Antichrèse_f – *антихрез, застава нерухомості з уведенням у володіння нею кредитора.*

Особливо масивною у кількісному відношенні є група юридичних термінів, утворених додаванням префікса *non-* у французькій мові.

non-reconnaissance_f – *невизначення*

non-recevabilité_f – *неприйняття*

non-remboursement_m – *непогашення, неоплата*

non-renouvellement_m – не відновлення (договору)

non-résidence_f – непроживання

non-rétroactivité_m – без зворотної сили

non-valeur_f – безнадійна позика; неприбуткове майно

Його еквівалентом в українській мові буде термін з заперечним префіксом *не-*, або ж значно рідше, префіксом *без-*.

Однак, аналіз юридичних термінів-антонімів виявив пару термінів, які у французькій мові є лексичними антонімами, тоді як їхній українськомовний еквівалент вимагає вживання словотворчих антонімів: *vote_m de confiance* – *вотум довіри*; *motion_f de censure* – *вотум недовіри*;

У більшості випадків при відторенні французької юридичної термінології українською мовою зберігається чітка відповідність щодо їх структурної класифікації:

словотворчі антоніми: *session_f ordinaire* – *чергова сесія*;

session_f extraordinaire – *позачергова сесія*;

лексичні антоніми : *inscription_f irrégulière* – *незаконне внесення до списку виборців*

radiation_f d'office - *довільне викреслення виборців зі списку*.

Оскільки у прикладному плані наша робота спрямована на порівняльний аналіз термінологій двох мов, то важливим у цьому зв'язку є так зване явище „антонімічного” перекладу, тобто заміни форми слова чи словосполучення мови оригіналу на протилежну в мові перекладу без зміни змісту одиниці, що перекладається. На думку В. Карабана [108, с. 291], термін „антонімічний переклад”, який зустрічається у перекладознавчій літературі, є неточним, оскільки слово, що перекладається, не замінюється на антонім у мові перекладу, а змінює лише форму на протилежну, тоді як його зміст, значення залишається без особливих змін. Тому для позначення цього способу перекладу, – постулює автор, – краще використовувати термін „формальна негативація”, в якому підкреслюється саме зміна форми слова

або словосполучення і не йдеться про антонімічність як таку, що пов'язана із зміною змісту на протилежний [104, с. 291].

Аналізуючи юридичні терміносистеми французької та української мов, нами виявлено два основні види формальних протилежностей:

1) негативація – спосіб передачі значення, при якому юридичний термін мови оригіналу без формально вираженого заперечувального значення (заперечна сема відсутня) замінюється в мові перекладу на юридичний термін з префіксом *ne-* або ж сполученням слів з часткою *ne*;

2) позитивація – передача значення юридичного терміна з формально вираженою заперечною семою в мові оригіналу юридичним терміном, який не містить формально вираженого негативного компонента в мові перекладу.

sous-livraison_f – постачання наперед,

anticipation – передплата, дочасне виконання зобов'язань,

non-responsabilité – звільнення від відповідальності,

désintéresser – задовольнити вимоги,

détaxation – звільнення від податку

2.5. Гіперо-гіпонімічні зв'язки в юридичних терміносистемах української та французької мов

Типовим явищем для будь-якої терміносистеми, в тому числі юридичної, є гіперо-гіпонімічні транспозиції. Кожен юридичний термін не тільки називає поняття, виражаючи його суть, а й відображає зв'язки між ними, оскільки, як уже згадувалося у підрозділі 1.2, термін системний. А систематизація наукових понять часто відбувається на основі виявлення їх ієрархій.

Гіпонімія виражає родо-видові відношення між термінами і тісно пов'язана зі структурними класифікаціями в терміносистемах, оскільки кожен термін тоді є складовим елементом своєї системи, коли до нього

можна застосувати визначення „*per genus proximum et differentiam specificam*”.

Відношення між термінами-гіпонімами, слідом за І. Панько, І. Кочан та Г. Мацюк, розглядатимемо як багатогранну опозицію, що ґрунтується на спільності їх категоріальних ознак. Терміни, які виражають поняття видового плану, містять весь той комплекс ознак, що становить значення терміна-виразника родового поняття, плюс деякі додаткові значеннєві ознаки, що звужують об'єм їх значення [177, с. 192]. Гіпонімія включає семантично однорідні одиниці до відповідного класу найменувань, причому терміни, що позначають видові поняття, виступають гіпонімами відносно терміна-визначника родового поняття – гіпероніма.

Розглянемо термін-гіперонім право у французькій та українській мовах: *droit_m* – *ensemble des règles régissant la vie en société et sanctionnées par la puissance publique*, крім співгіпонімів *droit administratif* – адміністративне право; *droit pénal* – кримінальне право, *droit commun* – загальне право, *droit constitutionnel* – конституційне право, *droit administratif international* – міжнародне адміністративне право, *droit agraire* – земельне право, аграрне право, *droit civil* – громадянське право, *droit international* – міжнародне право, *droit de douane* – митне право і т.д., що позначають певну галузь права, має ще ряд вужчих за значенням співгіпонімів:

- droit accessoire* – акцесорне право;
- ~ *aérien* – повітряне право;
- ~ *annexe* – додаткове право;
- ~ *astronautique* – космічне право;
- ~ *atomique* – законодавство про виробництво і використання атомної енергії;
- ~ *d'auteur* – авторське право;
- ~ *bancaire* – банківське право;
- ~ *canon* – церковне право;
- ~ *des chemins de fer* – залізнодорожне право;

- ~ *de la consommation* – право споживачів;
- ~ *diplomatique* – дипломатичне право;
- ~ *disciplinaire* – дисциплінарне право;
- ~ *électorale* – виборче право;
- ~ *forestier* – право лісовикористання; лісове законодавство;
- ~ *héréditaire* – спадкове право;
- ~ *judiciaire* – судове, процесуальне право;
- ~ *matrimonial* – шлюбне право;
- ~ *militaire* – військове право.

Деякі з перерахованих співгіпонімів являються гіперонімами стосовно інших термінів (рис. 2.2).

Для прикладу, термін *droit_m économique*, який є гіпонімом до зазначеного вище *droit_m*, виступає одночасно гіперонімом до наступних термінів:

- droit économique budgétaire* – бюджетне право;
- ~ *cambiale* – вексельне;
- ~ *cambial* – валютне (*ou du change*);
- ~ *commercial* – торгове;
- ~ *comptable* – право (правова регламентація, правила)
бухгалтерського обліку;
- ~ *contractuel* – договірне право;
- ~ *corporatif* – корпоративне право;
- ~ *financier* – фінансове;
- ~ *fiscal* – податкове;
- ~ *monétaire* – валютне;
- ~ *hypothécaire* – право закладу.

Серед термінів-гіпонімів зустрічаються синонімічні терміни: *droit économique cambial*, *droit économique du change*, *droit monétaire* – валютне право; *droit au brevets*, *droit d'invention* – право на винахід; *droit de l'espace*, *droit cosmique*, *droit astronautique* – космічне право.

В українській правовій системі поняттю $\text{droit}_m \text{ public}$ відповідає поєднання положень конституційного, адміністративного, фінансового, та , частково, кримінального права.

Рис. 2.2. Гіперо-гіпонімічні зв'язки в юридичних термінологіях української та французької мов

Droit international	– Міжнародне право	Droit de douane	
~ commun	– загальне міжнародне право (система принципів і норм)	~ conventionnel	– договірний митний збір
~ conventionnel	– міжнародне договірне право	~ à l'exportation	– експортне мито
~ coutumier	– міжнародно-правові норми, ґрунтовані на міжнародних звичаях	~ à l'importation	– імпортне мито
~ économique	– міжнародне економічне право		
~ de l'espace	– міжнародне космічне право		
~ général	– загальні положення міжнародного права		
~ humanitaire	– міжнародне гуманітарне право		
~de la mer	– міжнародне морське право		
~ monétaire	– міжнародне валютне право		
~ pénal	– міжнародне кримінальне право		
~ privé	– міжнародне приватне право		
~publique	– міжнародне публічне право		
~de rectification	– міжнародне право опроверження		
~ régional	– регіональні міжнародно-правові норми		

Рис. 2.2. Гіперо-гіпонімічні зв'язки в юридичних термінологіях української та французької мов (продовження)

Аналіз тлумачного словника юридичних термінів також указує на те, що гіпонімічні відношення тісно пов'язані з відношеннями синонімії. Так, *droit personnel – synonyme de droit de créance. Le droit personnel est le droit subjectif d'exiger d'une personne une prestation.*

Droit des gens. – Expression synonyme de Droit International Public. – Ensemble des règles juridiques régissant les relations entre les Etats et les autres sujets de la société internationale. Тобто, гіперо-гіпонімічні зв'язки, формуючи особливу мікросистему термінів, значення яких перебувають у нерозривному зв'язку з іншими, доповнюються ще й синонімічними відношеннями.

Усі вищерозглянуті приклади включають гіперо-гіпонімію терміна *droit_m* у своєму першому значенні: *система встановлених державою правил і норм, які регулюють відношення між громадянами; законодавство.*

Реалізуючи своє друге значення, а саме: *droit_m – prerogative attribuée à un individu dans son intérêt lui permettant de jouir d'une chose, d'une valeur ou d'exiger d'autrui une prestation, тобто можливість здійснювати що-небудь, надана особі законами держави, указаний термін має також ряд гіпонімів: droit d'action – право на позов, droit alimentaire – право на отримання аліментів, droit d'ancienneté – право старшинства, droit d'appel – право апеляційного розгляду, droit de suffrage – право голосу, droit de stoppage – право зупинки, droit de sortie – право виходу, експертне мито, droit à réputation – право на винагороду, droit au repos – право на відпочинок, droit à récompense – право на винагороду.*

Зрозуміло, що значення гіпероніма тим ширше, чим більшу кількість співгіпонімів він має. Таким чином, у мікрополі терміна-гіпероніма виявляється ієрархічна взаємозалежність, яка встановлює суперординацію чи субординацію понять, що позначаються юридичними термінами, на різних щаблях їх поділу (чи, навпаки, об'єднання).

Поняття, що позначаються юридичними термінами, розрізняються між собою за типом дистинктивних ознак, що належать до спільного для них типу характеристик. Провівши аналіз та узагальнивши ці поняття, маємо

змогу виділити їх зі складу обширнішого, ширшого класу термінологічних одиниць, об'єднаних родовою ознакою.

Відношення між юридичними термінами можуть самі по собі служити характеристиками для формування чи розмежовування правових понять, оскільки будь-який термін у системі характеризується своєю позицією, своїм місцем у даному мікрополі. Місце кожного поняття в системі юридичних термінів можна визначити через його інтенціональні характеристики.

Введемо робочі визначення інтенції й екстенції терміна.

Під інтенцією терміна розумітимемо виділення певного об'єкта з максимальною точністю всередині понятійно-предметного термінологічного поля та підбір найбільш вдалого терміна для його позначення.

Екстенцією терміна вважатимемо зону предметно-понятійного поля, що перекривається його значенням. При аналізі юридичних понять, важливо виявити, з одного боку, їх загальні і специфічні ознаки та характеристики, а з іншого – зв'язки між окремими властивостями позначуваних понять, та між самими поняттями, інакше кажучи, внутрішні і зовнішні характеристики.

Гіперо-гіпонімічні відношення термінів, на думку І. Панько, І. Кочан [177, с. 199] переконливо ілюструє й класифікаційна, побудована шляхом описання інтенціоналу поняття дефініція, типова й обов'язкова для передачі змісту поняття кожної системи. І дійсно, пояснюючи особливості видового поняття через найближче родове, ця дефініція не тільки вдало, коротко, точно пояснює зміст поняття, а й указує на його відношення з іншими термінами в межах певної мікросистеми. Так, тлумачення терміну *meurtre_m* (вбивство) – *crime époutré* (надважкий злочин) містить пояснення гіпоніма через гіперонім *crime*.

Trahison_f (*dr. pénal*) – *zrada – ensemble d'infraction commises par un Français ou un militaire de service de la France qui constituent une atteinte aux intérêts fondamentaux de la nation.*

Термін-гіпонім *trahison_f* пояснюється через найближче родове поняття *infraction_f* – *правопорушення.*

Аналіз системи юридичних термінів показав, що родо-видові відносини між *поняттями* існують у випадках, коли:

– інтенція юридичного поняття нижчого рангу включає інтенцію правового поняття вищого рангу + ще хоча б одна додаткова ознака, яка слугуватиме критерієм подальшого поділу. Кожна додаткова ознака такого типу є основою окремого поняття;

– екстенція юридичного поняття вищого рангу включає кожен об'єкт чи поняття, що знаходиться в правового екстенції поняття нижчого рангу + як мінімум ще один об'єкт чи поняття.

Юридичні терміни, між якими встановлюються відношення хоча б дворівневої субординації чи суперординації, формують логічну драбину: висхідну при початковому ієрархічно нижчому понятті, та низхідну, відповідно, при початковому ієрархічно вищому. Логічні відношення між поняттями завжди передбачають певну ієрархію, оскільки кожен клас є видом вищої ланки ієрархічного ланцюга, і родом відносно класів, розміщених нижче.

- 1) *élections_{f pl}* – *вибори*
- 2) *élections présidentielles* – *президентські вибори*
- 3) *élections régionales* – *вибори по регіонах*
- 4) *élections cantonales* – *вибори по кантонах*
- 5) *élections des maires* – *вибори мера*
- 6) *élections municipales* – *муніципальні вибори*

Так, поняття *élections_{f pl}* може бути розділене на підпоняття: *élections municipales*, *élections des maires*, *élections cantonales*, *élections régionales*, *élections présidentielles*, які складають родову серію. В основу такого поділу ставиться лише одна ознака і окремі сходинки повинні формувати чітке ціле. Якщо ж необхідно зробити розподіл на основі кількох ознак, доцільно розмежувати одразу поділ на окремі підгрупи.

Цей же ланцюжок можна представити у вигляді висхідної драбини, йдучи від видового поняття до родового:

Неврахування цього фактору може викликати утворення псевдокласів чи псевдогруп термінів з такою ж екстенцією, як і в підкласів.

Родо-видова характеристика мікросистем термінів, а внаслідок цього і гіперо-гіпонімія, може бути моноієрархічною чи поліієрархічною.

Моноієрархічна гіперо-гіпонімія формується, коли єдине початкове поняття ділиться крок за кроком і доповнюється шляхом додавання певної диференційної ознаки, при цьому кожна ланка має лише одну підпорядковану собі одиницю.

При поліієрархічній системі враховуємо, що родо-видові терміни можуть входити до найрізноманітніших контекстів і підпорядковуватися різним поняттям вищого класу. Поліієрархічна гіперо-гіпонімія є наслідком розуміння термінологічного поняття, представленого як результат поділу, що ґрунтується на кількох характеристиках, як одиниці, що підпорядковується не одній, а кільком іншим, тобто будь-яка характеристика одного типу може співіснувати або поєднуватися з характеристиками інших типів для утворення підпорядкованих термінологічних понять.

На противагу моноієрархічній гіперо-гіпонімії, в останній відсутня чітка послідовність термінологічних понять вищого і нижчого рангу; одне і те ж видове поняття може підпорядковуватися різним родовим; кожне родові поняття, як правило, може нараховувати більше, ніж одне видове.

Поліієрархічну гіперо-гіпонімію слід відрізнити від логічного дерева термінологічних понять, представлених виключно на основі поділу: частина – ціле. Прикладом такого логічного дерева у французькій термінології адміністративного права може бути наступне (рис. 2.3):

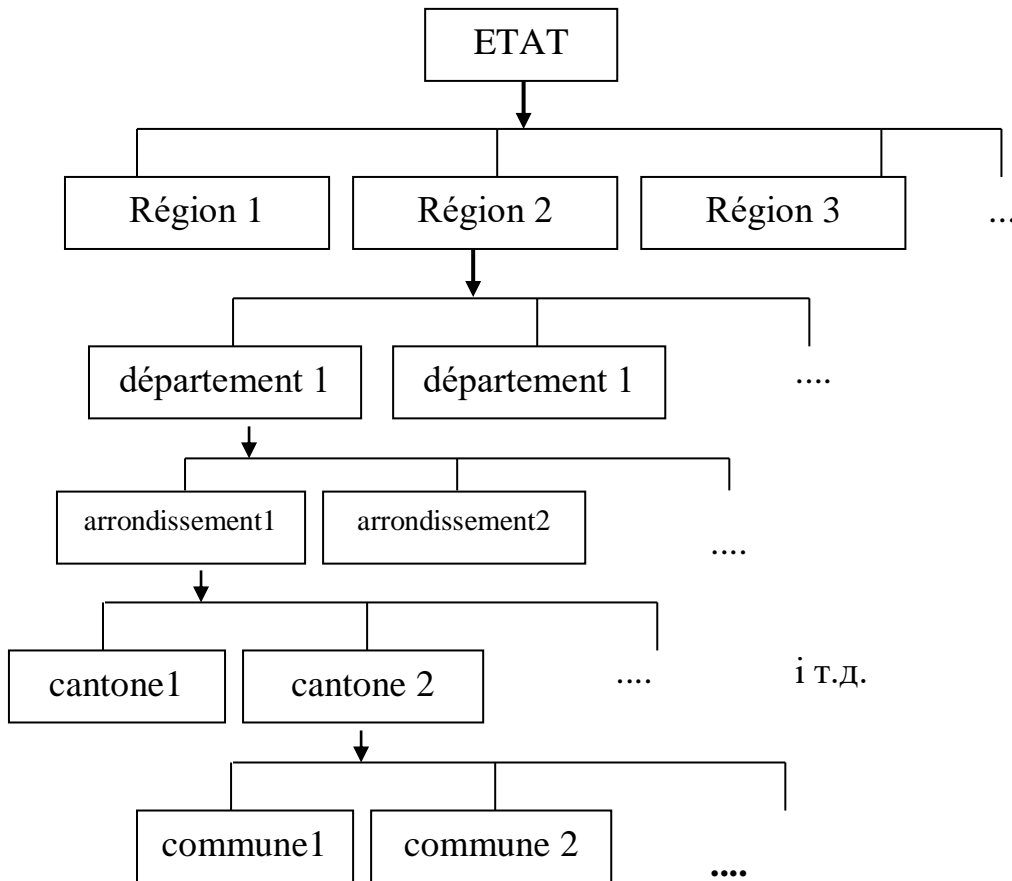

Рис. 2.3. Логічне дерево термінологічних понять адміністративного права

Аналогічне дерево термінологічних понять адміністративного права в українській мові матиме менше складових ланок

Гіперо-гіпонімічні відношення наявні, без сумніву, в будь-якій терміносистемі. Однак, на нашу думку, саме в юридичній вони мають свою специфіку: наявність розгалуженої системи родо-видових понять з більш чи менш виявленими синонімічними зв'язками та яскраво виявленими зв'язками між гіпонімами. Для прикладу наведемо: *accuser*, *dénoncer*, *incriminer*, що знаходяться у гіпонімічних зв'язках між собою і об'єднані гіперонімом *inculper* – звинувачувати; *géôle_f*, *maison_f d'arrêt*, *maison_f de correction*, *pénitencier_m* об'єднуються гіперонімом *prison_f* – тюрма; *détenu_m*, *reclus_m*, *enfermé* – гіперонімом *prisonnier_m* – ув'язнений; *cachot_m*, *casemate_m*, *oubliette_f* –

гіперонімом *cellule_f* – камера; *écrouer, pincer, empoigner, saisir* – гіперонімом *arrêter* – затримувати, ув'язнювати.

Отже, ланцюговий характер гіперо-гіпонімічних зв'язків відтворює звуження семантики юридичного терміна від гіпероніма до гіпоніма і, відповідно, розширює її у напрямку від гіпоніма до терміна-гіпероніма.

Висновки до розділу 2

Юридична термінологія не є замкнутим пластом у лексичній системі французької та української мов, свідченням чого є функціонування запозичених термінів в обох зіставляваних термінологіях. Семантичні процеси, що відбуваються у досліджуваних нами терміносистемах, мають загальномовний характер, але відрізняються рядом диференційних ознак.

Багатозначність елементів юридичної терміносистеми як одну з типових її характеристик, розглядаємо як закономірне явище, що підтверджує асиметрію юридичного терміна.

Полісемія в юридичних термінологіях української і французької мов виражає загальну тенденцію до міжнародної скоординованості. Системність є однією з важливих ознак, що відрізняють її від омонімії. Наявність полісемії в юридичній термінології підкреслює те, що тенденція до розширення об'єму семантичного змісту терміна інколи має перевагу над тенденцією до його однозначності і пов'язана з певною мобільністю лексичного значення, що робить можливим запозичення вже існуючого юридичного терміна в іншій мові, для найменування нових понять у мові-реципієнті.

На основі зіставного аналізу всі полісемічні терміни юридичних терміносистем кваліфікуємо у дві групи: юридичні терміни семантично однорідної полісемії та юридичні терміни семантично неоднорідної полісемії.

Першу групу складають юридичні терміни, між різними значеннями яких можна встановити точну відповідність в українській і французькій мовах. До другої групи належать пари юридичних термінів української і французької мов, між значеннями яких точна відповідність не встановлюється. Такі приклади відносимо до явища семантично неоднорідної полісемії.

Остання є численнішою і саме вона ускладнює процес перекладу юридичних термінів та пошуку необхідних еквівалентів. Однак, існування багатозначності в юридичній термінології не перешкоджає правильному розумінню поняття, вираженого юридичним терміном, оскільки термінологічне поле допомагає щоразу однозначно реалізувати його зміст. Проте наявність семантично неоднорідних багатозначних юридичних термінів сприяє руйнації термінологічних відповідностей. Складні для пояснення випадки немотивованої полісемії є сприятливими ґрунтом для потенційно можливого утворення омонімів.

Дефінітивною ознакою юридичних термінів-омонімів є їхня належність до різних семантичних полів, що створює значні перепони для їх функціонування у сумісних контекстах.

Серед шляхів виникнення омонімії у французькій та українській юридичній термінології чітко виділяються два основні:

- 1) втрата словом “проміжною” ланки;
- 2) порушення зв'язків між значеннями багатозначного слова.

Складними для лінгвістичного аналізу є юридичні терміни-омоніми, які функціонують в одній спільній терміносистемі, але різняться сферою вживання.

Можлива також омонімія запозичених слів загальної лексики і юридичної термінології.

Синонімію в юридичній термінології вважаємо небажаною через порушення вимоги точності терміна. Указане явище асиметрії юридичних термінологічних одиниць досить поширене, тому цілком обґрунтованою є

необхідність глибокого його вивчення та вміння вибирати між запозиченим і питомих термінами синонімічного ряду, найвдаліший і найточніший варіант для кожного випадку його вживання.

Синонімічні юридичні терміни української і французької мов у роботі скласифіковано у 2 групи: односторонні синоніми та паралельні.

До першої групи належать синоніми, наявні в одній із мов. Цей тип синонімії найчастіше виникає внаслідок паралельного використання запозиченого та питомого термінів. Друга група включає паралельні синоніми, утворені шляхом формування терміносинонімічних рядів в обох мовах.

Юридичні терміни-синоніми виконують функцію пояснення. Коли ж до юридичного терміна іншомовного походження у мові-реципієнті виникає термін, створений на рідному ґрунті, то ці терміни вважаємо абсолютними синонімами.

Синонімія в юридичних терміносистемах відображає свідомий пошук мовних засобів для влучнішого позначення там, де первинна номінація вже зроблена.

Найпродуктивнішим способом передачі антонімічних зв'язків серед запозичених термінів обох мов є приєднання до юридичного терміна зі стверджувальним значенням префікса із заперечним значенням.

Гіперо-гіпонімічні зв'язки в юридичній терміносистемі включають семантично однорідні одиниці до відповідного класу найменувань, причому терміни, що позначають видові поняття, виступають гіпонімами відносно терміна – визначника родового поняття – гіпероніма.

РОЗДІЛ 3

ПРОЦЕСИ АДАПТАЦІЇ ЗАПОЗИЧЕНЬ В ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНОСИСТЕМАХ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВ

3.1. Процес асиміляції греко-латинських і міжнародних елементів в юридичних термінах української та французької мов

Існування запозичень в юридичній термінології розглядаємо як типовий природний шлях збагачення цього пласту лексики. Аналізуючи досліджувану проблему, звертаємо увагу на питання функціонування греко-латинських термінів у юридичній терміносистемі французької та української мов. Терміни з греко-латинськими морфемами формують особливий нейтральний термінологічний фон. Не будучи живими мовами, вони продовжують своє існування в юридичних системах майже всіх європейських мов. Порівняльний аналіз двох мов показав, що ряд термінів, які використовуються в юридичних терміносистемах є не простими запозиченнями, а мають інтернаціональний характер, формуючи так званий міжнародний лексичний фонд.

Взаєморозуміння вчених різних галузей юриспруденції пояснюється саме тим, що головним джерелом термінів кримінального, процесуального права є точний, стійкий, конкретний набір елементів класичних мов, який, у свою чергу, використовується для утворення інтернаціоналізмів на греко-латинській основі. Такі елементи, на думку Ю. Юшманова [241] кваліфікують як міжнародні терміноелементи. Використання міжнародних юридичних терміноелементів може пояснюватися або вимогами одномодельності термінів для понять одного типу в терміносистемах порівнюваних мов, або тим, що з певних причин, (найчастіше фонетичних) точний і короткий юридичний термін із національних терміноелементів

побудувати не вдається. Утворений з міжнародних терміноелементів, він допускає відносно просте подальше термінотворення:

клепт → *cleptomanie_f*, *cleptomane_m* (гр. – крадіжка)

нарк → *narcomanie_f*, *narcomane_m* (гр. – дурман)

некр → *necrologie_f*, *necrologie_f*, *necromancie_f* (гр. – мертвий)

3.1.1. Асиміляція запозичень із класичних мов в українській і французькій юридичних термінологіях. На думку переважної більшості лінгвістів [78; 132], найхарактернішими особливостями складних слів, утворених за допомогою латинських і грецьких елементів, є наступні:

а) короткість – термін дуже часто є еквівалентом речення;

б) розуміння у міжнародному масштабі;

в) необмежений ступінь уживаності.

Серед юридичних термінів, утворених вищевказаним способом, найчастіше зустрічаються терміни з грецькими чи латинськими основами:

~ *клепт* – гр. *крадіжка*

Cleptomanie (або *kleptomanie*) – *impulsion à commettre des vols* (укр. *клептоманія*)

~ *лег* – лат. *закон*

Légal – *conforme à la loi* (укр. – *легальний*)

~ *лібер* – лат. *вільний*

Libéral – 1) *tolérant, ouvert, peu autoritaire*.

2) *partisan du libéralisme en politique, en économie*. (укр. – *ліберальний*).

~ *нарк* – гр. *дурман*

Narcotique – *substance qui provoque l'engourdissement, l'assoupissement*. (укр. – *наркотик*)

~ *некр* – гр. *мертвий*

Necrologie – *notice biographique consacrée à un défunt* (укр. *некролог*)

~ *порн* – гр. *розбещений*

Pornographie – production de livres, de films à caractère obscène. (укр. *порнографія*).

У всіх наведених випадках юридичні терміни з греко-латинськими терміноелементами є інтернаціоналізмами, і їх переклад не представляє труднощів, оскільки ці терміни в обох порівнюваних мовах мають однакове звучання та написання.

На противагу розглянутим прикладам, ряд юридичних термінів з міжнародними терміноелементами у французькій мові повністю зберігають свою грецьку чи латинську основи, а в українській – вживається власний термін. Розглянемо латинський терміноелемент *neg* (із значенням заперечувати). У французькій мові функціонує термін *négliger – ne pas prendre soin de qch.; délaisser qn.*, який у морському праві ліг в основу терміна *négligence – clause*.

Négligence – clause – dr. maritime – clause par laquelle l’armateur exclut toute responsabilité de la part de ses préposés.

Négligence – clause – умова про звільнення від відповідальності (при морських перевезеннях).

Український еквівалент терміна *négligence* – недбалість не зберігає латинського терміноелемента.

Аналогічним є приклад вживання латинського терміноелемента *mort* (мертвий) у французькій юридичній терміносистемі.

Mort – droit civil – Cessation de la vie. La mort entraîne la disparition de la personnalité juridique та його переклад в українській юридичній системі терміном *смерть*.

Безсумнівно, повна асиміляція латинських терміноелементів у французькій юридичній термінології, на відміну від української, пояснюється походженням французької мови від латині. Особливо це стосується юридичної терміносистеми. Всі юридичні документи писалися латинською мовою; саме латина залишалася мовою юриспруденції до середини XIII ст. Починаючи з другої половини XIII с. французька мова є широко

використовуваною у правовій сфері. Тривалий час вона домінувала у сферах державного управління, церкви, судів і нанесла значного впливу на розвиток юридичних терміносистем сучасних європейських мов. Саме посередництвом французької мови проникали численні запозичення в англійську та німецьку юридичну термінологію. Запозичені через французьку мову правничі терміни латинського походження складають до сьогодні основу багатьох юридичних терміносистем. Однак, розглядаючи проблему запозичень із класичних мов у французькій юридичній терміносистемі, звертаємо увагу на латинські вирази, які абсолютно не асимілювалися і продовжують сприйматися як вирази, що належать латинській термінології та функціонують як готові термінологічні конструкції. Загальновідомими латинізмами у галузі права є:

de facto, de jure – dr. gén. – (du latin : de fait, de droit). Ces expressions permettent d’opposer des situations juridiques à des situations de pur fait,

укр. (фактично, де факто, де юре) ці вирази дозволяють зіставити юридичні ситуації зі справжніми фактами;

de lege ferenda – dr. gén. – En se referent à la loi telle que l’on souhaiterait qu’elle fût faite,

укр. (з точки зору майбутнього закону);

de lege lata – dr. gén. – En considérant la loi telle qu’elle existe,

укр. (з точки зору виданого закону);

~ “*in extenso*” (*en entier*) – *Dr. gén. Reproduction complete et exacte d’un acte juridique; un extrait est une reproduction incomplète,*

укр. відповідник (повністю, в цілому) повне і точне відтворення юридичної справи; частина є неповним відтворенням.

Латинські та грецькі терміни почали з’являтися у французькій правовій термінології на початку Середньовіччя, саме у час її формування. Очевидно, тоді вони служили для позначення понять, об’єктів і реалій, для яких, на той період, не існувало вже готових термінів у французькій мові. Далі вони

настільки адаптувалися в юридичній терміносистемі французької мови, що не виникало необхідності замінювати їх на власне французькі.

Часто тлумаченню подібних виразів у термінологічних словниках передуює просто переклад з латині вказаної термінологічної одиниці.

~ “*Ab intestat*” – *Dr. civ. Sans testament*,

укр. (спадкування проти заповіту, тобто незаконно);

~ “*Post Nuptias*” – *Dr. civ. (du latin). Après le mariage*,

укр. (після весілля);

~ “*In dubio pro reo*”. *Le doute profite à l'accusé*,

укр. (у сумнівних випадках – на користь звинувачуваного);

~ “*Nemo iudex in re sua*” – *Droit gén. “Nul n'est jugé en sa propre cause”*.

Cet adage qui est destiné à garantir l'impartialité des décisions de justice, notamment l'incompatibilité de la fonction juridictionnelle avec l'exercice de toute autre activité publique, civile ou salariée et l'impossibilité pour un juge d'appartenir au même tribunal que son conjoint, parent ou allié; український відповідник “*Ніхто не судиться у своєму власному процесі*”. Ця приказка призначена гарантувати безпристрасність рішень правосуддя, зокрема неможливість поєднання юридичних функцій з виконанням будь якої іншої суспільної, громадської чи найманої діяльності, неможливість для судді належати до одного й того ж трибуналу, що й чоловік чи дружина, родич чи близький).

~ “*Nullum crimen, nulla poena sine lege*” – *Droit penal. Formule latine qui exprime le principe fondamental de la légalité des délits et des peines “Il n'y a pas de crime, il n'y a pas de peine sans lois”*. (Латинський вираз, що пояснює основний принцип законності злочинів чи покарань “Нема злочину – нема покарання”).

Інколи словниками дається тільки тлумачення запозиченої з латині конструкції.

~ “*Nemo dat quod non habet*”. – *Dr. civil; Dr. commun.* *Personne ne peut transférer la propriété d’une chose qui ne lui appartient pas. (Ніхто не може привласнювати річ яка йому не належить).*

~ “*Nemo censetur ignorare legem*” – *Dr. gén.* – *Personne n’est censé ignorer la loi. Adage interdisant à quiconque de se retrancher derrière son ignorance du droit pour échapper à ses obligations. (Ніхто не може відговорюватися незнанням закону. Вислів, що забороняє кожному прикриватися незнанням закону, щоб уникнути своїх зобов’язань).*

~ “*Nemo liberalis nisi liberatus*” – *Dr. civil.* – *Une personne qui a des dettes ne doit pas faire de libéralité. (Особа, яка має борги, не може проявляти щедрість).*

~ “*Nemo plus juris ad alium transferre potest quam ipse habet*”. – *Dr. civil.* – *Une personne ne peut transférer à autrui plus de droits qu’elle n’en a elle-même. (Особа не може передати іншій особі більше пра, ніж має вона сама).*

~ “*Non bis in idem*”. – *Dr. penal.* – *Formule latine qui exprime le principe selon lequel une personne déjà jugée pour un fait délictueux, ne peut être poursuivie à nouveau pour le même fait. (Латинський вираз, що виражає принцип за яким особа, уже засуджена за злочинне діяння, не може бути переслідувана заново за той самий злочин).*

~ “*Manu militari*” – *Dr. gén.* – *Par la main militaire. Expression signifiant que l’on a recours à la force publique pour l’exécution d’une obligation ou d’un ordre. (“Рукою військового”. Вираз, що означає необхідність вдатися до суспільної сили заради виконання обов’язку чи наказу).*

~ “*Mutuus dissensus*” – *Dr. civil.* – *Dissentiment mutuel. Termes latins marquant la nécessité d’une volonté réciproque pour rompre le rapport d’obligation. (“Взаємна незгода”. Латинський термін, що позначає необхідність взаємного бажання для того, щоб розірвати взаємозалежність за зобов’язаннями).*

~ “*Onus probandi incumbit actori*”. – *Dr. civil.* *La charge de la preuve incombe à celui qui allègue tel ou tel fait juridique ou matériel. (Відповідальність*

за доказ лежить на тому, хто спрощує, полегшує той чи інший матеріальний, речовий факт).

~ “*Ab irato*”. – *Dr. gén.* *Un acte est fait ab irato lorsqu’il est fait dans un mouvement de colère* (у стані афекту). Дія, вчинок вважається зробленою “*ab irato*”, коли вона робиться у пориві гніву.

~ “*Tantum appellatum quantum judicatum*”. – *Dr. civ.* – *Il ne peut être appelé que dans la mesure ou il a été jugé. L’acte d’appel ne peut pas porter sur des points qui n’ont pas été soumis aux premiers juges.* (Особа може апелювати тільки у межах того, за що вона була засуджена. Акт апеляції не може включати пункти, які не розглядалися судами першої інстанції).

~ “*Tantum devolutum quantum appellatum*”. – *Dr. civ.* *L’effet dévolutif de l’appel ne se produit que dans la mesure de l’acte d’appel.* (Розгляд апеляції вищою інстанцією проводиться тільки в межах акту апеляції).

Нетиповим явищем є вживання в складі термінологічної системи латинських виразів-прислів’їв, які є відомими широкому колу мовців. У проаналізованій нами вибірці знайдено всього кілька прикладів використання крилатого вислову загального змісту в галузі цивільного права.

“*Tarde venientibus ossa*” (досл. *Хто пізно приходить, тому – кістки*) – *Dr. civil.* – *A ceux qui ne sont pas vigilants, il ne reste que les os. Il faut être vigilant pour conserver ses droits (jura vigilantibus, tarde...).* Тим, хто не пильний, залишаються тільки кістки. Треба бути пильним, щоб зберегти свої права.

“*Dura lex, sed lex*” – *Dr. gén.* – *La loi est dure, mais elle est la loi* (суворий закон, але закон).

“*Verba volant, scripta manent*” – *Dr. civ.* – *Les paroles s’envolent (il n’en reste aucune trace); les écrits restent et font preuve.* (Слова відлітають, записи залишаються).

“*Persona grata*” – *Dr. int. publ.* – *Expression latine signifiant “personne agréée”, employée pour désigner l’agent diplomatique qui jouit de la confiance du Gouvernement auprès duquel il est ou doit être accrédité* (бажана особа,

повноважена особа). Латинський вираз, що означає “бажана особа”, вживається для позначення дипломатичного агента, який користується довірою уряду.

Під час аналізу випадків функціонування латинських виразів у юридичній терміносистемі, нами виявлено приклади усіченого вживання латинізму. Так, „*de cuius*” у цивільному праві вживається замість виразу „*de cuius successione agitur*” („*celui dont la succession est pendante*” той, спадок якого чекає на своє вирішення). Зараз використовується для позначення померлого автора правонаступництва. Про нього кажуть „*de cuius*”.

Зустрічається також паралельне вживання неасимільованого латинського терміну та його французького еквівалента у французьких юридичних текстах.

„*Traditio*” – у цивільному праві означає передачу речі, яка була об’єктом контракту. Паралельно вживається французький термін з латинською основою *tradition_f*.

Інколи в юридичному термінологічному словосполученні одна частина виражається латинським терміном, а інша – французьким. У таких випадках і латинський, і французький термін підлягає перекладу українською мовою.

Так, у тлумачному словнику юридичних термінів показано вживання термінологічної двомовної структури *obligation „propter rem”* поряд із власне французьким *obligation réelle* (реальне зобов’язання) – *obligation pesant sur un débiteur qui est tenu seulement en tant que détenteur d’une chose déterminée. Le débiteur est quitté par l’abandon de la chose.*

Аналогічно:

Action à future – in futurum – Dr. civ. “Pour l’avenir”.

S’emploi surtout en matière de preuve pour indiquer qu’elle est préconstituée, c’est à dire établie par avance, pour servir lors d’un éventuel procès. Вираз, який вживається в якості позначення законності доказу, який може послужити під час можливого процесу.

Джерелом поповнення складу запозичень з класичних мов служитимуть попарне вживання антонімічних латинських структур типу:

appel m “a maxima” - протест прокурора, направлений на зниження призначеного судом покарання

appel m “a minima” - протест прокурора, направлений на підвищення призначеного судом покарання

decisoria litis

ordinatoria litis

Decisoria litis – dr. int. priv. – Elements de fond d’un litige, par opposition aux éléments de procedure. Укр.: елемент в основі судових справ на противагу процедурним елементам.

Ordinatoria litis – dr. int. priv. – Règles de procedure proprement dite, par opposition aux règles de fond. Укр.: власне процедурні правила на противагу внутрішнім правилам.

Ця різниця у вживанні була першопочатково вказана ще за часів італійської доктрини епохи Середньовіччя. З того часу обидва вирази функціонують в юридичних системах майже всіх європейських мов. В українській мові вживається описова конструкція.

Утворення сучасних юридичних термінів за рахунок стандартних міжнародних терміноелементів завжди було одним з найпродуктивніших прийомів збагачення термінологічного фонду. Такі терміни обох порівнюваних мов поділимо на кілька груп.

До першої належать терміни, утворені на основі простого складання незалежних одне від одного латинських чи грецьких слів або основ. Такі терміни не становлять труднощів навіть для перекладачів-початківців, оскільки спираються на міжнародні терміноелементи. Так, термін *monocratie*, утворений складанням двох грецьких основ *monos* – один; *cratos* – уряд; у сучасному конституційному праві трактується як *Nom générique des régimes politiques où le pouvoir appartient à un seul. Монократія – політичний устрій, у якому влада належить одній особі.*

Чимало грецьких слів лежать в основі української та французької юридичних термінологій державного, конституційного права: *autonomie* – автономія, *anarchie* – анархія, *utopie* – утопія, *charte* – хартія, *politique* – політика.

Наступну групу формують терміни, утворені також на основі складання, перший елемент яких є міжнародним, а другий – національним:

Micro Etat – *dr. int. publ.* – *Etat à territoire exigü et très peu peuplé* (мікродержава).

Найчисленнішою є група юридичних термінів, утворених за допомогою греко-латинських афіксів (табл. 3.1, с. 108), які адаптувалися в першопочатково чужій для них мові і мають певне, закріплене за ними значення: префікси *a-*, *de-*, *contre-*, *non-* зі значенням заперечення, протилежності: *amoral* – аморальний; *denationalisation* – денаціоналізація, *dépolitisation* – деполітизація, *dérober* – красти; *dépouiller* – роздягати при пограбуванні; *dénoncer* – розкривати (злочинця); *contredire* – оспорювати; *contrevenir* – порушувати; *non-culpabilité* – невинність; *non-dénonciation (de crime)* – замовчування (злочину).

Терміни з такими спеціалізованими міжнародними елементами володіють відносно високою точністю. Останні, як показують вищезгадані приклади, здатні надавати значну інформацію про ознаки понять, котрі виражаються цими термінами як у французькій, так і в українській термінологічних системах.

Розглянуті приклади підкреслюють, що семантична точність та смислова доступність юридичних термінів з греко-латинськими елементами поєднується з їх відносною короткістю, непоширеністю, що безпосередньо визначає своєрідну життєздатність терміна та можливість його вільного функціонування. Короткі міжнародні терміни-основи в багатьох випадках несуть інформацію про ознаки, які виражаються громіздкішими словами чи словосполученнями як у французькій, так і в українській мовах.

Найпоширеніші терміноелементи греко-латинського походження у французькій юридичній термінології та їх переклад

Запозичений префікс	Французький юридичний термін	Український юридичний термін
1	2	3
contre-	contredire contrebande _f contrevenir contre-enquête _f contre-expertise _f contre-interrogatoire _m	оспорювати контрабанда порушувати допит свідків, що свідчать на користь відповідача повторна експертиза перехресний допит
dé-	déportation _f dénoncer démêler démasquer dédouaner dédommagement _m	депортація сповіщати про злочин або злочинця, доносити розкрити злочин виявити дані про особу, що приховувалася сплачувати мито відшкодування втрат
en-	encelluler enlèvement _m	посадити в одиночну камеру вилучення, захоплення, викрадення
ex-	expatriation _f expulser extradition _f	експатріація виганяти, висилати екстрадиція – видача злочинця іноземній державі
inter-	interdire interdiction _f interjeter interlinéation _f	забороняти, позбавляти прав позбавлення прав оскаржити постанову суду, вимагати перегляду рішення суду підробка (документа) шляхом дописування на вільних місцях
extra-	extracontractuel extraconjugal extrajudiciaire extralegal	позадовірний позашлюбний позасудовий незаконний
multi-	multirécidive _f	багаторазовий рецидив
non-	non-comparant _m non-culpabilité _f	особа, яка не з'явилася в суд невинність

Продовження таблиці 3.1

1	2	3
para- pour- pre- re- retro- semi- sub- sur- sous-	<p>non-délinquant_m non-lieu_m non-ingérance_f parasuicide_m parapherneaux_{m pl}</p> <p>poursuivre poursuivant_m pourvoir prescription_f prevenu_m recalcitrant_m</p> <p>recidiver reconnaissance_f reconstitution_f (d'un crime) recouvrement_m (de la nationalité) reexamen_m rehabilitation_f remise_f retroactif retroactivite_m "in mitius" semi-liberte_f</p> <p>subversion_f surveillance_f souscripteur_m sous-compte_m sous-licence_f sous-livraison_f sous-contrat_m sous-entreprise_f sous-affermage_m sous-brigadier_m sous-assurance_f sous-estimation_f sous-évaluation_f</p>	<p>законослухняний громадянин припинення справи невтручання спроба самовбивства власність дружини, що не входить до посагу переслідувати, подати позов позивач оскаржити рішення суду розпорядження, строк позову підсудний, що перебуває під слідством особа, що не з'являється в суд за викликом знову здійснити правопорушення визнання, впізнання, огляд відтворення злочину на місці його вчинення відновлення громадянства повторна експертиза зняття судимості передача, видача, відстрочка, втручання той, що має зворотню силу зворотня сила закону напіввільний режим при відбуванні покарання підривна діяльність нагляд, контроль підписчик, акціонер субрахунок субліцензія недопоставка субпідряд субпідряд с/г суборенда молодший бригадир (чин молодшого керівного складу в поліції) страхування в сумі нижчій дійсної вартості застрахованого майна недооцінка занижена оцінка</p>

Продовження таблиці 3.1

1	2	3
sub-	subdivision _f	підрозділ
	subordination _f	підпорядкування, субординація
	subornation _f	підкуп
trans-	transcrire	заносити, записувати в реєстр, робити копію
	transmigration _f	переселення (в міжнародному праві)
uni-	uniforme _m	уніформа
	unilateral	односторонній
	unitaire	унітарний

Серед давньогрецьких і латинських слів зустрічаються також слова, які мають по кілька значень. Але у французьку юридичну термінологію вони ввійшли тільки з одним із них і, відповідно, в українській мові найчастіше також мають лише один термінологічний відповідник.

Так, термін *Rehabilitation_f* мав два значення в латинській термінології, одне з яких ввійшло до медичної термінології – „відновлення працездатності”, а друге – до юридичної терміносистеми – „реабілітація, зняття судимості”. Причому, функціонуючи уже в юридичній термінології французької мови, термін *Rehabilitation* має галузеві синоніми, які різняться сферою вживання:

Droit commun : institution permettant de relever un débiteur, qui a été déclaré en état de cessation des paiements, des déchéances découlant d'une faillite personnelle ou de l'interdiction de diriger, gerer, administrer une entreprise commerciale; cette réhabilitation peut être de droit ou facultative. (У загальному праві : підстава, що дозволяє облагородити дебітора, який був оголошений як неплатоспроможний, відбирання майна боржника на користь кредитора, що впливає із особистого банкрутства, або ж із заборони керувати комерційним підприємством; така реабілітація може бути правовою або факультативною).

Droit pénal : Institution qui permet de faire disparaître une condamnation pénal ainsi que ses conséquences. La réhabilitation peut être légale c'est à dire acquise de plein droit après l'écoulement d'un certain délai ou judiciaire c'est à

dire accordée par une juridiction. (У кримінальному праві: підстава, що дозволяє звільнити як від кримінального покарання, так і від його наслідків).

Аналіз фактичного матеріалу підтверджує, що основний пласт запозичень із класичних мов проник у мову юриспруденції через іншомовні джерела. Так, тексти законів, державних актів, тогочасні еквіваленти сучасних кодексів довгий час друкувалися латинською мовою. На пізнішому етапі розвитку юридичних терміносистем ученими різних країн штучно створювалися терміни з матеріалу класичних мов. Завдяки вживанню таких термінів спрощується міжнародна комунікація; найчастіше вони стають інтернаціоналізмами, загальнодоступними і зрозумілими для користувачів різних країн. Очевидно, таке явище є результатом загальних тенденцій у розвитку окремих підмов науки. Саме інтернаціоналізації та її впливу на переклад юридичної термінології присвячено наступний підрозділ нашого дослідження.

3.1.2. Асиміляція інтернаціоналізмів в юридичних термінах української та французької мов. Проблема корисності чи, навпаки, недоцільності запозичень у термінології та її інтернаціоналізації в останні роки все ще залишається актуальною й переходить з розряду дискусійних питань певної конкретної терміносистеми на термінологію як пласт лексики взагалі.

У наукових працях багато вчених висловлюються думки проти „західної лексики” і заклики до розумного збереження меж застосування іншомовної термінології. Ті ж, хто доводить протилежну точку зору, аргументують доцільність використання інтернаціоналізмів: смислова однозначність, відсутність, у переважній більшості випадків, можливих переосмислень і лжеасоціацій зі словами рідної мови [6; 70]. У дисертаційній роботі проводимо зіставний аналіз французьких та українських юридичних термінів з метою виявлення інтернаціоналізмів у досліджуваному пласті

термінологіки і впливу процесів інтернаціоналізації на адаптацію запозичених термінів у юридичних термінологіях.

На нашу думку, інтернаціональність юридичної термінології є, безперечно, її позитивною ознакою, незважаючи на досить поширене розцінювання її як недоліку. При цьому вважаємо, що кожна наука в своїй основі інтернаціональна, оскільки спеціалісти різних країн співпрацюють і часто разом обирають найвдалішу назву для окремих понять, яка дуже часто переходить з однієї мови в іншу.

Наш мовний матеріал дозволяє погоджуватися з думкою про об'єднання інтернаціональних форм у чотири категорії:

- ~ власне латино-грецькі терміни;
- ~ сучасні терміни міжнародного поширення;
- ~ національно оформлені латинські слова;
- ~ варіанти національних термінів які, за етимологією, базуються на давньогрецьких чи давньолатинських джерелах.

Інтернаціоналізмами, за загальним правилом, прийнято вважати такі міжнародні терміни, які вживаються не рідше, ніж у трьох неспоріднених мовах і мають греко-латинську основу. У нашій роботі до інтернаціональної термінологічної лексики відноситимемо такі юридичні терміни, які:

- 1) у результаті взаємовпливів мов або походження від однієї мови-основи мають зовнішню подібну форму й однакове значення в різних мовах;
- 2) у результаті випадкових збігів мають зовні подібну форму й деякі однакові значення в різних мовах.

Доцільним здається введення в аналіз юридичних терміносистем французької та української мов поняття ступеня інтернаціоналізації, який може бути визначеним за трьома параметрами: звучання, написання і рівень мотивації. Звичайно, ступінь інтернаціональності всіх лексичних одиниць (термінологічних у тому числі) прямо пропорційно залежить від кількості мов, де вони вживаються та їх типологічної віддаленості.

Чим більше нараховується різних за походженням мов, де вільно функціонує інтернаціональний термін, тим вищим буде ступінь його інтернаціональності. Оскільки у нашому дослідженні проводиться зіставлення неспоріднених мов, то висвітлення цього питання дещо ускладнюється. Водночас підкреслимо, що численні приклади використання в юридичній термінології греко-латинського матеріалу як французькою, так і українською мовами, роблять очевидним факт значної переваги ступеня інтернаціональності саме цього пласту термінів.

Зіставний аналіз французьких юридичних термінів та їх українських відповідників дозволив виділити дві найпоширеніші групи інтернаціональних пар за етимологічним принципом:

- 1) термінологічні пари з повною інтернаціоналізацією, в яких усі словоформи, що входять до складу терміна чи термінологічного словосполучення, інтернаціональні;
- 2) термінологічні пари з частковою інтернаціоналізацією, коли до складу терміна чи термінологічного словосполучення входять як інтернаціональні, так і власні національні елементи.

Краще адаптуються та й зручнішими для порівняльного аналізу є часткові інтернаціоналізми, оскільки інтернаціональний юридичний терміноелемент завжди пов'язується з українським, формуючи термінологічне словосполучення за правилами української граматики: *contrebande_f* – контрабанда; *contrebande d'armes* – контрабанда зброї; *contrebande de boissons alcooliques* – контрабанда алкогольних напоїв; *contrebande de devises* – контрабанда валюти; *contrebande de stupéfiants* – контрабанда наркотиків.

Найбільша кількість повних інтернаціоналізмів зустрічається в юридичних терміносистемах обох мов серед однослівних термінів, тоді як серед двох та трьохелементних термінологічних словосполучень відсоток чистих інтернаціоналізмів зменшується. Часто інтернаціональні елементи входять у мову, приймаючи її норми і закони, що засвідчується

використанням національних засобів словотвору (афіксів, закінчень) при оформленні юридичних термінів.

Часткова інтернаціоналізація характеризує переклад поліелементних термінів чи термінологічних структур типу: $N + A$, $N + Pr + N$, $N + Pr + A + N$ у французькій мові та Ім. + Прийм. чи Прикм. + Ім. в українській мові: *visa_m* – віза; *visa d'entrée et de sortir* – віза на в'їзд та виїзд; *visa permanent* – постійна віза; *visa de service* – службова віза.

Зупинимося детальніше на повних інтернаціоналізмах, оскільки саме тут особливо чітко проявляються усі властивості інтернаціональної лексики. Цю групу термінів умовно поділимо на транскрипти і транслітеранти та напівтранскрипти і напівтранслітеранти) та неповні інтернаціоналізми (рис. 3.1).

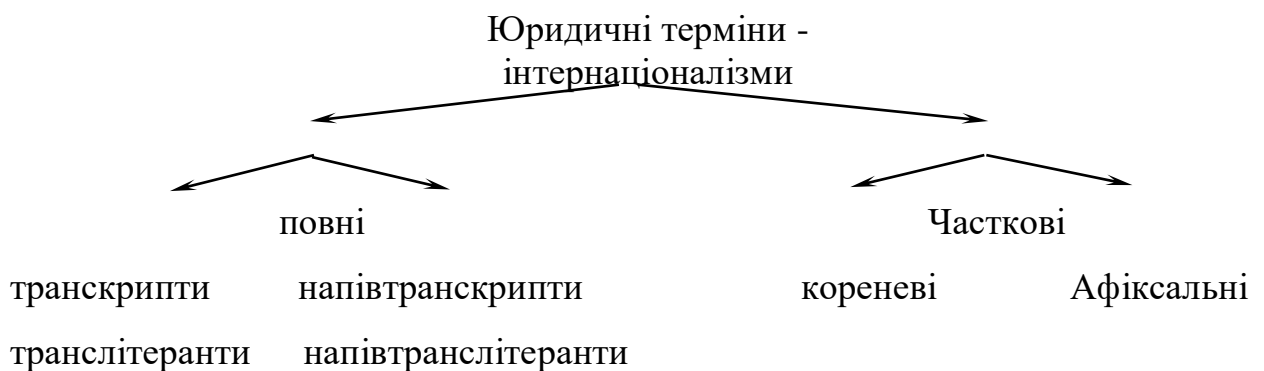

Рис. 3.1. Класифікація інтернаціоналізмів у юридичних терміносистемах

До першого підвиду повних інтернаціоналізмів відносяться: *expert* – експерт, *incident* – інцидент – транслітеранти, утворені шляхом точної побуквенної передачі або ж транскрипти – інтернаціональні терміни, які фонетично відтворюють звучання їхніх еквівалентів у мові оригіналу: *narcoterrorisme* – наркотероризм.

Другу групу складають напівтранскрипти – терміни, які звучать не зовсім однаково в українській і французькій мовах, що зумовлено особливостями цих мов: *expertise* – експертиза, *gendarmarie* – жандармерія,

а також напівтранслітеранти – терміни, утворені шляхом неточного побуквенного перекладу: *fiction* – *фікція*, *immigrant* – *емігрант*.

Розглянемо кореневі інтернаціоналізми в системі юридичних термінів. Український термін ексгумація містить два латинських терміноелементи (*ex-*, *hum-*) та характерне для українських іменників жіночого роду закінчення -я. Французький термін-дієслово *expertiser* утворено від класичного кореня *expertis* додаванням типового закінчення дієслів I групи у французькій мові -*er*. До корневих інтернаціоналізмів відносимо ті терміни, в яких транскрибується або транслітерується тільки корінь. Відповідно, до афіксальних належать терміни, до складу яких в обох мовах входять транскрибовані чи транслітеровані афікси: *extracontractuel* – *позадовірний*, *позаконтрактний*.

Подібні приклади адаптації латинських афіксів у юридичних термінах можна вважати типовими. Абсолютна більшість інтернаціоналізмів в юридичних терміносистемах є неповними, утвореними на базі українських граматичних моделей: мають рід, число, відмінок, українські суфікси і закінчення. Одним словом, вони повністю адаптувалися у мові перекладу і характеризуються, відповідно, високим рівнем асиміляції: *immunité m* – *імунітет*; *arrêt m* – *арешт*; *autoriser* – *авторизувати*.

Складність аналізу інтернаціональних юридичних термінів полягає в тому, що дослідник часто не звертає належної уваги на оточення терміна і, орієнтуючись на знайому графічну форму слова, допускає при перекладі так звані „буквалізми”. Слова, що асоціюються в двох мовах у плані вираження, можуть не повністю відповідати (а інколи й повністю не відповідати) одне одному в плані змісту. Окремі приклади такого явища представлено в таблиці 3.2.

Доцільним є використання інтернаціоналізму в законодавчих актах, рішеннях, протоколах, там, де обов’язково повинна бути збережена повна семантична відповідність між термінами інтернаціональної пари (за

інтернаціональну пару бралися два слова, в яких співіснує повна або часткова зовнішня схожість і семантична відповідність одне одному).

Таблиця 3.2

Невідповідність плану вираження та плану змісту термінів

Інтернаціональні слова чи словосполучення	Буквальний переклад	Можливий переклад з урахуванням контексту
<i>programme_m dynamique</i>	динамічна програма	дійова програма, гнучка програма
<i>administration_f nationale</i>	національна адміністрація	національний уряд, національне керівництво
<i>commercialisation_f</i>	комерціалізація	перетворення в товарний сектор
<i>paragraphe_m</i>	параграф	пункт (в договорах, резолюціях) і т.д.

Випадки повної семантичної відповідності між французькими та українськими юридичними термінами, запозиченими з класичних мов спостерігаються досить часто. Здебільшого вони супроводжуються абсолютною графічною подібністю і тотожністю логічного викладу. При цьому обидва порівнювані терміни або однозначні, або мають кілька ідентичних значень. Аналіз мовного матеріалу дав можливість виділити семантично тотожні юридичні терміни французької та української мов:

constitution_f – конституція; *document_m* – документ; *matériel_m* – матеріал (слідства); *période_f* – період; *formulaire_m* – формуляр.

При відтворенні термінологічних інтернаціоналізмів юридичної лексики важливою стає семантичність терміна. Існує велика кількість паралельних слів, які характеризуються відсутністю тотожності семантики. Так, термін *avarie_f* – збиток, пошкодження не можна без опори на контекст перекладати українським словом *аварія*, бо еквівалентом останнього у французькій мові є слова *accident_m*, *panne_f*. Термін *accident – événement imprévu, qui entraîne des dommages* відповідає другому значенню слова *аварія* – “нещасний випадок, велика невдача”. Перше значення українського терміна *аварія* “значне пошкодження або вихід із ладу механізму, машини, апарата”

найвдаліше передається французьким терміном *panne_f – arrêt accidentel de fonctionnement*.

Аналіз юридичних терміносистем показав, що часто французькі терміни характеризуються більш розгалуженою структурою, ніж їхні українські відповідники. Тому пошук україномовного еквівалента французьких термінологічних псевдоінтернаціоналізмів більшої уваги, знань та чуття мови, адже неправильно вибраний відповідник може звести семантичну структуру французького юридичного терміна лише до одного значення.

Подібні юридичні слова-терміни, які перейшли в українську мову й повністю засвоїлися, не збігаються з першопочатковим їх поняттям. Але у свідомості перекладача мимоволі встановлюється довільна система відповідностей, для якої характерний один план змісту і два плани вираження, оскільки в ній змішуються диференційні показники первинної і вторинної мов. Можна назвати ряд французьких юридичних термінів, які не дають повного смислового еквіваленту в українській мові порівнянно з мовою оригіналу (табл. 3.3), створюючи цим певні труднощі, особливо для перекладачів-початківців.

З точки зору пошуку терміна-відповідника усі такі слова в нашому матеріалі умовно поділимо на дві групи:

- 1) часткові інтернаціоналізми, тобто французькі та українські юридичні терміни, семантична структура яких тотожна тільки у певних значеннях;
- 2) псевдоінтернаціоналізми – терміни, які не мають подібних значень, але зберігають дуже подібну (або повністю ідентичну) звукову форму.

Деякі подібні за формою юридичні слова-терміни мають зовсім різні основні значення, хоча найчастіше специфіка розвитку семантичних значень термінів виявляється у сфері похідних значень. Терміни такої категорії вимагають особливої уваги зі сторони лінгвіста, оскільки вони можуть стати причиною грубих помилок при їх вживанні без уточнення семантики.

Семантика інтернаціоналізмів у юридичній термінології

Французький юридичний термін	Український еквівалент	Подібне за звучанням слово в українській мові і його французький еквівалент
<i>attestation_f</i>	посвідчення, свідоцтво	<i>атестат (зрілості) – brevet_m d'études secondaire</i>
<i>détail_m</i>	подробиця, деталь	<i>деталь (машини) – pièce_f</i>
<i>documents_{m, pl}</i>	документація	<i>документи (посвідчення особистості) – papiers_{m, pl} pièces_{f, pl} d'identité</i>
<i>isolateur_m</i>	ізолятор (слідчий)	<i>ізолятор (мед.) – box_m</i>

Так, французькому терміну *activité* відповідає український *діяльність*, а не *активність*:

Activité_m – ensemble d'opérations humains visant un but déterminé. L'activité juridique. – Юридична діяльність.

direction_f – напрямок, а не дирекція:

Direction_f – orientation du déplacement, action de diriger. Direction du processus verbal. – Напрямок вербального процесу.

obligation_f – обов'язок, а не облигація.

Obligation_f – contrainte, devoir imposé par la loi, la morale ou les circonstances. Des obligations juridiques. – Правові обов'язки.

immunité_m parlementaire – депутатська недоторканість, а не парламентський імунітет

index_m de criminalité – коефіцієнт злочинності, а не індекс криміналітету.

Цей вид помилок проникає в українську мову настільки глибоко, що псевдозбіги інколи перестають сприйматися як порушення норми. Вони є результатом того, що в процесі мовних контактів проходить уніфікація семантичних систем двох мов.

У подібних випадках потрібно більш диференційовано підійти до тексту, оскільки саме в контексті значення терміна конкретно співвідноситься з відповідною реалією. Серед основних причин помилкового

пошуку українського еквівалента французького юридичного терміна-інтернаціоналізму можна виділити:

- 1) помилкове використання аналогії;
- 2) переконаність у постійній однозначності термінів поза контекстом;
- 3) копіювання графічної форми слова;
- 4) незнання закономірностей викладу французького юридичного тексту і способу передачі його українською мовою.

Наслідки функціонування неправильного відповідника досить серйозні: порушення норм лексичної сполучуваності, перекручення значення терміна, невиправдане семантичне калькування, зміна валентності термінологічної одиниці тощо.

Однак не можна заперечити й позитивної ролі інтернаціоналізмів. Вони є суттєвими помічниками у відтворенні термінів, оскільки через подібність лексем у початковому варіанті перекладу сприяють первинному оформленню думки, якщо навіть не зберігаються пізніше як мовленнєві перекладні еквіваленти.

Важливими у нашому дослідженні є відмінність у значеннях однини й множини окремих юридичних термінів французької мови. Лексикалізовані форми множини у французькій мові часто мають значення, які відрізняються від форм однини:

Vacation_f – 1) *Au singulier, période de temps au cours de laquelle un professionnel (notaire, expert) exerce ses fonctions. Період повноваження (нотаріуса, експерта).*

2) *Au pluriel, honoraires correspondant à cette période. Винагорода, гонорар.*

Узагальнення проаналізованих нами випадків (див. табл. 3.4) показує, що повне ототожнення термінологічних значень однини й множини часто є помилковим. Так, наприклад, *chef_m* – *начальник, завідувач, голова, шеф*; тоді як множина того ж слова *chefs_{m pl}* має цілком інше вузькогалузеве юридичне значення „*вимоги позову*”.

Indice_m - *Chiffre utilisé en économie pour mesurer les variations d'une quantité (індекс, показник).*

Indices_{m pl.} – *Dr. civ. Ensemble de faits connus à partir desquels on établit... l'existence du fait contesté dont la preuve n'est pas directement possible (непрямий доказ).*

Інколи такими ж ознаками наділені й термінологічні словосполучення:
feuille_f d'audiance – протокол засідання суду;
feuilles_{f pl} d'audiance – спеціальні бланки для постанов суду.

Таблиця 3.4

Відмінності у семантиці однини й множини запозичених термінів

Французький юридичний термін в однині і його значення	Французький юридичний термін в множині і його переклад
<i>constatation_f</i> – встановлення, констатація	<i>constatations_{f pl}</i> – огляд місця злочину (за участю спеціаліста)
<i>conclusion_f</i> – висновок, заключення	<i>conclusions_{f pl}</i> – 1) позовні вимоги; 2) документи з вимогами обох сторін; 3) висновки прокурора (в цивільному праві)
<i>écriture_f</i> – почерк	<i>écritures_{f pl}</i> – ділові папери, діловодство, рахунки
<i>expédition_f</i> – експедиція	<i>expéditions_{f pl}</i> – документація
<i>profit_m (criminel)</i> – характер злочинності	<i>profits_{m pl}</i> – прибутки
<i>qualité_f</i> – якість, статус, правове становище	<i>qualités_{f pl}</i> – документ, складений повіреним
<i>statut_m</i> – статут, положення	<i>statuts_{m pl}</i> – закон, законодавство
<i>trouble_m</i> – порушення	<i>troubles_{m pl}</i> – заворушення, безпорядки
<i>texte_m</i> – нормативний акт, закон	<i>textes_{m pl} civils</i> – норми цивільного права
<i>reparation_f</i> – відшкодування (збитків, шкоди)	<i>reparations_{f pl}</i> – анулювання неправомірного акту

Мінімальний контекст допомагає уточнити правильність уживання юридичного терміну. Так розглянемо для прикладу французьке *homicide_m* та українське *вбивство* у поєднанні з мінімальним контекстом:

homicide_m criminal – вбивство, кваліфіковане як злочин;

homicide_m par imprudence – ненавмисне вбивство, вбивство з необережності;

homicide_m en légitime défense – вбивство при обороні.

Вжитий у контексті, цей юридичний термін в обох мовах стає більш конкретизованим, перестає сприйматися як ізольована лексична одиниця. Звідси – лексичний склад термінологічних систем є не просто сукупністю слів, а сукупністю слів разом з їхнім оточенням.

Подальше вивчення досліджуваних у дисертації явищ може бути корисним для створення ширшої і розгорнутішої порівняльної систематизації юридичної термінологічної лексики, побудованої на дослідженні характерних для практичної діяльності ситуацій в юридичній літературі французької та української мов. Саме оточення слів-термінів та їх класифікація дає можливість глибше зрозуміти деякі власне лінгвістичні особливості французької юридичної термінології, які відображаються в її функціонуванні в стилі наукової мови.

3.2. Процес термінологічного словотворення з запозиченими елементами в українській та французькій мовах

В останні роки лінгвісти виявляють все більший інтерес до проблем терміносистем та функціонування термінолексики. У цьому зв'язку важливе місце належить дослідженню проблеми термінологічного словотвору, оскільки виявлення певних закономірностей у способах термінотворення юриспруденції дає змогу впорядкувати, нормалізувати і значно збагатити цей пласт лексики. Немало наукових праць присвячено способам термінотворення в різних підмовах науки [55; 93; 94; 110; 167].

На думку А. Реформатського [187] існує три основних способи термінотворення:

- 1) вживання у значенні терміна слова загальнолітературної мови,

- 2) запозичення термінів з інших мов,
- 3) використання античної спадщини, тобто слів і словотворчих моделей та елементів грецької і латинської мов;

а Б. Головін [55] вважає, що терміни утворюються всього двома способами: на основі „власних” слів та запозичених слів.

Розглядаючи російську термінологію, В. Даниленко [78] виділяє також 3 способи термінотворення:

- 1) семантичний спосіб, який ґрунтується на переосмисленні слів загальнонародної мови;
- 2) морфологічний спосіб – використання різноманітних афіксів для утворення нових термінологічних одиниць;
- 3) синтаксичний спосіб, тобто процес формування термінологічних сполучень.

Аналіз мовного матеріалу показав, що в юридичних терміносистемах досліджуваних мов можна виділити три основні способи поповнення термінологічного фонду:

- 1) утворення нових слів та словосполучень – термінологічний словотвір;
- 2) формування нових термінологічних значень в існуючих у загальному вжитку слів – процеси полісемії, синонімії, розглянуті детальніше у підрозділах 2.1 і 2.2 та метафоризації й метонімізації, висвітлені у підрозділі 3.3;
- 3) залучення існуючих в інших мовах термінів – запозичення, детально описані у дисертаційному дослідженні.

Перші два способи ґрунтуються на використанні внутрішнього потенціалу та власних ресурсів мови, третій – на застосуванні іншомовних термінів та конструкцій.

Структурно-словотворчий аналіз системи юридичних термінів французької мови у порівнянні з українською засвідчив, що юридичні

терміни, як і слова загальнолітературної мови, переважно утворюються на базі існуючих коренів або цілих слів.

Терміни, які потрапляють у мову науки як готові найменування, складають тільки частину, хоча і дуже вагому, спеціальної лексики. Як стверджує В. Даниленко, особливим джерелом формування термінології, традиційним і активним водночас, є утворення термінів на власномовній основі засобами своєї словотворчої системи чи на основі міжнародного термінологічного фонду [78, с. 32].

На думку автора, особливу роль слід відвести, знову ж таки, латинській мові як мові формування термінології будь-якої науки. Латинь, визнана у певний історичний період мовою багатьох наук усіх європейських країн, залишила глибокі сліди у формуванні наукових термінологій країн Східної Європи. Вона виявилася не тільки джерелом лексичних запозичень, а й зразком конкретних моделей для створення власномовних термінів [78, с. 33].

Для дослідження способів термінотворення було використано близько 2,5 тисяч французьких термінів та їх українські еквіваленти. Юридичні терміни підбиралися з урахуванням їх практичного значення в різних галузях правознавства. Ми використовували основні терміни та вирази кримінального, конституційного, трудового, міжнародного права (див. додаток). Відповідно, матеріалом для дослідження стали різні фахові словники юридичних термінів французькою, українською, російською мовами.

Термінологічний словотвір – процес завжди свідомий і обумовлений. Якщо слова загальнолітературної мови інколи можуть виникнути стихійно, то термін з'являється тільки там, де виникла реальна необхідність позначення нової реалії спеціальної галузі знань, нового поняття в галузі науки чи техніки.

Як підкреслював Г. Винокур [42], терміни – не „з'являються”, а „придумуються”, „створяться” у міру усвідомлення їх необхідності.

Юридичний термін не може замкнуто функціонувати тільки в юридичній системі певної мови. Оскільки правова юридична термінологія має широкі та сталі зв'язки з іншими суміжними термінологіями (економічною, суспільно-політичною), чітку межу між ними провести неможливо.

Питання стосовно того, якими морфологічними категоріями може бути представлений термін залишається дискусійним. Згідно з поширеною точкою зору, всі різновиди спеціальних понять виражаються здебільшого іменником.

Категорія іменника з його широкими семантичними можливостями в обох мовах може вичерпати основний склад термінологічних найменувань. Оскільки будь-яка розвинута термінологія передбачає високий ступінь абстракції та, поряд з цим, є не простою сумою назв понять про речі і дії, то в широкому розумінні слова основним лексико-граматичним засобом, що виражає поняття про предмети, якості, дії в термінології є, без сумніву, іменник.

Ми приєднуємося до думки тих дослідників, які вважають граматичним фондом термінології іменники, дієслова, прикметники. Зрозумілою та обґрунтованою з цієї точки зору є теорія про різні частини мови у термінології О. Мана [226, 195]. Відстоюючи можливість функціонування дієслова як терміна, автор наголошує на необхідності дослідження не тільки самого елемента, а й усієї сукупності подібних йому елементів, що входять у певну мікросистему. В середині кожної терміносистеми, на думку О. Мана, існують дві протилежні складові, 2 елементи, які взаємно виключають та водночас взаємодоповнюють один одного: елемент статичний – іменник та елемент динамічний – дієслово. Лінгвіст наголошує також на системних відношеннях між частинами мови. Якщо відомим і загальноприйнятим є іменник як термін, то очевидно, що терміном буде і дієслово, вжите для позначення певного процесу. Звертається увага і на словотворчі зв'язки. Спільнокореневі терміни формують певне словотворче дериваційне гніздо, в якому окремі складові пов'язані і граматично, і семантично, і морфологічно.

Це означає, що терміном може бути будь-яка самостійна частина мови, якщо вона входить до гнізда, пов'язаного певним термінологічним значенням.

У переважній більшості юридичні терміни утворюються на базі існуючих коренів або цілих слів. Серед термінів розрізняють усі структурні типи слів, які характерні для французької та української мов взагалі: прості слова, похідні, складні.

Зміни, які проходять з часом у використанні конкретних словотворчих засобів у юридичній термінології, визначаються змінами продуктивності тих чи інших засобів у загальнолітературній мові. Тобто, процес термінотворення в досліджуваній нами підсистемі здійснюється за загальними законами мови.

3.2.1. Відтворення морфологічних моделей термінотворення французьких юридичних термінів з запозиченим елементом українською мовою. Морфологічний спосіб термінотворення в підмові юриспруденції можна віднести до провідних та продуктивних як у французькій, так і в українській мовах. Утворення нових юридичних термінів проходить за тими ж словотворчими моделями і за допомогою тих же словотворчих засобів, що і в словах загальнолітературної мови. Значне місце в морфологічному термінотворенні належить афіксації, тобто деривації за допомогою афіксальних морфем, поєднаних із словотворчою основою. Серед великої кількості моделей афіксального словотвору термінологія обирає для себе тільки деякі. Однак, на думку багатьох учених, саме вони стають одним з головних факторів системної організації термінології. Так, Т. Панько підкреслює, що „в морфологічній структурі слова-терміна, утвореного шляхом афіксації, органічно закладені основи структурної систематизації, які мають першочергове значення для термінології [177 , 121].

Афікс повинен включати „термін у певну матрицю системи, тому семантичне навантаження його у зв'язку з цим інше, ніж у загальнонародній мові: конкретніше, чіткіше” [177 , 168].

Як показав аналіз морфологічної структури досліджуваної вибірки юридичних термінів, більшість із них становлять іменники. Тому розглянемо насамперед морфологічний спосіб творення французьких юридичних термінів-іменників та їх українських відповідників. Найчисленнішими серед них є терміни, утворені за наступними моделями.

Модель 1. **V + tion**, відповідником якої в українській мові здебільшого є модель основа дієслова + **ння**:

abolir → *abolition* – скасувати → скасування;

incarcérer → *incarcération* – помістити в тюрму → утримання в тюрмі;

légaliser → *légalisation* – узаконювати → узаконення.

Терміноелемент **-tion** є досить активним при творенні юридичних термінів. За похідну основу береться основа дієслова, а новоутворений термін (як у французькій мові з терміноелементом **-tion**, так в українській з терміноелементом **-ння**) вживається на позначення процесу.

Модель 2. **V + ment**, де дієслово означає саму дію, а утворений додаванням **-ment** іменник – результат дії:

enlever → *enlèvement* – вилучати → вилучення;

dédommager → *dédommagement* – відшкодовувати збитки → відшкодування втрат.

Українські юридичні терміни, які відповідають моделі 2, як видно з прикладів, утворюються також додаванням до основи дієслова суфікса **-ння**.

Модель 3. **V + eur** → **V + ач** в українській мові.

Така модель лежить в основі утворення термінів-іменників на позначення предметів чи осіб за виконуваною роботою, видом діяльності:

attiser → *attiseur* – підбурювати → підбурювач;

extorquer → *extorqueur* – вимагати → вимагач.

Подібною до попередньої є модель 4. **V + ien**. Іменник, утворений від дієслівної основи означає рід занять, професію. Українською мовою передається моделями **V + ач** або **V + ець**:

garder → *gardien_m* – охороняти → охоронець, наглядати → наглядач.

Модель 5. **V + o**. Від дієслівних основ без додавання будь-якого терміноелементу утворюються іменники загального значення, іменники, які позначають здебільшого результат дії:

insulter → *insulte_f* – ображати → образа;

forcer → *force_f* – брати силою → насилля;

exiler → *exil_m* – виганяти → вигнання;

fouiller → *fouille_f* – обшукувати → обшук;

garder → *garde_f* – наглядати → нагляд.

Більшість французьких термінів-іменників, утворених за моделлю 5, мають за еквівалент відповідну модель **V+o** в українській мові. Особливістю термінів з нульовим суфіксом є те, що вони позначають процес дії або результат наслідок дії. Якщо ж у французькій мові термін-іменник моделі **V + o** є абстрактним поняттям, то його українським відповідником частіше виступатиме термін з суфіксом **-ння** для позначення процесу або просто віддієслівний іменник: *виганяти* – вигнання, *ображати* – образа.

Наступні кілька моделей ґрунтуються на утворенні спільнокореневого іменника додаванням термінотворчого елемента до вихідного терміна-іменника.

Модель 1. **N + ment**, при цьому абстрактний іменник, утворений від дієслова разом з термінотворчим елементом **ment** формують новий термін-іменник, що позначає здебільшого результат дії:

débouté → *déboutement* – відмова (в позові) → постанова суду про відмову (в позові).

Модель 2. **N + ier**. Від іменника – назви установи, додаванням термінотворчого елемента **ier** утворюється термін-іменник на позначення діяча цієї установи або ж професії:

douane_f → *douanier_m* – митниця → митник;

greffe_m (du tribunal) → *greffier_m* – канцелярія суду → секретар суду;

gêôle_m → *gêôlier_m* – тюрма → тюремний наглядач.

Слід відмітити, що при утворенні юридичних термінів за цією моделлю не існує єдиних морфологічних норм поєднання основи з терміноелементом. У деяких випадках основа просто зливається з ним, інколи вона трансформується або ж втрачає кінцеві звуки – проходить усічення основи. В українській мові утворений юридичний термін містить суфікс **ик** чи **ач** для позначення особи-діяча.

Модель 3. **N + age**, де **N** – іменник-діяч після приєднання термінотворчого елемента **-age** утворює новий іменник з позначенням дії чи стану, виражених основою вихідного **N**:

brigand → *brigandage* – злочинець, що здійснив озброєний напад → озброєне пограбування.

Описана модель є підґрунтям для наступної, при якій основа іменника з **-age** приєднує терміноелемент **eur**, формуючи таким чином термін на позначення особи-діяча за виконуваною ним роботою. Так, наприклад за моделлю **N – age + eur** утворені терміни-іменники:

cambriolage_m → *cambricoleur_m* – квартирна крадіжка → квартирний злодій;

carambouillage_m → *carambouilleur_m* – шахрайство → шахрай;

chômage_m → *chômeur_m* – безробіття → безробітний.

Терміни, що позначають особу-діяча, утворюються також за моделями:

N + iste: *grève* → *gréviste* – страйк → страйкар, бунтівник.

N + é: *handicap* → *handicapé* – обмеження працездатності → особа з обмеженою працездатністю. А в їхніх відповідниках в українській мові часто використовуються слова людина, особа, або ж типові для загальнолітературної мови суфікси на позначення особи, діяча **ар**, **ик**, **ач**. Тобто, українські моделі-відповідники наступні:

Ім.+ар, Ім.+ик, Ім.+ач.

Наступна модель **N + erie** формує іменники-назви установ від термінів-іменників назв професії:

gendarme_m → *gendarmierie_f* – *жандарм* → *жандармерія*. Українським відповідником слугуватиме термін з кінцевим **ерія**

Ми не ставили за мету визначити місце певної моделі в системі термінотворення французької чи української юридичної лексики, оскільки для цього необхідно не тільки виявити, а й описати модель: частотність або поширеність її вживання в спеціальній літературі, семантична наповнюваність, продуктивність, активність, співвіднесеність її з іншими моделями.

Префіксацію як спосіб утворення нових термінологічних одиниць і поповнення юридичних термінів також можна віднести до поширених. Продуктивними залишаються префікси латинського та грецького походження, які формують юридичні терміни зі сфери міжнародного вжитку. Найпоширеніші з них наведені в таблиці.

Розглянемо детальніше відповідники найуживаніших термінотворчих елементів. Так, терміноелемент **со-** має значення спільності, подібності і передається українською мовою здебільшого:

1) словами з префіксом **спів-**:

collaboration_f – *співробітництво*; *coindivisaire_m* – *співвласник*;

2) термінами з префіксом **ко-**: *co-impérium* – *коімперіум* (*спільна влада кількох держав над чужою територією*);

3) словосполученнями, утвореними за схемою: „**один**” + **основа терміна**: *cogérant_m* – *один із управляючих*; *cohéritier_m* – *один із спадкоємців* (при наявності кількох);

4) словосполученнями, що включають слово **разом** або його контекстуальні відповідниками; *cohabiter* – *жити разом*.

Терміноелемент *dis* входить до складу юридичних термінів із значенням, протилежним словотвірній основі чи зі значенням ненааявності певної ознаки. В українській мові вони відтворюються:

1) українськими термінами із префіксом **дис-**: *discréditer* – *дискредитувати*; *discrimination* – *дискримінація*;

2) термінами з префіксом **роз-**: *dislocation (d'un Etat)* – розчленування (держави);

3) термінами з префіксом **пере-**: *disqualifier* – перекваліфіковувати;

4) термінами-словосполученнями, у складі яких зустрічаються слова „звільняти”, „припинення”, „ліквідація”: *dissolution_f* – припинення діяльності, розформування, ліквідація; *dispenser* – звільняти від обов'язків.

Французькі юридичні терміни з терміноелементом *extra* мають за формальні відповідники в українській мові *екстра-*, *поза-*, рідше *не-*: *extracontractuel* – позадоговірний; *extraconjugal* – позашлюбний; *extralégal* – незаконний; *extrajudiciare* – позасудовий; *extraterritorial* – екстратериторіальний.

За допомогою термінотворчих елементів **sub** та **sous** утворюються юридичні терміни зі значеннями неповноти вираження певної властивості, підпорядкування вищій ланці в ієрархічній структурі.

В українській мові формальним відповідником цього терміноелемента є префікс **суб**, однак це не означає, що терміни з префіксами **sub** чи **sous** найвдаліше передаються українськими термінами із префіксом **суб-**. Існує кілька еквівалентних варіантів у межах юридичної терміносистеми української мови:

1) терміни з префіксом **суб-**: *sous-contrat_m* – субнідряд; *sous-compte_f* – субрахунок; *sous-préfet_m* – субпрефект; *sous-licence_f* – субліцензія;

2) терміни з префіксом **під-**: *subdivision_f (administrative)* – підрозподіл; *sous-bail_m* – піднайм; *subornation_f* – підкуп. У виразі *subornation d'interprète* вживається у значенні спонукання перекладача до неправильного перекладу. Існують терміни, для яких однаково підходить у перекладі вживання як міжнародного терміноелемента **суб-**, так і українського **під-**: *subordination_f* – підпорядкування, субординація;

3) терміни з префіксом **недо-**: *sous-estimation_f*, *sous-évaluation_f* – недооцінка, занижена оцінка; *sous-livraison_f* – недоставка;

4) термінами зі словами „нижчий”, „молодший” за званням чи посадою: *sous-directeur_m* – заступник директора; *sous-brigadier_m* – чин молодшого керівного складу в поліції; *soussigné_m* – нижчепідписаний.

Терміноелемент **quasi-** утворює терміни-іменники, відповідниками яких в українській мові є також терміни з запозиченим елементом **квазі-**, або ж власне українським префіксом **псевдо**. На нашу думку, при такому перекладі доцільно подавати коротке пояснення або ж перекладати значення описовим методом: *quasi-délit_m* (*civil*) – квазіделікт (навмисне правопорушення), *quasi-contrat_m* – квазіконтракт, квазідоговір (ведення чужих справ без доручення). В останньому випадку можна використати терміноелемент **псевдо-**: *quasi-contrat_m* – псевдодоговір.

Частіше українському терміноелементу **псевдо-** відповідає при перекладі французький еквівалент *pseudo-*: *pseudo* – *récidive_f* – псевдорецидив (здійснення кількох злочинів внаслідок збігу несприятливих обставин); *pseudonyme_m* – псевдонім.

Міжнародний терміноелемент *poly-* має значення „багато” і перекладається українською мовою своїм безпосереднім відповідником полі- або ж словами з початковою основою **багато-**: *polygamie_f* – багатошлюбність; *polygraphe_m* – поліграф, детектор брехні.

За допомогою префікса *pré-* утворюються французькі юридичні терміни, українські відповідники яких:

1) приєднують слова „**попередній**”, „**наперед**” до значення основи: *précrédit_m* – попередня оплата; *prédécède_m* або *prétourant_m* – раніше померлий; *préfinancement_m* – попереднє фінансування, передоплата; *préfixer* – встановлювати наперед; *préméditer* – наперед обдумувати;

2) використовують термін з префіксом **перед-**: *préfinancement_m* – передоплата; *préretraite_f* – передпенсійне припинення трудової діяльності;

3) передаються описовим шляхом через розкриття лексичного значення позначуваного поняття: *prédécé_m* – смерть однієї особи, яка настала раніше смерті іншої особи; *prédélinquant_m* – особа, схильна до вчинення злочинів.

Префіксальний тип термінологічного словотвору з запозиченим терміноелементом в обох мовах існує практично тільки у своєму монопрефіксальному різновиді з основною морфемою у постпозиції до додаткової.

Менш характерним для нашого мовного матеріалу є префіксально-суфіксальний спосіб термінотворення, зокрема, доволі поширеним явищем при цьому є наявність одного з терміноелементів греко-латинського походження у французькій мові, що значно спрощує його розуміння та переклад, оскільки термінотворчий елемент має чітко закріплений за ним загальновідомий зміст. В українській мові він матиме свій питомий відповідник або ж описовий варіант тлумачення його значення: *indémontrable* – те, що не можна довести; *détournement_m* – викрадення, присвоєння, *encellulement_m* – одиночне ув'язнення, *antidatament_m* – позначення задньою датою, *contre-interrogatoire_m* – перепресний допит; *multirécidiviste* – багаторазовий рецидивіст; *multicarte_m* – торговий представник кількох фірм.

Виявлено групи однокореневих віддієслівних юридичних термінів, які позначають активну і пасивну особу-діяча певного процесу: *léser* – заподіяти збитки, *lésé_m* – особа, що зазнала втрат, *lésionnaire_m* – той, що завдає збитки. Як показав аналіз нашого досліджуваного матеріалу, похідні французькі терміни залишаються ціліснооформленими майже у всіх випадках та утворюються за суфіксальними моделями.

Таким чином, за характером термінотворення в підмові юриспруденції нами не виявлено особливих розходжень у типології морфем чи словотворчих моделей. У порівнюваних терміносистемах паралелізм віддієслівного, відіменного чи відад'єктивного термінотвору, а також домінування словотворчих аналогів свідчать про типологічну близькість юридичних терміносистем на словотворчому рівні.

3.2.2. Юридичні терміни синтаксичної групи в українській і французькій мовах. Синтаксичний спосіб творення юридичних термінологічних одиниць є одним з найпродуктивніших поряд з семантичним та морфологічним. Останнім часом погляди вчених-лінгвістів на проблему складних термінів суттєво змінилися і прогресували: якщо раніше під терміном розуміли одно- чи двослівну структуру, то на сьогодні, незважаючи на вимогу короткості, вважаються термінами і багатослівні структури. В теоретичній літературі ця тенденція яскраво прослідковується, тоді як у тлумачних чи перекладних словниках такі терміни майже не фіксуються. Ось чому, на нашу думку, зіставний аналіз синтаксичного способу творення юридичних термінів залишається актуальним не тільки в теоретичному, а й у практичному аспекті. У досліджуваних нами терміносистемах цим способом утворюються численні складні терміни та терміни-словосполучення. Логічним є пояснення: терміни-словосполучення, які виражають єдині цілісні поняття, мають більш стійкі, у порівнянні з вільними словосполученнями загальнолітературної мови, властивості у функціонуванні. За лексико-семантичною організацією їх можна віднести до типу лексично обмежених словосполучень, характерною особливістю яких є те, що місце одного з компонентів заповнюється не будь-яким терміном відповідної категорії, а тільки конкретним), котрий входить до певної семантичної групи.

Складними юридичними термінами вважатимемо сполучення слів-термінів номінативного характеру, ядром яких є термін-іменник. Складні юридичні терміни, виконуючи функцію називання поняття, є синтаксичними єдностями, всередині яких встановлюються певні логіко-семантичні відношення, що перебувають в абсолютній подібності із синтаксичними відношеннями: *inertief criminelle* – злочинна діяльність: **N + A** → **Пр + Ім** поняття + ознака поняття.

Термінологічні словосполучення можуть утворювати своєрідні ряди за різними ознаками: спільністю моделі, граматичних значень

терміоелементів, їх валентності, спільністю логіко-семантичних відношень між елементами і т.д. Для проведення зіставного аналізу юридичних терміносистем французької та української мов нами обрано спільність моделі.

Серед юридичних термінів-словосполучень виділяємо два основні типи за ступенем смислової зв'язаності елементів:

1) юридичні терміни-словосполучення, елементи яких практично завжди вживаються неподільно, означаючи єдине поняття або виражаючи єдиний смисл. Такі терміни є найменш поширеними:

pot-de-vin_m – хабар,

pot-de-vinier_m – хабарник,

encaisseur_m de pots-de-vin – хабарник

Ці словосполучення є, свого роду, термінологічними фразеологізмами, їх спільною ознакою є те, що вони не відображають системи визначених термінологічних понять;

2) юридичні терміни-словосполучення, які характеризуються формальним поділом компонентів.

У цьому типі розрізняємо два підтипи. До першого належать вільні юридичні терміни-словосполучення, до складу яких входять тільки елементи-терміни, котрі зберігають самостійність понятійного змісту кожного з юридичних термінів:

fraude_f douanière – митне правопорушення,

fraude_f électorale – фальсифікація результатів виборів,

expert_m en balistique – експерт з судової балістики.

До другої підгрупи входять юридичні терміни-словосполучення, у складі яких один із компонентів не є терміном. Ці словосполучення сприймаються як терміни лише цілісно, оскільки елемент – загальноновживане слово робить юридичні терміни-словосполучення доступнішими для розуміння, однак менш прозорими за внутрішньою формою:

textes_{m pl} civils – норми цивільного права,

trace_f de lutte – сліди боротьби,

trafic_m des drogues – незаконна торгівля наркотиками,

traite_f des esclaves – торгівля рабами.

Зазначена підгрупа є найпоширенішою серед юридичних термінів-словосполучень обох мов, оскільки характеризується відносно строгою локалізацією компонентів, забезпечуючи необхідну однозначність і системність окремих термінологічних елементів.

Серед проаналізованих юридичних термінів саме термінів-словосполучення мають дуже чіткі систематизуючі властивості.

Продуктивними моделями утворення термінів-словосполучень є наступні:

- 1) **N + A** → **Пр + Ім** *antécédent_m judiciaire* – попередня судимість,
informatique_f juridique – правова кібернетика,
inertie_f criminelle – злочинна бездіяльність,
usages_{m pl} judiciaires – судові звичаї.
- 2) **V + N** → **Д + Ім** *commettre une infraction_f* – здійснити злочин,
dénoncer un traité_m – денонсувати договір,
établir un testament – скласти заповіт.
- 3) **N + Prep + N** → **Ім + Ім** *trafiquant_m de stupéfiant* – торговець наркотиками
prise_f d'empreintes – взяття відбитків пальців,
liaison_f de l'instance – порушення справи.

Характерною рисою досліджуваних терміносистем є також перевага конструкцій з прийменниками у французькій мові, які передаються відмінковими закінченнями іменника в українській.

- 4) **N + N** → **Ім + Ім** *apposition_f des scellés* – опечатування майна.

При утворенні юридичних термінів-словосполучень дотримуються певних стандартних конструкцій, які, на жаль, не завжди забезпечують жорстку однозначність.

Так, наприклад: *vacances_{f pl} judiciaires*, *vacations_{f pl}* – судові канікули;
information d'une décision judiciaire, *information d'un jugement* – скасування

постанови суду; formalités_{f pl} douanières, formalités de douane – митні формальності.

Найприйнятнішим варіантом вважаємо утворення юридичних словосполучень одного типу єдиним способом, що забезпечувало б однозначність сприйняття інформації та спрощувало техніку перекладу. Так, наприклад, при введенні ввідповідників словосполучень типу **Прикм + Імен** в українській мові доцільно було б користуватися моделлю **N + A** у французькій мові:

судові канікули → *vacances judiciaires* **Пр + Ім** → **N + A**,

митні формальності → *formalités douanières* **Пр + Ім** → **N + A**

Таким чином, загальними рисами досліджуваних терміносистем є наявність пар термінів з подібною граматичною структурою та синтаксичними зв'язками. Виявлені диференційні ознаки ґрунтуються, в основному, на аналітичному характері внутрішніх способів номінації у французькій мові й синтаксичному – в українській. Спосіб номінації юридичних понять засобами синтаксичного словотвору відноситься до традиційних і в той же час має високу продуктивність на сучасному етапі. При його певних недоліках (не дотримується вимога короткості терміна) він володіє незамінною позитивною якістю: можливістю відобразити в терміні одночасно кілька ознак поняття. Порівняльний аналіз двох терміносистем показав, що основою ізоморфізму на синтаксичному рівні є типологічна подібність синтаксичних зв'язків французької та української терміносистем.

3.3. Процес метафоричної і метонімічної транспозиції в юридичних терміносистемах української і французької мов

Дослідження юридичної термінології французької мови виявило значну кількість термінів, які збігаються за формою із загальноповживаними словами, але відрізняються значеннями.

chien_m – 1) *собака (загальноповживане);*

	2) <i>службово-розшукова собака;</i>
	3) <i>курок (у зброї).</i>
<i>question_f–</i>	1) <i>питання</i>
	2) <i>проблема</i>
	3) <i>юрид. допит</i>
	4) <i>катування при допиті</i>
<i>information_f–</i>	1) <i>інформація</i>
	2) <i>юрид. попереднє розслідування</i>
<i>mémoire_m–</i>	1) <i>пам'ять</i>
	2) <i>рахунок</i>
	3) <i>юрид. позовна заява</i>
<i>rapport_m–</i>	1) <i>повернення</i>
	2) <i>прибуток</i>
	3) <i>юрид. письмовий висновок експертів</i>
	4) <i>повідомлення, доповідь, рапорт</i>
<i>cause_f–</i>	1) <i>причина, привід</i>
	2) <i>справа</i>
	3) <i>юрид. процес, справа.</i>

Зрозуміло, що найчастіше певна подібність між значеннями загальноновживаних слів і термінів ґрунтується на подібності реальних предметів чи явищ дійсності. Термін, як і будь-яке слово, є результатом абстрагуючої роботи мислення людини. Смислові асоціації на основі предметних, функціональних чи інших властивостей двох гетерогенних об'єктів лежать в основі метафоричного переносу значення слова. Метафора є механізмом мовлення, що полягає у вживанні слова для позначення певного класу предметів, явищ тощо, а також для характеристики або найменування об'єкта, який входить до іншого класу чи найменування іншого класу об'єктів, аналогічного описаному за будь-якими показниками. Процес метафоризації, – постулюють автори „Українського термінознавства” – не просто розвиток переносних значень, оснований на подібності предметів, це

формування абстрактних понять. Метафора – це завжди порівняння, в якому приховане і переосмислене значення зіставляється з буквальним значенням на основі його внутрішньої форми [177, с. 161].

Dictionnaire de la langue française дає наступне визначення метафори: *métaphore* – procédé de langage qui consiste dans une modification de sens (terme concret dans un contexte abstrait) par substitution analogique [316, с. 799].

Розуміння законів пізнання допомагає прослідкувати можливість семантичного розвитку слова: рух від конкретного до абстрактного як результат смислового узагальнення, характеризує семантичний розвиток термінів-слів, які в результаті метафоричної зміни значень отримують вторинну номінацію. Саме в такому аспекті розглядав процес метафоризації І. Бодуен де Куртене: „У прагненні нашого мислення до абстрактності виражається ще одне із прагнень до мовних змін, головним чином до зміни так званого значення шляхом метафори..., шляхом абстрагування значення слова як форм для понять...” [20, с. 227].

Розділяючи цю точку зору, історично обґрунтовану багатьма лінгвістами (так, наприклад, В. Гак вважає процесом метафоризації результат абстрагуючої діяльності свідомості людини [51, с. 145] Ш. Баллі вказує, що світ пізнається завжди у порівнянні всіх (можливо без винятків) предметів, які оточують людину в її повсякденному житті. При цьому навіть для вираження абстрактних категорій ми постійно черпаємо найменування з чуттєвого світу [13, с. 333]. У своїй роботі візьмемо за основу сучасне розуміння мовної метафори як вторинної номінації при обов'язковому збереженні семантичної двоплановості і певного образного елемента. Таке розуміння мовної метафори як образного мовного засобу дозволяє розмістити її в лексико-семантичній системі мови на правах одного з лексичних розрядів, що може або співвідноситися, або ж протиставлятися іншим. Здавалося б, із визначення ми приходимо до певного протиріччя щодо наявності образного елемента, адже юридичний термін повинен принципово розміщуватися поза емоційним планом. Однак, образність у

термінологічній номінації може використовуватися для особливої мотивації терміна, для підкреслення його зв'язків з іншими термінами у системі. На думку А. Суперанської, „низька, але найбільш чітко прослідкована мотивація термінів здійснюється саме за допомогою образів, на основі котрих народжується метафора..., яка допомагає зрозуміти і пояснити багато фактів першопочатково непомітних, створюючи асоціації за формою, кольором, фактурою, розміром і т.д.” [215, с. 93].

Всі наявні типології мовної метафори можна умовно об'єднати кількома категоріями:

1) метафора „жива” (в якій зберігається образність і зовсім не втратилася семантична двоплановість) і генетична [11; 49]. Визначальною рисою „живої” метафори є саме двоплановість, оскільки метафора асоціюється з двома відмінними категоріями об'єктів, тобто за природою вона є семантично двоїстою. Саме ця двоплановість забороняє розглядати її без взаємозв'язку з тим, що визначають.

2) метафора лексична і граматична (за типологією В. Телія) [217].

3) метафора мовна (загальновідома, доступна) і поетична, художня (за типологією Ю. Левіна) [139].

Сучасні лінгвістичні дослідження найчастіше виділяють мовну і художню метафору. Так, Г. Склярєвська [203, с. 34] розрізняє ці два види, виходячи з різних аспектів метафоричного значення: логічний, гносеологічний, структурний. Безперечно, наявність художньої метафори у юридичній термінології нелогічна, що пояснюється законами існування та функціонування цієї терміносистеми. В. Карабан [104, с. 462] доводить, що в науково-технічних текстах серед загальнонародних слів та термінів вживаються як мовні (“стерті”), так і мовленнєві (індивідуально-авторські) метафори. Перекладні відповідники перших, як правило, зафіксовані у перекладних словниках і мовні метафори передаються шляхом вибору словникового відповідника. При цьому, – підкреслює автор, – такі метафори

зовсім не обов'язово передаються українською мовою метафоричним словом, якщо при цьому порушуються стилістичні чи жанрові норми мови перекладу.

Під генетичною метафорою в роботі розумітимемо такий вид метафори, коли першопочаткова метафоричність на сучасному етапі втрачена, образність практично повністю відсутня, відчувається розрив семантичних зв'язків між значеннями, тобто наявний семантичний розпад слова. В такому випадку метафора в юридичній термінології найчастіше перетворюється в абстрактне поняття або ж стає термінологічною одиницею, повністю втрачаючи зв'язок з першопочатковим образом і не виявляючи ні стилістичної, ні емоційної чи експресивної виразності: *розкриття злочину; встати, суд іде; закрити справу*. Як зазначає О. Чередниченко “Il ne fait pourtant aucun doute que ces images se sont effacées et ne sont plus perçues par les locuteurs. A notre avis, c'est le mécanisme des tropes qui est utilisé dans l'évolution terminologique des mots communs, mais une fois le sens terminologique fixé, le mot n'est plus porteur d'image”[229, с. 95] У процесі метафоризації виділяють 4 взаємопов'язані компоненти: головний і допоміжний суб'єкти метафори (відповідно: референт і корелят) та властивості кожного об'єкта чи процесу, які співвідносяться. Ці компоненти формують семантику метафори, однак найчастіше не всі вони повністю представлені у її структурі. Через це часто метафора допускає різні тлумачення щодо переносу значення.

Так, наприклад, вираз *mettre au violon* (*посадити в кутузку*) трактується по-різному. Найпоширеніша думка ґрунтується на асоціативному зближенні решітки тюрми і струн скрипки (*violon_n* – *скрипка*). Тобто, йдеться про метафоричний перенос за зовнішньою подібністю.

Існує й інша точка зору. Колись тюрма при Палаці правосуддя у Парижі служила тільки для особливої групи ув'язнених – пажів і лакеїв, які своєю шумною поведінкою та криками мішали засідати суддям. У цій тюрмі ніби-то була скрипка, щоб створити належні умови і розвеселяти тимчасово

затриманих. Звідси, скрипками почали називати тюрми тимчасового затримання.

Двоє пояснення має також вираз *homme de sac et de corde* – розбійник, вішалник, негідник. Згідно з однією версією, він з'явився у XIV – XV ст., коли обвинувачених у заколоті або в образі короля наказували наступним чином: клали в мішок (*sac_m* – сумка, мішок), зав'язували мотузкою (*corde_f* – мотузка, шнур) і кидали в Сену. Щодо мотузки, то вона завжди була знаряддям покарання через повішення. Тому логічнішим здається другий варіант асоціації за подібністю, за яким вираз *homme de sac et de corde* вживали відносно солдатів-завойовників, які грабували захоплені ними міста (*mettaient les villes en sac*) і робили безчинства, чим заслуговували мотузки (*corde_f*), тобто смертної кари через повішення.

Асоціація за функціональною подібністю лежить в основі вживання виразу *être au parfum* – бути в курсі справ, бути інформованим про справи (як правило темні, незаконні), зазначеному у тлумачному словнику як арготизм. Вираз, виник у повоєнні роки, коли набула поширення звичка полювати з собаками. Проведено паралель із собакою, що нюхом відчувала „приємний запах” (*parfum_m*), тобто запах дичини.

Словосполучення *graisser la patte à qn* вживається у значенні дати хабара (досл. намастити салом руку, лапу) у зв'язку з метафоричним переносом тотожності протікання процесу. Вважають, що функціонування виразу в його сучасному значенні бере початок ще з XV ст., коли церкві було надано право збирати натурою десятичний податок з продавців свинини. Багато з них, щоб ухилитися від збору, підкупували збирачів податку, даючи їм хабар – шматок сала, тобто „мастили їм руку”.

Аналогічним є вживання виразу *manger le morceau* (дослівно : з'їсти шматок) у значенні проговоритись, признатись, видати своїх співучасників. У минулому (хоча і зараз цей метод є діючим) у Франції звинувачених та підсудних заморювали голодом, щоб заставити їх визнати свої злочини і видати своїх співучасників. Часто, не витримуючи голоду, багато засуджених

дійсно признавалися в скоєнні злочинів, щоб отримати нарешті якийсь шматок їжі, що й стало причиною метафоричного переносу значення.

Se mettre à table (дослівно : сісти за стіл) вживається і в значенні *зізнатися, заговорити, розкрити правду, видати співучасників*.

Етимологія виразу ґрунтується на тому ж способі отримання інформації від злочинців, що й вищезазначений: заморити в'язнів голодом, щоб заставити говорити.

Звинуваченим дозволяли “сісти за стіл” лише тоді, коли вони зізналися у скоєнні злочину і видали своїх співучасників.

Метафора, як уже зазначалося, базується на перенесенні значення за подібністю, в результаті чого два предмети чи явища, абсолютно різні за походженням і значенням, порівнюються на основі певної спільної риси.

Розглянемо кілька метафоричних транспозицій на основі зовнішньої подібності.

Panier à salade – (дослівно : кошик для салату) означає в правничій лексиці *поліцейський фургон* (або ж розмовний еквівалент – „чорний ворон”). Пояснення цього виразу знаходимо у Бальзака. За автором, поліцейський фургон спочатку мав форму відкритого візка, обгородженого з усіх боків сіткою, над якою, як салат у кошику, похитувалися під час їзди голови ув'язнених.

Tour de bâton – (дослівно : оберт палички) вживається також у значенні *хабар, незаконні витрати*. Первинним значенням виразу *tour de bâton* було позначення трюку, який фокусник чи жонглер робить з паличкою, що вимагає, без сумніву, спритності рук і рухів. За аналогією функціонує в юридичній терміносистемі у значенні *вдало даний хабар*.

Зустрічається також метафора на основі асоціації по кольору:

Porter le bonnet vert – *бути банкрутом, боржником; бути каторжником* (дослівно : носити зелений ковпак). У минулому у Франції існував закон, який зобов'язував людей, що заборгували великі суми носити

зелені ковпаки, які були ознакою безчестя і сорому та й одразу виділяли боржників у натовпі.

Langue verte – злодійське арго (дослівно : зелена мова). Спочатку так називали жаргон картярів, які традиційно грали за столом, укритим зеленим сукном. Потім аналогічно стали йменувати арго кримінальних авторитетів.

Ne rêver que plaies et bosses (дослівно : мріяти тільки про рани і шишки). Найчастіше перекладається описовим методом: постійно шукати приводи до сварок, влипати в усі неурядиці.

Вважається, що першопочатково вираз мав форму *ne rêver que plaids et bosses*, де *plaid* (від лат. *placitum*) означало судовий процес; тобто дослівно він перекладався “мріяти тільки про судові процеси і шишки”. Далі термін *plaid* у вищезазначеному значенні застарів і вийшов з ужитку. В результаті народноетимологічного зближення його замінило омонімічне *plaie*. Однак, незважаючи на зміну лексичного складу фразеологізму, його значення збереглося, оскільки іменник *plaie* дуже вдало підходив для такої заміни.

На основі метафоричного переносу утворився ряд виразів, що з часом перейшли в розряд фразеологізмів.

Jeter des pierres dans le jardin de qn (досл. кидати каміння в чужий сад) має майже повністю еквівалентний в українській мові вираз “кидати каміння в чужий огоро́д”.

Джерелом цього став поширений у давнину злочин під назвою *scopélisme* (від грецького *scopelos* – камінь), що полягав у перекидуванні каміння на родючі землі ворогуючої сторони, щоб зменшити її врожайність. Це правопорушення з абсолютною впевненістю може відповідати терміну злочин, оскільки каралося воно надзвичайно суворо, аж до смертної кари.

Sortir par la belle porte (досл. вийти через парадний вхід) вживається у значенні “*ніти з честю у відставку*” або “*залишити з честю займану посаду*” і пояснюється традицією, що в минулому існувала в Паризькому парламенті – вищому судовому закладі столиці Франції. Затриманих, які визнавалися

невинними у скоєнні злочину і звільнялися, урочисто проводжали через парадний вхід – “*belle porte*”.

Mettre les pouces – [досл. класти пальці] *здатися, поступитися*.

Уживання виразу також пов’язується з особливим видом катування, що застосовувався в минулому до небезпечних злочинців. Він полягав у тому, що великі пальці обох рук підсудного зажимали в тисках до тих пір, поки жахливий біль не заставляв його зізнатися у скоєнні злочинів і здатися.

Se mettre en quatre (quartiers) pour qn – *бути готовим розірватися на частини заради когось*.

Походження цього виразу пов’язано з існуючим у давнину покаранням – четвертуванням. Французькою це звучало: *mettre en quatre* (або *en quartiers*). У результаті метафоричного переносу з’явився вираз *se mettre en quatre (quartiers) pour qn.*, що дослівно перекладається як “розірватися на чотири частини заради когось”.

L'affaire est dans le sac, що означає *справу в сумці, у мішку*.

Пояснення цього виразу стає зрозумілим також лише після аналізу етимологічних джерел. У давнину документи та матеріали стосовно певного судового розслідування складали не в папку, а в мішки (*sac_m*). Коли були зібрані всі необхідні дані для початку юридичного процесу, говорили, що “справа в мішку”, тобто для початку розгляду справи все підготоване.

Етимологічно пов’язані з попереднім ще кілька виразів:

voir le fond du sac – (*бачити дно мішка*), що здебільшого перекладається як *проникнути в саму суть, зрозуміти суть речей*.

juger sur l'étiquette du sac (*судити за етикеткою на мішку*) – вживається у значенні *судити за зовнішнім виглядом*. Пояснення останнього виразу знаходимо також в історії традицій судових справ. До мішків з матеріалами процесу були прикріплені етикетки з номером справи та короткою його характеристикою. Ця умова ведення судового процесу збереглася аж до XVIII століття.

Aussitôt pris, aussitôt pendu (як тільки зловили, так і повісили) вживається, коли мова йде про швидко прийняте рішення.

Підґрунтям для функціонування цього виразу став звичай старовини, який дозволяв одразу вішати злочинців, яких упіймали на місці скоєння злочину. У XVI столітті у Франції кінну жандармерію *meréchaussée* завжди супроводили судді, які на місці судили затриманих порушників, причому винесений вирок одразу ж виконувався. Аналогічно пояснюється вживання у сучасній юридичній термінології виразу

Rendre une decision sur-le-champ – виконати судовий вирок, радячись на місці (досл. приймати рішення на полі).

У тих випадках, коли мовна метафора у французькому виразі передається в українській мові також метафорою, а не описово, остання не обов'язково мусить містити той же образ, що й відповідна метафора мови оригіналу. Так, порівняймо образи: *в'яз* у французькому варіанті та *море* – в українському в наступному виразі.

Attendre sous l'orme – (досл. чекати під в'язом) перекладається:

- 1) безрезультатно чекати або
- 2) з відтінком іронії – чекати з моря погоди.

Цей вираз бере початок з часів феодалізму, коли існувала традиція садити в'яз перед входом у церкву. В цю епоху спеціальних приміщень для судових справ не було, тому правосуддя вершилося біля церкви – символу правди і справедливості. Однак, часто самих суддів чи ворогуючих сторін доводилося довго, а інколи й безрезультатно, чекати на судові засідання, що й привело до виникнення цього виразу.

Se faire tirer l'oreille – (заставляти тягнути себе за вухо) – упиратися, заставляти себе просити.

За законами стародавнього Риму, а пізніше і багатьох держав, в основу яких лягло римське законодавство, якщо свідок не з'явився в суд, щоб дати свідчення, то зацікавлена сторона мала право привести його за вухо. В

українській мові вживається аналогічний вираз *притягнути за вухо* у значенні “*насильно привести*”

Valoir son pesant d'or вживається у значенні *дорого коштувати, цінитися на вагу золота*.

У цьому виразі слово *pesant* слід розглядати як субстантивований прислівник зі значенням *roids* “*вага*”. Тоді *Valoir son pesant d'or* дослівно означає “*коштувати своєї золотій ваги*”. Вважається, що функціонування цього виразу пов’язане зі стародавнім звичаєм у галузі права, за яким людина, котра здійснила вбивство, зобов’язувалася заплатити за свою жертву стільки золота, якою була вага вбитого. Тільки так вона могла розрахуватися з родичами вбитого і уникнути їх помсти.

Ferrer la mule – (*підкувати мула*) може мати за еквівалент в українській мові, в залежності від контексту:

- 1) *брати хабарі; отримувати незаконні прибутки;*
- 2) *підпрацьовувати на стороні.*

Етимологія цього виразу бере початок з часів, коли судді відправлялися на суди на мулах. За час судового засідання, лакеї, що доглядали за тваринами, розважалися, граючи в карти та п’ючи вино. Щоб мати змогу оплатити всі рахунки, вони вимагали від суддів-хазяїв гроші на мулів, яких ніби-то підкували протягом їх відсутності.

Envoyer (або mettre) à la lanterne – (*відправити на ліхтар*) може трактуватися як *стратити, відправити на повішення*.

Існує думка, що в цьому виразі мається на увазі реальний, знаменитий у Франції вуличний ліхтар між Гревською площею і вулицею de la Vanerie, де було страчено через повішення багатьох ворогів революції.

Raide comme la justice (*прямий як шибениця*). Розглянемо два еквіваленти цього виразу:

- 1) *витягнутий, підтягнутий, чопорний;*
- 2) *п’яний в дошку.*

Іменник *justice* у першому варіанті українського еквіваленту цього виразу вжито у значенні “шибениця”, яке було характерним для старофранцузької мови. Асоціативний зв’язок між *justice* у значенні “правосуддя” і *justice* у значенні “шибениця” очевидно пояснюється тим, що смертна кара через повішення довгий час в історії Франції, як і багатьох інших країн, була основним засобом страти злочинців.

Однак, існує ще один варіант пояснення, ґрунтований на іншому образі й відображений у другому україномовному відповіднику. Часто п’яні, стараючись не видати свій нетверезий стан, прагнуть держатися строго і прямо (*raide*), чим нагадують суддів під час засідань.

Malheureux comme un gibet (нещасний як шибениця). Французький юрист епохи Відродження Етьєн Паскійє вважає, що мова йде про реальну, відому в історії Франції, шибеницю в Монфоконі, збудовану ще в XIII ст., яка ніби-то принесла нещастя не тільки тим, хто на ній був страчений і загинув, але й усім тим, хто її будував чи відновлював.

Se faire blanc de son épée – (відбілити себе своєю шпагою) перекладається як:

- 1) довести на поєдинку свою правоту;
- 2) хвалитися своєю могутністю (часто гіперболізованою).

Оскільки білий колір завжди вважався символом чистоти і невинності, у цьому виразі також використано переносне значення прикметника *blanc* – невинний, непорочний.

Як свідчить історія, в Середні віки у Франції часто проводилися так звані *duels judiciaires* – судові дуелі, де конфлікти чи спори між сторонами вирішувалися у формі поєдинку. За тогочасним законодавством переможець поєдинку виграв справу, і його визнавали невинним. Таким чином, ті, хто був незаконно ображений чи звинувачений, могли *se faire blanc de son épée* (відбілити себе шпагою).

Après lui, il faut tirer l'échelle – (після нього треба забрати драбину) в українській мові вживається у значенні “його не переплюнеш”, “його не перескочили”.

За звичаєм часів Середньовіччя з кількох злочинців, засуджених до смертної кари, останнім вішали найнебезпечнішого і після нього “потрібно було забрати драбину”.

Croyez cela et buvez de l'eau – (повірте цьому або напийтеся води) – вживають, коли йдеться про щось неправдоподібне, те, що не викликає довіри. Існує думка, що виникнення виразу пов’язане з тортурами водою. Так заставляли єретиків повернутися до “істинної віри”. Звинуваченому закривали одночасно рот і ніс шматком тканини, яку безперервно змочували водою. Людина повинна була постійно її ковтати, щоб могли хоч якось дихати. При цьому кат повторював: “*Croyez cela ou buvez de l'eau*” “Повірте цьому або ж пийте воду”. З часом сполучник **ou** змінився сполучником **et** і вираз вживається у сучасному розумінні у значенні “коли б не так”, “та невже”.

Erée de chevet – може мати наступні українські еквіваленти

- 1) улюблена річ;
- 2) улюблена тема;
- 3) головна опора, права рука.

Походження виразу бере свій початок з тривожних часів, коли розгул злочинності й численні вбивства заставляли людей ніколи не залишатися без зброї, навіть під час сну. Щоб захиститися від можливого нападу злочинців, нерідко доводилося ночувати зі шпагою (*erée*) біля ліжка.

Дослідження в галузі юридичної термінологіки показало, що всупереч вимозі стилістичної нейтральності, терміни, утворені внаслідок метафоричного переносу, мають певне стилістичне забарвлення. Ось чому метафора зустрічається тільки в публіцистичних виданнях правничого характеру або ж у науково-популярних текстах. Вона відсутня в законодавчих актах, текстах законів та роз’ясненнях до них, і т.д.

При відтворенні метафоричних термінів, на нашу думку, образність мовної метафори передавати необов'язково, доцільніше – зберегти змістову точність та прозорість інформації.

Одним із вагомих шляхів поповнення словникового складу термінології є метонімічний перенос найменування.

Під метонімією (від грецького *metonymia* – перейменування) розуміють перенесення найменування не на основі „подібності зовнішніх чи внутрішніх ознак попередньої і нової речі, а на основі суміжності, тобто дотикання речей у просторі чи в часі” [10, с. 300]. Метонімія є механізмом мовлення, що полягає в постійному або okazіональному перенесенні імені з одного класу об'єктів або одиничного об'єкта на інший клас або окремий предмет, який асоціюється з даним за суміжністю, залученістю до однієї ситуації.

Dictionnaire de la langue française дає наступне визначення метонімії: *métonymie* – procédé de langage par lequel on exprime un concept au moyen d'un terme désignant un autre concept qui lui est uni par une relation nécessaire (cause et effet, inclusion, ressemblance, etc.) [316, с. 800].

Українські термінознавці І. Панько та І. Кочан трактують метонімічний перенос як перенос назви одного предмета на інший, який перебуває з ним у відношенні асоціації за суміжністю [177, с. 162].

Традиційно, метонімічний зв'язок, як і метафоричний, вважається складовою частиною семантичного способу термінотворення. Дослідники різних термінологічних систем, спираючись на дані власного аналізу, справедливо відмічають, що при утворенні терміна шляхом переосмислення загальноживаного слова активніше проявляється процес метафоризації, ніж метонімізації. Однак, у власне термінологічній сфері поповнення словникового складу проходить, головним чином, завдяки метонімічній транспозиції. Зв'язок предметів і відповідних понять стає можливим через наявність ознак, які пов'язують ці предмети чи поняття відношеннями подібності або суміжності.

Метонімія тісно пов'язана зі збагаченням структури слова у напрямку розширення його значень та сфери вживання. Виходячи з цього можна виділити наступні види метонімії:

- 1) мовна нейтральна метонімія (значення);
- 2) номінативна експресивна метонімія (вживання);
- 3) індивідуальна стилістична метонімія (вживання).

У випадках утворення нових значень шляхом метонімічних переносів мова йде про так звану низьку метонімію. Метонімічне значення закріплюється в семантичній структурі багатозначного слова, образність стирається.

Щодо 2-го виду метонімії, то тут відчувається перенесення значення. При номінативному вживанні, базованому на метонімічному переносі, говорять про структурну метонімію, яка відрізняється певною чіткістю і образністю.

При індивідуальному вживанні, ґрунтованому на метонімічному переносі, йдеться про авторську індивідуальну метонімію: вона характеризується яскравою образністю, новизною, стилістичною окраскою; сфера її вживання вузька.

Необхідно визнати, що інколи досить важко провести чітку межу між різними видами метонімії (особливо першим і другим), оскільки семантичні процеси, як правило, є тривалими і мають поетапний характер. Як підкреслював В. Виноградов [41], „внаслідок складності смислової структури слова, внаслідок різноманітності його відношень і живих взаємодій з іншими лексичними ланками мовної системи буває надзвичайно важко розмежувати і передати всі значення і відтінки слова навіть у вказаний період розвитку мови”.

Однак, оскільки об'єктом нашого дослідження є юридична термінологія, ні індивідуальна стилістична, ні номінативна експресивна метонімія, пов'язані тільки із сферою вживання, тут не представлені. Розглядатимемо тільки випадки мовної нейтральної метонімії, пов'язані із

значенням. Оскільки, перенесення найменування по суміжності проходить за певними логічними закономірностями, вважаємо за доцільне розглянути метонімію в юридичній терміносистемі, виходячи саме з цих логічних зв'язків.

Проведене дослідження показало, що серед термінів, котрі утворилися внаслідок метонімічного зв'язку, зустрічаються такі, мотивування яких не зовсім зрозуміле сучасній свідомості мовців. Щоб виявити їх внутрішню форму доводиться звертатися до етимології слів. Так, *homme de paille* (дослівно *солом'яна особа*) вживається в юриспруденції у значенні підставна особа.

Існує думка, що в основі вживання цього виразу лежить старовинний звичай, згідно з яким при продажі помістя або майна покупцеві вручали паличку або соломинку, що засвідчувала право власності. Таким чином, людина і визнавалася новим власником придбаного майна. Однак, часто купівлю здійснював посередник, представник іншої особи за її дорученням. Саме він і отримував цю соломинку.

При аналізі полісемантичних юридичних термінів були встановлені типові різновиди метонімічного переносу, серед яких:

~ дія – результат дії

lecture_f – 1) читання (як стадія проходження закону в парламенті);
2) зачитування (судового вироку).

doctrine – 1) *pensée des auteurs*
2) *l'ensemble des auteurs*.

~ явище і процес

élection_f – 1) вибори
2) процес вибирання

arbitration_f – 1) арбітраж
2) арбітражний розгляд

~ процес і документ

acte_m – 1) дія, акт діяння

2) акт (документ).

Розвиток значень часто проходить за ланцюгом, який містить не дві, а три окремі ланки:

municipalité_f – 1) муніципалітет – орган місцевого самоуправління;

2) споруда, яку займає цей орган;

3) територія, що управляється муніципалітетом.

Diplomatie_f – 1) *ensemble des moyens et activités qu'un Etat consacre à la gestion de sa politique étrangère;*

2) *carrière ou profession de diplomatie (agent diplomatique);*

3) *art de négociations entre Etats (relations diplomatiques).*

Дипломатія – 1) сукупність засобів і форм діяльності держави стосовно ведення зовнішньої політики;

2) сфера діяльності професії дипломата;

3) мистецтво взаємовідносин між державами.

Politique – dr. const

1) *science du gouvernement des Etats ;*

2) *manière de gouverner (politique libérale, autoritaire, ...);*

3) *ensemble des affaires publiques (politique intérieure, extérieure).*

Політика – 1) наука управління державами;

3) спосіб управління (ліберальна політика, авторитарна, ...);

4) ведення державних справ (внутрішня, зовнішня політика).

~ галузь знань, науки – предмет науки

justice_f – 1) правосуддя, юстиція;

2) органи юстиції, судова система;

3) посадові особи судових закладів.

Типовими прикладами французьких юридичних термінів, утворених у результаті метонімічного переносу можуть бути:

- *négociation_f* – 1) *переговори про підписання договору;*
2) *справа, яка була предметом переговорів, оборудка;*
3) *передача цінних паперів.*
- *magistrature_f* – 1) *судове відомство, корпус магістратів :*
2) *строк повноваження судді*
- *maternité_f* – 1) *материнство;*
2) *відпустка по вагітності, декретна відпустка.*
- *intérêt_m* – 1) *вигода, користь;*
2) *відсотки.*
- *adultère_m* – 1) *прелюбодійство;*
2) *особа, що вчинила прелюбодійство.*
- *legs_m* – 1) *заповіт;*
2) *розпорядження за заповітом;*
3) *відмова за заповітом.*

Результати аналізу метонімічних транспозицій у системі юридичної термінології показують, що переважна більшість випадків пов'язана із вживанням полісемантичних термінологічних одиниць. Однак, зустрічаються також явища термінологізації загальномовних лексичних одиниць, зокрема позначення загального через конкретне, використання власного імені для позначення людей певного характеру, типу поведінки. Так, вираз *coup du père François* (*удар батька Франсуа*) вживається у значенні зрадницький крок; удар чи напад з метою пограбування. На злодійському жаргоні так називається злочин, у якому беруть участь двоє грабіжників. Один з них хапає жертву ззаду і душить її хустинкою або шнурком, даючи можливість іншому легко очистити кишені жертви. Вважається, що поява цього виразу пов'язана з іменем відомого в середині XIX ст. злодія Арпена на прізвисько *père François* – грізного савойця, який часто застосовував вищезгаданий спосіб проти своїх суперників.

Plan Schuman – Dr. eur.

Déclaration de Robert Schuman, alors ministre français des Affaires étrangères, proposant, à l'initiative de Jean Monnet, le 9 mai 1950, une mise en commun des ressources de charbon et d'acier de la France et de l'Allemagne dans une organisation ouverte aux autres pays d'Europe. (Заява Роберта Шумана тодішнього міністра закордонних справ, в якій пропонувалося, за ініціативи Ж. Моне, 9 травня 1950 р. об'єднання ресурсів вугілля і сталі Франції та Німеччини в організацію, відкриту для інших країн Європи).

Plan Fouchet – Dr. eur.

Nom donné à l'initiative prise par de Gaulle en 1960 pour établir une union politique européenne sur une base confédérale. Le projet de traité élaboré par une commission d'experts présidée par M. Fouchet. (Назва дана з ініціативи Ш. де Голя в 1960 р. для встановлення європейського політичного союзу на конфедеративній основі. Проект угоди розроблений комісією експертів під керівництвом Фуше).

Вираз *Mettre l'index* може передаватися українською мовою завдяки метонімічному переносу як: 1) *забороняти, виводити з обігу (про речі);* 2) *усувати, взяти на замітку, позбавитися (про небезпечну, підозрілу людину).* *Index* у цьому виразі взятий із латинського виразу *index librorum prohibitorum* – *список заборонених книг*. Такі списки склалися католицькою церквою з XV ст. і затверджувалися самим Папою римським. Тут значилися книги, що здавалися аморальними і загрозливими для католиків.

У наведених вище прикладах метонімію на відміну від інших семантичних транспозицій можливо прослідкувати тільки за допомогою етимологічних словників, побудованих за історичним принципом.

Загальновизнаним є той факт, що перенесення значення від загальновживаного слова з метою номінації спеціальних понять є одним з перших способів термінотворення, який бере початок з давнини, витримує часові рамки і залишається до сьогодні актуальним.

Висновки до розділу 3

Іншомовна або запозичена лексика суттєво впливала на формування юридичних термінів у всі періоди їх розвитку. На сучасному етапі тенденція до інтеграції мов та збільшення кількості запозичень проявляється особливо відчутно.

Аналіз досліджуваного матеріалу дозволив виявити, що запозичення у французькій юридичній термінології можна поділити на асимільовані (котрі не відрізняються від інших термінів) та неасимільовані, в яких відчутні ознаки іншомовного походження.

Інтернаціональний характер юридичної науки визначає процес інтернаціоналізації запозичень. Безперечно, більшість інтернаціоналізмів у досліджуваній нами термінології утворені на греко-латинській основі. Зустрічається також паралельне вживання неасимільованого латинського терміна та його французького еквівалента. Взаєморозуміння юристів різних країн ґрунтується на тому, що головним джерелом термінів кримінального, процесуального права є усталений, стійкий набір елементів класичних мов. Використання латинських та грецьких терміноелементів абсолютно виправдане, оскільки вони допускають відносно просте подальше термінотворення, задовольняють вимогам одномодельності для термінів одного типу в терміносистемах обох зіставлюваних мов.

Дослідження термінів-запозичень у юридичних терміносистемах дозволило виявити спільне грецьке та латинське походження юридичних термінозапозичень в українській та французькій мовах; однакові процеси фонетико-графічної асиміляції (транслітерації, транскрипції, поєднання транслітерації й транскрипції в одному терміні) юридичних термінів в обох мовах; спільні способи термінотворення від латинських та грецьких основ; частковий або повний збіг значень запозичених термінів чи терміноелементів; розбіжності встановлено: у граматичній адаптації (пристосування запозичених іменників до категорії відмінка та числа в

українській мові); у семантиці інтернаціоналізмів французької й української мов; у різному стилістичному забарвленні українських і французьких термінів.

Запозичення з різних мов характеризується різною інтенсивністю та відмінним ступенем асиміляції. На сучасному етапі запозичення в юридичній термінології стосується не власне юридичних, а суміжних термінів з економікою, найчисленнішими серед яких є англіцизми.

Однак, зловживання запозиченнями небажане. Воно часто приводить при перекладі до стилістичних помилок, що виникають, зокрема, при вживанні іншомовних слів без уточнення їх семантики.

Псевдозбіги значень часто виступають результатом уніфікації двох мов у процесі мовних контактів. Повне ототожнення значень однини і множини юридичних термінів чи термінологічних сполучень, як показав проведений аналіз, також є помилковим.

Уживання запозичень в юридичній термінології, на нашу думку, повністю виправдане у випадках, коли вони:

- 1) не мають еквівалента у мові-реципієнті, а використання багатослівних описових конструкцій ускладнює швидке й правильне сприйняття інформації;
- 2) мають міжнародний статус.

Юридична термінологія французької мови не є замкнутим пластом у лексичній системі мови.

Кількість юридичних термінів збільшується, в тому числі й за рахунок слів загального вжитку, що пояснюється тенденцією до взаємодії словникового складу досліджуваних терміносистем та загальнолітературної мови. Словотвір у термінології, залишаючись одним з найвагоміших джерел поповнення лексичного складу терміносистеми, підпорядковується основним закономірностям та здійснюється за аналогічними моделями, що й словотвір узагалі.

Механізм термінотворення характеризується використанням усіх основних продуктивних моделей словотвору загального вжитку, серед яких виділяються безперечно, найуживаніші в межах аналізованої терміносистеми. У кожній з них (юридичній терміносистемі української і французької мов) складаються свої тенденції, які, з одного боку, знаходяться у межах норм словотвору загальнолітературної мови, а з іншого – мають спеціалізацію. До спеціалізації словотворчих засобів юридичної термінології можна віднести регулярність передачі однотипних понять за допомогою однотипних моделей з однотипними терміноелементами.

Префіксація та суфіксація з запозиченими терміноелементами залишаються поширеними способами утворення нових термінологічних одиниць. Продуктивними є префікси латинського та грецького походження, які формують юридичні терміни зі сфери міжнародного вжитку.

У сучасній юридичній термінології переважають терміни-словосполучення, що зумовлено необхідністю номінації складних наукових понять чи уточнення їх змісту. Найприйнятнішим варіантом утворення термінів-словосполучень є однотипне їх формування у кожній мові, що є гарантом однозначності сприйняття інформації.

За характером термінотворення в підмові юриспруденції нами не виявлено особливих розходжень в типології морфем чи словотворчих моделей. Існуючі ж диференційні ознаки ґрунтуються, в основному, на аналітичному характері внутрішніх способів номінації у французькій мові й синтетичному – в українській.

Метафоризація і метонімізація юридичних термінів зумовлені асоціаціями за подібністю або за суміжністю в момент номінації, спільністю позамовного змісту. У науковому стилі терміни, що виникли шляхом метафоризації часто втрачають образність під впливом контексту, інакше – метафора та метонімія зустрічається тільки в публіцистичних виданнях правничого характеру або ж у науково-популярних текстах через вимогу стилістичної нейтральності терміна.

Переважає більшість випадків метонімічного переносу значень в юридичній термінології пов'язана із вживанням полісемічних термінологічних одиниць.

Серед термінів, котрі утворилися внаслідок метонімічних транспозицій, як показало проведене дослідження, зустрічаються такі, мотивація яких не є прозорою. Щоб виявити їх внутрішню форму необхідно звертатися до етимологічних словників, побудованих за історичним принципом.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Сучасна лінгвоконтактологія характеризується тенденцією до глибокого дослідження процесу контактування мов. Одним з наслідків цього процесу є запозичення термінів.

У нашому дослідженні зроблена спроба встановити цілісну картину міжмовних відповідностей французької та української термінологічних систем галузей юриспруденції. Саме юридична терміносистема є складною і багатогранною, з одного боку, і має лінгвістичну та соціальну значимість, – з іншого.

Юридична термінологія проходить свій шлях розвитку разом із розвитком держави, адже зі змінами законів і положень державного устрою тісно пов'язані і зміни відносин у суспільстві, які регулюються правом.

Комплексний аналіз досліджуваних терміносистем української і французької мов дозволив виявити систему закономірностей та певних відповідностей питомих юридичних термінів і термінів-запозичень у понятійних апаратах законодавства України і Франції; на основі зіставлення лексико-семантичних процесів (полісемії, синонімії, омонімії, антонімії), характерних для юридичних термінозапозичень, визначено їхню роль у міжмовному обміні інформацією представників юриспруденції українського і французького соціумів.

Теоретико-методологічна концепція дисертаційного дослідження базується на таких положеннях: 1) процес контактування мов – це взаємодія між мовами на усіх рівнях, в тому числі на рівні терміносистем, наслідком якого є запозичення; 2) юридична термінологія – це своєрідна підсистема літературної мови, яка підпорядкована всім її закономірностям, однак має свою специфіку; такий розгляд термінології зумовлює, з одного боку, обов'язковість збереження загальних тенденцій розвитку мови, а з іншого, – самостійність, свободу у функціонуванні; 3) запозичення в юридичній

термінології – це термін чи терміоелемент чужої мови, перенесений з однієї мови в іншу внаслідок мовної взаємодії і мовних контактів.

Запропонована методика зіставлення юридичних термінозапозичень в українській і французькій мовах виявилася ефективною у визначенні закономірностей і відмінностей їхнього функціонування у процесі мовних контактів.

Зіставлення запозичень у двох порівнюваних мовах дало можливість виявити спільне генетичне походження юридичної термінології від латинської та грецької мов.

Існування спільних процесів фонетико-графічної асиміляції зумовлено прямими запозиченнями термінів французькою мовою від латини, а українська термінологія запозичувала ці ж терміни за посередництва французької мови. Процеси граматичної адаптації термінів-запозичень різняться через неспорідненість порівнюваних мов (відсутність категорії відмінка у французькій мові, різниця в граматичних категоріях роду). Семантичне пристосування запозичень збігається у випадках наявності однакової кількості значень термінів у двох мовах. Відмінності зафіксовано у процесах розвитку додаткового значення в юридичного терміна.

Запозичена лексика значно впливала на розвиток юридичної термінології в усі періоди її становлення, однак на сучасному етапі, коли особливо помітно розвивається тенденція до інтернаціоналізації мов та уніфікації термінології, процеси запозичення набувають особливого поширення. Нову хвилю запозичень сьогодення складають англіцизми, які відносяться в основному не до власне юридичних термінів, а стосуються так званих “межових” термінів з економікою. Це зумовлюється рядом екстралінгвістичних причин.

Домінантною ознакою юридичного терміна є його точність. Зіставно-типологічний аналіз юридичних терміносистем української і французької мов показав, що ця вимога не завжди витримується.

Синонімічні юридичні терміни, поряд із загальновідомою спільністю семантики, мають і певні диференційні риси. Наявність синонімів в юридичній терміносистемі пояснюється: 1) різними шляхами формування цієї системи; 2) наявністю повного і короткого позначення одного поняття; 3) співіснування питомих і запозичених термінів. При зіставному аналізі юридичних терміносистем української і французької мови виявлено дві групи синонімів: односторонні терміносиноніми (існують тільки в одній із мов) та паралельні синоніми (формують синонімічні ряди в обох мовах).

Полісемія в юридичних термінологіях української і французької мов виражає тенденцію до міжнародної скоординованості. Полісемічні терміни також класифіковано у дві групи: юридичні терміни семантично однорідної полісемії та юридичні терміни семантично неоднорідної полісемії.

Дефінітивною ознакою юридичних **термінів-омонімів** є їхня приналежність до різних семантичних полів, що створює перешкоди для їхнього функціонування у суміжних контекстах.

Для української і французької юридичної термінології характерними є два способи утворення омонімів:

- 1) втрата словом “проміжної” ланки;
- 2) порушення зв'язків між значеннями багатозначного слова.

Інтернаціональний характер юриспруденції як науки пояснює процес інтернаціоналізації запозичень, зокрема тих, які базуються на греко-латинській основі. Такі юридичні терміни існують в обох терміносистемах на правах абсолютних синонімів до питомих термінів. Застосування міжнародних терміноелементів у юридичних системах може бути викликано або вимогами одномодельності термінів для понять одного типу, або ж тим, що з певних причин короткий і точний термін із власномовної термінологічної бази побудувати важко. Сформований з міжнародних терміноелементів, він допускає відносно просте подальше термінотворення. Терміноелементи, запозичені із класичних мов, лежать в основі моделей сучасних юридичних термінів.

Варто зауважити, що під час зіставного аналізу термінологічних інтернаціоналізмів юридичної лексики звертаємо увагу на семантичність терміна. Існує велика кількість паралельних слів, які характеризуються відсутністю тотожності семантики. Терміни такої категорії вимагають особливої уваги з боку дослідників-лінгвістів, оскільки вони можуть стати причиною грубих помилок та викривлення змісту повідомлення.

Уживання запозичення як еквівалентного терміна має бути завжди обґрунтованим; найчастіше воно приймається у зв'язку з тим, що термін-відповідник уже ввійшов у науковий термінологічний обіг.

Зіставний аналіз юридичної термінології української і французької мов дає підстави назвати внутрішньомовні і позамовні фактори, які сприяють поширенню запозичень. Серед мовних факторів домінують: 1) короткість запозичених термінів і, внаслідок цього, просте подальше термінотворення як у поєднанні з інтернаціональними, так і з національними терміноелементами; 2) семантичне перевантаження слів рідної мови; 3) легке запам'ятовування запозичень через наявність у них інтернаціональних елементів. До екстралінгвальних факторів належать: 1) запозичення терміна через запозичення самого поняття, яке ним позначається і яке вперше описується в мові-продуценті; 2) тенденція до інтернаціоналізації термінології.

Адаптація запозичень проходить в українській і французькій мовах на рівні фонетико-графічної асиміляції, включаючи прийоми транслітерації, транскрипції або поєднання обидвох прийомів у одному терміні.

Продуктивним способом термінотворення в підмові юриспруденції обох мов є морфологічний, особливе місце в якому належить афіксації, тобто деривації за допомогою афіксальних морфем, поєднаних зі словотворчою основою. Виявлено спільні моделі термінотворення від латинських та грецьких основ у морфологічному способі творення термінів, а також часткове співпадіння юридичних термінів синтаксичної групи.

Перевага в сучасній юридичній термінології французької мови термінів-словосполучень виявляє тенденцію до відображення в терміноелементах більшої кількості ознак поняття. При цьому, відтворення таких одиниць українською мовою може зберігати структуру термінів французької мови або ж використовувати зовсім інші моделі словосполучень. Велика різноманітність моделей словосполучень практично повністю задовольняє потреби мовного вираження будь-яких складних термінологічних понять.

Термінологічні словосполучення можуть утворювати своєрідні ряди за різними ознаками: спільністю моделі, граматичних значень терміноелементів, їх валентності і т.д. Для зіставного аналізу юридичних терміносистем профілюючою ознакою ми обрали спільність моделі.

Типовим явищем для юридичної терміносистеми є гіперо-гіпонімічні транспозиції. У мікрополі юридичного терміна-гіпероніма виявляється ієрархічна взаємозалежність, яка встановлює суперординацію чи субординацію понять, що позначаються юридичними термінами, на різних щаблях їх поділу або об'єднання. Гіперо-гіпонімічні відношення можуть бути поліієрархічними і моноієрархічними.

Всупереч вимогам стилістичної нейтральності терміна, наявні запозичення, утворені шляхом метафоричної або метонімічної транспозиції. Вони мають стилістичне забарвлення, яке не завжди збігається в українській і французькій мовах. Такі явища зустрічаються лише в публіцистичних текстах або ж у науково-популярній літературі, тоді як у законодавчих актах, текстах законів та роз'ясненнях до них ці особливості не є характерними.

Юридичні терміни зіставлюваних мов різняться і сферою функціонування. Законодавча документація та юридична література в Україні і Франції оперують різними поняттями, при цьому для їх називання французька мова використовує термін-латинізм, а українська, паралельно ще й питомий.

Таким чином, розвиток юридичної термінології, відношень між термінами у терміносистемі передбачають не просту зміну її стану, а певні функціональні зміни, що дозволяють співіснування та взаємне доповнення стійких, сталих тенденцій та різноманітних змінних процесів і взаємодій.

Комплексний аналіз юридичних термінів засвідчує перспективність системного вивчення запозичень в юридичній терміносистемі як в аспекті загального мовознавства, так і в аспекті юрислінгвістики – міждисциплінарної галузі, яка поєднує правознавство і лінгвістику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аббакумова Г. А. Роль лингвистического описания терминосистем в формировании профессиональной компетенции / Галина Александровна Аббакумова // Междунар. науч. конф. “Проблемы языков для специальных целей, научной и профессиональной коммуникации” (Киев, 5 – 6 мая 1992 г.) : Тез. докл. – К. : УИМО при КГУ, 1992. – С. 88 – 89.
2. Ажнюк Б. М. Англiзми в сучасній українській, російській та чеській мовах / Богдан Миколайович Ажнюк // Слов’янські обрії : комітет славістів. – К., 2008. – Вип. 2. – С. 4–50.
3. Ажнюк Б. М. Мовна єдність нації : діаспора й Україна / Богдан Миколайович Ажнюк. – К. : Рідна мова, 1999. – 450 с.
4. Ажнюк Б. М. Словянські і неслов’янські запозичення в мові української діаспори / Богдан Миколайович Ажнюк // Мовознавство. – 1998. – № 2–3. – С. 145–161.
5. Актуальные вопросы переводоведения и лингвистики : материалы научной сессии ВолГУ / Отв. Ред. Р. Л. Ковалевский – Волгоград : изд-во ВолГУ, 2001. – 87 с.
6. Акуленко В. В. Вопросы интернационализации словарного состава языка / Валерий Викторович Акуленко; [под общ. ред. проф. А. В. Федорова]. – Харьков : Харк. ун-т, 1972. – 215 с.
7. Апажев М. Л. О жанрово-типологической классификации словарей и типологии читательских запросов к ним / Мухамед Локманович Апажев // Проблемы учебной лексикографии. Состояние и перспективы развития. – Симферополь, 1992. – С. 4 – 8.
8. Апресян Ю. Д. Избранные работы. Синонимические средства языка. Т. 1 / Юрий Деренникович Апресян. – М. : Восточ. лит-ра РАН, 1995. – 472 с.

9. Артикуца Н. В. Нові підходи до мовної підготовки майбутніх юристів і викладачів права / Наталія Володимирівна Артикуца // Право України. – 1997. – № 12. – С. 58 – 60.
10. Арутюнова Н. Д. Метонимия Лингвистический энциклопедический словарь / Нина Давидовна Арутюнова. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – С. 300 – 301.
11. Арутюнова Н. Д. Метафора Лингвистический энциклопедический словарь / Нина Давидовна Арутюнова .– М. : Сов. энциклопедия, 1990. – С. 296 – 297.
12. Ахманова О. С, Глушко М. М. Функциональный стиль общенаучного языка и методы его исследования / Ольга Сергеевна Ахманова, М. М. Глушко. – М. : МГУ, 1974. – 178 с.
13. Балли Ш. Французская стилистика / Шарль Балли. – М. : Изд-во иностр. лит-ры, 1961. – 394 с.
14. Барба Л. В. Лінгвокогнітивні особливості текстової ситуації „злочин-відповідальність” у різних функціональних стилях сучасної англійської мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Людмила Валеріївна Барба. – Одеса, 1999. – 17 с.
15. Бархударов С. Г. О значении и задачах научных исследований в области терминологии / Степан Григорович Бархударов // Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. – М., 1970. – С. 7 – 10.
16. Беженарь Г. И. Структурно-семантическая характеристика французских медицинских терминов и их роль в обогащении общенародного французского языка / Галина Ивановна Беженарь. – Кишинев : Штиинца, 1990. – 45с.
17. Бекишева Е. В. Специфика процессов образования производных терминов (К проблеме национального и интернационального в терминологических подсистемах) : автореф. дисс. на соиск ученой

- степени канд. філол. наук : спец. 10.02.19 “Теория языка” / Елена Владимировна Бекишева. – Саратов, 1992. – 255 с.
18. Беляев Р. С. Ономаσεологический анализ греко-латинских терминоелементов : автореф. дис. на соиск ученой степени канд. філол. наук : спец. 10.02.19 “Теория языка” / Рубен Станиславович Беляев. – К., 1990. – 24 с.
 19. Богранд Р. Міжнародна термінологія : перспективи для нового порядку денного / Роберт Богранд // Науково-техн. слово. – 1993. – № 1. – С. 23 – 34.
 20. Бодуэн де Куртенэ И. А. Избранные труды по общему языкознанию. В 2-х т. / Иван Александрович Бодуэн де Куртенэ. – М. : Изд-во АН СССР, 1963. – Т. 1. – 384 с.
 21. Брагіна Е. Р. Структурно-компонентний аналіз термінів кібернетики в англійській мові у зіставленні з українською та російською. Автореф. дис. канд. філ. наук : спец. 10.02.15 “Загальне мовознавство” / Ельміра Раясівна Брагіна. – Донецьк, 2001. – 18 с.
 22. Брицин В. М. Проблеми зіставного дослідження російської та української мов в аспекті мовної культури / В. М. Брицин, Л. П. Дідівська // Мовознавство. – 1985. – № 5. – С. 12 – 19.
 23. Брицын М. А. Юридическая терминология в восточнославянской письменности до XV века судебных доказательств : автореф. дис. на соискание учен. степени докт. філол. наук : спец. 10.02.01 “Русский язык” / Михаил Акимович Брицын. - Хмельницкий, 1967. – 38 с.
 24. Брюховецький В. С. У справі професійного перекладацтва / Вячеслав Степанович Брюховецький // Зарубіжна література. – № 14. – 2000.
 25. Будагов Р. А. Развитие французской политической терминологии в XVIII веке / Рубен Александрович Будагов. – Л. : ЛГУ, 1940. – 122 с.
 26. Будагов Р. А. Введение в науку о языке. Учебн. пособие для филолог. ф-тов университетов и пед. институтов / Рубен Александрович

- Будагов. – 2-е изд. – М. : Просвещение, 1965. – 492 с.
27. Будагов Р.А. Сравнительно-семасиологические исследования (романские языки) / Рубен Александрович Будагов. – М. : Изд-во МГУ, 1963. – 302 с.
 28. Будагов Р. А. Что такое совершенствование и развитие языка / Рубен Александрович Будагов. – М. : Наука, 1974. – 264 с.
 29. Бурляй С. А. Взаимодействие терминологии и общеупотребительной лексики в современном французском языке / На материале терминологии медицины, биологии, психологии : автореф. дисс. на соиск ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.05 “Романские языки” / Светлана Анастасьевна Бурляй. – М., 1974. – 35 с.
 30. Вайнрайх У. Языковые контакты. Состояние, проблемы исследования / Уриэль Вайнрайх; [пред. А. Мартине; перевод с англ. и комментарий Ю. А. Жлуктенко; вступ. статья В. Н. Ярцевой]. – К. : Вища школа, 1979. – 264 с.
 31. Вакулик І. І. Запозичення з класичних мов у ануковій термінології сучасних європейських мов (на матеріалі юридичних та економічних термінів української, рос., нім., франц., англ. мов) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 “Загальне мовознавство” / Ірина Іванівна Вакулик. – К., 2002. – 20 с.
 32. Валігура О. Р. Лінгвокогнітивні і комунікативні основи фонетичної інтерференції (експериментально-фонетичне дослідження англійського мовлення українців) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови”, спец. 10.02.15 “Загальне мовознавство” / Ольга Романівна Валігура. – К., 2010. – 32 с.
 33. Валігура О. Р. Фонетична інтерференція в англійському мовленні українських білінгвів : Монографія / Ольга Романівна Валігура. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. – 288 с.
 34. Васильева В. С. О синонимии в научно-технической терминологии и принципах расположения словарного материала / В. С. Васильева //

- Вопросы теории и практики научно-технического перевода. – Л., 1968.
35. Васютин В. А. Терминография : проблема синонимичных терминов / В. А. Васютин // Терминологические чтения (Цикл 2) “Проблемы языков для специальных целей, научной и профессиональной коммуникации” : Тез. докл. – К. : КГУ, 1991. – Ч. 1. – С. 20 – 22.
36. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов / Анна Вежбицкая. – М. : Языки славянской культуры, 2001. – 288 с.
37. Вербенец М. Б. Юридична термінологія української мови : історія становлення і функціонування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / Мая Богуміла Вербенец. – К., 2004. – 19 с.
38. Веселов П. В. Оправданный случай синонимии в терминологии / П. В. Веселов // Русская речь. – М. : 1969, № 5.
39. Виниченко Т. Г. Характер функционирования терминологической лексики в системе подъязыков : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.15 “Загальне мовознавство” / Тамара Григорьевна Виниченко. – Одесса, 1983. – 16 с.
40. Виноградов В. В. Основные типы лексических значений слова / Виктор Владимирович Виноградов // Лексикология и лексикография. Избранные труды. – М. : Наука, 1977. – С. 162 – 189.
41. Виноградов В. В. Русский язык : Грамматическое учение о слове / Виктор Владимирович Виноградов. – М. : Высшая школа, 1986. – 640 с.
42. Винокур Г. О. О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии (1939) / Григорий Осипович Винокур // За Татаринов В. А. История отечественного терминоведения : Классики терминоведения. [Очерк и хрестоматия]. – М., 1994. – с. 218 – 284.
43. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М. : Международные отношения, 1986. – 416 с.
44. Володина М. Н. Национальное и интернациональное в процессе

- терминологической номинации / Майя Никитична Володина. – М. : Изд-во МГУ, 1993. – 111 с.
45. Володина М. Н. Термин как средство специальной информации / Майя Никитична Володина. – М. : Изд-во МГУ, 1996. – 76 с.
46. Воробьева И.Н. К вопросу о функциональной дифференциации лексики французского языка / И.Н. Воробьева // Язык научной литературы. – М. : Наука, 1975. – С. 131 – 139.
47. Гак В. Г. Очерки по сопоставительному изучению французского и русского языков / В. Г. Гак, Е. Б. Розенблит. – М. : Наука, 1965. – 378 с.
48. Гак В. Г. Сопоставительная лексикология (на материале русского и французского языков) / Владимир Григорьевич Гак. – М. : Международные отношения, 1989. – 264 с.
49. Гак В. Г. К проблеме семантических законов / Владимир Григорьевич Гак // Общее и романское языкознание. – М., 1972. – с. 144 – 157.
50. Гак В. Г. Теория и практика перевода / Владимир Григорьевич Гак. – М. : Интердиалект, 2003. – 454 с.
51. Гак. В. Г. Теоретическая грамматика французского языка. Морфология / Владимир Григорьевич Гак. – М. : ВШ, 1986. – 216 с.
52. Гвишиани Н.Б. Язык научного общения (вопросы методологии) / Наталия Борисовна Гвишиани. – М. : Высшая школа, 1986. – 280 с.
53. Головатий С. П. “Верховенство закону” versus “верховенства права” : філологічна помилка, професійна недбалість чи науковий догматизм? / Сергій Петрович Головатий // Вісник Академії правових наук України. – 2003. – № 2 – 3. – С. 96 – 114.
54. Головатий С., Зайцев Ю., Усенко І. Правнична термінологія і державотворчий процес / Сергій Головатий, Ю. Зайцев, І. Усенко // Українське право. – 1995. – № 1(2). – С. 90
55. Головин Б. Н., Кобрин Р. Ю. Лингвистические основы учения о терминах : Учебн. пособие / Борис Николаевич Головин, Р. Ю. Кобрин. – М. : Высшая школа, 1987. – 103 с.

56. Головин Б. Н. О некоторых проблемах изучения терминологии / Борис Николаевич Головин // Вестник МГУ. – М., 1972. – № 5.
57. Голуб Ю. І. Системні відношення в словниковому складі англійської мови та їх лексикографічне відображення : автор. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Юлія Іванівна Голуб. – Одеса, 1998. – 17 с.
58. Голубовська І. О. Лексико-синонімічне поле як засіб існування багатозначного дієслова. / Ірина Олександрівна Голубовська // Вісник Київського університету. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика. – Вип. 3, 1995. – С. 100 – 105
59. Горобець В. Й. Мова і стиль юридичних актів XVIII ст. – С. 76 – 83. // Вісник Київського університету. Історико-філологічні науки. – Вип. 6. – К. : Либідь, 1992. – 119 с.
60. Граб Д. І. Гіперо-гіпонімічні зв'язки в юридичній терміносистемі французької мови / Діана Іванівна Граб // Сучасні дослідження з іноземної філології. Випуск 2. – Ужгород, 2004. – С. 147 – 153.
61. Граб Д. І. До проблеми перекладу французьких юридичних термінів на українську мову / Діана Іванівна Граб // Проблеми романо-германської філології. – Ужгород, 1999. – С. 30 – 37.
62. Граб Д. І. Запозичення з класичних мов у сучасній юридичній термінології французької мови / Діана Іванівна Граб // Гуманітарний вісник. Серія – Іноземна філологія. Число 8. – Черкаси : ЧДГУ, 2004. – С. 179 – 181.
63. Граб Д. І. Основні тенденції термінологічного словотвору в юридичних системах української та французької мов / Діана Іванівна Граб // Гуманітарний вісник. Серія – Іноземна філологія. Проблеми сучасної світової літератури та лінгвістики. Число 5. – Черкаси : ЧІТІ, 2001. – С. 118 – 121.
64. Граб Д. І. Особливості перекладу юридичної термінолексики (на матеріалах французької та українських мов) / Діана Іванівна Граб //

- Гуманітарний вісник. Серія – Іноземна філологія. Проблеми сучасної світової літератури та лінгвістики. Число 4. – Черкаси, 2000. – С. 134 – 137.
65. Граб Д. І. Семантичні процеси в юридичній термінології французької та української мов / Діана Іванівна Граб // Проблеми романо-германської філології. – Ужгород, 1998. – С. 71 – 74.
66. Граб Д. І. Синонімія в юридичній термінології української та французької мов / Діана Іванівна Граб // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. – Випуск 2. – Ужгород, 2000. – С. 73 – 78.
67. Граб Д. І. Термінологія в юридичній літературі української та французьких мов / Діана Іванівна Граб // Романістичні дослідження : сучасний стан та перспективи. – Львів, 1997. – С. 178 – 180.
68. Граудина Л. К. На перекрестке мнений / Л. К. Граудина // Русская речь. — М., 1995. — № 5 – С. 39–44.
69. Гринев С. В. Терминологические заимствования : краткий обзор современного состояния вопроса / Сергей Викторович Гринев // Лотте Д. С. Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов. – М., 1982. – с. 108 – 135.
70. Гринев С. В. Учет особенностей развития терминологии в образовании и заимствовании новых терминов / Сергей Викторович Гринев // Проблемы разработки и упорядочения терминологии в Академиях наук союзных республик. – М., 1983.
71. Гумбольдт фон В. Избранные труды по языкознанию / Вильгельм фон Гумбольдт. – М. : Прогресс, 1984. – 397 с.
72. Гумовська І. М. Англійська юридична термінологія в економічних тестах : генезис, дериваційні та семантико-функціональні аспекти : автор. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Ірина Миколаївна Гумовська. – Львів, 2000. – 19 с.
73. Гутиряк О. І. Англійська термінологія маркетингу : Структура та

- семантичні характеристики : автор. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Олена Ігорівна Гутиряк. – К., 1999. – 18 с.
74. Д’яков А. С. та ін. Основи термінотворення : семантичні та соціолінгвістичні аспекти / Андрій Степанович Д’яков. – К. : Видавничий дім “КМ Academia”, 2000. – 216 с.
75. Д’яков А. С. Типологія мовних інтерференцій та їх роль у формуванні національних терміносистем : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 “Загальне мовознавство” / Андрій Степанович Д’яков. – К., 1998. – 16 с.
76. Даниленко В. П. Лексико-семантические и грамматические особенности слов-терминов / Валерий Павлович Даниленко // Исследования по русской терминологии. – М. : Наука, 1971.
77. Даниленко В. П. О кратком варианте термина (К вопросу о синонимии в терминологии) / Валерий Павлович Даниленко // “Русская речь”, 1972. – № 5.
78. Даниленко В. П. Русская терминология. Опыт лингвистического описания / Валерий Павлович Даниленко. – М. : Наука, 1977. – 248 с.
79. Дацюк Л. С. Проблема синонімії термінологічних одиниць / Любов Степанівна Дацюк // Міжнар. наук. конф. „Питання стандартизації, інтернаціоналізації та автоматизації перекладу термінологічних одиниць” (Чернівці. 8 – 1 жовтня 1991 р.) : Тез. доп. – Чернівці : ЧДУ, 1991. – С. 22 – 23.
80. Демченко В., Стратонов В. Кримінально-процесуальний закон : стилістичні проблеми / В. Демченко, В. Стратонов // Право України. – 2002. – №11. – С.124 – 127.
81. Дерді Е. Т. Словотвірні та структурно-семантичні характеристики англійських юридичних термінів : дисертація канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Емма Тіберіївна Дерді – К., 2003. – 21 с.
82. Джандоева П.В. Полисемия в современной французской научно-

- технической терминологии /на материале терминологической системы электроники : автор. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Романські мови” / Полина Владимировна Джандоева. – К., 1988. – 23 с.
83. Дослідження з мовознавства : збірник наук. праць. [Наук. ред. Володимир Олександрович Горпинич]. – Дніпропетровськ : Навчальна книга, 1996. – Т. 1. – 151 с.
84. Дружин Г. В. Сучасні лексичні запозичення : прагматика, семантика, соціолінгвістика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.02 "Російська мова" / Геннадій Вікторович Дружин. – Донецьк, 2006. – 21 с.
85. Дячук Т. М. Українська соціально-економічна термінологія : становлення і кодифікація : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / Тетяна Миронівна Дячук. – К., 2003. – 20 с.
86. Ефремов Л. П. Сущность лексического заимствования. Основные признаки заимствованных слов / Леонид Петрович Ефремов. – Алма-Ата, 1958. – 288 с.
87. Єфремова Н. В. Семантичні та функціональні особливості синонімічних опозицій англійських дієслів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук / Наталія Володимирівна Єфремова. – К., 2000. – 19 с.
88. Жаворонкова Р. Н. Практика перевода научно-технических текстов / Регина Николаевна Жаворонкова. – М. : Изд-во МГУЛ, 2001. – 60 с.
89. Жданов О. К. Метонимия как средство обогащения словарного состава языка : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук / Олег Константинович Жданов . – М., 1989. – 16 с.
90. Жданова Н. О. Терміноутворювальні механізми у сфері біржової лексики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 “Загальне мовознавство” / Наталія Олександрівна

- Жданова. – Донецьк, 2003. – 20 с.
91. Жлуктенко Ю. А. Лингвистические аспекты двуязычия / Юрий Алексеевич Жлуктенко. – К. : Высшая школа, 1976. – 177 с.
 92. Жлуктенко Ю. О. Мовні контакти. Проблеми інтерлінгвістики / Юрій Олексійович Жлуктенко. – К. : КДУ, 1966. – 136 с.
 93. Журавлева Т. А. Особенности терминологической номинации / Татьяна Анатольевна Журавлева. – Донецк : Донбасс, 1998. – 252 с.
 94. Ивлева Г. Г. Тенденции развития словарного состава. На материале немецкого языка / Галина Гурьевна Ивлева. – М. : Наука, 1986. – 136 с.
 95. Изергина И. А. Синонимия в современной английской терминологии электроники : : автореф. дис. на соиск ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.14 “Германские языки” / И. А.Изергина. – Л., 1980. – 19 с.
 96. Ильяшенко Т. П. Языковые контакты. На материале славяно-молдавских отношений [монография] / Татьяна Павловна Ильяшенко. – М. : Наука, 1940 г. – 203 с.
 97. Іваницький Р. В. Лексикографічні аспекти нормалізації термінів / на мат. нім., англ., укр. та рос. термінологічних одиниць : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук / Руслан Вікторович Іваницький. – Л., 1995. – 20 с.
 98. Іващишин О. М. Прагматичні функції термінів-словосполучень в заголовках англomовних науково-технічних текстів з проблем екології та сірчаного виробництва / Ольга Михайлівна Іващишин // Матеріали 2-ї західно-регіональної науково-методичної конференції викладачів іноземних мов вищих навчальних закладів „Лінгво-дидактичний плюралізм навчального процесу з іноземних мов у вищих навчальних закладах”. – Тернопіль, 1999. – С. 129 – 130.
 99. Іщенко В. Л. Англійський багатокomпонентний економічний термін. автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Валентина Леонідівна Іщенко. – Одеса,

2002. – 18 с.
100. Кадомцева О. О. Образность научной речи как стилевая категория / О. О. Кадомцева // Вісник Київського університету : Літературознавство; мовознавство. – 1987. – № 29. – С. 102 – 106.
 101. Казыро Г. Н. К проблеме лингвистического термина /на материале лексикологической и семасиологической терминологии французского и немецкого языков : автореф. дисс. на соиск ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.00 “Языкознание” / Г. Н. Казыро. – Москва, 1980. – 28 с.
 102. Канделаки Т. Л. Семантика и мотивированность терминов / Т. Л. Канделаки. – М., Наука, 1977. – 167 с.
 103. Капанадзе Л. А. О понятиях “термин” и “терминология” / Лидия Александровна Капанадзе // Развитие лексики современного русского языка. – М., 1965. – С. 75 – 85.
 104. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури : Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / Вячеслав Іванович Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2002. – 564 с.
 105. Кириллова Т. С. Пути формирования и лексико-логические особенности английской терминологии подязыка медицины: автореф. дисс. на соиск ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 “Теория языка” / Т. С. Кириллова .– Пятигорск, 1990. – 17 с.
 106. Кирилова В. М. Спрямованість оцінки у синонімії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Віра Миколаївна Кирилова. – К., 1996. – 24 с.
 107. Кислюк Л. П. Нові українські запозичення і термінологія / Л. П. Кислюк // Українська мова і література. – 1999. – № 37. – С. 7–15.
 108. Кичигина Г. И. Греко-латинские терминологические элементы в английской микробиологической терминологии : автореф. дис. на здобуття наук.

- ступеня канд. філол. наук спец. 10.02.04 "Германські мови" / Галина Ивановна Кичигина. – К., 1991. – 20 с.
109. Кияк Т. Р. До питання про „своє” та „чуже” в українській термінології / Тарас Романович Кияк // Мовознавство. – 1994. – № 1. – С. 22–28.
110. Кияк Т. Р. Лингвистические аспекты терминоведения : Учебн. пособие / Тарас Романович Кияк. – К., 1989. – 103 с.
111. Кияк Т. Р. Мотивированность лексических единиц (Количественные и качественные характеристики) / Тарас Романович Кияк. – Львов : Выща школа, 1988. – 160 с.
112. Кияк Т. Р. Науково-технічний переклад (теоретичні та прикладні аспекти) / Тарас Романович Кияк // Іноз. філол. – 1992. – Вип. 104. – С. 141 – 150.
113. Кияк Т. Р. Стандартизация терминов-интернационализмов / Тарас Романович Кияк // Міжнар. наук. конф. „Питання стандартизації, інтернаціоналізації та автоматизації перекладу термінологічних одиниць” (Чернівці, 8 – 11 жовтня 1991 р.) : Тез. доп. – Чернівці : ЧДУ, 1991. – С. 11 – 13.
114. Клименко Л. В. Юридичні сентенції у французькій мові : Семантико-стилістичний і прагматичний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.05 "Романські мови" / Лада Вікторівна Клименко. – К., 2002. – 20 с.
115. Книгницкая М. И. Термины-интернационализмы и их содержательная мотивированность / на мат. англ. и нем. терминологических единиц : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук / М. И. Книгницкая . – Львов, 1990. – 25 с.
116. Кобжева М. Ф. О лексических эквивалентах в научной терминологии / Мария Федоровна Кобжева // Терминологические чтения (Цикл 2) “Проблемы языков для специальных целей, научной и профессиональной коммуникации” : Тез. докл. – К. : КГУ, 1991. – Ч. 1. – С. 74 – 75.

117. Кобжева М. Ф. Специфика лексико-семантической организации немецкой генетической терминологии. – автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. : наук спец. 10.02.04 “Германські мови” / Мария Федоровна Кобжева. – Киев, 1985. – 266 с.
118. Коваль-Костинська О. В., Паламарчук О. Л. Про лексико-семантичне й стилістичне освоєння запозичень в укр., рос., болгарській та чеській мовах / Олена Володимирівна Коваль-Костинська, О. Л. Паламарчук . – С. 74 – 80. // Вісник Київського університету. – Вип. 31. – К., 1989. – 143 с.
119. Коготкова Т. С. Национальные истоки русской терминологии / Тамара Сергеевна Коготкова. – М. : Наука, 1991. – 120 с.
120. Копиленко О. Л. Мовні проблеми в українській політичній думці та законодавстві 1917 – 1920 рр. / О. Л. Копиленко // Право України. – 1998. – № 9. – С. 26–31.
121. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу / Віктор Вікторович Коптілов. – Київ : Юніверс, 1997. – 279 с.
122. Котелова Н. З. К вопросу о специфике термина / Надежда Захаровна Котелова // Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. – М., 1970. – С. 122 – 126.
123. Кочан І. М. Синонімія у термінології / Ірина Миколаївна Кочан // Мовознавство. – 1992. – № 3. – С. 32 – 34.
124. Кочан М. І. Слова з міжнародними терміноелементами в сучасній українській мові / М. І. Кочан // Мовознавство. – 1998. – № 6. – С. 62–66.
125. Кочерган М. П. Зіставне мовознавство : історія становлення і розвитку / М. П. Кочерган // Мовознавство. – 2006. – № 2–3. – С. 78–94.
126. Кочерган М. П. Зіставне мовознавство : методи, принципи, аспекти і рівні дослідження / М. П. Кочерган // Мовознавство. – 2006. – № 5. – С. 34–46.
127. Кочерган М. П. Мовознавство на сучасному етапі / М. П. Кочерган //

- Дивослово. – 2003. – № 5. – С. 24–30.
128. Кришталь С. М. Структурно-семантичний аналіз метафоричних термінів підмови фінансів в англійській і українській мовах : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.17 "Порівняльно-історичне та типологічне мовознавство" / С. М. Кришталь. – Донецьк, 2003. – 21 с.
129. Круковський В. І. Комунікативно-прагматичний аспект французьких законодавчих текстів / на мат. Цивільного кодексу Франції та інших юридичних текстів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.05 "Романські мови" / Василь Іванович Круковський . – К., 1996. – 19 с.
130. Крыжановская А. В. Сопоставительное исследование терминологии современных русского и украинского языков / Алла Вячеславовна Крыжановская. – К. : Наук. думка, 1985. – 204 с.
131. Крысин Л. П. Иноязычное слово в современной жизни / Л. П. Крысин // Русский язык конца XX столетия : [сб. науч. трудов / под общ. ред. О. Ахмановой]. – М. : Наука, 1996. – С. 32–56.
132. Крысин Л. П. Лексическое заимствование и калькирование в русском языке / Л. П. Крысин. // Вопросы языкознания. – 2002. – № 6. – С. 27–35.
133. Крысин Л. П. Толковый словарь иноязычных слов / Леонид Петрович Крысин. – М. : Эксмо, 2007. – 944 с.
134. Крючков Г. Г. Асиміляція запозичень та офіційне визнання неологізмів в сучасній французькій мові / Георгій Георгійович Крючков // Дослідження і вивчення романських мов і літератур у контексті національних культур. – К., 1996. – С. 59 – 60.
135. Крючкова Т. Б. Особенности формирования и развития общественно-политической лексики и терминологии / Тетяна Борисовна Крючкова. – М. : Наука, 1989. – 149 с.
136. Кузнецов С. Ю. Теоретические основы интерлингвистики / Сергей

- Юрьевич Кузнецов. – М. : Наука, 1987. – 278 с.
137. Кузьмин Н. П. Нормативная и ненормативная специальная лексика / Н. П. Кузьмин // Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. – М., 1970.
138. Лагутина А. В. Абсолютные синонимы в синонимической системе языка / А. В. Лагутина // Лексическая синонимия. – М., 1967. – С. 121 – 128.
139. Левин Ю. И. Структура русской метафоры / Юрий Иосифович Левин // Труды по знаковым системам. – Парту, 1965. – т. 2. – С. 293 – 299.
140. Левковская К. А. Теория слова, принципы ее построения и аспекты изучения лексического материала / Ксения Аристарховна Левковская. – М. : Высшая школа, 1962. – 296 с.
141. Лейчик В. М. Люди и слова / Владимир Моисеевич Лейчик. – М. : Наука, 1982. – 177 с.
142. Лейчик В. М. Опыт построения классификации терминологических словарей / Владимир Моисеевич Лейчик // Теория и практика научно-технической лексикографии. – М., 1988. – 88 с.
143. Лелека Т. О. Особливості англоамериканських запозичень в українській і російській мовах початку ХХІ століття на тлі процесу контактування мов : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 “Загальне мовознавство”/ Тетяна Олександрівна Лелека. – К., 2010. – 19 с.
144. Лемов А. В. Система, структура и функционирование научного термина / Аркадий Владимирович Лемов. – Саранск : Изд-во Мордовского ун-та, 2000. – 192 с.
145. Леоненко М. І. Принцип національної мови у кримінальному судочинстві України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 12.00.09 "Фіно-угорські та самодійські мови" / Максим Іванович Леоненко. – К., 2001. – 20 с.
146. Лер-Сплавинский Т. Польский язык / Тадеуш Лер-Сплавинский; [пер. с

- польск. И. Х. Дворецкого; под ред. С. С. Высотского]. – М. : Иностранные языки, 1954. – 368 с.
147. Лингвистические проблемы научно-технической терминологии [Отв. ред. С. Г. Бархударов]. – М. : Наука, 1970. – 231 с.
148. Лингвистический аспект стандартизации терминологии [Отв. ред. Е. Н. Ширяев]. – М. : Наука, 1993. – 128 с.
149. Лингвистический энциклопедический словарь [гл. ред. В. Н. Ярцева]. – М. : Советская энциклопедия, 1990. – 682 с.
150. Лотте Д. С. Вопросы заимствования и упорядочивания иноязычных терминов и терминологических элементов / Дмитрий Семенович Лотте; [предисл. Т. Л. Канделаки, С. В. Гринева]. – М. : Наука, 1982. – 149 с.
151. Лотте Д. С. Основы построения научно-технической терминологии / Дмитрий Семенович Лотте. – М. : Изд-во АН СССР, 1961. – 158 с.
152. Майоров А. П. К вопросу о сущности лексического заимствования / А. П. Майоров // Ученые записки первого Московского государственного педагогического университета иностранных языков им. М.Тореза : [сб. науч. ст. / отв. ред. Г. В. Колшанский]. – М. : МГУ, 1967. – Т. 37. – С. 202–213.
153. Маковский М. М. Лингвистическая генетика : Проблемы онтогенеза слова в индоевропейском языке / Марк Михайлович Маковский. – М. : Наука, 1992. – 188 с.
154. Малаховский Л. В. Теория лексической и грамматической омонимии / Лев Владимирович Малаховский. – [2-е изд, доп.]. – Л. : Наука, 1990. – 238 с.
155. Манакин В. Н. Сопоставительная лексикология / Владимир Николаевич Манакин. – К. : Знание, 2004. – 326 с.
156. Маноли И. З. Лексикографическое описание терминов стилистики и поэтики французского языка / Иван Зосимович Маноли. – Кишинев : Штиинца, 1983. – 142 с.
157. Мацько О. М. Аббревіатури як згорнені мовні формули в дипломатичних

- текстах / О. М. Мацько // Мовознавство. – 2000. – № 1. – С. 31–36.
158. Мейе А. Основные особенности германской группы языков / А. Мейе; [под ред. В. М. Жирмунского ; перевод с фр. издан. Н. А. Сигал]. – [2-е изд., стереотипное]. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 168 с.
159. Мисик Л В. Лінгвістичні особливості англо-мовних текстів у галузі юриспруденції / Леся Василівна Мисик // Іноз. філологія. – 1992. – Вип. 103. – С. 116 – 122.
160. Мисик Л. В. Генезис та функціонування термінологічних словосполучень в англійській науковій юридичній літературі / Леся Василівна Мисик // Іноз. філологія. – 1993. – Вип. 105. – С. 97 – 102.
161. Миськевич Г. И. Некоторые наблюдения над новыми терминами / Галина Иустиновна Миськевич // Исследования по русской терминологии. – М. : Наука, 1981. – С. 166 – 183.
162. Мишина Т. Г. Автомобильная терминология в русском и английском языках : автореф. дисс. на соиск ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 “Теория языка” / Тетьяна Гавриловна Мишина. – Горький, 1990. – 18 с.
163. Мінькова Г. Ю. Контекстна семантика лексики в оригіналі художнього твору та її переклад / Галина Юріївна Мінькова // Сучасні проблеми вивчення фольклору та літератури у вищих та середніх навчальних закладах. – Матеріали науково-практичної конференції. – Мелітополь – Київ, 1996. – С. 77 – 79.
164. Молдован В. В. Порівняльний кримінальний процес. / Україна, Франція, Англія, США / Валеріан Васильович Молдован. – К. : Либідь, 1996. – 253 с.
165. Мостовий М. І. Лексикологія англійської мови : Підручник для інститутів і факультетів іноземних мов / Микола Іванович Мостовий. – Харків : Основа, 1993. – 256 с.
166. Мрозіцька У. Л. Інтра- та екстралінгвальні чинники розвитку мови-реципієнта (на мат. латинських запозичень в в укр. мові) : автореф. дис.

- на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 “Загальне мовознавство” / Уляна Любомирівна Мрозіцька. – К., 2002. – 18 с.
167. Мякиш Е. А. Латинские и греческие синонимические морфемы в лексической системе французского языка (на материале мед. литературы) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук спец. 10.02.05 “Романські мови” / Е. А. Мякиш. – Минск, 1980. – 17 с.
168. Назарян А. Г. Почему так говорят по-французски / Арманд Грандович Назарян. – М. : Наука, 1968. – 343 с.
169. Науково-технічний переклад : Конспект лекцій і дидактичний матеріал для студентів лінгвістичних спеціальностей [Уклад. Людмила Олександрівна Андрієнко]. – Черкаси : ЧДТУ, 2002. – 91 с.
170. Никитина С. Е. Семантический анализ языка науки : На матер. лингвистики / Серафима Евгеньевна Никитина. – М. : Наука, 1987. – 143 с.
171. Новый словарь іншомовних слів / [уклад. О. Сліпушко]. – К. : Аконіт, 2007. – 847 с.
172. Новиков Л. А. Антонимия / Лев Алексеевич Новиков // Лингвистический энциклопедический словарь. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – С. 35 – 36.
173. Новиков Л. А. Синонимия / Лев Алексеевич Новиков // Лингвистический энциклопедический словарь. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – С. 446 – 447.
174. Новиков Л. А. Синонимы / Лев Алексеевич Новиков // Лингвистический энциклопедический словарь. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – С. 447.
175. Новые явления и тенденции во французском языке : Межвузовский сборник научных трудов [Отв. ред. Владимир Григорьевич Гак]. – М. : МГПИ, 1984. – 188 с.
176. Панько Т. І. Від терміна до системи / Таміла Іванівна Панько. – Львів :

- Вища школа, 1979. – 147 с.
177. Панько Т. І., Кочан І. М., Мацюк Г. П. Українське термінознавство / Таміла Іванівна Панько, І. М. Кочан., Г. П. Мацюк. – Львів : Світ, 1994. – 216 с.
178. Пиатовский Р. Г. К вопросу об изучении термина / Раймунд Генрихович Пиатовский. “Уч. зап. ЛГУ”. – Л. : 1952. – № 161. – С. 19 – 29.
179. Поливанов Е. Д. Статьи по общему языкознанию / Евгений Дмитриевич Поливанов. – М. : Наука, 1968. – 376 с.
180. Пономаренко Л. А. Способы передачи безэквивалентных терминов : Методические рекомендации / Л. А. Пономаренко. – Хмельницкий, 1980. – 15 с.
181. Прадід Ю. Ф. Юридична лінгвістика як наука і навчальна дисципліна / Ю. Ф. Прадід // Право України. – 2002. – № 7. – С. 102 – 106.
182. Проблеми лінгвістики науково-технічного і художнього тексту та питання лінгвометодики [Під ред. Флорій Сергійович Бацевич]. – Львів : Мета, 2002. – 140 с.
183. Прохорова В. Н. Лексико-семантическое образование русской терминологии : автореф. дисс. на соиск ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 “Теория языка” / Валентина Николаевна Прохорова. – М., 1984. – 33 с.
184. Прохорова В. Н. Об эмоциональности термина // Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. – М., 1970. – с. 153.
185. Прохорова В. Н. Русская терминология (лексико-семантическое образование) / Валентина Николаевна Прохорова. – М. : Изд-во МГУ, 1996. – 125 с.
186. Радецька В. Я. Мова науки криміналістики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юридичних. наук : спец. 10.02.15 “Загальне мовознавство” / В. Я. Радецька. – К., 2002. – 18 с.

187. Реформатский А. А. Введение в языкознание : Учебник для филол. факультетов пед. институтов / Александр Александрович Реформатский. – 4-е изд. – М. : Просвещение, 1967. – 542 с.
188. Реформатский А. А. Термин как член лексической системы языка (1968) // Татаринов В. А. История отечественного терминоведения. Очерк и хрестоматия / В. А. Татаринов. – М., 1994. – С. 314 – 341.
189. Реформатский А. А. Что такое термин и терминология / Александр Александрович Реформатский // Вопросы терминологии. – М., 1961. – С. 46 – 55.
190. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. / Яков Иосифович Рецкер. – М. : Р.Валент, 2009. — 240 с
191. Рогач Л. В. Семантична основа лінгвістичних термінів в українській та англійській мовах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 “Загальне мовознавство” / Леся Валер'янівна Рогач.– К., 2000. – 20 с.
192. Русская и сопоставительная филология : взгляд молодых : Сборник статей молодых ученых [Отв. ред. Наталия Алексеевна Андрамонова]. – Казань : КГУ, 2001. – 322 с.
193. Сагартян А. А. Введение в опыт перевода. Искусство, осязаемое пульсом : Школа перевода / Ашот Аристакесович Сагартян. – М. : Грааль, 2001. – 188 с.
194. Семенов А. Л. Жесткость терминосистемы и интернационализмы / Аркадий Львович Семенов // Міжнар. наук. конф. "Питання стандартизації, інтернаціоналізації та автоматизації перекладу термінологічних одиниць" (Чернівці, 8 – 11 жовтня 1991 р.) : Тез. доп. – Чернівці : ЧДУ, 1991. – С. 71 – 72.
195. Семотюк О. П. Сучасний словник іншомовних слів / Оксана Петрівна Семотюк. – Х. : Веста : Ранок, 2007. – 464 с.
196. Семчинський С. В. Семантична інтерференція мов / Станіслав Володимирович Семчинський. — К. : Вища школа, 1974. – 256 с.

197. Сербенська О. А. Розвиток української юридичної термінології : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / Олександра Антонівна Сербенська. – Львів, 1965. – 28 с.
198. Сергеев Ф. П. Лексика сферы международных отношений / Федор Павлович Сергеев. – К.; Одесса : Вища школа, 1984. – 127 с.
199. Сергеева Г. А. Англомовні запозичення в українській правничій термінології : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / Г. А. Сергеева. – Харків., 2002. – 16 с.
200. Сидо Е. М. Названия участников судебного процесса как подсистема английской юридической терминологии : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Е. М. Сидо. – Минск, 1996. – 18 с.
201. Симоненко Л. О. Національні та інтернаціональні компоненти в сучасних терміносистемах / Л. О. Симоненко, С. А. Соколова та ін. – К. : Наукова думка, 1993. – 237 с.
202. Синишин Р. І. Іншомовні слова корейського походження в українській мові : дис. кандидата філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / Роман Іванович Синишин – Київ, 2007. – 274 с.
203. Складарская Т. Н. Метафора в системе языка : 10.02.01 “Русский язык” / Галина Николаевна Складарская. – СПб. : Наука, 1993. – 151 с.
204. Скопюк Т. Г. Термін у семантичній структурі англомовного наукового тексту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Тетяна Георгіївна Скопюк. – К., 1997. – 20 с.
205. Скороходько Э. Ф. Вопросы теории английского словообразования и ее применение к машинному переводу / Эдуард Федорович Скороходько. – К. : Вища школа, 1983. – 216 с.
206. Соболева П. А. Словообразовательная полисемия и омонимия / Полина

- Аркадьевна Соболева. – М. : Наука, 1980. – 294 с.
207. Сорокин Ю. С. Развитие словарного состава русского литературного языка 30 -60 гг. XIX века / Юрий Сергеевич Сорокин. – М. – Л. : Наука, 1965. – 565 с.
208. Соссюр Ф. де Труды по языкознанию. [Пер. с франц. языка под ред. А. А. Холодовича]. – М. : Прогресс, 1977. – 695 с.
209. Соссюр Ф. Курс общей лингвистики / Фердинанд де Соссюр // Труды по языкознанию. – М. : Прогресс, 1977. – С. 31 – 285.
210. Соссюр Ф. Курс общей лингвистики / Фердинанд де Соссюр; [под общ. ред. и с прим. Р. И. Шор]. – [3-е изд., стереотипное]. – М. : КомКнига, 2006. – 256 с.
211. Степанов Ю. С. Структура французского языка / Юрий Сергеевич Степанов. – М. : ВШ, 1965. – 182 с.
212. Степанова М. Д. Методы синхронного анализа лексики / Мария Дмитриевна Степанова. – М. : Высшая школа, 1968. – 200 с.
213. Стецюк Б. Р. Юридична лексика кримінально-процесуального права Гетьманщини : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / Б. Р. Стецюк. – Запоріжжя, 1999. – 17 с.
214. Сукаленко Н. И. Двухязычные словари и вопросы перевода / Нонна Ивановна Сукаленко. – Харьков : ХГУ, 1976. – 152 с.
215. Суперанская А. В., Подольская Н. В., Васильева Н. В. Общая терминология. Вопросы теории / Александра Васильевна Суперанская, Н. В. Подольская, Н. В. Васильева. – М. : Наука, 1989. – 246 с.
216. Татаринов В. А. История отечественного терминоведения. Классики терминоведения. Очерк и хрестоматия / Виктор Андреевич Татаринов. – М. : Московский лицей, 1994. – 407 с.
217. Телия В. Н. Типы языковых значений. Связанное значение слова в языке / Вероника Николаевна Телия. – М. : Наука, 1981. – 269 с.
218. Толста С. А. Правнична термінологія в законодавчих актах України :

- автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / Світлана Анатоліївна Толста. – К., 2006. – 18 с.
219. Уфимцева А. А. Некоторые вопросы синонимии / Анастасия Андреевна Уфимцева // Лексическая синонимия. – М. : Наука, 1967. – С. 26 – 38.
220. Ушаков Д. Н. Толковый словарь русского языка / Дмитрий Николаевич Ушаков. – Т. 4. – М., 1940. – 959 с.
221. Фабіан М. П. Етикетна лексика в українській, англійській та угорській мовах / Мирослава Петрівна Фабіан. – Ужгород, 1998. – 255 с.
222. Фомина М. И. Современный русский язык. Лексикология / Маргарита Ивановна Фомина. – М. : Высшая школа, 1990. – 415 с.
223. Хауген Э. Языковой контакт / Эйнар Хауген // Новое в лингвистике: [сб. ст. Серия “Языковые контакты” / под. ред. В. Ю. Розенцвейга]. – М. : Прогресс, 1972. – Вып. 6. – С. 70–84.
224. Хаютин А. Д. Термин, терминология, номенклатура / А. Д. Хаютин. – Самарканд, 1971. – 129 с.
225. Цаголова Р. С. Системное исследование терминологии политической экономики / Лингвистические аспекты проблемы научного термина : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук : спец. 10.02.01 “Русский язык” / Р. С. Цаголова. – М., 1988, – 45 с.
226. Циткина Ф. А. Терминология и перевод / Фаина Анатольевна Циткина. – Львов : ЛГУ, 1988. – 156 с.
227. Чельшева И. И. Итальянский язык / И. И. Чельшева, Т. З. Черданцева // Языки мира. Романские Языки [отв. ред. Т. А. Репина]. – М. : Academia, 2001. – 365 с.
228. Чемес В. Ф. Специфіка калькування слів у зв'язку із структурними особливостями мови джерела / Валерій Федорович Чемес // Вісник Київського університету. – Вип. 31. – К., 1989. – С. 134 – 138.
229. Чередниченко О., Коваль Я. Теорія і практика перекладу. Французька

- мова / О. Чередниченко, Я. Коваль. – К., 1995.
230. Черноватий Л. М. Переклад англомовної юридичної літератури / Леонід Миколайович Черноватий. – Вінниця : Поділля, 2000. – 448 с.
231. Чуєшкова О. В. Аналітичні номінації в економічній терміносистемі / структурно-типологічний аспект/ : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / Оксана Володимирівна Чуєшкова. – Харків, 2003. – 18 с.
232. Шанский Н. М. Очерки по русскому словообразованию / Николай Максимович Шанский. – М. : Изд-во МГУ, 1968. – 310 с.
233. Шевченко Л. І. Синонімія як об’єкт стилістичного вивчення функції синонімів у тексті. / Лариса Іванівна Шевченко // Вісник Київського університету. – Вип. 31. – К., 1989. – С. 138 – 142.
234. Шелов С. Д. О языковой природе термина / Сергей Дмитриевич Шелов // Научно-техническая информация. – 1982. – Сер. 2. – Вып 9. – С. 1 – 6.
235. Шелов С. Д. Терминология, профессиональная лексика и профессионализмы / Сергей Дмитриевич Шелов // Вопросы языкознания. – 1984. – № 5. – С. 76 – 87.
236. Шуракова Г. В. Проблема синонимии в медицинской терминологии / Галина Васильевна Шуракова // Терминологические чтения (Цикл 2) “Проблемы языков для спец. целей, научной и профессиональной коммуникации”. – Тез. докл. – К. : КГУ, 1991. – Ч. 2. – С. 221 – 222.
237. Шуракова Г. В. Синонимическая отношения в медицинской терміносистеме немецкого языка : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Галина Васильевна Шуракова. – Пятигорск, 1991. – 17 с.
238. Щерба Л. В. О взаимоотношениях родного и иностранного языков / Лев Владимирович Щерба. – Л. : Изд-во Ленинград. ун-та, 1975. – 126 с.
239. Щерба Л. В. Предисловие ко второму изданию // русско-французский

- словарь [Под общ. ред. Лев Владимирович Щерба]. – М. : Русский язык, 1993. – С. 6 – 9.
240. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность / Лев Владимирович Щерба. – Л. : Наука, 1974. – 428 с.
241. Юшманов Н. В. Элементы международной терминологии / Николай Владимирович Юшманов. – М. : Наука, 1968. – 72 с.
242. Якобсон Р. О. Часть и целое в языке / Роман Осипович Якобсон // Избранные работы. – М. : Прогресс, 1985. – С. 301 – 305.
243. Ярцева В. Н. Контрастивная грамматика / Виктория Николаевна Ярцева. – М. : Наука, 1981. – 112 с.
244. Ярцева В. Н. О сопоставительном методе изучения языков / В. Н. Ярцева // Филологические науки. – 1960. – № 1. – С. 13 – 14.
245. Ярцева В. Н. Предисловие // Методы сопоставительного изучения языков : [сб. науч ст. / под. ред. В.Н. Ярцевой] – М. : Наука, 1988. – С. 3–5.
246. Arnaud A.-J. Essai d'analyse structurale du Code civil français. / A.-J. Arnaud // La règle du jeu dans la paix bourgeoise. – Paris : L.G.D.J., 1973. – 182 p.
247. Becquart J. Les mots à sens multiples en droit civil français, contribution au perfectionnement du vocabulaire juridique. / J. Becquart // Thèse Droit. – Lille : P.U.F. – 1928. – 336 p.
248. Benveniste E. Le vocabulaire des institutions européennes / E. Benveniste. – Paris : Les Editions de Minuit, 1969. – Т. 1. – 255 p.
249. Benveniste E. Le vocabulaire des institutions européennes / E. Benveniste. – Paris : Les Editions de Minuit, 1969. – Т. 2. – 183 p.
250. Berger V. Jurisprudence de la Cour européenne des Droits de l'Homme / Vincent Berger. – 12e éd. – Paris : Sirey, 2011. – 939 p.
251. Berman A. La traduction et la lettre / A.Berman. – Paris, 1995.
252. Blanár V. Lexikálny význam a označovaná skutočnosť / Vincent Blanár. – 1980. – t.41. – 454 s.

253. Bruckberger R.-L. Qui à la peine de mort / R.-L. Bruckberger. – Paris : P.U.F., 1986.
254. Brunner R. Das Anglo-Amerikanische Fremdwort im Deutschen / Richard J. Brunner // Applied Linguistics [ed. by Henning Andersen]. – L. and N. Y., 1994. – P. 114–127.
255. Buergenthal T. et Kiss A. La protection internationale des droits de l'homme / T. Buergenthal et A. Kiss. – P. : Engel, 1991.
256. Capitant H. Vocabulaire juridique. I-re éd / H. Capitant. – Paris : Dalloz, 1930. – 780 p.
257. Chaurand I. Histoire de la langue française / I. Chaurand. – P. : P.U.F., 1989. – 487 p.
258. Chaveau G. Analyse du discours politique / G. Chaveau. – P. : Dalloz, 1978. – 325 p.
259. Code civil 1989 – 1990. – Paris : Dalloz, 1991. – 1756 p.
260. Code de la procedure civile 1991 – 1992. – Paris : Dalloz, 1993. – 1122 p.
261. Constitution de la République française du 4 octobre 1958 : // La rédaction issue de la loi constitutionnelle nO 93 – 952 du 27 juillet 1993 /. – Paris : La société Nouvelle des Librairies – Imprimeries Réunies, 1993. – 32 p.
262. Dabin J. Le droit subjectif / J. Dabin. – Bruxelles : Duculot, 1935. – 279 p.
263. Darmesteter A. La vie des mots étudiés dans leurs significations / A. Darmesteter. – P. : Larousse, 1950. – 347 p.
264. Dubois J. Etudes sur la dérivation suffixale en français moderne et contemporain / J. Dubois. – Paris : Larousse, 1969. – 304 p.
265. Dubois J. Introduction à la lexicographie / J. Dubois. – P. : Larousse, 1971. – 251 p.
266. Dubois J. Le vocabulaire politique et social en France de 1862 à 1872 / J. Dubois. – Paris : Les Editions de Minuit, 1962. – 341 p.
267. Dubois J., Giacomo M., Guespin L. Dictionnaire de linguistique /

- J. Dubois, M. Giacomo, L. Guespin. – Paris : Larousse, 1974. – 629 p.
268. Ducrot O. Les mots du discours /Le sens commun/ / O.Ducrot. – Paris : Minuit, 1980. – 243 p.
269. Duverger M. Les constitutions de la France / M. Duverger. – Paris : P.U.F., 1993. – 128 p.
270. Fink H. Americanisms in German / Hermann Fink // In : American Studies Newsletter 16 [ed. by Cheryl LaGuardia] – L. – The Hague – Mouton, 1988. – P. 78 – 94.
271. Fougère L. La modernisation du langage juridique. Le droit de la langue française. / L. Fougère // EDCE. – № 36. 1985 – 1986. – P. 121 – 128.
272. Geogin R. Le langage de l'administration et des affaires. 36-ème éd / R. Geogin. – P. : Les éditions sociales fr., 1972. – 205 p.
273. Grevisse M. Le bon usage / M. Grevisse // Grammaire française avec des Remarques sur la langue française d'aujourd'hui. – 11-ème éd. revue, 2 tirage. – Paris : Duculot, 1980. – 1519 p.
274. Guilbert L. La relation entre l'aspect terminologique et l'aspect linguistique du mot / L. Guilbert // Textes choisis de terminologie. Fondements théoriques de la terminologie. – Québec : Bâton Rouge, 1981. – P. 182 – 194.
275. Guillien R. et Vincent J. Lexique de termes juridiques. 9-ième éd / R. Guillien et J. Vincent. – Paris : Dalloz, 1993. – 565 p.
276. Hansen B. Englisch lexicologie / B. Hansen, K. Hansen, A. Neubert, M. Schentke. – VEB Verlag Enzyklopadie. – Leipzig, 1985. – 428 p.
277. Hitchings H. The Secret Life of Words : How English Became English / Henry Hitchings. – L. : John Murray, 2005 – 440 p
278. Imbert J. La peine de mort / J. Imbert. – Paris : P.U.F., 1993. – 127 p.
279. Introduction générale au droit par Terré Français. – Paris : Dalloz, 1991. – 312 p.
280. Kalinowski G. Introduction à la logique juridique. / G. Kalinowski // Éléments de sémiotique juridique, logique des normes et logique juridique. –

- Paris : L.G.D.J., 1965. – 137 p.
281. Lapeyre A. et autres. Les dimensions universelles des droits de l'homme / A. Lapeyre et autres. – P. : Bruylant, 1990.
282. Latournerie D. La qualité de la règle de droit : L'influence des circuits administratifs de son élaboration. / D. Latournerie // Colloque franco québécois sur le langage juridique. Paris 26 et 27 avril 1979. / EDCE. – № 36. – 1985 – 1986. – 15 p.
283. Lebreton G. Libertés publiques et droits de l'homme / Gilles Lebreton. – Paris: Sirey, 1994. – 570 p.
284. Lenhert M. Anglo-Amerikan Influence on the Language of the German Democratic Republic, English in Contact with Other Languages : Studies in Order of broder Carstensen [ed. by W. Viereck, W. Bald], Academiai Kiado, Budapest, 1986. – S. 129–156.
285. Long / Doucet. Dictionnaire juridique et économique. Russe-français. Français-russe. – Paris : Maurry – Imprimeur S.A., 1984. – 844 p.
286. Lorgbibe Ch. Les organisations internationales / Ch. Lorgbibe. – Paris : P.U.F., 1994. – 127 p.
287. Mauger G. Grammaire pratique du français d'aujourd'hui. / Langue écrite – langue parlée. Edition revue / G. Mauger. – P. : Librairie Hachette, 1993. – 420 p.
288. Meschonnik H. L'art de traduire / H. Meschonnik. – Paris, 1999.
289. Montesquieu Ch. De l'Esprit des lois. Livre premier / Ch. Montesquieu. – Paris : Dalloz, 1976. – 254 p.
290. Mounin G. Les problèmes théoriques de la traduction / G. Mounin. – Paris : Gallimard, 1990. – 296 p.
291. Mourgeon J. Les droits de l'homme / J. Mourgeon. – Paris : Presse universitaire de France, 1978. – 127 p.
292. Paytard J. Recherches sur la préfixation en français contemporain / J. Paytard // Thèse dactylographiée. – Paris, 1971. – 167 p.
293. Penfornis J.-L. Le française du droit / J.-L. Penfornis. – P. : P.U.F., 1999.

294. Petit Larousse illustré. – Paris : Larousse, 1983. – 1800 p.
295. Pinchhuck I. Scientific and Technical Translation / I. Pinchhuck. – London, 1977.
296. Pradel J. Histoire des doctrines pénales / J. Pradel. – Paris : P.U.F., 1989.
297. Ray J. Essai sur la structure logique du Code civil français / J. Ray // Thèse Lettres. – Paris : Félix Alcan, 1926. – 296 p.
298. Rey A. La lexicologie / A. Rey. – Klienckzieck, 1970. – 293 p.
299. Rials S. La déclaration des droits de l'homme et du citoyen / S. Rials. – P. : Hachette, 1989.
300. Robert J. et Duffar J. Droits de l'homme et libertés fondamentales / J. Robert et J. Duffar. – Montchrestien. 1993.
301. Rolland H. et Boyer L. Adages du droit français. 3-ième éd. ITTEC / H. Rolland et L. Boyer. – Paris : Libraire de la cour de cassation, 1988. – 530 p.
302. Schroeder F. -M. Le nouveau style judiciaire / F.-M. Schroeder. – Paris : Sirey, 1978. – 70 p.
303. Sourioux J. -L. et Lerat P. Le langage du droit / J.-L. Sourioux et P. Lerat. – Paris : P.U.F., coll. SUP, 1-re éd., 1975. – 134 p.
304. Stanforth A. Effects of Language contacts on the Vocabulary : an Overview / Anthony Stanforth // Lexicology : an International Handbook on the Nature and Structure of Words and Vocabularies. – Berlin – N. Y. : Walter de Gruyter, 2002. – p. 805 – 813.
305. Sudre F. Droit international et européen des droits de l'homme / Frédéric Sudre. – Paris : Presses Universitaires de France (PUF), 2011. – 925 p.
306. Sur le caractère primitif de la règle de droit. // Pour une sociologie du droit sans rigueur. 6-ème éd. / – Paris : Sirey, 1988. – 87 p.
307. Ternon Y. L'Etat criminel, les génocides au XX siècle / Y. Ternon. – P. : Seuil, 1995.
308. Tesch R. Qualitative Research / Rumer Tesch. – N. Y. : The Fahner Press, 1990. – 284 p.

309. Thomson S.G. Language Contact. An Introduction / Sarah Geoff Thomson / – Edinburgh : Edinburgh University Press, 2001. – 310 p.
310. Ulmann St. Semantic Universals (Universals of Language) / Stephen Ulmann // Readings in Modern English Lexicology / [ed. by H. Jackson]. – L., 1969. – P. 45 – 68.
311. Ulmann St. The Principles of Semantics. / Stephen Ulmann. – [second edition]. – Glasgow : Jackson, Son&Co, 1959. – 204 p.
312. Villeye M., Kalinowski G., Gardies J.-L. Indicatif et Impératif juridique. / M. Villeye, G. Kalinowski, J.-L. Gardies // Arch. phil. – / T. 19. / – Paris : Sirey, 1974. – P. 33 – 61.
313. Wachsmann. Les droits de l’homme / Wachsmann. – P. : Dalloz, 1995.
314. Cornu G. Vocabulaire juridique / G. Cornu. – P. : P.U.F., 1990. – 935 p.
315. Dictionnaire de la langue française. – P. : Hachette, 1995. – 755 p.
316. Dictionnaire de la Robert micropoche. – P., 1988. – 1375 p.
317. Dictionnaire encyclopédique de la langue française. Le Maxidico. – Paris : Edition de la Connaissance, 1996.
318. Dictionnaire français-ukrainien. [О. О. Андрієвська Л. А. Яворовська]. – Paris : Edition PIUF, 1994.
319. Dictionnaire Larousse en 5 vol. – P. : Hachette, 1995. – 955 p.
320. Griniova E., Gromova T. Dictionnaire du français familier et populaire / E. Griniova, T. Gromova. – M. : Tsitadel, 1997. – 635 p.
321. Les 200 mots-clés de la Justice. Service de l’information et de la communication de Ministère de la Justice. – Paris, 1996.
322. Lexique de termes juridique. – P. : Editions Dalloz, 1993.
323. Андреева О. Ф., Граб Д.І. Французько-український та українсько-французький юридичний словник / Олександра Федорівна Андреева, Діана Іванівна Граб. – Ужгород, 2000. – 166 с.
324. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / Ольга Сергеевна Ахманова; [гл. ред. Л. В. Лазова]. – М. : Советская энциклопедия, 1966. – 608 с.

325. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів / Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – К. : ВШ, 1985. – 360 с.
326. Драюк В. М., Журавльов С. Ю. Російсько-український словник юридичних термінів / В. М. Драюк, С. Ю. Журавльов. – К. : Юрінформ, 1993 – 241 с.
327. Кондаков Н. И. Логический словарь / Н. И. Кондаков. – М. : Наука, 1971. – 658 с.
328. Короткий тлумачний словник української мови. [Під ред. Д. Г. Гринчишина]. – К. : Радянська школа, 1988. – 320 с.
329. Кроткевич Є. В., Родзевич Н. С. Словник лінгвістичних термінів / Є. В. Кроткевич, Н. С. Родзевич. – К. : Вид-во АН УРСРС, 1957. – 236 с.
330. Мачковский Г. И. Французско-русский юридический словарь / Г. И. Мачковский. – М. : Руссо, 1995. – 679 с.
331. Краткий словарь-справочник / В. Н. Немченко. – Красноярск : Изд-во КУ, 1985. – 208 с.
332. Сучасний словник іншомовних слів [укл. О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк]. – К. : Довіра, 2006. – 789 с.
333. Французько-український словник правничої термінології [Укладач Ю. Федько]. – Київ : Юрзовнішсервіс : КУП, 2001. – 89 с.
334. Швед Е. В., Яцків О.М. Латинсько-український словник юридичної фразеології / Е. В. Швед, О. М. Яцків. – Ужгород, 2002. – 88 с.
335. Швед Е. В., Яцків О.М. Латинсько-український та українсько-латинський словник юридичної термінології / Е. В. Швед, О. М. Яцків. – Ужгород, 2001. – 163 с.

ДОДАТОК

А

abaissement <i>m</i>	зниження; ~ de la peine пом'якшення вироку
abandon <i>m</i>	відмова ~ de l'action publique відмова (<i>прокурора</i>) від обвинувачення; ~ alimentaire несплата аліментів; ~ de biens відмова від майна; ~ d'un droit відмова від права; ~ d'enfant відмова від дитини; ~ de poursuites відмова від позова; ~ de sa nationalité відмова із громадянства
abandoner	залишати, кидати, відмовлятися
abdication <i>f</i>	відмова (<i>напр. від прав</i>)
abdiquer	відмовлятися
abolir	скасувати (<i>правові інститути</i>)
abolition <i>f</i>	скасування ~ de la peine capitale – скасування смертної кари
abrogation <i>f</i>	скасування (<i>окремих правових норм</i>); припинення дії угоди ~ du contrat скасування смертної кари; ~ d'une décision розірвання угоди; ~ explicite (<i>expresse</i>) скасування одного нормативного акту із-за появи нового; ~ d'un loi скасування закону

absence <i>f</i>	відсутність, неявка на роботу, прогул ~ de contrôle безконтрольність; ~ de la criminalité відсутність складу злочину; ~ faute відсутність вини; ~ de preuve відсутність доказів
absolution <i>f</i>	звільнення від покарання (<i>особи, що визнана винною</i>) ~ judiciaire звільнення від покарання згідно рішення суду; ~ légale звільнення від покарання згідно з законом
absoudre	визнати невинним, звільнити від покарання
abstention <i>f</i>	бездіяльність; утримання (<i>від голосування</i>); самовідвід
abus <i>m</i>	зловживання ~ d' autorité, ~de pouvoir, ~de puissance зловживання владою; ~ de blanc-seign зловживання підписним бланком або підписом без тексту; ~ de confiance зловживання довірою; ~ de droit зловживання правом; ~ de fonction зловживання посадовим становищем
accès <i>m</i>	доступ ~ auprès des tribunaux можливість (<i>право</i>) звернутися до суду ~ dans (de) l'hémicycle, dans la salle d'audience доступ до засідання (<i>суду</i>)
accident <i>m</i>	нещасний випадок
accidenté <i>-e</i>	потерпілий (-ла) від нещасного випадку
accord <i>m</i>	угода, договір, змова, домовленість arriver à ~ прийти до згоди; négocié ~ вести переговори; se mettre d' accord прийти до згоди; ~ bilateral двостороння згода;

	~ d'aide mutuelle договір про взаємодопомогу
	~ collectif колективний, трудовий договір;
	~ commercial договір господарський;
	~ de coopération договір про співробітництво;
	~ de livraison договір про поставку;
	~ à long terme довгостроковий договір
accusateur <i>m</i>	обвинувач
	~ public державний обвинувач
accusation <i>f</i>	обвинувачення
accusé <i>m</i>	обвинувачений
	acquiter un~ виправдати обвинуваченого;
	décharger une~ давати свідчення на користь обвинуваченого;
	renvoyer un~ припинити переслідування обвинуваченого;
	~ de complicité обвинувачений у співучасті;
	~ contumax обвинувачений, що ухиляється від правосуддя
accuser	обвинувачувати, підтверджувати
acquêts <i>m pl</i>	майно, набуте спільно подружжям
acquiescement <i>m</i>	згода, поступка; відмова від оскарження; визнання (обов'язку, позову)
acte <i>m</i>	акт
	dresser un~ скласти акт;
	passer un~ укласти угоду;
	~ d'accusation обвинувальний акт;
	~ de appel апеляційна скарга;
	~ de décès свідоцтво про смерть;
	~ de délivrance акт (<i>рішення</i>) про видачу документів;
	~ d'écrou акт передачі засудженого у виправний заклад;
	~ de l'état civil акт громадського стану;
	~ falsifié підроблений документ;

~**illicite** протизаконна угода;
 ~**de mariage** свідоцтво про шлюб;
 ~**médico-légal** акт судово-медичної експертизи;
 ~**de mise en accusation** акт обвинувачення;
 ~**de naissance** свідоцтво про народження;
 ~**notarié** нотаріально завірена угода, посвідчення;
 ~**de procédure** процесуальний документ;
 ~**de promesse** гарантійний документ (*акт*);
 ~**unilatéral** одностороння угода;
 ~**de violence** акт насильства

action *f*

дія, діяльність; позов

exercer (*intanter, introduire, porter*) **une**~ пред'явити позов;~**civile** цивільний позов;~**fiscale** позов про стягнення податків;~**judiciaire de la police** поліцейське розслідування;~**en justice** судова справа;**actionner**

пред'явити позов до суду

activité *f*

діяльність

~**administrative** адміністративна діяльність;~**commerciale** торгова діяльність;~**criminelle** злочинна діяльність;~**étatique** державна діяльність;~**de gestion** управлінська діяльність;~**illicite** незаконна діяльність;~**légitime** законна діяльність;~**juridique** правова діяльність**adjudication** *f*присудження (*спірною майна*); продаж на публічних торгах**judiciaire** примусовий продаж на публічних торгах (*за рішенням суду*)

administration <i>f</i>	управління; адміністрація (<i>орган, персонал</i>) ~des monnaies Монетний двір
administrer	управляти
adoption	прийняття (<i>конституції, закону</i>); усиновлення, удочеріння ~d'une loi прийняття закону; ~de l'ordre du jour затвердження розпорядку дня; ~d'une resolution прийняття резолюції:
affaire <i>f</i>	справа (<i>діяльність</i>); процес; операція, угода appeler l'~ призначити справу для слухання (<i>в суді</i>); ~classer une ~ відмовити в порушенні кримінальної справи; clôre, conclure une ~ припинити справу; porter une ~ en justice передати справу в суд; ~correctionnelle кримінальна справа (<i>про проступок</i>); ~en cours справа, що розглядається (<i>розслідується</i>)
âge <i>m</i>	вік ~du document час для виконання документа
agence <i>f</i>	агентство, відділення, філія
agent <i>m</i>	агент, співробітник, представник, уповноважений
agresseurs <i>m</i>	агресор, нападаючий
agression <i>f</i>	агресія, напад, посягання
aide <i>f</i>	допомога; ~bilatérale двостороння допомога; ~à domicile соціальна допомога (<i>за місцем проживання</i>); ~de l'Etat державна допомога; ~fiscale податкова пільга; ~à fond perdu безкоштовна допомога; ~judiciaire правова допомога; ~matérielle матеріальна допомога
ajournement <i>m</i>	перенесення строку, відстрочка; ~à l'audience виклик в суд
aliéné <i>m</i>	душевнохворий; ~criminel особа, що вчинила злочин в стані осудності; ~interdit хвора людина, яка не може нести

	відповідальність
alliance <i>f</i>	альянс, об'єднання, союз
alliés <i>m pl</i>	союзні держави
allocation <i>f</i>	асигнування, допомога, виплата; ~ de chômage допомога по безробіттю; ~ compensatoire грошова компенсація; ~ de décès допомога на випадок смерті; ~ pour enfants допомога багатодітним сім'ям; ~ aux femmes en couches допомога в разі народження дитини; ~ d'invalidité виплата по інвалідності; ~ à la mère célibataire виплата самотніми матерям; ~ prénatale оплата вагітним жінкам відпустки
amende <i>f</i>	штраф; frapper d'une~ , infliger une~ накласти штраф
amendement <i>m</i>	виправлення, внесення зміни, поправка (<i>до проекту нормативного акту</i>); перевиховання (<i>правопорушника</i>); ~ à la constitution поправка до конституції; présenter l'~ , amender вносити поправку
amnistie <i>f</i>	амністія; ~ générale загальна амністія; ~ judiciaire судова (<i>згідно рішення суду</i>); ~ personnelle особова
amnistier	амністувати
amovibilité <i>f</i>	змінюваність (<i>з посади</i>)
antécédent <i>m</i> judiciaire	попередня судимість
antidater	позначати задньою датою
apatride <i>m</i>	особа без громадянства
appareil <i>m</i>	апарат; ~ administratif адміністративний апарат; ~ étatique , d'Etat державний апарат; ~ fiscal податкова інспекція; ~ gouvernemental державний апарат; ~ judiciaire судовий апарат
appel <i>m</i>	виклик, заклик; апеляційна скарга, апеляція; faire l'~ перевіряти з'явлення (<i>в суд</i>); sans ~ що не підлягає оскарженню; faire ~ de , former ~ подавати апеляцію; frapper d'~ скасувати рішення суду в апеляційному

- порядку; **~à la barre** виклик до зали судового засідання;
~des causes обговорення (*головуючим суду та адвокатами*); **~du parquet** протест прокурора
- appelant** *m* апелянт; особа, яка подає скаргу, апеляцію
- apposition** *f* **des scellés** опечатувати майно
- arbitrage** *m* арбітраж, третейський суд; **~ad hoc** арбітражний розгляд окремого питання; **~par commission mixte** колегіальний арбітражний суд
- arbitre** *m* третейський суд, арбітр
- arbitrer** вирішувати питання третейським судом
- argument** *m* аргумент, доказ; **~de droit juridique** правовий документ
- arme** *f* зброя; **~blanche** холодна зброя; **~a canou rayé** нарізна зброя; **~criminelle** зброя, якою було вчинено злочин; **~d'estoc, perforante** колюча зброя; **~à feu** вогнепальна , вогнестрільна зброя
- armes** *f pl*, **armoiries** *f pl* герб
- armistice** *m* перемир'я
- arrangement** *m* досягнення в урегулюванні (*протирич, спірних питань*)
- arrestation** *f* арешт, взяття під варту, затримання; **se soustraire à l'~** переховуватися від арешту; **soustraire** (*un criminel*) **à l'~** приховувати злочинця від арешту; **~abusive, ~arbitraire, ~illégale** незаконний арешт
- arrêt** *m* призупинення, припинення; рішення; судове рішення; вирок (*суду присяжних*); **~ d'absolution** рішення суду присяжних, згідно якого звинувачений звільнений від покарання; **~d'acquittement** виправдувальний вирок; **~de condamnation** обвинувальний вирок; **~avant dire droit** обвинувачення; **~de mort** смертна кара
- arrêté** *m* постанова або наказ (*виконавчого органа влади*); постанова суду; **~ministériel** наказ міністра; **~municipal** постанова

	місцевої влади
arrêté-loi <i>m</i>	декрет, закон
arrêter	вирішувати, постановляти; затримувати, арештувати
arrêts <i>m pl</i>	арешт, адміністративне стягнення; garder les~ знаходитися під арештом; mettre aux~ арештувати; ~à domicile домашній арешт
arrondissement <i>m</i>	округ (<i>адміністративно-територіальна одиниця</i>); район міста; ~électoral виборчий округ
asile <i>m</i>	притулок; accorder l'~, donner l'~; octroyer l'~ надати притулок; chercher l'~ шукати притулку
asilé <i>m</i>	особа, яка одержала притулок
assassin <i>m</i>	вбивця; ~à gages найманий вбивця
assassinat <i>m</i>	вбивство
assassiner	вбивати
assemblée <i>f</i>	асамблея, збори; ~constituante конституційна асамблея; ~constitutive установчі збори; ~déliberante, ~législative законодавчі збори; ~judiciaire пленум суду
assignation <i>f</i>	виклик в суд (<i>свідком або відповідачем</i>); судова повістка; ~en justice, ~d'huissier, ~a comparaître виклик в суд; ~d'heure à heure виклик в суд на ту чи іншу годину; ~à jour fixe виклик в суд в конкретний день
assigné <i>m</i>	особа, яку викликають в суд
assigner	~en justice, ~devant le tribunal викликати в суд.
assistance <i>f</i>	допомога; ~bilatérale взаємна допомога ~judiciaire звільнення від сплати судових витрат
association <i>f</i>	асоціація, об'єднання; ~d'avocats союз адвокатів
assurance <i>f</i>	страхування; ~ contre les accidents страхування від нещасних випадків; ~sur les accidents du travail страхування від травми на виробництві; ~automobile

	страхування автомашин; ~en cas de décès страхування на випадок смерті; ~chômage страхування на випадок безробіття; ~combinée, mixte змішане страхування; ~vieillesse система пенсій по старості; ~incendie <i>m</i> страхування на випадок пожежі
assurer	страхувати
assurer <i>m</i>	працівник страхової компанії
attaque <i>f</i>	напад, замах
attaquer	нападати, доказувати своє право (<i>правоту</i>), оскаржувати; ~en justice пред'явити позов
atteinte <i>f</i>	замах; porter ~ aux droits обмежувати в правах; porter ~ à l'honneur принижувати гідність ; ~aux biens посягання на майно; ~corporel посягання на фізичну недоторканість; ~criminelle злочинний замах
attentat <i>m</i>	замах; ~à l'autorité de l'Etat державний злочин; ~à la pudeur des enfants розпусні дії щодо малолітніх дітей
attenter	чинити замах
atténuant	пом'якшуючий (<i>відповідальність</i>)
atténuation <i>f</i>	пом'якшення, зменшення; ~de la peine пом'якшення покарання
attestation <i>f</i>	посвідчення, свідоцтво
attiser	підбурювати
attiseur <i>m</i>	підбурювач
attraire	притягувати до судової відповідальності
audience <i>f</i>	засідання суду, аудієнція, зал засідання суду; ~à huis clos закрите засідання суду
audition <i>f</i>	допит (<i>крім підозрюваного або обвинувачуваного</i>) ~contradictoire перехресний допит ~préalable,

	préliminaire попередній допит; ~sous serment допит під присягою; ~de témoin допит свідка
authenticité <i>m</i>	справжність, автентичність, достовірність
authenticiter	встановлювати справжність, вірогідність
authentique <i>m</i>	оригінал
auto-accusation <i>f</i>	самообмова
auto-administration <i>f</i> , autogestion <i>f</i>	самоврядування
autodénonciation <i>f</i>	з'явлення з повинною
autodétermination <i>f</i>	самовизначення
autonomie <i>f</i>	автономія, самоврядування, незалежність
autopsie <i>f</i>	аутопсія, розтин трупа; ~foraine розтин трупа на місці злочину або екзгумація; ~médico-légale судово-медична експертиза
autorisation <i>f</i>	дозвіл, санкція
autoriser	дозволяти, давати санкцію, дозвіл
autorité <i>f</i>	влада, орган влади; abuser de son ~ зловживати владою; avoir ~sur мати в підпорядкуванні; ~exécutive виконавча влада; ~fiscale податковий орган влади; ~de justice, ~judiciaire судовий орган влади; ~de police орган поліцейської влади
autorités <i>f pl</i>	представники державної влади
avarie <i>f</i>	пошкодження, збиток, аварія
aveu <i>m</i>	зізнання
avocat <i>m</i>	адвокат; ~de la défense, ~défenseur адвокат-захисник
avoué <i>m</i>	судовий повірений; ~d'appel повірений при апеляційному суді; ~plaidant повірений, що має право виступати в суді

В

bagarre <i>f</i>	сутичка, бійка
baisse <i>f</i> de la criminalité	зниження рівня злочинності
balle <i>f</i>	куля
banc <i>m</i>	лавка ; ~des accusés , ~des inculpés , ~des prévenus лавка підсудних; ~des avocats місце адвокатів; ~du jury місце для присяжних
bande <i>f</i>	банда; полоска; ~armée озброєна банда (<i>група</i>) ~de criminel злочинна банда
banditisme <i>m</i>	бандитизм
banni <i>m</i>	особа, яку засуджено до вислання за межі національної території
bannissement <i>m</i>	вислання за межі національної території (<i>покарання</i>); ~a vie довічне вислання
barre <i>f</i>	à la~ перед судом, в суді; parraître à la~ стати перед судом; ~du tribunal поручні, що розділяють публіку і суддів
barreau <i>m</i>	адвокатура, колегія адвокатів
bataille <i>f</i> électorale	передвиборча компанія
bâtiment <i>m</i> cellulaire	тюрма з одиночними камерами
batonnat <i>m</i>	строк повноважень голови колегії адвокатів
batonnier <i>m</i>	батоньє, голова колегії адвокатів
biens <i>m pl</i>	майно; ~collectifs майно юридичної особи; ~communs спільне майно подружжя; ~litigieux спірне майно; ~passés par profits et pertes списане майно
bigame <i>m</i>	двоєженець
bigamie <i>f</i>	двошлюбність

blâme <i>m</i>	догана, осуд, осудження; ~social загальний осуд
blanc-seing <i>m</i>	підпис на документі до того, як документ було складено; незаповнений бланк з підписом
blesant	образливий, зневажливий
blesure <i>f</i>	рана, поранення; ~ par arme à feu вогнепальне поранення, рана; ~corporelle тілесне пошкодження; ~par coup пошкодження тупим предметом; ~par coupure , ~en estafilade різана рана; ~faite par une balle кульове поранення ~mortelle поранення, яке привело до смерті
boycottage <i>m</i>	бойкот; ~économique економічний бойкот
braconnage <i>m</i>	браконьєрство
braconner	займатися браконьєрством
braconnier <i>m</i>	браконьєр
brigand <i>m</i>	злочинець, що здійснив озброєний напад
brigandage <i>m</i>	озброєне пограбування
bris <i>m</i> de scellés	зірвання печатки (<i>з дверей, пакетів і т. д.</i>)
bulletin <i>m</i>	бюлетень (<i>виборчий</i>); квитанція; довідка про судимість; ~du casier judiciaire виписка з картотеки про судимість; ~de décès свідоцтво про смерть; ~de naissance свідоцтво про народження; ~de sortie de prison довідка про звільнення з тюрми
bureau <i>m</i>	бюро, відділ, канцелярія; президіум; письмовий стіл; ~d'arbitrage третейський орган; ~d'assistance judiciaire бюро по звільненню від оплати судових витрат ~d'échange пункт обміну валюти; ~d'émigration еміграційне бюро; ~d'enregistrement d'Etat civil бюро записів громадянського стану; ~d'identification judiciaire бюро судово-кримінальної експертизи; ~de police поліцейська дільниця

С

cabinet <i>m</i>	кабінет; ~d'avocat адвокатське бюро; ~d'instruction слідчий орган; ~du juge кабінет судді
cachet <i>m</i>	печать, печатка, відбиток
cachetage <i>m</i>	опечатування
cacheter	опечатувати
cache <i>f</i>	тайник
cachot <i>m</i>	тюрма; карцер у тюрмі
cadavérique	трупний
cadavre <i>m</i>	труп; ~carbonisé обгорілий труп; ~inconnu невпізнаний труп
cadres <i>m pl</i>	штати, кадри; кадрові працівники; ~de direction керуючі працівники; ~judiciaires персонал судових органів
cadreur <i>m</i>	жандарм-фотограф
calomniateur <i>m</i>	наклепник
calomnie <i>f</i>	наклеп
calomnier	зводити наклеп
cambriolage <i>m</i>	квартирна крадіжка
cambrioleur <i>m</i>	квартирний злодій; ~de coffres-forts злодій сейфів; ~itinérant злодій-гастролер; ~nocturne нічний злодій
camionnette <i>f</i> à “panier à salade”	автомобіль для перевезення в'язнів
camisole de force <i>f</i>	гамівна сорочка
camouflage <i>m</i> d'un crime	приховування злочину
camoufleur <i>m</i> d'autos	людина, що переховує крадені автомобілі
campagne <i>f</i> électorale	виборча кампанія; faire ~ брати участь у виборчій кампанії
candidat <i>m</i>	кандидат; désigner (presenter) des ~s висувати

- кандидатури
- candidature** *f* кандидатура; **appuyer une~**, **maintenir une~**, **soutenir une~** підтримувати кандидатуру; **faire acte de sa~**, **poser sa~** висувати свою кандидатуру; **retirer une~** знімати кандидатуру
- capable juridiquement** дієздатний
- capacité** *f* правоздатність, дієздатність; **~active d'ester en justice** здатність пред'явити позов у суд; **~civique** виборча правоздатність; **~de droit** правоздатність; **~en droit** диплом про закінчення юридичного факультету
- caractère** *m* характер, ознака, типографський знак; **~délictueux** злочинний характер діяння; **~illégal (illicite)** незаконний характер діяння
- carambouillage** *m* шахрайство
- carambouilleur** *m* шахрай
- cassation** *f* оскарження
- casser** оскаржити
- catégorie** *f* **pénale** категорія засуджених
- cause** *f* основа, причина; справа, процес
- céllule** *f* одиночна камера (*в місцях ув'язнення*); **~disciplinaire**, **~de punition** карцер; **~individuelle**, **~d'isolement** одиночна камера
- centre** *m* **de détention** тюремний заклад, де перебувають в'язні, засуджені на строк більше ніж один рік; **~pour jeunes condamnés** виправний заклад для молодих правопорушників; **~de semi-liberté** тюремний заклад з напіввільним режимом
- certificat** *m* **de décès** довідка про смерть, видана лікарем; **~de divorce** свідоцтво про розлучення; **~de domicile** довідка з місця проживання

chambre <i>f</i>	судова колегія; камера, палата; ~civile палата з цивільних справ; ~de commerce торгова палата; ~criminelle палата з кримінальній справ; ~de délibération дорадча палата; ~législative законодавча палата; ~des mises en accusation камера віддання до суду; ~arbitrale арбітражна палата
Chancellerie <i>f</i>	Міністерство юстиції Франції; канцелярія
change <i>m de devises</i>	обмін валюти
changement <i>m</i>	переміна, зміна; ~de gouvernement зміна уряду; ~législatif зміна в законодавстві; ~de nationalité переміна громадянства
chantage <i>m</i>	шантаж
Charte <i>f</i>	статут, хартія, основний закон
chef <i>m</i>	начальник, завідуючий, голова; ~de descente особа, що керує оглядом місця злочину; ~du jugement пункт судового вироку; ~de juridiction головуючий суду
chefs <i>m pl</i>	вимоги позову
chômage <i>m</i>	безробіття
chômeur <i>m</i>	безробітний
circonscription <i>f</i>	округ; ~administrative адміністративний округ; ~électorale виборчий округ; ~judiciaire, de judiction судовий округ; ~du tribunal судова дільниця
circonstances <i>f pl</i>	обставини; ~absolutoires виправдувальні обставини; ~de l'affaire обставини справи; ~aggravantes обтяжливі обставини; ~atténuantes пом'якшуючі обставини; ~déterminantes викриваючі обставини
circulaire <i>m</i>	циркуляр
citation <i>f</i>	судова повістка, виклик до суду; ~en témoignage, à témoin виклик до суду свідком
citer	викликати в суд

citoyen <i>m</i>	громадянин
citoyenneté <i>f</i>	громадянство
clause <i>f</i>	умова (<i>пункт</i>) юридичного акту
coaccusé <i>m</i>	співучасник (<i>у злочині</i>)
coaction <i>f</i>	співучасть (<i>у злочині</i>)
coactivité <i>f</i> criminelle	спільна злочинна діяльність
code <i>m</i>	кодекс, зведення законів; ~civil громадянський (<i>цивільний</i>) кодекс; ~de commerce торговий кодекс; ~général des impôts загальний кодекс законів про податки; ~de procédure civile цивільний процесуальний кодекс; ~de procédure pénale кримінально-процесуальний кодекс; ~de la route правила дорожнього руху; ~du travail кодекс законів про працю
codétenus <i>m pl</i>	особи, ув'язнені в одній тюрмі
collège <i>m</i>	колегія; ~arbitral арбітражна колегія; ~des magistras колегія магістратів (<i>працівників судових закладів та Міністерства юстиції</i>)
colonie <i>f</i>	колонія; ~pénitentiaire колонія для неповнолітніх правопорушників
communication <i>f</i>	повідомлення, спілкування; prendre ~ de l'affaire (des pièces du dossier) знайомитися з матеріалами справи
commutation <i>f</i> de peine	заміна покарання, зменшення покарання
comparaître	з'являтися; стати (<i>перед судом</i>); ~en justice, ~au tribunal з'явитися в суд; ~en personne з'явитися особисто
comparution <i>f</i>	з'явлення в суд; ~forcée привід в суд; ~obligatoire обов'язкове з'явлення в суд
compensation <i>f</i>	компенсація, відшкодування збитків; ~des dépense розподіл судових витрат між обома сторонами справи
compétence <i>f</i>	компетенція

compétent	компетентний, правоздатний
complice <i>m</i>	співучасник (злочину); ~par aide et assistance пособник
complicité <i>f</i>	співучасть
complot <i>m</i>	змова
comportement <i>m</i>	поведінка; ~agressif агресивна поведінка; ~antisocial антисупільна поведінка; ~criminel, ~deléctueux злочинна поведінка
composition <i>f</i>	склад, структура; ~du tribunal склад суду
compromettre	компроментувати; укладати угоду про арбітраж; передавати третейському суду
compulsoire <i>m</i>	рішення суду, що дозволяє одержати копію офіційного акта
conciliation <i>f</i>	примирення; ~des parties примирення сторін
concitoyens <i>m pl</i>	співгромадяни
conclusions <i>f pl</i>	позовні вимоги; документ з вимогами обох сторін; висновки прокурора в цивільній справі
condamnation <i>f</i>	засудження, обвинувальний вирок; purger une~ відбувати покарання позбавленням волі; déclarer la~ non avenue зняти судимість; prononcer une~ винести вирок; ~à une amende вирок про накладення штрафу; ~antérieure попередня судимість; ~capitale смертна кара; ~conditionnelle умовне покарання; ~par contumace заочний вирок; ~définitive вирок, що вступив у силу
condamné <i>m</i>	засуджений; ~sous condition умовно засуджений; ~par défaut заочно засуджений
condamner	засуджувати
conduite <i>f</i>	поведінка, спосіб дії, конвоювання; ~d'une affaire ведення справи; ~frauduleuse обманні дії
confirmation <i>f</i>	підтвердження

confirmer	підтверджувати; залишати без змін (<i>постанови нижчих судових інстанцій</i>)
confiscation <i>f</i>	конфіскація
confisquer	конфіскувати
conflit <i>m</i>	конфлікт, суперечка
conformité <i>f</i>	відповідність; ~à la loi у відповідності з законом; ~à l'original вірність оригіналу
confrontation <i>f</i>	співставлення; очна ставка
confronter	проводити очну ставку
congé <i>m</i>	відпустка
congédiement <i>m</i>	звільнення з роботи (<i>з ініціативи адміністрації</i>); надання відпустки; ~abusif незаконне звільнення
congédiér	звільнити з роботи (<i>з ініціативи адміністрації</i>)
connaissance <i>f</i>	знання; свідомість; знайомство; prendre ~du dossier (des pièces) знайомитися з матеріалами справи; ~de l'affaire розгляд справи; ~du crime виявлення слідів злочину
connivence <i>f</i>	співучасть, злочинна змова ~d'évasion сприяння втечі в'язня
conseil <i>m</i>	порада; рада (<i>колегіальний орган</i>); адвокат, повірений, захисник, представник суду; se faire assister d'un~ користуватися допомогою адвоката; ~choisi захисник за згодою; ~désigné захисник за призначенням; ~exécutif виконавча влада; ~judiciaire радник, що призначається судом; ~juridique консультант з юридичних питань; ~des prises призовий суд; ~de prud'hommes рада досвідчених осіб (<i>спеціальний судовий орган, що розглядає трудові суперечки</i>)
Conseil <i>m</i> supérieur de la magistrature	Вища рада магістратури (<i>спеціалізований орган парламенту Франції; основне</i>

завдання - забезпечення незалежності суддів)

conseiller <i>m</i>	радник (в т. ч. касаційного і апеляційного суду); ~de la mise en état суддя, що займається підготовкою справи для розгляду в суді (в апеляційному суді); ~référéndaire <i>m</i> член суду – доповідач
consensus <i>m</i>	консенсус, згода; aboutir à un~ досягти консенсуса adopter (prendre) par~ приймати консенсусом
consentement <i>m</i>	згода, угода, волевиявлення
conséquence <i>f</i>	наслідок
conservation <i>f</i>	зберігання
considérant <i>m</i>	преамбула (договору); констатуюча частина (рішення суду)
conspirateur <i>m</i>	змовник
conspiration <i>f</i>	змова
constat <i>m</i>	акт, протокол; ~d'audience протокол засідання суду; ~de décès документ, що засвідчує факт смерті; ~judiciaire судовий огляд
constatant <i>m</i>	людина (особа), що проводить огляд
constatation <i>f</i>	встановлення, констатація
constatations <i>f pl</i>	огляд місця злочину (за участю спеціаліста); procéder aux~ проводити огляд місця злочину
constater	встановлювати, констатувати, засвідчити (письмово)
Constituante <i>f</i>	Установчі збори (для прийняття Конституції)
constituants <i>m pl</i>	члени конституційної асамблеї; члени установчих зборів
constitutif	установчий, конститутивний
Constitution <i>f</i>	Конституція, основний закон; статут; призначення; структура
consulat <i>m</i>	консульство
consul <i>m</i>	консул
consultation <i>f</i>	консультація; опитування; ~des documents вивчення

	(перевірка) документів; ~du dossier знайомство з матеріалами справи; ~populaire всенародне опитування
consulter	питати думку, одержувати консультацію
contentieux <i>m</i>	судова суперечка
contexture <i>f</i>	структура (нормативного акта, договору)
continuité <i>f</i>	безперервність, наступність
contraindre	примушувати
contrainte <i>f</i>	примус, примушування
contrat <i>m</i>	договір
contravention <i>f</i>	порушення, недодержання; протокол про порушення; dresser une~ скласти протокол про порушення; ~à la légalité порушення законності
contrebande <i>f</i>	контрабанда; ~d'armes контрабанда зброї; ~de boissons alcooliques контрабанда алкогольних напоїв; ~de devises контрабанда валюти; ~de stupéfiants контрабанда наркотиків
contrebandier <i>m</i>	особа, що здійснила контрабанду
contredire	оспорювати
contredit <i>m</i>	той, що оспорує; ~d'incompétence апеляційна скарга на рішення суду першої інстанції
contre-enquête <i>f</i>	допит свідків, що свідчать на користь відповідача
contre-expertise <i>f</i>	повторна експертиза
contre-interrogatoire <i>m</i>	перехресний допит
contrevenant <i>m</i>	особа, що здійснила порушення
contrevenir	порушувати
contumace <i>f</i>	неявка в суд присяжних звинуваченого; procéder par~ розглядати справу заочно
contumax <i>m</i>	обвинувачений, що ухиляється від правосуддя
convention <i>f</i>	договір, угода, конвенція

convoi <i>m</i>	конвой
convoyer	конвоювати, супроводжувати
copie <i>f</i>	копія; ~exécutoire копія рішення суду, виконавчий лист; ~fidèle точна копія; ~légalisée завірена копія
comprévenu <i>m</i>	підсудний
corps <i>m</i>	корпус, склад, персонал; зміст документа, нормативного акта; тіло, труп; ~du délit склад злочину, предмети злочину; ~judiciaire працівники органу правосуддя; ~de lois зведення законів
corrompre	підкупати, давати хабара; se laisser~ одержати хабар
corrompu <i>m</i>	той, хто одержав хабар
corrupteur <i>m</i>	той, хто дав хабар
corruption <i>f</i>	корупція, хабарництво
costume <i>m</i> pénal	одежа для в'язнів
coups <i>m pl</i> et blessures	тілесні ушкодження; ~et blessures volontaires навмисні тілесні ушкодження; ~et blessures involontaires необережні тілесні ушкодження
cour <i>f</i>	суд; ~d'appel апеляційний суд; ~d'arbitrage третейський суд, арбітраж; ~d'assises суд присяжних; ~pour enfants суд з питань малолітніх; ~de cassation касаційний суд; ~d'instance суд першої інстанції
courrier <i>m</i>	переписка, кореспонденція
crime <i>m</i>	злочин; constater un~ встановити факт злочину ~capital злочин, що карається смертною карою
criminaliser	кваліфікувати як злочин
criminalité <i>f</i>	злочинність, злочин; ~acquisitive злочин з корисливою метою; ~en bandes груповий злочин; ~en col bleu злочин, що вчинили робочі; ~juvénile дитяча злочинність
criminel	кримінальний, злочинний

criminel <i>m</i>	злочинець; justifier un~ покарати злочинця; ~dangereux небезпечний злочинець ~d'occasion, ~occasionnel, accidentel~ особа, яка вчинила злочин випадково; ~passionnel особа, яка вчинила злочин під впливом любовної пристрасті; ~de situation особа, яка вчинила злочин, скориставшись сприятливими умовами
criminel-né <i>m</i>	природжений злочинець

D

danger	небезпека
débat <i>m</i>	дискусія, обговорення, дебати
débaucher	звільняти з роботи
débauchage <i>m</i>	звільнення з роботи
débauche <i>f</i>	аморальна поведінка, дебош
débouté <i>m</i>	відмова (<i>в позові</i>)
déboutement <i>m</i>	постанова суду про відмову (<i>в позові</i>)
décès <i>m</i>	смерть
déchéance <i>f</i>	позбавлення, втрата права; ~des droits civils позбавлення громадянських прав; ~du mandat позбавлення мандату; ~de la nationalité позбавлення громадянства
déchu <i>m</i>	особа, позбавлена будь-яких прав
décision <i>f</i>	рішення, постанова суду; attaquer une~ оскаржити рішення; casser une~ відмінити рішення в касаційному порядку; prendre une~ прийняти рішення, виносити постанову; ~attaquée оскаржене рішення; ~par défaut заочне рішення; ~gracieuse акт про помилування; ~de

libération conditionnelle рішення про умовне звільнення обвинуваченого; **~de non-lieu** рішення про припинення кримінальної справи; **~pénale** вирок; **~préalable** попереднє рішення

décret <i>m</i>	декрет; adopter (prendre) un~ прийняти декрет
décret-loi <i>m</i>	декрет-закон
dédommagement <i>m</i>	відшкодування втрат
dédommager	відшкодувати збитки
dédouanement <i>m</i>	МИТО
dédouaner	платити МИТО
défaut <i>m</i>	дефект, недолік, відсутність; неявка в суд; ~de base légale юридична необґрунтованість; ~de comparâtre, ~de comparution неявка в суд
défendeur <i>m</i>	відповідач; ~défaillant відповідач, що не з'явився в суд; ~au pourvoi відповідач по касаційній скарзі
défendre	захищати
défense <i>f</i>	захист, оборона, заборона; ~en justice судовий захист
défenseur <i>m</i>	(<i>en justice</i>) захисник в суді
déférer	передавати (<i>в суд</i>); видавати (<i>когось владі</i>)
dégâts <i>m pl</i>	пошкодження, шкода, збитки
délai <i>m</i>	строк; ~d'ajournement строк з'явлення в суд; ~d'appel строк подачі апеляції; ~de comparution строк з'явлення в суд; ~contentieux строк для оскарження; ~de distance строк з'явлення в суд (<i>для осіб, що проживають за межами Франції</i>)
délation <i>f</i>	повідомлення про злочин або про злочинця
délibération <i>m</i>	обговорення (<i>питання</i>) в колегіальному органі; рішення колегіального органу; ~à huis clos закритий розгляд справ у суді

délibéré <i>m</i>	нарада суддів, винесення рішення суду
délibérer	приймати колегіальне рішення; виносити рішення
délimitation <i>f</i>	обмеження, делімітація, розмежування
délinquance <i>f</i>	злочинність, злочин; tomber dans la~ стати на злочинний шлях; ~collective, ~en groupe групова злочинність; ~défectée розкриті злочини
délinquant <i>m</i>	злочинець
délit <i>m</i>	правопорушення; кримінальний злочин
demande <i>f</i>	прохання, заява, вимога; позов; запит; ~en divorce заява про розлучення; ~d'enquête клопотання про допит свідків; ~d'indemnité позов про відшкодування збитків; ~en naturalisation клопотання про надання громадянства
demander	клопотати; пред'явити позов; подавати заяву
demanderesse <i>f</i>	позивачка
demandes <i>f pl</i> connexes	позовні вимоги, зв'язані між собою
demandeur <i>m</i>	позивач
démasquer	виявити дані про особу, що приховувалася
démêler	розкрити злочин
démission <i>f</i>	звільнення з роботи; відставка; вихід (<i>із членів організації</i>)
démissionner	звільнитися з роботи
démoulage <i>m</i>	зліпок
dénaturaliser	позбавити громадянства
dénoncé <i>m</i>	особа, названа як така, що вчинила злочин
dénoncer	сповіщати (<i>про злочин або злочинця</i>); розкривати (<i>злочинця</i>)
dénonciateur <i>m</i>	особа, що заявила про злочин або злочинця
dénonciation <i>f</i>	повідомлення про злочин; ~calomnieuse, ~fausse фальшивий, неправдивий донос
département <i>m</i>	відділ, управління, міністерство; департамент

	(адміністративно-територіальна одиниця); ~de justice відділ юстиції
dépens <i>m pl</i>	судові витрати; condamner aux~ присудити до сплати судових витрат
dépistage <i>m</i>	~de l'imprégnation alcoolique освідчення на стан сп'яніння
déport <i>m</i>	самовідвід судді або арбітра
déportation <i>f</i>	депортація, довічне вислання
déporté <i>m</i>	депортований, засланий; ~politique політичний засланець
se déporter	заявити про самовідвід
déposition <i>f</i>	свідчення; ~d'expert свідчення експерта; ~mensongère неправдиві свідчення
depossession <i>f</i>	розкрадання
depouillement <i>m</i>	підрахунок голосів; пограбування; зняття відбитків; ~d'un dossier розгляд справи; ~d'un mort мародерство; ~du scrutin підрахунок голосів при голосуванні
dépouiller	відбирати одяг, роздягати при пограбуванні
déprédation <i>f</i>	спричинення збитків чужому майну; розтрата, кража
député <i>m</i>	депутат; ~sortant депутат, уповноваження якого закінчилися
dérober	красти
déroger	порушувати, відступати від загальних правил (<i>від договора, закона</i>)
déroulement <i>m</i>	~des débats, ~de la procédure, ~du procès хід засідання суду, процесу
désaveu <i>m</i>	відмова від сказаного, зробленого, від свідчень
descente <i>f de justice</i>	огляд місця (<i>проводиться судом</i>) ~sur (dans) les lieux виїзд на місце пригоди
déserteur <i>m</i>	дезертир

désertion <i>f</i>	дезертирство
déshériter <i>m</i>	позбавити права на спадщину
déshéritement <i>m</i>	позбавлення права на спадщину
désistement <i>m</i>	зняття своєї кандидатури на користь іншого кандидата; ~d'action відмова від позова
désobéissance <i>f</i>	непокора
désordre <i>m</i>	безпорядки; provoquer le~ провокувати безпорядки
destitution <i>f</i>	зміщення з посади
destruction <i>f</i> d'acte	навмисне знищення правоустановчих документів; ~des objets saisis навмисне знищення предметів, на які накладено арешт; ~perverse пограбування
désuétude <i>f</i>	втрата сили документа в зв'язку з його незастосовністю
détecteur <i>m</i> de mensonges	детектор брехні
détail <i>m</i>	подробиця, деталь
détective <i>m</i>	детектив; ~privé приватний детектив
détermination <i>f</i>	визнання, встановлення; ~des groupes sanguins встановлення групи крові
détournement <i>m</i>	викрадення, присвоєння; зловживання (<i>владою, службовим положенням</i>); обхід (<i>нормативних актів</i>); ~d'un enfant викрадення дитини; ~de fonds викрадення грошей; ~d'objets saisis, ~d'objets sous scellés незаконне вилучення предметів, що були описані під час арешту
détourner	викрадати, присвоювати, зловживати
détrousser	пограбувати, насильно відібрати речі від когось
dette <i>f</i>	борг
dévaliser	пограбувати, насильно відібрати речі, дорогоцінності
dévastation <i>f</i>	пограбування
dévaster	пограбувати
dévasteur	грабіжник

devises <i>f pl</i>	валюта
devoir <i>m</i>	обов'язок, завдання
diffamateur <i>m</i>	наклепник
diffamation <i>f</i>	наклеп
diffamer	робити наклеп
différend <i>m</i>	суперечка, конфлікт; arbitrer les ~s вирішувати суперечки; connaître du~ розглядати суперечку; juger (régler, trancher, vider) un~ вирішити спірне питання
dilapidateur <i>m</i>	розтратник
dilapidation <i>f</i>	розтрата
dilapider	розтратачувати
dirimant	той, що скасовує, анулює, позбавляє юридичної сили
dirimer	скасовувати, анулювати, позбавляти юридичної сили
discontinuation des poursuites	призупинення розгляду справи
dispense <i>f</i>	звільнення, пільга, дозвіл; ~d'exécution (de la peine) звільнення від покарання
disposition <i>f</i>	постанова, розпорядження; contrevenir à la~ порушувати розпорядження; ~expresse спеціальна постанова; ~posthume посмертне розпорядження, заповіт
dissection <i>f</i>	розтин трупа
dissimulation <i>f</i>	перекручування, приховування; ~d'infraction приховування кримінального злочину; ~de recettes приховування прибутків
dissimuler	приховувати
dissipation <i>f</i>	розтрата
divulgation <i>f</i>	обнародування, розголошення, опублікування
divulguer	обнародувати, розголошувати, опублікувати
docteur <i>m en droit</i>	~ès sciences juridiques доктор юридичних наук
document <i>m</i>	документ; предмет, що виступає доказом; ~faux,

~**apocryphe**, ~**falsifié** підроблений, фальшивий документ;
 ~**authentique**, ~**original** справжній документ (*оригінал*);
 ~**justificatif** виправдувальний документ; ~**notarié**
 нотаріально посвідчений документ; ~**de référence**, ~**de**
comparaison зразок документа

dommage *m* шкода, збитки; **causer un~** завдати шкоди; **réparer le~**
 відшкодувати збитки; ~**corporel** тілесні пошкодження;
 ~**pécuniaire** грошові збитки

dossier *m* справа, досьє; ~**d'enquête** матеріали розслідування

douane *f* митниця; **présenter à la~** пред'явити митному контролю

douanier *m* митник

droit *m* право; **être de~** бути законним; **être déchu de~** позбавитися
 права; **faire valoir son~** використовувати своє право;
 ~**d'action** право на позов; ~**en vigueur** діюче право;
 ~**d'asile** право на притулок; ~**d'autodétermination** право
 на самовизначення; ~**civil** цивільне право; ~**commun**
 загальне право; ~**constitutionnel** конституційне
 (*державне*) право; ~**criminel** кримінальне право; ~**électoral**
 виборче право; ~**d'ester en justice** право бути позивачем і
 відповідачем; ~**d'être défendu en justice** право на захист в
 суді; ~**d'expression** право вільно висловити свою думку;
 ~**foncier** земельне право; ~**au pavillon** право на прапор; ~**à**
la retraite право на пенсію; ~**à la santé** право на охорону
 здоров'я; ~**au travail** право на працю

duperie *f* обман

E

échéance <i>f</i>	строк дії, строк оплати, строк виконання зобов'язання
école <i>f</i> nationale de la magistrature	Національна школа по підготовці й удосконаленню працівників судових установ
écriture <i>f</i>	~authentique засвідчений (<i>нотаріусом, судовим виконавцем</i>) документ; ~frauduleuse фальшивий, підроблений документ
écritures <i>f pl</i>	ділові папери, діловодство, рахунки
écrou <i>m</i>	прийняття засуджених у виправний заклад, занесення у список в'язнів
écrouer	брати під варту; занести у список в'язнів
éducateur <i>m</i>	вихователь; ~spécialisé особа, яка одержала спеціальну підготовку для роботи з неповнолітніми правопорушниками
éducation <i>f</i>	виховання; ~surveillée режим в установах для неповнолітніх правопорушників; служба Міністерства юстиції, що займається проблемами неповнолітніх
effacement <i>m</i> de la condamnation	зняття судимості
effacteur <i>m</i>	зломщик
effraction <i>f</i>	злом; ~de coffres-forts злом сейфа
égalité <i>f</i>	рівність, рівноправність; ~des (en) droits, ~juridique рівність у правах
élaboration <i>f</i>	підготовка, опрацювання, розробка; ~du jugement винесення рішення (<i>суду</i>); ~des lois розробка законів; ~des projets de loi розробка законопроектів
élaborer	готувати, розробляти, опрацьовувати
élargir	звільнити з-під варту, з тюрми

élargissement <i>m</i>	звільнення з-під варти, з тюрми
électeur <i>m</i>	виборець
élection <i>f</i>	вибори; ~du for вибори суду; ~au suffrage universel загальні вибори
élire	вибирати, обирати
élu <i>m</i>	вибраний депутат
émancipation <i>f</i>	емансипація; оголошення особи повністю дієздатною
emblème <i>m</i>	емблема; ~d'Etat, ~national, ~de souveraineté державний герб, емблема держави
émeute <i>f</i>	заколот
émigration <i>f</i>	еміграція
émigré <i>m</i>	емігрант
emprisonner	брати під варту, ув'язнити
emprunt <i>m</i> de criminalité	співучасть у злочині
encaisseur <i>m</i> de pots-de-vin	хабарник
enceinte <i>f</i> du tribunal	зал судового засідання
encellulement <i>m</i>	одиначне ув'язнення
encelluler	посадити в одиначну камеру
engagement <i>m</i>	обов'язок, зобов'язання; трудовий договір, контракт; прийом на роботу
engager	зобов'язувати; приймати на роботу; давати в борг
enlèvement <i>m</i>	вилучення, захоплення, викрадення; ~d'un enfant викрадення дитини
enlever	вилучати, захоплювати, викрадати
enquête <i>f</i>	розслідування; анкета; procéder à une~ проводити розслідування; ~sur les lieux розслідування на місці пригоди; ~respective зустрічний допит свідків; ~technique техніко-кримінальний пошук
enquêter	проводити розслідування; допитувати свідків; проводити

	обстеження
enquêteur <i>m</i>	особа, що проводить допит, розслідування, обстеження
entrée <i>f</i>	в'їзд (у країну), вхід, вступ, ввезення, вклад (грошей); ~en application введення в силу правових актів; ~irrégulière незаконний в'їзд (у країну)
équité <i>f</i>	справедливість; juger (trancher) en~ вирішувати справу на основі принципів справедливості
errances <i>f pl</i> juridiques	юридичні помилки (прорахунки)
escorte <i>f</i>	конвой
escroc <i>m</i>	шахрай
escroquer	шахраювати
escroquerie <i>f</i>	шахрайство
espionnage <i>m</i>	шпигунство
esprit <i>m</i>	розум, дух, свідомість; ~de la loi дух закону; ~de lucre корисні мотиви
ester en justice	пред'явити позов до суду
estimation <i>f</i> judiciaire	судова оцінка
établissement <i>m</i>	установа, підприємство; ~cellulaire тюрма з одиночними камерами; ~classé підприємство, що вимагає спеціального нагляду (напр. у зв'язку з забрудненням навколишнього середовища); ~en commun тюрма зі спільними камерами; ~de cure de désintoxication лікувальний заклад для алкоголіків чи наркоманів; ~de faux papiers виготовлення фальшивих грошей; ~pénitentiaire виправно-трудовий заклад; ~sanitaire тюрма для хворих та перестарілих в'язнів
état <i>m</i>	стан, становище; список, формуляр, опис; faire ~de fraudes виявити зловживання; mettre en~ підготувати справу в суд; renvoyer en l'~ направити справу в суд;

~d'accusation, en ~ d'accusation притягнутий до кримінальної відповідальності; **~dans la cité** громадянство
~de contumace нез'явлення в суд обвинуваченого

Etat *m* держава, штат; **~autoritaire** авторитарна держава; **~central** держава з централізованою владою; **~constitutionnel** держава, що має конституцію; **~sous développée** держава, що розвивається; **~de droit** правова держава; **~fédéral, fédératif** держава - суб'єкт федерації; **indépendant** незалежна держава; **~intervenant** держава-інтервент; **~requérant** держава, що вимагає видачу злочинця; **~requis** держава, до якої звертаються про видачу злочинця

étranger *m* іноземець; **~naturalisé** особа, якій надано громадянство даної країни; **~résident ordinaire** іноземець, що довгий час проживає у Франції; **~résident temporaire** особа, що перебуває у Франції з коротким візитом

étranglement *m* удушення

être *m* **~juridique** суб'єкт права; **~moral** юридична особа

étude *f* вивчення, пошуки, розробка; бюро, контора, канцелярія; **~criminalistique** криміналістична експертиза; **~des empreintes digitales** дактилоскопія; **~de notaire, ~notariale** нотаріальна контора

étudiant *m en droit* студент-юрист

évadé *m* особа, що втекла з тюрми

s'évader втікати з тюрми, з ув'язнення

évasion *f* втеча; **conniver à l'~ d'un détenu** сприяти втечі в'язня

examen *m* розгляд, обговорення; пошук, експертиза; екзамен, випробування; **~de l'affaire** розгляд справи; **~dactyloscopique** дактилоскопія; **~médico-légal** судово-медична експертиза; **~post mortem médico-légal** огляд

	трупа
examineur <i>m</i>	експерт
examiner	вивчати, розглядати, перевіряти, оглянути
excitateur <i>m</i>	підбурювач
excitation <i>f</i>	підбурювання
exciter	підбурювати
exécuter	виконувати, приводити в дію, карати
exécuteur	виконувач; ~des hautes oeuvres (заст.) кат
exécutif <i>m</i>	виконавча влада, апарат, орган
exécution <i>f</i>	виконання, здійснення; ~capitale (заст.) смертна кара; ~de la peine, ~de la sanction pénale відбування покарання
exégèse <i>f</i> juridique	юридичне тлумачення
exemplaire <i>m</i>	примірник, зразок; ~certifié conforme засвідчена копія
exemption <i>f</i>	звільнення, пільга; ~de peine звільнення від покарання; ~de perquisition імунітет від обшуку
exhérédation <i>f</i>	позбавлення права на спадщину
exhérer	позбавити права на спадщину
exhibition <i>f</i>	пред'явлення (документів)
exhumation	ексгумація
exhumer	ексгумувати
exigence <i>f</i> légale	вимога закону
exil <i>m</i>	вигнання
exiler	виганяти, виселити
expatriation <i>f</i>	експатріація, виселення за межі країни громадянства
expatrier	експатріювати, вислати за межі країни громадянства
expéditions <i>f pl</i>	документація
expert <i>m</i>	експерт; ~ en balistique експерт з судової балістики; ~en écritures експерт по почерку; ~judiciaire судовий експерт; ~juridique експерт з правових питань; ~médical

	медексперт
expertise <i>f</i>	експертиза, результати експерту; ~faire une~ , ordonner une~ призначати експертизу; ~d'armes судово-балістична експертиза
expertiser	проводити експертизу
expiration <i>f</i>	закінчення строку; ~du contrat закінчення строку контракту, угоди; ~du mandat закінчення строку повноважень; ~de la validité закінчення строку дії
expulser	виганяти, вислати
expulsion <i>f</i>	вигнання, виселення
extorquer	вимагати
extorqueur <i>m</i>	вимагач, здирщик, шантажист
extorsion <i>f</i>	здирство, шантаж; ~de témoignage примушування до дачі свідчень
extradé <i>m</i>	злочинець, виданий іноземній державі
extrader	видавати злочинця іноземній державі
extradition <i>f</i>	видача злочинця іноземній державі
extrait <i>m</i>	виписка (з документа); ~de casier judiciaire довідка про судимість
extralégal	незаконний

F

fac-similé <i>m</i>	факсиміле
facteur <i>m</i>	фактор, причина; ~de crime , ~de criminalité , ~criminel , ~criminogène причина злочинності, фактор злочинності, криміногенний фактор
faculté <i>f</i>	здібність, властивість; можливість; право, уповноваження; факультет; ~d'appeler право на оскарження, на апеляцію;

- ~**de dénonciation** право денонсації (*міжнародного договору*); ~**de droit** юридичний факультет; ~**d'option** право вибору; ~**de répudiation** право на відмову від громадянства
- fait** *m* факт; **établir le~** установлювати факт; **prendre sur le~** піймати на гарячому; ~**antisocial** антисупільний вчинок; ~**avéré** вірогідний факт; ~**délictueux** злочинний факт; ~**établi** установлений факт
- falsification** *f* фальсифікація, підробка; ~**de documents, ~d'écritures** підробка документу; ~**de monnaie** виготовлення фальшивих грошей
- falsifier** фальсифікувати, підробляти
- faute** *f* вина, помилка; ~**fonctionnelle** посадовий проступок
- fautif** *m* винний
- faux** *m* обман, підробка; ~**par addition, ~ par adjonction** підробка (*документів*) шляхом дописки; ~**par altération** документ, підроблений шляхом внесення змін у текст; ~**graphique** підробка почерку в документі; ~**incident** процедура встановлення підробки документа
- faux-monnayage** *m* випуск фальшивих грошей
- faux-monnaie** *m* фальшивомонетник
- feuille** *f* відомість, бюлетень, бланк, протокол, листок; ~**d'accident** довідка про нещасний випадок на роботі; ~**d'audience** протокол засідання суду
- feuilles** *f pl* **d'audience** спеціальні бланки для постанов суду
- fiche** *f* картка; ~**du casier judiciaire** реєстраційна картка засудженого
- ficher** реєструвати, ставити на облік
- fichier** *m* картотека; ~**dactyloscopique** дактокартотека; ~**électoral**

виборчий лист

- fiction** *f* **juridique** правова фікція (*вигадка*)
- fidélité** *f* **du témoignage** правдиві свідчення
- filature** *f* стеження
- filer** стежити, вистежувати
- filou** *m* шахрай
- filouterie** *f* шахрайство
- fins** *f pl* **de la poursuite** припинення кримінального переслідування
- fisc** *m* податкові органи; **échapper au~**, **frauder le~** уникати сплати податків
- fiscal** податковий
- fiscalité** *f* система податків
- flagrance** *f* очевидний злочин
- fonction** *f* посада, обов'язок, функції
- fonctionnaire** *m* державний службовець, чиновник
- for** *m* суд
- force** *f* сила, влада, насилля; **~de chose jugée** законна сила (*постанови суду*); **~exécutoire** сила виконавчого документа; **~exécutoire d'un jugement** законна сила постанови суду
- forcer** змушувати, брати силою, гвалтувати
- forces** *f pl* **de l'ordre** сили охорони порядку
- forclusion** *f* втрата права на звернення в суд у зв'язку з закінченням строку
- formalité** *f* формальність
- formalités** *f pl* **douanières, de douane** митні формальності; **~de frontière** прикордонні формальності; **~judiciaires** судові формальності; **~juridiques** юридичні формальності
- formation** *f* створення, підготовка; освіта; суспільна формація;

	формування; підрозділ; ~contentieuse судовий підрозділ, який розглядає адміністративні суперечки
forme <i>f</i>	форма
formel	формальний
formes <i>f pl</i>	формальності; встановлений порядок; процесуальний порядок; dans les ~ judiciaires в судовому порядку
formulaire <i>m</i>	формуляр, бланк; збірник зразків документів
formule <i>f</i>	формула; формулювання; бланк, форма документа
fouille <i>f</i>	детальний, старанний огляд, обшук; soumettre à une~ обшукувати, провести обшук; ~des bagages огляд багажа; ~corporelle, ~à corps особистий обшук; ~dans l'immeuble старанний огляд приміщення
fouiller	детально, старанно оглядати, обшукувати; проводити особистий обшук
fourberie <i>f</i>	обман
fracture <i>f</i>	злом
fracturer	зламати
franchise <i>f</i>	звільнення від мита
fraude <i>f</i>	обман, шахрайство, обхід закону, правопорушення; ~douanière митне правопорушення, контрабанда; ~électorale фальсифікація результатів виборів; ~fiscale податкове, фінансове правопорушення
frauder	обманювати, шахраювати; перевозити контрабанду
fraudeur <i>m</i>	особа, яка здійснила обман, шахрайство, обхід закону, правопорушення
frauduleusement	злісно, шахрайським шляхом
frontalier <i>m</i>	житель прикордонного району
frontière <i>f</i>	кордон
fuite <i>f</i>	втеча; être en~ ховатися (<i>від суду, слідчих органів</i>);

prendre la~ втекти з місця скоєння злочину; **~fiscale**,
~devant l'impôt ухилення від сплати податків

fuyard *m* дезертир

G

garde <i>f</i>	нагляд, охорона, караул
garder	здійснювати нагляд, охороняти, берегти
gardien <i>m</i>	сторож, наглядач; ~de la paix поліцейський (у Парижі)
gendarme <i>m</i>	жандарм
gendarmerie <i>f</i>	жандармерія
gens <i>pl</i>	люди; ~de justice , ~de loi , ~de robe судові працівники, адвокати
geôle <i>f</i>	тюрма
geôlier <i>m</i>	тюремний наглядач
geste <i>m</i> criminel	злочинне діяння
gouvernement <i>m</i>	уряд, управління, керівництво; ~de droit законний уряд; ~en fonction уряд при владі
gouverner	управляти, керувати, регулювати
grâce <i>f</i>	помилування; ~amnistiane помилування за амністією
gracier	помилувати, пом'якшити покарання
grandeur <i>f</i> d'un crime	тяжкість злочину
graphologie <i>f</i>	графологія
graphologue <i>m</i>	експерт-графолог
greffe <i>m</i>	(du tribunal) канцелярія суду
greffier <i>m</i>	секретар суду
grève <i>f</i>	страйк; ~de la faim голодовка
gréviste	страйкуючий
grief <i>m</i>	збитки

griefs *m pl* **de l'accusation** пункти обвинувачення

groupe *m* група; **~délictueux** злочинна група

guide *m* **juridique** юридичний довідник

Н

habile правоздатний

habilité *f* наявність права, уповноважень; мати право

habiliter наділяти правами, уповноваженнями

handicap *m* обмеження працездатності; **~mental** психічні вади;
~physique фізичні вади

handicapé *m* особа з обмеженою працездатністю

hérédité *f* спадщина

héritage *m* спадщина

hériter успадковувати, одержувати в спадщину

héretier спадкоємець

hiatus *m* **juridique** прогалина в законодавстві

hold-up *m* озброєне пограбування

homicide смертоносний

homicide *m* вбивство, вбивця; **~crapuleux** вбивство з корисливих мотивів; **~criminel** вбивство, кваліфіковане як злочин; **~par imprudence** ненавмисне вбивство, вбивство з необережності; **~en légitime défense** вбивство при обороні

homme *m* людина; чоловік; **~de loi** юрист; **~de main** довірена особа;
~de paille підставна особа

hôtel *m* **de juge** житло судді

huis *m* **clos** закрите засідання суду; розгляд справи на закритому засіданні суду; **à ~** при закритих дверях

huissier *m* судовий виконавець

I

identification <i>f</i>	ідентифікація, ототожнення; ~de l'auteur d'un crime виявлення особи, що вчинила злочин; ~judiciaire криміналістична ідентифікація
identifier	ототожнювати, ідентифікувати, пізнавати, встановлювати особу
ignorance <i>f de droit</i>	незнання права (<i>законів</i>)
illégalité <i>f</i>	незаконність; порушення законності; незаконний поступок
illégitime	незаконний
illégitimité <i>f</i>	незаконність
illicéité <i>f</i>	незаконність, неправомірність
illicite	незаконний, неправомірний, недозволений
illicitement	незаконно
imitateur <i>m</i>	підроблювач документа, імітуючи почерк
imitation <i>f</i>	підробка, імітація, наслідування ~de l'écriture підробка почерка
immigrant <i>m</i>	емігрант
immigration <i>f</i>	еміграція
immixtion <i>f</i>	втручання
immunité <i>f</i>	імунітет, недоторканість
impunément	безкарно
impunissable	безкарний
impunité <i>f</i>	безкарність
imputer	обвинувачувати
incarcération <i>f</i>	взяття під варту, утримування під вартою, в тюрмі
incarcérer	брати під варту, помістити в тюрму
incendiaire <i>m</i>	особа, що здійснила підпал
incendie <i>m</i>	пожежа, підпал; allumer un~ здійснити підпал, підпалити;

	~ criminel , ~ intentionnel пожежа в результаті підпалу
incendier	підпалювати, здійснити підпал
incidemment	у ході судового слідства
incidences <i>f pl</i> juridiques	юридичні (<i>правові</i>) наслідки
incident <i>m</i>	випадок, інцидент; ~ proprement dit процесуальне порушення
incitateur <i>m</i>	підбурювач
incitation <i>f</i>	підбурювання; ~ au crime підштовхування до злочину
inciter	підбурювати
incrimination <i>f</i>	визнання діяння злочинним; злочинний характер
incriminé	злочинний
incriminer	ставити в провину
inculpation <i>f</i>	обвинувачення; ~ d'un crime обвинувачення в здійсненні злочину
inculpé	підсудний
inculper	пред'явити обвинувачення
indemnisation <i>f</i>	відшкодування збитків
indemniser	відшкодувати збитки
indemnité <i>f</i>	відшкодування, компенсація; ~ en argent грошова компенсація; ~ pour dommages causés par des cataclysmes naturels відшкодування збитків від стихійного лиха
indémontrable	те, що не можна довести
indicateur <i>m</i>	секретний поліцейський агент
indice <i>m</i>	індекс, показчик; ознака; доказ; ~ de criminalité коефіцієнт злочинності
indices <i>m pl</i> de lutte	ознаки (<i>сліду</i>) боротьби
individu <i>m</i>	окрема фізична особа, громадянин; ~ en état de contumace заочно засуджена особа; ~ fiché особа, що стоїть на кримінальному обліку; ~ suspect підозріла особа

indûment	неправомірно; безпідставно
inégalité <i>f</i>	нерівність; ~des droits нерівноправність; de fait фактична нерівність
inertie <i>f</i>	~criminelle злочинна бездіяльність
infanticide <i>m</i>	дітовбивство
infirmation <i>f</i>	скасування (<i>рішення, постанови</i>); ~d'une décision judiciaire, ~d'un jugement скасування постанови суду
infirmer	скасувати (<i>рішення, постанову</i>); визнати недійсним
infliction <i>f</i> d'une sanction pénale	застосування кримінального покарання
infliger	покарати, накласти кару
informateur <i>m</i> bénévole	довірена особа; добровільний інформатор (<i>поліції</i>)
information <i>f</i>	попереднє слідство, розслідування; ouvrir l'~ почати розслідування; ~complémentaire додаткове розслідування ~ judiciaire попереднє розслідування
informatique <i>f</i> juridique	правова кібернетика
informer	повідомляти, інформувати; проводити розслідування
infracteur <i>m</i>	злочинець, правопорушник
infraction <i>f</i>	порушення, правопорушення, злочин; commettre une~ здійснити злочин; commettre une~ légitimement здійснити злочин у стані необхідної оборони; connâître de l'~ розглядати кримінальну справу; constater une~ встановити факт здійснення злочину; découvrir l'~ розкрити злочин; ~amnistiée злочин, який підлягає амністії; ~de circonstances злочин, вчинений в результаті збігу обставин; ~connexe злочин, пов'язаний з іншим злочином; ~correctionnelle злочинний проступок; ~échouée замах, що провалився; ~flagrante очевидний злочин; ~grave тяжкий злочин; ~de gravité particulière

	особливо небезпечний злочин; ~nouvelle повторний злочин
ingérance <i>f</i>	втручання, участь; ~des tribunaux судове втручання
injonction <i>f pl</i> du tribunal	розпорядження суду
injure <i>f</i>	образа; proférer l'~ образити
injuste	несправедливий
innocence <i>f</i>	невинуватість
innocent	невинний
inscription <i>f</i>	запис, занесення в книгу; ~au casier judiciaire реєстрація судимості; radier les~ au casier judiciaire зняти з кримінального обліку
insoumis <i>m</i>	особа, яка уникає військової служби
inspecter	оглядати, проводити огляд, наглядати
inspecteur <i>m</i>	інспектор
inspection <i>f</i>	інспекція, огляд
instance <i>f</i>	інстанція, орган, судовий розгляд справи; ~civil громадянський суд; ~de conciliation миротворчий орган
instigateur <i>m</i>	підбурювач
instigation <i>f</i>	підбурювання
institutions <i>f pl</i>	основні (<i>конституційні</i>) закони
instruction <i>f</i>	інструкція, розпорядження; перевірка, огляд; слідство, попереднє слідство, розгляд справи в суді; ~à l'audience судове слідство; ~criminelle попереднє слідство
instructions <i>f pl</i>	~internes внутрішні інструкції (<i>в організації</i>)
instruire	проводити розслідування; розглядати в суді
instrument <i>m</i>	інструмент, знаряддя; документ; ~juridique юридичний документ, акт; ~de notification судова повістка; ~coupant ріжуче знаряддя; ~piquant колоче знаряддя
insubordination <i>f</i>	непокоря, непідкорення

insulte <i>f</i>	образа
insulter	образити
intangibilité <i>f</i> des frontières	недоторканість кордонів
intégrité <i>f</i>	єдність, недоторканість
intention <i>f</i>	намір, замір; ~coupable , ~criminelle , ~délictuelle злочинний намір
interdiction <i>f</i>	заборона; звільнення з посади, позбавлення прав; ~de certains droits тимчасове позбавлення деяких прав; ~de divulgation заборона розголошення; ~de fonctions publiques позбавлення права займати державні посади; ~judiciaire визнання недієздатним згідно рішення суду; ~de séjour заборона проживання в певних місцях
interdire	забороняти; звільнити з посади, позбавляти прав
interdit <i>m</i>	особа, позбавлена прав або обмежена в правах; особа, звільнена з посади
interessé <i>m</i>	зацікавлена особа, учасник, підсобник
interjection <i>f</i>	~d'appel апеляція
interjeter	вимагати перегляду рішення суду, оскаржити постанову суду
interlinéation <i>f</i>	підробка (<i>документа</i>) шляхом дописування на вільних місцях
interné <i>m</i>	інтернована особа
internement <i>m</i>	інтернування
interner	інтернувати, помістити
interpellation	офіційна пропозиція (<i>судді, нотаріуса, судового виконавця</i>) провести певні дії
interpeller	звертатися з вимогою; офіційно вимагати виконання певних дій
interprète <i>m</i>	~judiciaire , ~devant les tribunaux перекладач у суді

interrogatoire <i>m</i>	допис (<i>звинуваченого, підсудного</i>)
intimer	викликати в суд як відповідача по апеляційній скарзі
introduction <i>f</i>	~ de l'action pénale порушення кримінальної справи
investigateur <i>m</i>	особа, що веде розслідування
investigation <i>f</i>	розслідування, експертиза
isolateur <i>m</i>	ізолятор

J

judicature <i>f</i>	посада судді; функції судді; тривалість уповноважень судді
judiciaire	судовий
juge <i>m</i>	суддя; суд; судова установа; ~ ad hoc суддя ad hoc (<i>для розгляду справи в Міжнародному суді</i>); ~ aux affaires matrimoniales суддя, який веде справи по розлученню; ~ d'appel апеляційний суд, інстанція; ~ récusé суддя, усунений від участі в справі
jugable	підсудний
jugement <i>m</i>	постанова суду; amender un~ переглянути рішення суду; annuler un~ скасувати рішення суду; appeler d'un~ оскаржити рішення суду; confirmer un~ залишити рішення суду без зміни; lever un~ одержати копію рішення суду (<i>в канцелярії</i>); prononcer un~ оголосити рішення, вирок; renvoyer en~ передати справу в суд; ~ d'acquittement виправдувальний вирок; ~ d'expulsion рішення суду про виселення
juger	розглядати в суді; віддати під суд; судити
juré <i>m</i>	присяжний

jurisdiction <i>f</i>	юрисдикція; підсудність; судовий орган, інстанція
juridictionnel	той, що здійснює функції правосуддя
juridique	юридичний, правовий
juridiquement	з юридичної точки зору, на правовій основі
jurisclasseur <i>m</i>	картотека нормативних актів
jurisconsulte <i>m</i>	юрисконсульт
jurisprudence <i>f</i>	правова наука; судова практика
juriste <i>m</i>	юрист
jury <i>m</i>	журі; ~d'assises колегія присяжних засідателів
justice <i>f</i>	правосуддя, юстиція; органи юстиції, судова система, суд; en bonne~ згідно з вимогами справедливості; actionner (agir, aller) en~ звертатися в суд, порушувати справу в суді; assigner (attaquer, citer) en~ викликати в суд, притягувати до відповідальності; déposer en~ давати свідчення в суді; paraître en~ стати перед судом; ~basse суд, що розглядає незначні справи
justiciable	підсудний
justifiable	той, що заслуговує виправдання
justificateur	виправдувальний
justificatifs <i>m pl</i>	виправдувальні документи
justification <i>f</i>	виправдання
justifier	виправдати, оправдати, довести невинуватість

К

kidnapper	викрасти людину (<i>особливо дитину</i>)
kidnapping <i>m</i>	викрадення людини (<i>особливо дитини</i>)
kleptomanie <i>f</i>	клептоманія

L

langue <i>f</i>	мова ~ de procédure мова судочинства
larcin <i>m</i>	дрібна крадіжка
légal	законний, легальний, встановлений законом
légalement	законно, легально
légalisation <i>f</i>	легалізація, засвідчення
légaliser	узаконити, засвідчити
légalité <i>f</i>	законність, правомірність
légiférer	приймати закони
législateur <i>m</i>	законодавець, законодавча влада
législatif <i>m</i>	законодавець, законодавча влада
législation <i>f</i>	правова система; законодавство; bénéficier de la~ користуватися правами, встановленими законодавством; relever de la~ підкорятися законам; ~en vigueur, ~courante діюче законодавство; ~d'exception, ~exclusive виняткове законодавство
législatives <i>f pl</i>	вибори в парламент
légiste <i>m</i>	юрист, правознавець
légitimaire	законний
légitimation <i>f</i>	узаконення, надання законної сили
légitime	законний, закономірний
légitimement	законно
légitimer	узаконювати, надавати законної сили
légitimité <i>f</i>	законність
legs <i>m</i>	заповіт
léguer	заповідати
lésé <i>m</i>	особа, що зазнала втрат
léser	заподіяти збитки

lésion <i>f</i>	збитки, втрати; ~corporelle тілесне ушкодження; ~d'un droit обмеження прав
lésionnaire	той, що завдає збитки
lettre <i>f</i>	буква; лист; диплом; грамота; ~d'affaire діловий лист
liaison <i>f de l'instance</i>	порушення справи
libeller	складати, формулювати (<i>офіційний документ</i>)
libération <i>f</i>	звільнення; ~anticipée дострокове звільнення; ~conditionnelle умовно-дострокове звільнення
libéré <i>m</i>	особа, звільнена з тюрми
liberté <i>f</i>	свобода; mettre en~ звільнити з-під варти; ~d'aller et venir свобода вільного пересування; ~de conscience свобода совісті; ~de l'emploi свобода вибору професії (<i>роботи</i>); ~juridique громадянська свобода (<i>право здійснення юридичних дій, не заборонених законом</i>); ~d'opinion свобода політичних поглядів; ~de parole свобода слова
libertés <i>f pl</i>	свободи; права; переваги; ~individuelles особисті свободи; ~politiques політичні свободи; ~économiques економічні свободи; ~sociales соціальні свободи
licenciement <i>m</i>	звільнення з роботи за ініціативою адміністрації; ~abusif, ~illégal незаконне звільнення
licencier	звільняти; розпускати (<i>на канікули</i>)
licite	законний, правомірний
lieu <i>m</i>	місце; місцезнаходження; ~d'affectation місце служби, роботи; ~du crime місце скоєння злочину; ~de détention місце позбавлення волі; ~de l'infraction місце скоєння правопорушення; ~de retraite притулок; fournir un~ de retraite à un malfaiteur дати притулок злочинцю
limitation <i>f</i>	обмеження; ~de la capacité juridique обмеження правоздатності; ~de compétence обмеження юрисдикції

limites <i>f pl</i>	кордони, межа
liquidateur <i>m</i>	ліквідатор (<i>особа, що займається ліквідацією майна</i>)
liquidation <i>f</i>	ліквідація (<i>майна, справ</i>)
liquider	проводити ліквідацію (<i>майна, справ</i>)
liste <i>f</i>	обмеження, відомість, опис; ~des causes обмеження справ (<i>у суді</i>); ~du jury, ~des jurés список присяжних засідателів
litige <i>m</i>	судовий процес; судовий спір; ~juridique (<i>міжнародний</i>) спір з правових питань
litigieux	спірний
litisconsorts <i>m pl</i>	процесуальні співучасники
loi <i>f</i>	закон; законодавство; закони; abroger une~ скасувати закон; adopter une~ прийняти закон; appliquer une~ застосувати закон; conforme à la~ закономірний; contraire à la~ протизаконний; échapper à la~ не підпадати під дію закону; élaborer une~ опрацьовувати, розробляти закон; éluder une~ обминути закон; ignorer la~ не слідувати закону; ігнорувати закон; ~d'abrogation скасовуючий закон; ~civile громадянське законодавство; ~électorale закон про вибори; ~d'exception надзвичайний закон; ~fiscale закон про податки; ~du for закон країни, де відбувається суд; ~de forme процесуальний закон; ~répressive карний закон

M

magistrat <i>m</i>	магістрат (<i>посадова особа, що має судові, адміністративні або політичні уповноваження</i>); ~de siège, ~assis суддя, член суду; ~de carrière
---------------------------	---

- професіональний (*фаховий*) суддя; **~debout** прокурор; **~instructeur** слідчий суддя, слідчий; **~judiciaire** чиновник судової установи; **~du parquet** посадова особа прокуратури; прокурор; **~taxateur** суддя, що назначає розмір судових збитків
- magistrature** *f* судова установа; корпус магістратів; період уповноважень судді; **~ assise** судді (*в сукупності*); **~ debout** прокурори (*в сукупності*); **~du siège** судді (*в сукупності*)
- main** *f* рука; **de la~ de** власноручно; **mettre entre les ~s de la justice** передати в руки правосуддя; **mettre sous la ~ de justice** накладити арешт (*на майно*)
- main-d'oeuvre** робоча сила; **~pénale** засуджені як робоча сила
- mainlevée** *f* скасування; звільнення (*від обов'язків*); **~de l'interdiction** відновлення в правах; **~judiciaire** судове скасування (*напр. арешту на майно*)
- mainmise** *f* накладення арешту (*на майно*)
- maire** *m* мер
- mairie** *f* мерія
- maison** *f* будинок, будівля; установа, організація, фірма; **~d'arrêt** слідчий ізолятор; **~centrale** центральна тюрма; **~de correction** виправна колонія; **~de dépôt** арештне приміщення; **~de détention** тюрма; **~d'éducation surveillée** виправна колонія; **~de justice** будинок правосуддя; **~penitentiaire** тюремна установа; **~de réclusion** тюрма, де відбувають покарання засуджені на тривалий строк; **~de redressement** виправний заклад для молодих правопорушників; **~de retraite** будинок для перестарілих
- majeur** *m* повнолітній; **pénalement~** особа, що досягла юридичного повноліття; **~delinquant** повнолітній злочинець **~en tutelle**

	повнолітній, що має опікуна
majorité <i>f</i>	повноліття; більшість; ~légale юридичне повноліття
malfaiteur <i>m</i>	злочинець, зловмисник
malversation <i>f</i>	крадіжка грошей, користуючись службовим становищем; розтрата
mandat <i>m</i>	доручення; довіреність; мандат, уповноваження; ~d'arrêt наказ про арешт; ~de dépôt наказ тримати обвинуваченого в арештному будинку; ~de perquisition наказ про обшук; ~de saisie постанова про арешт майна
mandataire <i>m</i>	уповноважений, повірений; ~ad hoc спеціальний повірений; ~en justice представник у суді; особа уповноважена судом; ~légal законний представник
manipulation <i>f</i>	зловживання
maraudage <i>m</i> , maraude <i>m</i>	крадіжка продовольчих товарів військовим, крадіжка врожаю на полі
marauder	здійснити крадіжку продовольчих товарів, красти врожай на полі
marchand <i>m</i>	комерсант, торговець; ~d'objets volés торговець краденим, скупщик краденого
marchandise <i>f</i>	товар; de contrebande предмети контрабанди, контрабандний товар; ~déclarée товар, вказаний в декларації; ~litigieuse спірний товар (<i>сруз</i>)
mariage <i>m</i>	шлюб; ~bigamique двоєженство; ~blanc , ~fictif фіктивний шлюб; ~civil громадянський шлюб; ~mixte змішаний шлюб (<i>між особами, що мають різне громадянство</i>); ~nul недійсний шлюб; ~de raison шлюб з розрахунку
matraque <i>f</i>	поліцейський кийок
matériel <i>m</i> d'effraction	знаряддя злочину
mécanisme <i>m</i> délictueux	механізм скоєння злочину; ~frauduleux спосіб

	скоєння правопорушення
médecin <i>m</i>	~assermenté, ~expert, ~légal, ~léviste судово-медичний експерт
médecine <i>f</i> légale	(<i>judiciaire</i>) судова медицина; ~légale psychiatrique судова психіатрія
menace <i>f</i>	загроза
menottes <i>f pl</i>	наручники; appliquer (mettre, passer) les~ використати наручники
mensonge <i>m</i>	обман
mesures <i>f pl</i>	заходи; prendre des~ вжити заходи; ~conservatoires запобіжні заходи; ~punitives штрафні заходи; ~répressives каральні заходи
meurtrier <i>m</i>	вбивця
meurtre <i>m</i>	вбивство; ~par cupidité вбивство з корисливих мотивів (з корисливою метою) ~avec tortures вбивство з суворою жорстокістю
milieu <i>m</i>	середовище; ~criminel злочинне середовище
mineur <i>m</i>	неповнолітній; ~délinquant неповнолітній правопорушник
mitigation <i>f</i> de la peine	пом'якшення покарання
mort <i>m</i>	смерть; ~par empoisonnement смерть від отруєння; ~suspect підозріла смерть; ~violent насильницька смерть
motif <i>m</i>	мотив, причина, обґрунтування, основа; ~d'accusation обґрунтування обвинувачення; ~d'arrestation причина арешту; ~de la condamnation обґрунтування вироку; ~du délit мотив правопорушення, злочину; ~du jugement юридична основа; ~légal законна основа; ~de licenciement причина звільнення з роботи
motifs <i>f pl</i>	мотивувальна частина рішення суду; ~de droit правові основи

motivation <i>f</i>	мотивація
multirécidive <i>f</i>	багаторазовий рецидив
multirécidiviste <i>m</i>	багаторазовий рецидивіст

N

narcomanie <i>f</i>	наркоманія
narcotique <i>m</i>	наркоман
national	державний, національний
national <i>m</i>	громадянин даної країни
nationalisation <i>f</i>	націоналізація
nationalité <i>f</i>	громадянство, національність; abdiquer la~ відмовлятися від громадянства; acquérir la~ одержати громадянство; déchoir de la~ позбавитися громадянства; enlever la~ позбавити громадянства; recouvrer la~, réintégrer dans la~ бути відновленим в громадянстві; renoncer à la~, répudier la~ відмовлятися від громадянства; ~double подвійне громадянство
naturalisation <i>f</i>	надання громадянства
naturalisé <i>m</i>	особа, якій надано громадянство
naturel <i>m</i>	абориген
 négociation <i>f</i>	переговори; entamer des~ почати переговори; engager des~, mener des~ вести переговори
neutralité <i>f</i>	нейтралітет; violier la~ порушувати нейтралітет
nomination <i>f</i>	призначення; ~judiciaire призначення (на посаду) судом
non-comparant <i>m</i>	особа, що не з'явилася (в суд, до слідчого)
non-comparation <i>f</i>	неявка (в суд, до слідчого)
non-culpabilité <i>f</i>	невинність

non-délinquant <i>m</i>	законослухняний громадянин
non-dénonciation <i>f</i> de crime	замовчування злочину
non-ingérence <i>f</i>	невтручання
non-lieu <i>m</i>	припинення справи
notaire <i>m</i>	нотаріус; par devant ~ в присутності нотаріуса
notariat <i>m</i>	нотаріат; функції нотаріуса
notarié	завірений нотаріально

O

obéissance <i>f</i>	покора, підпорядкування
objection <i>f</i> de conscience	відмова від військової служби з релігійних чи політичних міркувань
objet <i>m</i>	предмет, об'єкт, річ; faire l'~ de poursuites зазнавати переслідувань; faire l'~ de sanctions накладити санкції; ~de l'action предмет позова; ~de droit об'єкт права
objets <i>m pl</i>	майно; ~saisis майно, на яке накладено арешт
obligation <i>f</i>	обов'язки
observation <i>f</i>	спостереження; виконання; додержання; ~de la loi додержання закону
occupation <i>f</i>	окупація; робота, заняття, діяльність, проживання
occuper	окупувати; заволодіти; проживати
opposition <i>f</i>	протест, заперечення, протиставлення
ordre <i>m</i>	порядок, правопорядок; ордер, наказ, розпорядження; розряд, категорія, клас; (<i>знак</i>); ~des avocats орден адвокатів; ~juridique, ~légal правопорядок
organe <i>m</i>	орган; ~d'enquête орган розслідування, слідчий орган
otage <i>m</i>	заручник
outil <i>m</i>	знаряддя; ~effracteur, ~d'effraction знаряддя злочину;

	~ suspect речовий доказ
outrage <i>m</i>	образа; accabler d' outrages, outrager образити
outrageant	образливий
ouverture <i>f</i>	відкриття, початок, виникнення; ~ d'audience відкриття засідання суду; ~ à cassation порушення касаційного розгляду справи; ~ de l'information початок попереднього розслідування

P

Palais de Justice	суд, Палац Правосуддя
papiers <i>m pl</i>	документи
parasuicide <i>m</i>	спроба самовбивства
parjure <i>m</i>	порушення клятви, присяги; особа, що порушила присягу
parlement <i>m</i>	парламент; dissoudre le~ розпустити парламент
parlementaire <i>m</i>	член парламенту
parole <i>f</i>	слово, мовлення; libérer sur~ звільнити під чесне слово; porter la~ à l'audience виступити в суді; prendre la~ виступити (<i>на конференції, зборах і т.д.</i>)
parquet <i>m</i>	прокуратура (<i>при суді</i>)
parricide <i>m</i>	батьковбивство; батьковбивця; вбивця матері
partage <i>m</i>	поділ; акт про поділ; ~ amiable поділ майна за згодою сторін
parti <i>m</i>	партія; рішення, думка; вигода
participant <i>m</i>	учасник, співучасник; ~ à l'infraction співучасник у злочині
partie <i>f</i>	частина; сторона; ~ d'accusation сторона обвинувачення; ~ à l'acte учасник прав, операції; ~ appelante апелянт

(особа, що подала апеляцію); **~assignée** сторона, яку викликають в суд; **civile** потерпіла сторона **~en défaut** сторона, що порушила договір; **~défenderesse** відповідач; **~en faut** винна сторона; **~gagnant** сторона, на користь якої винесено рішення суду; **~innocente** невинна сторона; **~plaignante** позивач

passee f pénitentiaire відбування покарання раніше (колись)

passé m judiciaire **~pénal** колишні (давні) судимості

passee-partout m відмичка

passport m паспорт; **~en cours de validité** дійсний паспорт; **~à l'étranger, ~international** закордонний паспорт; **~national** державний (внутрішній) паспорт; **~permanent** безстроковий паспорт; **~de service** службовий паспорт; **~visé** паспорт з візою

porteur m en contrebande контрабандист; **~d'hommes** особа, яка сприяє незаконному переходу кордону

pays m країна, місцевість, територія **~d'asile** країна, що надала притулок; **~de juridiction** країна, що володіє юрисдикцією; **~requérant** країна, що вимагає видачу злочинця; **~requis** країна, до якої звертаються про видачу злочинця

pègre f злочинне середовище

peine f покарання, кара, стягнення; **abaisser une~** пом'якшити покарання; **accomplir une~** відбувати покарання; **adoucir une~, atténuer une~, commuer la~** пом'якшити покарання; **dispenser de~** звільнити від покарання; **exécuter une~, purger la~, subir la~** відбувати покарання; **~affectée du sursis** умовне покарання; **~d'amende** штраф; **~suprême, ~capitale, ~corporelle, ~de mort** смертна кара;

	~d'emprisonnement, ~de prison тюремне ув'язнення;
	~privative de liberté позбавлення волі
peines <i>f pl</i>	міри покарання
pénal	кримінальний
pénalement	кримінальним судом
pénalisation <i>f</i>	встановлення карності
pénaliser	встановити карність діяння, призначити покарання
pénalité <i>f</i>	покарання, санкція, штраф
penchant <i>m</i> au crime	нахил до злочинності
pénitencier <i>m</i>	тюрма, виправна установа
pénitenciaire	тюремний
pénologie <i>f</i>	пенологія (<i>наука про покарання і приведення в дію вироку</i>)
pension <i>f</i>	пенсія по старості
percement <i>m</i> d'un coffre-fort	злом сейфа
perdant <i>m</i>	сторона, проти якої винесено рішення в суді
péremption <i>f</i>	втрата сили процесуального акту у зв'язку з закінченням строку; ~de jugement анулювання постанови суду
péril <i>m</i>	небезпека
à perpétuité	навіки; reclusion à~ довічне ув'язнення
perquisition <i>f</i>	обшук у приміщенні; faire une~ , procéder à une~ робити обшук; ~sans mandat обшук без санкцій
perquisitionner	зробити обшук у приміщенні
persécuter	переслідувати, піддавати гонінню
persécution <i>f</i>	переслідування
personnalisation <i>f</i>	наділення правами юридичної особи
personnaliser	наділяти правами юридичної особи
personnalité <i>f</i>	особистість; правосуб'єктність; офіційна особа; обов'язковий характер (<i>прав</i>); творча діяльність; ~criminelle, ~du délinquant злочинець; ~juridique

правосуб'єктність; **~physique du délinquant** фізичний стан злочинця

personne *f* особа, людина, особистість; **en~** особисто; **en la~ de** в особі; **~civile** юридична особа; **~de confiance** довірена особа; **~corrompue** хабарник; **~du délinquant** правопорушник; **~sans domicile** особа без постійного місця проживання; **~apatride** особа без громадянства; **~gardée à vue** затриманий; **~interposée** підставна особа; **~juridique** суб'єкт права, юридична особа; **~lésée** потерпілий; **~morale** юридична особа; **~sans nationalité** особа без громадянства; **~persécutée** особа, яку переслідують; **~en place** посадова особа; **~poursuivie** особа, яку притягнули до відповідальності; **~retenue** затримана особа; **~soupçonnée** особа, яку підозрюють

perte *f* загибель, втрата; **bonifier une~** відшкодувати збитки; **encaisser (encourir) une~, être sujet à~** зазнавати збитків; **faire subir une~** заподіяти збитки; **~accidentelle** загибель або втрата в результаті нещасного випадку; **~d'argent** грошові збитки

perversion *f sexuelle* сексуальне збочення

pétition *f* заява, петиція, клопотання, звернення; **~d'hérédité** клопотання (*позов*) про визнання права на спадщину

pétitionnaire *m* заявник

pétitoire *m* петиторний позов; **agir au~** пред'явити петиторний позов

phase *f de conciliation* стадія примирення сторін (*у шлюбдорозлучних процесах*); **~de l'instruction** стадія попереднього слідства; **~policière du procès pénal** поліцейське розслідування

phénomène *m* явище, феномен

pickpocket *m* кишеньковий злодій

pièce <i>f</i>	документ, діловий папір; товар, монета; ~à l'appui виправдувальний документ, підтверджуючий; ~arguée de faux документ, що викликає сумніви; ~contrefaite підроблений документ; ~à conviction речовий доказ; ~falsifiée , ~fausse підроблений документ; ~justificative виправдувальний документ; ~notariée нотаріально завірений документ; ~sincère оригінал
pillage <i>m</i>	грабіж; ~en bande груповий грабіж
pillard <i>m</i> , pilleur <i>m</i>	грабіжник, розкрадач
pillier	грабувати, розкрадати
plaider	вести справу, виступати в суді; ~coupable визнати себе винуватим
plaideur <i>m</i>	сторона в судовому процесі
plaidoirie <i>f</i>	виступ, промова в суді; ~de la défense захисна промова в суді
plaidoyer <i>m</i>	виступ в суді
plaignant <i>m</i>	скаргодавець
plainte <i>f</i>	скарга, заява (<i>потерпілого</i>); déposer une~ , porter~ подавати скаргу, скаржитись
plume <i>f</i>	перо; tenir la~ à l'audience вести протокол засідання суду
plumitif <i>m</i>	(<i>d'audience</i>) реєстр, де ведеться протокол засідання суду (<i>цивільні справи</i>)
point-frontière <i>m</i>	контрольно-пропускний пункт (<i>на кордоні</i>)
police <i>f</i>	поліція; ~d'assurance страховий поліс
policier <i>m</i>	поліцейський
polygamie <i>f</i>	багатошлюбність
ponction <i>f</i>	вилучення (<i>грошей</i>)
postulant <i>m</i>	заявник, прохач; представник у суді
postulation <i>f</i>	заява, клопотання; оформлення процесуальних документів

postuler	клопотати, просити; оформлювати процесуальні документи
pot-de-vin <i>m</i>	хабар
pot-de-vinier <i>m</i>	хабарник
poursuite <i>f</i>	притягнення до відповідальності; переслідування; engager, entamer, intenter la~ притягати до відповідальності
poursuivant <i>m</i>	позивач
poursuivre	притягнути до відповідальності; переслідувати; подати позов
pourvoi <i>m</i>	касаційна скарга; оскарження рішення суду у вищу інстанцію; ~en grâce клопотання про помилування
pourvoir	оскаржити рішення суду, постанову, що вступила в законну дію
pouvoir <i>m</i>	влада; орган влади; повноваження
praticien <i>m</i>	спеціаліст; ~du droit юрист-практик
pratique <i>f</i>	практика; ~arbitrale арбітражна практика; ~du barreau адвокатська практика; ~de l'instruction judiciaire слідча практика
précédent <i>m</i>	прецедент, випадок; ~judiciaire, ~jurisprudenciel судовий прецедент
prédélinquant <i>m</i>	особа, схильна до злочину
préfecture <i>f</i>	префектура
préfet <i>m de police</i>	префект поліції
préjudice <i>m</i>	збитки, шкода; causer un~, porter~ заподіяти шкоду; endurer le~ зазнати збитків; ~corporel тілесні пошкодження
préjudicier	заподіяти збитки, шкоду
prélèvement <i>m de la trace</i>	знищити слід

préparation <i>f</i>	підготовка , приготування; ~du délit підготовка до скоєння злочину; ~des lois розробка (<i>опрацювання</i>) законів; ~à la sortie підготовка (<i>в'язня</i>) до звільнення
prescription <i>f</i>	розпорядження; строк позову
présomption <i>f</i>	припущення, презумпція; de culpabilité презумпція вини; ~de décès презумпція смерті; ~de fait непрямий доказ; ~de faute презумпція вини; ~de non-culpabilité презумпція невинності; ~de vérité презумпція істини
prestations <i>f pl</i>	підмога, допомога; ~sociales соціальне забезпечення; ~viagères довічна допомога
prête-nom <i>m</i>	підставна особа
prétention <i>f</i>	вимога, позов
prétoire <i>m</i>	зал засідання суду
preuve <i>f</i>	перевірка, доказ; ~indirecte , ~inférée , ~conjecturale непрямий доказ; ~contraire доказ протилежного; ~convaincante , ~démonstratrice переконливий доказ; ~directe прямий доказ; ~irréfragable , ~victorieuse , ~accablante незаперечний доказ
preuves <i>f pl</i>	докази; ~à charge обвинувальний доказ; ~à décharge виправдувальний доказ
préventif	профілактичний, запобіжний
prévention <i>f</i>	попередження, профілактика
préventionnaire <i>m</i>	той, що утримується під вартою
prévenu <i>m</i>	підсудний, що перебуває під слідством
prise <i>f</i>	взяття, захоплення, вилучення; ~de corps затримання, арешт; ~d'empreintes взяття відбитків пальців; ~flagrant затримання на гарячому; ~d'otages взяття заручників
prison <i>f</i>	тюрма; ~cellulaire тюрма з одиночними камерами; ~centrale тюрма для особливо небезпечних злочинців; ~en

	commun тюрма зі спільними камерами; ~de passage ізолятор
prisonnier <i>m</i>	в'язень
privation <i>f</i>	позбавлення; ~des droits позбавлення прав; ~de l'électorat позбавлення виборчого права; ~de liberté позбавлення свободи; ~de visites позбавлення побачень (<i>в тюремних закладах</i>)
procédure <i>f</i>	процедура; порядок проведення; процес, судочинство; ~accusatoire обвинувальний процес; ~par contumace розгляд справи за відсутності підсудного
procès <i>m</i>	процес, судовий процес, справа; intenter un~, déclencher un~, engager un~ порушувати справу в суді; gagner un~ виграти справу; mener un~ вести справу в суді; mettre fin au~ припинити справу; perdre un~ програти справу; réviser un~ переглянути постанову суду
procès-verbal <i>m</i>	протокол; certifier le ~ conforme à la déposition підтверджувати правильність свідчень у протоколі; rédiger le ~ sur le champ (<i>sur les lieux</i>) скласти протокол на місці пригоди; ~d'audience протокол засідання суду; ~d'audition протокол допиту (<i>свідків, потерпілих</i>); ~d'infraction, ~de constat протокол про правопорушення; ~de constatations протокол огляду; ~d'enquête протокол допиту свідків; ~d'exécution про виконання смертної кари; ~d'interrogatoire протокол допиту підозрюваного, обвинувачуваного
procureur <i>m</i>	прокурор
profanation <i>f</i> des tombes	опоганення могил
profit <i>m</i> criminel	характер злочинності
profits <i>m pl</i>	прибутки; ~illicites нажива, незаконні прибутки

prononcé <i>m</i>	об'ява, проголошення, винесення постанови суду
prononcer	об'являти, проголошувати, виносити вирок
propriété <i>f</i>	власність, право на власність, майно
prorogation <i>f</i>	продовження строку дії
proscription <i>f</i>	заборона, скасування
protection <i>f</i>	охорона, захист, правова охорона
protestation <i>f</i>	протест, претензії, заперечення
protester	заперечувати, протестувати
protocole <i>m</i>	протокол
provisoire	попередній, тимчасовий, перехідний
provocateur <i>m</i>	провокатор, підбурювач
provocation <i>f</i>	провокація, підбурювання; ~au crime підбурювання до вчинення злочину; ~au suicide доведення до вбивства
publiciste <i>m</i>	юрист-міжнародник
puissance <i>f</i>	влада, панування; держава, країна
punir	карати
punissabilité <i>f</i>	караність
punissable	караний
punition <i>f</i>	кара, стягнення

Q

qualification <i>f</i>	кваліфікація (<i>в різн. зн.</i>)
qualité <i>f</i>	якість; статус; правове становище; ~de citoyen громадянство; ~de diplomate дипломатичний статус; ~de Français французьке громадянство; ~de membre членство
qualités <i>f pl</i>	документ, складений повіреним
quartier <i>m</i>	квартал, ділянка (<i>в місті</i>); ділянка території

(*виправного закладу*); **~cellulaire** блок тюрми з
одиначними камерами; **~en commun** блок тюрми зі
спільними камерами

question *f* питання; **contentieuse**, **~controversée**, **~en litige**, **~litigieuse**
спірне питання; **~de fond** основне питання; **~non réglée**
невирішене питання; **~de procédure**, **~d'ordre** процедурне
питання; **~en suspens** нерозглянуте питання

questionnaire *m* анкета; **~d'embauche** анкета для поступаючих на роботу

questionner задавати, ставити питання

R

radiation *f* вилучення (*із списків, рахунків, реєстра*); **~forcée**
вилучення із списків за рішенням суду; **~des inscriptions au**
casier judiciaire зняття з кримінального обліку

radier вилучати, виключати (*із організації*)

raison *f* доказ, мотив, основа; **~légale** законна основа

rançon *f* викуп (*за звільнення заручників*)

rançonnement *m* вимагання викупу; здирство

rançonner вимагати викуп, гроші

repatriement *m* репатріація, повернення на батьківщину

repatrié *m* репатріант

rapine *f* грабіж, розбій

rapiner вчинити грабіж, розбій

ratification *f* схвалення, ратифікація

ratifier ратифікувати

réaction *f* реакція, протидія; **~anticriminelle** боротьба зі
злочинністю; **~pénal** кримінально-правова боротьба зі

	злочинністю
réassignation <i>f</i>	повторний виклик в суд
réassigner	викликати повторно в суд
récalcitrant <i>m</i>	особа, що не з'являється в суд по виклику
recel <i>m</i>	приховування; переховування, утаювання краденого; ~de criminel переховування злочинця
receler	скуповувати крадене, переховувати злочинця
receleur <i>m</i>	перекупник краденого, переховувач злочинця
recensement <i>m</i>	перепис населення
récidive <i>f</i>	рецидив; здійснення нового кримінального порушення
récidiver	знову здійснити правопорушення
récidiviste <i>m</i>	рецидивіст
récidivité <i>f</i>	схильність до повторення правопорушень
réclamant <i>m</i>	скаржник
réclamation <i>f</i>	скарга, рекламація, претензія; вимога; протест, заперечення
réclamer	заперечувати, протестувати, вимагати, пред'явити претензію
réclusion <i>f</i>	тюремне ув'язнення
récompense <i>f</i>	нагорода, компенсація, відшкодування
reconnaissance <i>f</i>	визнання, впізнання, огляд; розписка, квитанція; ~de culpabilité визнання вини; ~d'identité впізнання особи; ~des lieux огляд місця пригоди; ~de paternité визнання батьківства
reconnaître	визнавати; se ~ coupable визнати себе винним
reconstitution <i>f</i>	~d'un crime відтворення злочину на місці його вчинення
recours <i>m</i>	прохання, клопотання, скарга; ~dilatoire скарга, подана з метою зволікати процес
recouvrement <i>m</i>	~de la nationalité відновлення в громадянстві

recueil <i>m</i>	~de jurisprudence збірник судової практики; ~des preuves збирання доказів
récusation <i>f</i>	~du défenseur відмова від захисту
réexamen <i>m</i>	повторна експертиза
refoulement <i>m</i>	видворення, виселення (<i>іноземців</i>)
réfugié <i>m</i>	біженець
réfutation <i>f</i>	спростування
réfuter	спростувати, відхиляти, заперечувати
régicide <i>m</i>	вбивство коронованої особи
régime <i>m</i>	режим, порядок; ~autoritaire авторитарний режим; ~cellulaire режим одиночного ув'язнення
régir	правити, управляти, керувати, регулювати
registre	книга записів, реєстр; відомість; ~d'audiences журнал засідань суду
règle <i>f</i>	норма, правило
règlement <i>m</i>	підзаконний акт; регламент; розпорядок, постанова, статут; урегулювання
règlementaire	нормативний (<i>про юридичні акти</i>); підзаконний
réhabilitation <i>f</i>	реабілітація; ~judiciaire зняття судимості
réitération <i>f</i>	повторність; ~de délits, ~d'infractions повторність злочинів
rejet <i>m</i>	відхилення (<i>прохання, скарги, пропозиції</i>); ~de l'appel відхилення скарги
rejeter	відхиляти, відмовляти
rejugement <i>m</i>	~ de l'affaire повторний розгляд справи в суді
relaxe <i>f</i>	виправдання
relaxer	виправдати (<i>підсудного</i>)
relevé	виписка, перелік; ~des condamnations довідка про судимість

remise <i>f</i>	передача, видача, втручання; доставка; відстрочка
rémision	помилування
renvoi <i>m</i>	направлення, відсилка; перенесення (<i>засідання суду</i>); звільнення відкликання, усунування (<i>з посади</i>); ~brusque звільнення з роботи без попередження
renvoyer	відсилати, направляти, відкладати, звільняти, усувати, відкликати
réparation <i>f</i>	відшкодування (<i>збитків, шкоди</i>); ~partielle часткове відшкодування збитків
réparations <i>f pl</i>	~juridiques анулювання неправомірного акту
réparer	відшкодувати збитки
repentir <i>m</i>	розкаяння; ~sincère щиросердне розкаяння
répertorier	робити опис
repondant <i>m</i>	відповідач
représenter (se)	з'явитися в суд
répressif	репресивний, карний
répression <i>f</i>	репресія, покарання; ~du crime боротьба зі злочинністю
réprimande <i>f</i>	догана
réprimer	карати, боротися з...
répudiation <i>f</i>	добровільна відмова; ~de la nationalité відмова від громадянства
répudier	добровільно відмовитися
requérant <i>m</i>	оскаржник, позивач
requérir	вимагати, клопотати перед судом
requête <i>f</i>	заява, клопотання, скарга, вимога; accéder à une~ задовільнити клопотання; ~présenter une~ порушити клопотання; ~en cassation касаційна скарга
requis <i>m</i>	особа, , яка залучена до державної служби на певний строк
réquisition <i>f</i>	вимога

réquisitionner	реквізувати; примусово залучати до виконання певних обов'язків
réquisitions <i>f pl</i>	обвинувачувальний виступ прокурора
réquisitoire <i>m</i>	вимога прокурора (<i>в кримінальній справі</i>); обвинувачувальна промова прокурора; ~définitif du ministère public заключна вимога прокурора
résidence <i>f</i>	місце проживання, перебування; ~assignée , ~forcée заборона міняти місце проживання
résistance <i>f</i>	опір
résolution <i>f</i>	резолуція, рішення, намір, постанова; ~criminelle злочинний намір
respect <i>m</i>	додержання; ~de la loi додержання законів
responsabilité <i>f</i>	відповідальність; assumer la~ брати на себе відповідальність; décliner la~ знімати з себе відповідальність; échapper à la~ уникати відповідальності; encourir l'entière~ нести повну відповідальність; rejeter la ~ sur перекласти відповідальність на ...
responsable	відповідальний
responsable <i>m</i>	відповідальний працівник; особа, що заподіяла шкоду, збитки; особа, що несе відповідальність
ressortissant <i>m</i>	громадянин; виходець
retenir	затримувати (<i>громадян, майно</i>); визнати (<i>наявність складу злочину</i>)
retention <i>f</i>	затримання
réticence <i>f</i>	приховування, замовчування
rétracter	переглядати рішення суду
retrait <i>m</i>	анулювання, скасування адміністративного акту
rétroactif	той, що має зворотну силу
rétroactivité <i>f</i>	зворотна сила; ~"in mitius" зворотна сторона закону

révélation <i>f</i>	розкриття, викриття, розголошення; ~de secret розголошення таємниці
revendication <i>f</i>	вимога, правове домагання
revendiquer	вимагати, домагатися
réviser	переглядати
révision <i>f</i>	перегляд; ~d'un jugement перегляд рішення суду, що вступило в законну силу
rigueur <i>f</i>	суворість
risque <i>m</i>	ризик; courir un~ наражатися на ризик

S

sabotage <i>m</i>	саботаж
saboteur <i>m</i>	саботажник
sadique <i>m</i>	~criminel злочинець-садист
sadisme <i>m</i>	садизм
saisi	арештований, вилучений
saisi <i>m</i>	особа, на майно якої накладено арешт
saisie <i>f</i>	арешт на майно; effectuer une~, pratiquer une~, procéder à une~ накласти арешт на майно; ~arbitraire незаконний арешт майна; ~criminelle накладення арешту на речі, які можуть служити речовими доказами
saisine <i>f</i>	порушення справи в суді (<i>пред'явлення позову</i>)
salle <i>f</i>	зал, приміщення; ~d'audience зал засідання суду; expulser de la ~ d'audience вивести із залу засідання суду; ~des délibérations кімната для нарад в суді; ~des pas perdus кулуари в суді; ~de police гауптвахта; ~des séances зал засідань; ~du tribunal зал судових засідань

salut <i>m</i>	рятування, порятунок
sanction <i>f</i>	міра покарання; стягнення; санкція; appliquer des ~s, imposer des ~s, prendre des ~s застосувати санкції
sanctionneur	той, хто встановлює санкції
sang <i>m</i>	кров
sans-abri <i>m pl</i>	бездомні
satisfaction <i>f</i>	сатисфакція, задоволення
sauf-conduit <i>m</i>	пропуск
sauvegarde <i>f</i>	охорона, захист; sous la ~ spéciale de la loi під захистом закону; ~du secret збереження таємниці
sceau <i>m</i>	печать, печатка, відбиток; ~de l'Etat гербова печать
scellement <i>m</i>	опечатування
sceller	опечатувати, запечатувати, скріплювати печаткою
scrutin <i>m</i>	голосування; ~par appel nominal поіменне голосування; ~direct прямі вибори; ~indicatif попереднє голосування; ~de liste багатомандатна виборча система ; ~à mains levées голосування шляхом підняття рук; ~à plusieurs tours вибори в декілька турів; ~public відкрите голосування; ~répété повторне голосування; ~secret таємне голосування
séance <i>f</i>	засідання; ouvrir la~, prendre~ відкривати засідання; lever la~ закривати засідання; présider la~ головувати на засіданні; en ~ plénière в повному складі; ~de clôture заключне засідання; ~ plénière пленарне засідання; ~privée закрите засідання; ~publique відкрите засідання
secours <i>m</i>	допомога
secret <i>m</i>	секрет, таємниця; ~de la correspondance таємниця переписки; ~des délibération, ~du délibéré таємниця наради суддів; ~d'Etat державна таємниця; ~de fonctions, ~de service службова таємниця; ~de fabrication, ~de

	fabrique секрет фірми; ~médical лікарська таємниця; ~de votes таємниця голосування
secrétaire <i>m</i>	секретар
secrétaires-greffiers <i>m pl</i>	секретарі суду і прокуратури
secrétariat-greffe <i>m pl</i>	секретаріат-канцелярія
secteur <i>m</i>	сектор; ~privé приватний сектор; ~public державний сектор
section <i>f</i>	відділ, відділення, підрозділ; ~d'assises відділення суду присяжних; ~du contentieux судова секція (<i>по розгляду адміністративних спірних питань</i>)
sécurité <i>f</i>	безпека, забезпечення, гарантія; ~des frontières недоторканість кордонів; ~de l'emploi гарантія роботи; ~du travail техніка безпеки
semi-liberté <i>f</i>	напіввільний режим (<i>при відбуванні покарання</i>)
sentence <i>f</i>	рішення суду; ~capitale , ~de mort смертний вирок; ~de non-culpabilité виправдувальний вирок
séquestration <i>f</i>	накладання заборони (<i>секвестра</i>); незаконне позбавлення волі
séquestre <i>m</i>	секвестр; секвестроване майно; особа, яка відповідає за збереження спірного майна
séquestrer	секвеструвати, накладати заборону (<i>секвестр</i>); незаконно позбавити волі
sergent <i>m de ville</i>	поліцейський
serment <i>m</i>	присяга; ~faux лжеприсяга; ~judiciaire присяга дана перед судом
siège <i>m</i>	місцезнаходження, місцеперебування; посада; штаб-квартира (<i>міжнародної організації</i>); судійське крісло
siéger	засідати в суді (<i>про членів суду</i>)
signature <i>f</i>	підпис; contrefaire la~ , falsifier la~ , imiter la~ підробляти

	підпис; ~authentique автентичний, власноручний підпис; ~fausse підроблений підпис; en griffe факсиміле підпису; ~de référence зразок підпису
simulation <i>f</i>	~d'effraction інсценування злочину
simuler	інсценувати
sincérité <i>f</i>	~des informations правдивість інформації
sinistre <i>m</i>	нешасний випадок, втрата
sinistré	потерпілий
société <i>f</i>	суспільство; об'єднання; фірма, компанія
solennité <i>f</i>	нотаріальна форма
sollicitation <i>f</i>	клопотання, настирливе прохання, вимога
solution <i>f</i>	рішення, вирішення; ~du conflit , ~du litige вирішення спірних питань
soupçonner	підозрювати
soustraction <i>f</i>	вилучення; викрадення; ~d'une arme викрадення зброї; ~des biens publics розкрадання державного майна
souveraineté <i>f</i>	суверенітет, верховна влада
spécimen <i>m</i>	зразок, взірець; ~d'écriture зразок почерку; ~de signature зразок підпису
spectateur <i>m</i>	очевидець
speculateur <i>m</i>	спекулянт (<i>особа, що займається торговими або фінансовими операціями</i>)
spoliation <i>f</i>	вилучення майна шляхом обману або насилля
spolier	викрасти шляхом обману або насилля
statuer	вносити рішення (<i>про суд</i>)
statut <i>m</i>	статут, положення
statutairement	у відповідності зі статутом
statuts <i>m pl</i>	закон, законодавство
stupéfiants <i>m pl</i>	наркотики

subornation <i>f</i>	підкуп, примушування; ~de témoin примушування свідка давати неправдиві свідчення
subreptice	обманний, незаконний
subreption <i>f</i>	обман, незаконні дії
subversion <i>f</i>	підривна діяльність
succombance <i>f</i>	програш справи в суді
succomber	програти справу в суді
suffocation <i>f</i>	задушення
suffrage <i>m</i>	виборче право; голос (<i>виборця</i>); голосування
suicidaire <i>m</i>	особа, яка намагалась покінчити життя самогубством
suicide <i>m</i>	самогубство, самовбивство
sujet <i>m</i>	суб'єкт, особа; об'єкт, предмет; причина
supposition <i>f</i>	припущення, неправильне ствердження; ~d'écrit пред'явлення підробленого документа; ~de nom присвоєння іншого імені; ~de personne складання документа від іншої особи
suppression <i>f</i>	скасування, ліквідація; ~des droits позбавлення прав
supprimer	скасувати, ліквідувати
sûreté <i>f</i>	безпека, гарантія
sursis <i>m</i>	відкладення; перенесення; умовне засудження
surveillance <i>f</i>	нагляд, контроль
surveillant <i>m</i>	наглядач (<i>у виправних установах</i>)
surveillant-chef <i>m</i>	комендант у місцях ув'язнення
suspect	підозрілий
suspension <i>f</i>	тимчасове позбавлення; припинення; ~de l'audience перерва засідання суду; ~du permis de conduire тимчасове позбавлення прав водія
suspicion <i>f</i>	підозра

T

taxe <i>f</i>	такса, тверда ціна; податок, збір, мито; судові витрати; ~ nationale , ~ officielle держмити; ~ sur le revenu податок на прибуток; ~ successorale податок на спадщину
taxer	оподаткувати
technique <i>f</i>	~ législative законодавчі методи
témoignage <i>m</i>	свідчення; appeler en ~ викликати для допиту свідка; entendre en ~ допитувати свідка; porter ~ давати свідчення; ~ faux неправдиві свідчення; ~ éclatant переконливі свідчення; ~ oral , ~ verbal усне свідчення
témoigner	давати свідчення
témoin <i>m</i>	свідок; accoler les ~s проводити очну ставку; citer comme ~ викликати свідком; présenter au ~ пред'явити свідку для впізнання; répondre comme ~ давати свідчення; suborner un ~ умовляти свідка дати неправдиві свідчення; ~ à charge свідок обвинувачення; ~ à décharge свідок захисту; ~ défaillant свідок, що не з'явився в суд; ~ faux лжесвідок; ~ involontaire випадковий свідок; ~ oculaire очевидець; ~ véritable той, що свідчить під присягою; ~ volontaire той, хто свідчить із власної волі
temps <i>m</i>	час, строк; avoir eu son ~ відбути строк покарання
teneur <i>m de la loi</i>	зміст, суть закону
tentative <i>f</i>	спроба, замах; ~ de crime , ~ de délit спроба вчинити злочин; ~ d'évasion , ~ de fuite спроба втекти; ~ de vol спроба вчинити крадіжку
tenue <i>f</i>	ведення (<i>книг, реєстрів</i>); проведення, час проведення засідань; одяг; ~ civile цивільний одяг

terme <i>m</i>	строк; ~de droit, ~judiciaire, ~légal строк, установлений законом; ~premier попередня судимість; ~second наступний злочин
terrorisme <i>m</i>	тероризм
terroriste <i>m</i>	терорист
testament <i>m</i>	заповіт; établir (faire) un~ скласти (<i>написати</i>) заповіт; recevoir par~ одержати спадщину; ~olographe власноручний заповіт (<i>але не завірений нотаріусом</i>); ~verbal усний заповіт
tester	заповідати, скласти заповіт
texte <i>m</i>	текст, нормативний акт, закон; authentifier le~ встановлювати автентичність тексту; établir le~ скласти текст (<i>договору</i>); à partir du~ на основі закону (<i>правового акту</i>); ~constitutif установчий акт; ~faisant foi автентичний текст; ~officiel офіційний текст; ~officieux неофіційний текст
textes <i>m pl</i> civils	норми цивільного права
thésaurus <i>m</i>	словник юридичної термінології
thèse <i>f</i>	тези, положення; дисертація, версія; ~accusatrice версія обвинувачення; ~pour le doctorat en droit дисертація на здобуття вченого ступеня доктора юридичних наук
tiers <i>m</i>	третя особа, третя сторона; ~arbitre третейський суд, суддя; ~saisi особа, в якій знаходяться гроші чи майно іншої особи, які піддаються штрафу
timbre <i>m</i>	марка, печать, гербова
tir <i>m</i>	~à bout touchant вистріл з упора
tireur <i>m</i>	кишеньковий злодій
titre <i>m</i>	документ; правова основа; угода; титул; à ~ d'épreuve як доказ, як підтвердження; ~en blanc бланковий документ;

	~ juridique правовий документ; ~ récognitif дублікат
titulaire <i>m</i>	уповноважена особа; посадова особа; власник документа; ~ de droits правоздатна особа
tort <i>m</i>	вина, помилка, шкода, збитки
torture <i>f</i>	катування, тортури
tournant <i>m</i>	~ de jurisprudence зміни в судовій практиці
tourner	обминати закон
toxicomane <i>m</i>	ТОКСИКОМАН
toxicomanie <i>f</i>	ТОКСИКОМАНІЯ
trace <i>f</i>	сліди; ~ de lutte сліди боротьби; ~ de passage de roue сліди коліс
trafic <i>m</i>	незаконна торгівля; нажива від незаконної торгівлі; ~ des armes незаконна торгівля зброєю; ~ de contrebande контрабанда ~ des drogues незаконна торгівля наркотиками
trafiquant <i>m</i>	незаконний торговець; ~ de main-d'oeuvres торговець робочою силою; ~ de stupéfiant торговець наркотиками
trahison <i>f</i>	зрада; ~ haute державна зрада, вчинена Президентом Республіки; ~ de la Patrie зрада Батьківщині
traite <i>f</i>	~ des esclaves торгівля рабами
traité <i>f</i>	ДОГОВІР, міжнародний договір, міжнародна угода; conclure un~ укласти договір; dénoncer un~ денонсувати договір; négocier un~ вести переговори про укладання міжнародного договору; prolonger un~ продовжити строк дії договору; se dégager d'un~, se retirer du~ вийти з міжнародного договору; ~ d'assistance judiciaire міжнародний договір про правову допомогу; ~ bilatérale двохсторонній договір; ~ de délimitation договір про кордони, прикордонна угода

traiter	вести переговори; домовлятися; укласти договір, угоду
traître <i>m</i>	зрадник
traîtrise <i>f</i>	зрада
transaction <i>f</i>	угода; торгова операція; ~fictive фіктивна угода; ~foncière земельна угода
transcription <i>f</i>	запис; запис тексту юридичного акту (<i>в реєстр</i>); офіційна копія юридичного акту; ~d'une déclaration запис свідчень або пояснень
transcrire	заносити, записувати (<i>в реєстр</i>); робити копію
transfèrement <i>m</i>	переведення (<i>з одного місця в інше</i>); ~cellulaire переведення в'язня в іншу камеру; ~pénitentiaire переведення в'язня з одного місця ув'язнення в інше
transférer	передавати, переводити з одного місця в інше
transfert <i>m</i>	перехід, перенесення, переведення; трансфер (<i>валюти або золота з однієї країни в іншу</i>); ~d'entreprise зміна юридичного статусу підприємства (<i>в результаті його продажу, злиття і т. ін.</i>); ~d'épargne передача грошових вкладів у банку; ~de nationalité автоматична зміна громадянства; ~de prisonniers перевезення в'язнів
transmigration <i>f</i>	переселення (<i>в міжнародному праві</i>)
transmission <i>f</i>	передача; перехід; супровідний документ
travail <i>m</i>	робота, праця; заняття, справа; ~interdit заборона праці (<i>для певної категорії - жінок, неповнолітніх</i>); ~concedé праця в'язнів; ~forcé примусова праця; ~noir заборонена понаднормова робота; ~pénal, ~pénitentiaire праця в'язнів у виправних установах
travailleur <i>m</i>	працівник, трудівник
tribunal <i>m</i>	суд; трибунал; склад суду; citer devant le~ викликати в суд; compléter (composer) le~ входити в склад суду;

différer au~ передавати в суд; **dessaisir le~** припинити справу в суді; **~d'arbitrage, ~arbitral** арбітражний суд, третейський суд; **~des brevets** патентний суд; **~correctionnel** виправний суд; **~du droit commun** суд загальної юрисдикції; **~pour enfants** суд у справах неповнолітніх; **~d'exception** суд виняткової юрисдикції; **~du for** національний суд; **~incompétent** суд, якому невідсудна дана справа; **~d'instance** нижча судова інстанція; **~de renvoi** суд, в який передано справу; **~suprême** вища судова інстанція : Верховний суд

trimballeur <i>m</i>	співучасник кишенькової крадіжки
tromperie <i>f</i>	обман
trouble <i>m</i>	порушення
troubles <i>m pl</i>	заворушення, безпорядки
trousse <i>f</i>	~d'opération оперативна сумка, слідчий чемодан
truand <i>m</i>	зłodій, хуліган
truander	красти
truquage <i>m</i>	~des élections фальсифікація результатів виборів
tuer	вбивати
tutelle <i>f</i>	опіка; être en (sous la)~ знаходитись під опікою; ~dative опіка згідно рішення суду; ~des mineurs опіка над неповнолітніми
tuteur <i>m</i>	опікун

U

ultimatum <i>m</i>	ультиматум
---------------------------	------------

unanime	одноголосний
unitaire	унітарний
usage <i>m</i>	звичай; користування; ~abusif зловживання; ~des armes застосування зброї; ~de faux papiers використання фальшивих документів
usages <i>m pl</i>	judiciaires судові звичаї
usurpation <i>f</i>	узурпація; присвоєння; ~de nom присвоєння чужого імені; ~de pouvoir узурпація влади
usurper	незаконно присвоювати, узурпувати

V

vacances <i>f pl</i>	канікули; відпустка; judiciaires судові канікули
vacations <i>f pl</i>	судові канікули
vagabon <i>m</i>	бродяга
vagabondage <i>m</i>	бродяжництво
valable	дійсний; той, що має юридичну силу
valide	дійсний; діючий; законний
valider	надавати юридичної сили; затвердити (<i>акт, документ</i>)
validité <i>f</i>	дієвість, справжність; законність; ~juridique юридична сила; de la loi дія закону; ~du passeport строк дії паспорта
vandalisme	вандалізм
véracité <i>f</i>	достовірність, вірогідність; ~de la signature автентичність підпису; ~du témoignage достовірність свідчень
verbal	усний
verbalement	усно, на словах, в усній формі
verbalisant <i>m</i>	людина, яка складає протокол
verbalisation <i>f</i>	складання (<i>ведення</i>) протоколу
verbaliser	складати протокол

verdict <i>m</i>	вердикт, рішення (<i>присяжних</i>)
veridique	правдивий, достовірний, вірогідний
vérité <i>f</i>	правда
vice <i>m</i>	дефект, вада, хиба; ~de procédure процесуальне порушення
victime <i>f</i>	жертва, потерпілий; ~d'accident du travail потерпілий від нещасного випадку на виробництві; ~d'accident потерпілий від нещасного випадку; ~du délit жертва злочину; ~de'infraction потерпілий від правопорушення
vide <i>m juridique</i>	відсутність правової регламентації
vigueur <i>f</i>	сила, дієвість (<i>нормативного акту</i>); entrer en~ входити в силу; mettre en~ ввести в дію
viol <i>m</i>	згвалтування; ~de sépulture глум, наруга над могилою
violateur <i>m</i>	гвалтівник
violation <i>f</i>	порушення; ~de domicile порушення недоторканості житла; ~de la loi порушення закону; ~de l'ordre public порушення громадського порядку; ~du secret des correspondances порушення таємниці листування; ~du secret professionnel порушення професійної таємниці
violence <i>f</i>	насилля, насильство; ~morale погроза, загроза; ~physique фізичне насильство
violenter	примушувати силою
violenteur <i>m</i>	гвалтівник
violer	порушувати (<i>закон</i>), гвалтувати
visa <i>m</i>	віза; посилання на нормативні акти; ~de court séjour короткострокова віза; ~d'entrée et de sortie віза на в'їзд та виїзд; ~de passeport віза в паспорті; ~permanent постійна віза; ~de service службова віза
viser	ставити візу (<i>в документі</i>)

visite <i>f</i>	огляд; обшук; побачення (<i>в місцях позбавлення волі</i>); візит; des bagages, ~douanière митний огляд багажа
visiter	робити огляд; обшукувати; робити обшук
voix <i>f</i>	виборчий голос; ~pour голос “за” (<i>при голосуванні</i>); ~contre голос “проти” (<i>при голосуванні</i>); ~consultative дорадчий голос; ~délibérative вирішальний голос
vol <i>m</i>	крадіжка; ~à l'américaine шахрайство шляхом зловживання довір'ям; ~en bande групова крадіжка; ~au bonjour квартирна крадіжка, проникаючи обманним шляхом у квартиру; ~de la clientèle крадіжка вчинена покупцем; ~au coffre-fort крадіжка із сейфа; ~à découvert грабіж; ~domestique крадіжка, вчинена служницею, службовцями; ~avec effraction крадіжка зі зломом; ~d'énergie крадіжка електроенергії; ~larcin дрібна крадіжка; ~à main armée озброєний грабіж; ~des monte- en-l'aire квартирна крадіжка на верхніх поверхах; ~avec récidive повторна крадіжка; ~à la roulotte крадіжка речей із автомобілів; ~à la saccage кишенькова крадіжка (<i>розрізуючи одягу</i>); ~simulé інсценування крадіжки; ~à la substitution шахрайство шляхом підміни одного предмету іншим (<i>дорогоцінного каменя</i>); ~au tiroir крадіжка з ящика касового апарата; ~avec violence грабіж із застосуванням насилля
volé <i>m</i>	обікрадений, потерпілий від крадіжки
voleur <i>m</i>	особа, що вчинила крадіжку, злодій
vote <i>m</i>	голосування; голос; рішення голосування; вотум; ~de confiance вотум довіри; ~de défiance вотум недовіри; ~frauduleux зловживання при голосуванні; ~d'une motion de censure голосування вотуму недовіри

voter	голосувати; брати участь у голосуванні; проводити голосування
vue <i>f</i>	розгляд; намір; мета; точка зору; ~d'appartement квартирна крадіжка; ~corporelle особистий обшук; ~domiciliaire обшук за місцем проживання

А

- аварі||я** panne *f* (*автом., літак.*); avarie *f*, **потерпіти ~ю** subir une avarie, être en panne; rester en panne.
- авторське право, авторство** droit *m* d'auteur; paternité *f* (d'un livre); **признати, визнати ~о книги** avouer la paternité d'un livre
- агент, агентура** agent *m* (*в р. зн.*) **1. зб.** réseau *m* d'agents. **2.** (*розвідувальна армія*) service *m* de renseignements. **~ні дані** renseignements *m pl* confidentiels.
- агітація** propagande *f*.
- агітувати** faire de la propagande.
- агіткомпанія** campagne *f* de propagande.
- адвокат** avocat *m*. **~ура** (*професія, корпорація*) barreau *m*.
- адміністративний -на** administratif -ve ; **~на посада** fonction *f* administrative; **в ~ному порядку** par mesure administrative.
- адміністративно-територіальний поділ** division *f* administrative.
- акт** (*в різ. зн.*) acte *m*; **~ти громадянського стану** actes de l'état civil; **обвинувальні ~** actes d'accusation; **скласти ~** dresser un acte.
- аліменти** aliments *m pl*; pension *f* alimentaire.
- алкого||лізм** alcoolisme *m*; **~лік** alcoolique *m*.
- амністія** amnistie *f*;
- амністувати** amnistier.
- анкет||а** **1)** enquête *f*; **2)** questionnaire *m*; **заповнити ~у** remplir.
- анулюв||ання** annulation *f*; **~ати** annuler.
- апарат** (*в різ. зн.*) appareil *m*; **державний ~** appareil de l'Etat; **адміністративний ~** mécanisme *m* administratif.

апелювати	en appeler à; faire appel à; interjeter un appel.
апел яція	appelation <i>f</i> ; ~янт appellant <i>m</i> ; ~яційний d'appel; подати апеляцію faire, interjeter un appel.
арбітр	arbitre <i>m</i> ; ~аж arbitrage <i>m</i> ; ~ажний arbitral.
аргумент	argument <i>m</i> ; переконливий ~ argument de poids; фальшивий ~ argument spécieux; ~ація argumentation <i>f</i> .
аргументувати	argumenter.
арешт	1.) arrestation <i>f</i> ; війс. arrêts <i>pl</i> ; ~увати mettre aux arrêts; знаходиться під ~ом être en état d'arrestation 2.) (<i>майна</i>) saisie <i>f</i> ; séquestre <i>m</i> ; накласти ~ на чиесь майно faire saisir les biens de qn; séquestrer ~ований détenu <i>m</i> ; prisonnier <i>m</i> .
арештувати	mettre aux arrêts, arrêter; appréhender; empoigner.

Б

багатожен ець	polygame <i>m</i> ; ~ство polygamie <i>f</i> .
багатошлюбн ість	polygamie <i>f</i> ; ~ий polygame.
бандит	bandit <i>m</i> ; escarpe <i>m</i> ; ~изм banditisme <i>m</i> ; ~ський de bandit.
бездоглядний	non surveillé
бездоказов ість	absence <i>f</i> de preuves; ~ обвинувачення mal-fondé <i>m</i> de l'accusation; ~ий dénué de fondements.
бездомн ий	sans abri; sans asile; sans foyer; ~а людина sans-logis <i>m</i> .
беззаконн я	1. régime <i>m</i> d'arbitraire; régime <i>m</i> d'illégalité; 2. (<i>беззаконний поступок</i>) acte <i>m</i> illégal; ~о illégalement; ~ість illégalité <i>f</i> ; arbitraire <i>m</i> ; ~ий contraire à la loi; illégal; illicite, arbitraire; ~і дії actes <i>m</i> illicites; ~ий вчинок excès <i>m</i> ; exaction <i>f</i> (<i>зловживання</i>).

- безкарн||о** impunément; **~ість** impunité *f*.
- безмитн||ий** **~е провезення** franchise *f* douanière.
- безпека** sûreté *f*; sécurité *f*; **охорона державної безпеки** protection *f* de la sûreté de l'Etat.
- безповоротн||ий** **~а позика** prêt *m* à fonds perdus.
- безпощадн||ий** **~а розправа** acte *m* de violence féroce
- безправ'||я** 1. (*беззаконня*) régime *m* d'illégalité; arbitraire *m* (*свавілля*)
2. (*відсутність прав*) absence *f* de droits; **~ний** privé de droits;
~не положення servitude *f*.
- безпритульн||ий** enfant *m* sans abri; enfant *m* vagabond; petit clochard *m*;
~ість (*дитяча*) enfance *f* à l'abandon; enfance *f* délaissée.
- безпричинно** sans raison; sans motif; sans cause.
- безслід||но** sans laisser de traces; **~ний** sans traces; **~не зникнення** disparition *f* totale.
- безстроков||ий** illimité; permanent (*постійний*), perpétuel (*довічний*); **~ий паспорт** passeport *m* permanent; **~ий договір** contrat *m* sans délai fixe.
- берегти** (*таємницю*) garder le secret de qch; conserver un secret.
- біженець** réfugié *m*.
- боржник** débiteur *m*.
- браконьєр** braconnier *m*; **~ство** braconnage *m*.
- братовбив||ство** fratricide *m*, **~ця** fratricide *m*.
- бродяга** vagabond *m*; chemineau *m*; rôdeur *m* (*зловмисник*).
- будинок** (*нічліжний*) asile *m* de nuit;
(*публічний дім*) maison *f* de tolérance.
- буква** lettre *f*; caractère *m* (*шифр*); **згідно ~и закону** suivant la lettre de la loi.
- бюлетень** 1. (*офіц. повідомл.*) bulletin *m*;
2. (*виборчий лист*) bulletin de vote.

В

вагомий	solide, sérieux, d'une grande portée; ~аргумент un argument de poids.
важк ий	~а кара peine <i>f</i> grave.
ватажок	meneur <i>m</i> ; chef <i>m</i> de bande.
ведення	conduite <i>f</i> ; direction <i>f</i> ; gestion <i>f</i> ; gérance <i>f</i> ; ~судової справи conduite d'une action en justice; вести судову справу procéder contre qn.
версія	version <i>f</i> .
верховн ий -на	suprême; souverain-e (з необмеженою владою); ~Суд Cour <i>f</i> suprême; ~ий орган organe <i>m</i> supérieur; haute autorité <i>f</i> ; ~а влада autorité <i>f</i> suprême.
взяти	~на себе відповідальність assumer la responsabilité; ~в полон faire prisonnier; ~на поруки prendre sous caution.
взяття	prise <i>f</i> ; ~в полон capture <i>f</i> .
вибор ець	électeur <i>m</i> ; ~чий électoral; ~ча система système <i>m</i> (régime <i>m</i>) électoral; ~че право droit <i>m</i> de vote; активне і пасивне ~че право droit <i>m</i> d'élire et d'être élu; загальне ~че право suffrage <i>m</i> universel; ~чий округ circonscription <i>f</i> électorale; ~чий участок (<i>приміщення</i>) permanence <i>f</i> électorale, bureau <i>m</i> de vote; ~чий бюлетень bulletin <i>m</i> de vote; ~ча компанія campagne <i>f</i> électorale.
вибори	élections <i>f pl</i> ; ~при таємному голосуванні élections au scrutin secret.
вигнання	expulsion <i>f</i> ; proscription <i>f</i> ; ostracisme (<i>із країни</i>)

видача	(злочинця) extradition <i>f</i> .
виділення	séparation <i>f</i> .
виїздн ий	~а сесія суду les assises tenues hors du palais.
виклик	~в суд citation <i>f</i> ; convocation <i>f</i> ; mandat <i>m</i> de comparution.
викликати	~в суд citer.
виконавець	exécuteur <i>m</i> ; interprète <i>m</i> ; судовий ~huissier <i>m</i>
виконання	accomplissement <i>m</i> ; réalisation <i>f</i> ; exécution <i>f</i> ; ~розпорядження, вироку exécution <i>f</i> d'un ordre, d'une sentence; до~ à exécuter; ~ своїх обов'язків entrer en fonctions, prendre possession de ses fonctions
викра сти	voler, soustraire, ravir, enlever; ~дення enlèvement <i>m</i> ; ravissement <i>m</i> ; rapt <i>m</i> (людини); vol <i>m</i> .
викривати	~чиюсь брехню convaincre qn de mensonge, d'un crime (злочин); démasquer, dévoiler.
викриття	accusation <i>f</i> ; révélation <i>f</i> .
вилуч ати	soustraire, enlever, retirer, confisquer, mettre hors de circulation; ~ення soustraction <i>f</i> , enlèvement <i>m</i> ; confiscation <i>f</i> ; ~ із вжитку mise <i>f</i> hors de circulation; retrait <i>m</i> .
вимага ти	exiger, demander, réclamer, revendiquer; sommer; ~ач extorqueur <i>m</i> ; ~гання extorsion <i>f</i> ; chantage <i>m</i> .
вимог а	réclamation <i>f</i> ; revendication <i>f</i> (прав); sommation <i>f</i> (з погрозою); законна ~ prétention <i>f</i> légitime; висувати вимоги revendiquer; задовільнити ~у satisfaire à la demande de qn; відповідати ~ам répondre aux exigences; відмовитися від своїх ~ог se désister de ses prétentions; на вимогу суду sur la réquisition du tribunal; на вимогу когось à la demande de qn, à la requête de qn.
вин а	faute <i>f</i> ; tort <i>m</i> ; звалити ~у на когось rejeter sa faute sur qn; признати свою ~у reconnaître ses torts.

- винести** ~**вирок** prononcer un arrêt, rendre une sentence.
- винищувати** exterminer, détruire.
- винуватий -а** coupable.
- винятков||ий -а** exceptionnel -le; exclusif -ve; rare (*рідкісний*); ~**е право** droit *m* exclusif; monopole *m*; ~**а міра** покарання peine *f* de mort.
- випад||ок** incident *m*; cas *m*; événement *m*; fait *m*; accident *m*; **нешасний~**; décès *m* -**смертельний ~**; **на випадок смерті** (*в разі*) en cas de décès; ~**ковий злочинець** criminel *m* d'occasion.
- виправ||дання** justification *f*; **підсудного** acquittement *m*; ~**дати** (*вчинок*) justifier; (*кого-н*) disculper; acquitter (*підсудного*); ~**дувальний вирок** verdict *m* d'acquiescement; ~**дний документ** pièce *f* justificative; **виправно-трудоий заклад** pénitencier *m*.
- випробув||ання** épreuve *f*, essai *m*; ~**ати** éprouver; **пройти через усі ~** passer par toutes les épreuves.
- вирішальний** ~**голос** voix *f* délibérative.
- вирок** arrêt *m*; sentence *f*; jugement *m*; verdict *m* (*рішення присяжних*); **виправдувальний ~** acquittement *m*; **смертний ~** arrêt *m* de mort, sentence *f* de mort **винести ~** prononcer un arrêt, rendre une sentence; **виконати вирок суду** exécuter un arrêt, mettre un arrêt à exécution.
- вистежувати** filer.
- виступ** discours *m*; réquisitoire *m* (*прокурора*); plaidoyer *m* (*захисника*); ~**ити на захист** prendre la cause de qn.
- висунення** (*кандидата*) présentation *f* d'un candidat
- висунути** (*обвинувачення*) lancer, jeter, adresser une accusation.
- вихідний** (*пункт*) point *m* de départ; (*позиція*) position *f* de départ; (*номер*) numéro *m* de sortie.
- вищий -а** ~**а міра** покарання peine *f* de mort.
- вияв||ити** (*розкрити*) démasquer; ~**лення** révélation *f*, dévoilement *m*.

- відбувати** (*покарання*) subir (purger) sa peine, **~свій строк** faire son temps.
- відда||ти** ~ **під суд** mettre en jugement, poursuivre, traduire en justice, déférer à la justice; ~ **розпорядження** donner l'ordre; **~ння під суд** mise *f* en jugement, mise *f* en accusation, renvoi *m* devant le tribunal.
- віддяка** revanche *f*.
- відклик** (*думка*) jugement *m*, avis *m*, opinion *f*.
- відкликати** appeler; (*посла, депутата*) rappeler.
- відмов||а** refus *m*; (*від посади*) destitution *f*; révocation *f*; (*від плати аліментів*) abandon *m* alimentaire; abandon *m* pécuniaire; (*від майна*) abandon *m* de bien; (*від дитини*) abandon *m* d'enfant; (*від сім'ї*) abandon *m* de famille; (*від позову*) abandon *m* de poursuites; (*від громадянства*) abandon *m* de sa nationalité **~ити комусь в позові** débouter qn; **~итися від своїх слів** se dédire de qch; **~итися від посади** donner sa démission; **~итися від свого підпису** ne pas reconnaître sa signature.
- відписка** (*ухильна відповідь*) réponse *f* évasive.
- відплата** châtiment *m*.
- відповідальн||ість** responsabilité *f*; **взяти на себе ~** assumer la responsabilité, la charge; **зняти всю ~** décliner toute responsabilité; **притягти до ~ості** diriger des poursuites contre qn.
- відповідно** **діяти ~ наказу** agir en exécution des ordres.
- відповідач -ка** défendeur *m*, -eresse *f*.
- відправний** (*пункт, точка*) point *m* de départ.
- відпустити** (*звільнити*) relâcher, mettre en liberté, libérer; affranchir (*на волю*).
- відрахувати** (*звільнити*) licencier; congédier, révoquer, destituer.

відсидіти	(<i>свій строк</i>) purger sa peine.
відставк а	destitution <i>f</i> ; démission <i>f</i> ; подати у ~у donner (présenter) sa démission, démissionner; дати ~у destituer; renvoyer.
відстояти	(<i>свої права</i>) faire valoir ces droits.
відступ	(<i>від закону</i>) dérogation <i>f</i> à la loi.
відхиляти	(<i>поправку</i>) rejeter un amendement.
відчувати	(<i>~ свою вину</i>) se sentir coupable.
відшкоду вання	(<i>збитків, витрат</i>) compensation <i>f</i> , dédommagement <i>m</i> , indemnisation <i>f</i> ; ~вати indemniser, compenser qch a qn, dédommager qn de qch; suppléer (<i>замінити нестачу</i>).
влад а	pouvoir <i>m</i> ; державна ~ pouvoir d'Etat виконавча~ pouvoir exécutif; законодавча ~ pouvoir législatif; верховна ~ autorité <i>f</i> suprême; зловживання ~ою abus <i>m</i> de pouvoir; прихід до ~и arrivée <i>f</i> , accession <i>f</i> au pouvoir; захопити ~у s'emparer du pouvoir; місцева ~ autorités <i>f pl</i> locales; особи, наділені ~ою autorités <i>f pl</i> .
власність	propriété <i>f</i> , bien <i>m</i> ; суспільна ~ propriété sociale; державна~ propriété d'Etat; земельна ~ propriété foncière; особиста ~ propriété personnelle; приватна ~ propriété privée.
власноручний -а~ підпис	signature <i>f</i> authentique; ~ лист lettre <i>f</i> autographe
влаштувати	(<i>допит</i>) interroger.
внесення	~ в протокол insertion <i>f</i> dans le procès verbal; ~ проекту, пропозиції dépôt <i>m</i> ; ~ законопроекту dépôt <i>m</i> d'un projet de loi; ~ поправки dépôt <i>m</i> d'amendement dans le texte.
втрат а	perte <i>f</i> , dégât <i>m</i> , dommage <i>m</i> ; зазнати ~и subir des pertes.
втрачати	~силу за давністю se prescrire.
вчинення	(<i>злочину</i>) perpétration <i>f</i> d'un crime.

Г

гангстер	ganster <i>m</i> ;
генеральний	~ прокурор procureur <i>m</i> publique; ~ обвинувач accusateur <i>m</i> publique.
герб	armes <i>f pl</i> ; armoiries <i>f pl</i> ; ~ овий збір droit <i>m</i> de timbre; ~ овий папір papier <i>m</i> timbré; ~ ова марка timbre <i>m</i> .
геройство	héroïsme <i>m</i> ; проявити ~ se conduire en héros; faire preuve d'héroïsme.
гибель	perte <i>f</i> ; destruction <i>f</i> ; ruine <i>f</i> (<i>держави, нації</i>); йти на видиму (<i>неминучу</i>) ~ courir à sa perte; знайти свою ~ trouver sa perte.
гинути	périr.
гільйоти на	guillotine <i>f</i> ; ~ нувати guillotiner.
гімн	hymne <i>m</i> ; державний ~ hymne national.
гірк ий -а	amer, -ère; ~ а участь triste sort <i>m</i> ~ ий досвід amère expérience <i>f</i> .
годувальник -ця	bienfaiteur -trice <i>m, f</i> .
гол ий -а	1. nu -e; 2. (<i>без прикрас</i>) pur -e; ~ а правда pure vérité <i>f</i> ; ~ і факти faits privés de commentaires; faits par eux-mêmes; ~ і цифри rien que des chiffres; ~ ими руками sans coup férir.
голов а	tête <i>f</i> ; озброєний з ~и до ніг armé de pied en cap; викрити себе з ~ою se trahir; поплатитися ~ою payer de sa tête; ручатися ~ою répondre de qn comme de soi-même; давати ~у відрубати donner sa tête à couper; mettre la main au feu.
головоріз	(<i>розм.</i>) coupe-jarret <i>m</i> .
голодування	об'явити ~я faire la grève de la faim; déclarer la grève de la faim; голодна смерть mort <i>f</i> par la famine, par inanition.

- ГОЛОС** voix *f*; (*при голосуванні*) voix *f*, vote *m*, suffrage *m*; **право** ~у droit *m* de vote, de suffrage; **виборчий** ~ suffrage *m*; **дорадчий** ~ voix *f* consultative; **віддати** ~ **за когось** donner sa voix à qn; **підрахувати** ~и dépouiller le scrutin; **більшість** ~**ів** majorité *f* des voix; **набрати більшість** ~**ів** obtenir la majorité des voix; **підняти** ~ **на захист когось** prendre la défense de qn; **підняти** ~ **протесту** élever sa protestation.
- ГОЛОСЛІВН||О** ~ **обвинувачувати** accuser sans preuves, gratuitement; ~**ість обвинувачення** accusation *f* gratuite, sans preuves.
- ГОЛОСУВ||АННЯ** vote *m*, scrutin *m*; **відкрите** ~ vote à mains levées; **таємне** ~ scrutin *m* secret; ~ **за списками** scrutin *m* de liste; **поставити на** ~ mettre aux voix; **утриматись від** ~ s'abstenir; ~**ати** voter pour; **приймати без** ~ adopter sans vote; **поіменне** ~ vote par appel nominal; ~**вотума недовір'я** vote d'une motion de censure.
- ГОНОРАР** honoraires *m pl*.
- ГРАБІЖ** pillage *m*, brigandage *m*, cambriolage *m* (*наліт*).
- ГРАБ||ІЖНИК** brigand *m*, pillard *m*, cambrioleur *m* (*зломщик*) ; ~**увати** piller, cambrioler (*квартири*).
- ГРОМАДСЬК||ИЙ -А** (*суспільний*) social -e; public (*f* -que); ~ **устрій** ordre *m* social; ~**е життя** vie *f* publique; ~**і відносини** rapports *m pl* sociaux; ~**а власність** propriété *f* sociale; ~**е майно** bien *m* public; ~**ий обов'язок** devoir *m* social; ~**а думка** opinion *f* publique; ~**ий обвинувач** accusateur *m* public, partie *f* publique.
- ГРОМАДЯН||ИН -КА** citoyen *m*, -ne *f*.
- ГРОМАДЯН||СЬКИЙ** (*цивільний*) civil; civique (*притаманний громадянину*); ~ **обов'язок** devoir *m* civique; ~**ські права** droits *m pl* civils; ~ **позов** action *f* civique; ~ **кодекс** code *m* civil; ~ **процес** procès *m*; ~**ство** citoyenneté *f*.

групівщина esprit *m* de coterie.

Д

- давність prescription *f.* (позовна)
- дактилоскопі||я dactyloscopie *f.*; ~чний dactiloscopique.
- дарування donation *f.* (дарчий лист).
- дати (хід справи) donner suite à une affaire; ~ клятву faire serment.
- дача (свідчення) déposition *f.*
- двовладдя dualité *f.* du pouvoir.
- двошлюбність bigamie *f.*
- дебати débats *m pl.*
- дебош (розм.) tapage *m.*; esclandre *m.*; ~ир tapageur *m.*; ~ирити faire du tapage, de l'esclandre.
- дезертир déserteur *m.*; ~увати déserter; ~ство désertion *f.*
- дезорієн||тація désorientation *f.*; ~тувати désorienter.
- депутат député *m.*; обрати ~ом élire.
- держав||а Etat *m.*; puissance *f.*; великі ~и les grandes puissances.
- державн||ий ~ устрій régime *m* politique; ~а влада pouvoir *m* politique; ~ий кордон frontière *f.* de l'Etat; ~а тайна secret *m* d'Etat; ~е право droit *m* publique; ~а мова langue *f.* officielle; ~ий апарат administrations *f pl* publiques; ~і службовці fonctionnaires *m pl* publics; ~ий діяч homme *m* d'Etat; ~ий переворот coup *m* d'Etat; ~а зрада haute trahison *f.*; ~ий злочин crime *m* d'Etat; ~ий обвинувач accusateur *m* public.
- детектив détective *m.*; ~ний -а détectif -ve; ~ний фільм, роман film, roman *m* policier.
- де-факто de facto, de fait.

де-юре	de jure, de droit.
дивер санти	saboteur <i>m</i> ; ~сія acte <i>m</i> de sabotage, de diversion, diversionniste.
диктатор	dictateur <i>m</i> ; ~ський dictatorial (<i>про владу</i>); ~ство dictature <i>f</i> .
дипкур'єр	courrier <i>m</i> diplomatique.
дипломат	diplomate <i>m</i> ; ~ичний diplomatique; ~ичні відносини relations <i>f pl</i> diplomatiques; ~ичний корпус corps <i>m</i> diplomatique; ~ична відповідь réponse <i>f</i> diplomatique; ~ія diplomatie <i>f</i> ; пускати в хід ~ію user de diplomatie.
дискваліфі кація	disqualification <i>f</i> ; ~кувати disqualifier, déqualifier.
дискредит ація	déconsidération <i>f</i> ; ~увати discréditer.
дискримін ація	discrimination <i>f</i> ; ~увати discriminer.
дисциплінарний ~е стягнення	sanction <i>f</i> disciplinaire.
дієдат ність	capacité <i>f</i> ; ~ний capable; capable d'agir.
дійсний -а	(<i>фактичний</i>) доказ preuve <i>f</i> fournie par les faits, basée sur les faits; ~ стан справ état <i>m</i> (situation <i>f</i>) réel-(le) des choses.
ділити	(<i>проводити поділ майна</i>) se partager.
діловодство	écritures <i>f pl</i> .
дітовбив ство	infanticide <i>m</i> ; ~ця infanticide <i>m</i> .
дія	(<i>закону</i>) validité <i>f</i> ; зворотна ~ закону effet <i>m</i> rétroactif d'une loi.
добросусідсь кий -а	~кі відносини relations <i>f pl</i> de bon voisinage.
довести	~ до вбивства pousser au suicide; ~ до крайності réduire qn à l'extrémité; pousser à l'extrême.
довід	argument <i>m</i> , raison <i>f</i> ; доводи за і проти arguments pour et contre, le pour et le contre; наводити доводи apporter, avancer des arguments; argumenter.
довірен ість	(<i>доручення</i>) procuration <i>f</i> ; pouvoir <i>m</i> ; по ~ості par procuration; ~а особа homme <i>m</i> de confiance;
довіритель	commettant <i>m</i> , mandat <i>m</i> .

довірчий	confidentiel.
довіч ний	à vie; viager (<i>пенсія</i>); ~не ув'язнення réclusion <i>f</i> perpétuelle, à vie; ~на рента rente <i>f</i> viagère.
доган а	blâme <i>m</i> , réprimande <i>f</i> , réprobation <i>f</i> , винести ~у infliger un blâme.
договір	contrat <i>m</i> , traité <i>m</i> (<i>між державами</i>); pacte <i>m</i> , convention <i>f</i> , accord <i>m</i> (<i>угода</i>); укладати ~ conclure un contrat; припинити дію договору dénoncer un contrat; порушити~ rompre un contrat; ~ купівлі-продажу contrat <i>m</i> d'achat et de vente; contrat <i>m</i> d'acquisition; ~ довгостроковий contrat à long terme; трудоий ~ contrat <i>m</i> de travail; ~ на сезонні роботи contrat <i>m</i> de travail saisonnier; ~ на тимчасові роботи contrat <i>m</i> de travail temporaire; ~ про правову допомогу convention <i>f</i> d'aide judiciaire; третейський ~ convention <i>f</i> d'arbitrage; фіктивний ~ convention <i>f</i> de complaisance.
доказ	preuve <i>f</i> , речовий ~ pièce <i>f</i> à conviction; наводити речові ~и produire, fournir des épreuves; як ~ pour preuve, comme preuve.
доказ овість	démontrabilité <i>f</i> ; ~овий démontrable.
докопатися	~ до суті справи découvrir le fond de l'affaire; trouver le mot de l'énigme.
доктор	~ юридичних наук docteur <i>m</i> en droit.
документ	document <i>m</i> ; pièce <i>f</i> , titre <i>m</i> (<i>на особливі права</i>); особисті ~ papiers <i>m pl</i> , pièces <i>f pl</i> d'identité; виправдні ~и pièces justificatives.
домаг ання	brigue <i>f</i> ; ~атися briguer.
домашн ій	~ арешт consigne <i>f</i> ; бути під ~ім арештом être consigné.
донести	на когось dénoncer qn.
донос	dénonciation <i>f</i> , délation <i>f</i> .
допит	interrogatoire <i>m</i> ; перехресний ~ interrogatoire croisé; ~ свідків

audition *f* des témoins; **вляштувати** ~ підсудному interroger l'inculpé; **~увати** interroger; **попередній** ~ interrogatoire préliminaire.

дорадчий ~ **голос** voix *f* délibérative.

дослідув||ання supplément *m* d'instruction; **~ати** procéder à un supplément d'instruction.

достовір||ний -а certain -e; authentique, incontestable; **~ні повідомлення** des informations *f pl* dignes de foi; **із ~ джерел** de source autorisé.

достроков||ий ~**е звільнення** mise *f* en liberté, libération *f* avant terme.

досьє dossier *m*.

дотримуватись (*закону, обов'язку*) satisfaire à; (*договору*) respecter.

Е

екзекуція exécution *f*, peine *f* corporelle.

ексгумація exhumation *f*.

експансія expansion *f*.

експатрі||ація expatriation *f*; **~йований** expatrié; **~ювати** expatrier.

експерт expert *m*; **згідно ~тів** au dire des experts; **~иза** expertise *f*; **проводити ~изу** expertiser, faire l'expertise de qch.

ембарго embargo *m*; **накласти** ~ mettre l'embargo sur.

емігр||ант émigrant *m*; émigré *m*; **~ація** émigration *f*; **~увати** émigrer.

Ж

жертв||а victime *f*; ~ **нещасного випадку** victime d'accident; ~ **нещасного випадку на виробництві** victime d'un accident du travail; ~ **злочину** victime de l'infraction; **стати ~ою** tomber

victime; ~ **правопорушення** victime du délit; **людські** ~и victimes (*pl*).

жертвоприношення sacrifice *m*.

житель habitant *m*.

життя vie *f*; **позбавити себе** ~ se suicider, se donner la mort; **не на життя, а на смерть** à mort.

жорсток||ий -а cruel -le; brutal -e (*грубий -а*) ; ~ **опір** résistance *f* acharnée; ~ **помилка** grave erreur *f*; **~ість** rutilité *f* (*грубість*).

З

заборон||а défense *f*, interdiction *f*; prohibition *f* (*офіційно*); saisie *f* (*на майно*); **накласти** ~у opérer la saisie de qch; **зняти** (*відмінити*) ~у ôter une saisie, donner main-levée de la saisie; **~ений** défendu, interdit, prohibé.

завірити ~ **підпис** légaliser; certifier exact (e).

заволодіти prendre possession de qch, s'emparer de qn, qch; se rendre maître de qch, qn.

зав'язати ~ **перестрілку** engager une fusillade; ~ **сварку** engager une querelle.

загальн||ий ~**е виборче право** suffrage *m* universel.

загальнодержавний d'intérêt national, de l'Etat.

загальнонарод||ний national, du peuple; **~не надбання** domaine *m* public; biens publics *m pl*.

загарб||ання (*захоплення*) mainmise *f* (sur), envahissement *m*; (*вторгнення*); usurpation *f* (*незаконне*); conquête *f* (*завоювання*); ~ **влади** prise *f* du pouvoir; **збройне** ~ prise *f* a main armée; **~полонених** capture *f* de prisonniers; **~ати** (*заволодіти*) s'emparer de;

- usurper.
- загарбни||цький** de conquête, de rapine; **~цька війна** guerre *f* de conquêtes; **~к** agresseur *m*, envahisseur *m*.
- загроз||а** menace *f*, danger *m*, risque *m*; **ставити під ~у** mettre en cause; **пусті (даремні) ~и** menaces en l'air.
- загрожу||вати** **йому ~є смерть, небезпека** la mort, un danger le menace.
- загс** bureau *m* de l'état civil.
- задушити** étrangler.
- заздалегідь** d'avance, par avance; **~ обдуманий** prémédité; **з обдуманим ~ наміром** avec prēmīditation.
- зазнавати** **~ втрат** subir des pertes.
- закладн||а** lettre *f* de gage; **~ий** de gage; **~ий лист** bordereau *m* de gage.
- заколот** révolte *f*, émeute *f*, rébellion *f*.
- закон** loi *f*; **приймати ~** adopter une loi; **відмінити ~** abroger une loi; **застосовувати ~** appliquer une loi; **закономірний** conforme a la loi; **що суперечить ~у** contraire a la loi; **порушувати ~** enfreindre, violer, transgresser la loi; **обнародувати ~** promulguer une loi; **відмінити ~** rapporter une loi; **додержуватися ~у** conformer a la loi; **aux termes de la loi згідно з законом; потрасти під дію закону** tomber sous le coup de la loi; **~ про амністію** loi d'amnistie; **основний ~** loi fondamentale, organique; **виборчий ~** loi électorale; **митний ~** loi douanière; **~ про податки** loi fiscale, d'impôt; **~ країни , де відбувається суд** loi du for; du juge; **процесуальний ~** loi de forme; **кримінальний ~** loi répressive; **іменем ~ну** au nom de la loi; **поза ~ом** hors la loi; **статті ~у** articles *m pl* d'une loi.
- законник (юрист)** légiste *m*.
- законн||о** légalement; **~ий** légal, légitime; **~ість** légalité *f*, légitimité *f*.

законодав|ець législateur *m*; **~чий** législatif; **~ча влада** pouvoir *m* législatif.

законодавств|о législation *f*; **користуватися правами, що встановлені ~ом** bénéficiaire de la législation; **аграрне ~** législation agraire; **повітряне ~** législation de l'air; **страхове ~** législation des assurances; **банківське ~** législation bancaire; **цивільне ~** législation civile; **торгове ~** législation commerciale; **діюче ~** législation courante; **лégislation en vigueur**; **кримінальне ~** législation criminelle; **закони про вибори** législation électorale; **сімейне ~** législation matrimoniale, familiale; **податкове ~** législation fiscale; **житлове ~** législation de l'habitat; **національна правова система** législation intérieure, interne; **міжнародні правові норми** législation internationale; **земельне ~** législation en matière foncière ; **трудове ~** législation ouvrière, du travail; **валютне ~** législation monétaire; **карне ~** législation pénale; **~ про соціальне забезпечення** législation de sécurité sociale.

законознав|ець légiste *m*, juriste *m*; **~ство** jurisprudence *f*.

закономір|но conformément à la loi; **~ність** conformité *f* à la loi; **~ний** conforme à la loi; légal, régi par une (des) loi (s).

законопроект projet *m* de loi.

закордонний **~паспорт** passeport *m* pour l'étranger.

закрит|ий **при ~их дверях** à huis clos; **~е голосування** vote *m* secret.

зал (суду) prétoire *m*.

залазити **~ до когось в кишеню** glisser la main dans la poche de qn.

заляк|аний intimidé, terrorisé; **~ати** intimider, terroriser; **~ування** intimidation *f*, terrorisation *f*.

замах attentat *m*, tentative *f* (спроба); **~ на чиєсь життя** attentat à la vie de qn ; **робити замах на щось** attenter à qch.

заміна **~ покарання** commutation *f*.

замісник	intercesseur <i>m.</i>
замовчувати	passer sous silence;
заочн о	~ розглядати справу par coutumace, par défaut; ~ий вирок judgement <i>m</i> par coutumace, par défaut.
запит	(вимога) demande <i>f</i> ; interpellation <i>f</i> (в парламент); адресувати запит урядові adresser une interpellation au gouvernement sur qch;
заплутати	(справу) embrouiller (complicquer) une affaire
запобі гти	(небезпеці) conjurer un danger; ~гання protection <i>f</i> , préservation <i>f</i> .
заповідальний	testamentaire.
заповісти	tester, léguer.
запові т	testament <i>m</i> ; оспорити ~ attaquer un testament; скласти ~ établir (faire) un testament; відмінити ~ révoquer un testament; одержати спадщину по ~у recevoir par testament; усний ~ un testament verbal; заповідач testateur <i>m.</i>
заподіяти	шкоду, збитки nuire, endommager, causer du dommage;
запротоколювати	porter (consigner) qch au procès-verbal
заручник	otage <i>m.</i>
засідання	séance <i>f</i> , réunion <i>f</i> ; пленарне ~ séance plénière ; відкрите ~ séance publique; закрите ~ séance fermée, séance restreinte; séance à huis clos; відкрити, закрити ~ ouvrir, lever la séance.
засідат ель	assesseur <i>m</i> ; присяжний ~ juré <i>m</i> ; ~ати siéger; tenir séance.
засла ння	exil <i>m</i> ; ~нець exilé <i>m.</i>
застав а	віддати в ~у engager, mettre en gage; hypothéquer (про нерухомість); порука garant <i>m</i> ; грошова гарантія cautionnement <i>m</i> , caution <i>f</i> ; звільнити під заставу mettre en liberté sous caution; ~ник débiteur <i>m.</i>
заставна розписка	reconnaissance <i>f</i> .

заставодержатель	créancier <i>m.</i>
застаріти	(про закон) être en désuétude.
заступни к	protecteur <i>m</i> (захисник); цтво protection <i>f.</i>
заступитися за когось	prendre le parti de qn; interceder pour qn; défendre qn; prendre la défense de qn.
засудж увати	condamner à qch; ~ення condamnation <i>f.</i> ; заочне ~ення condamnation <i>f</i> par coutumace, par défaut; ~ений condamné;
затрим ання	arrestation <i>f.</i> ; ~ати arrêter, mettre la main sur qn, empoigner, pincer; ~ати на місці злочину prendre sur le fait, en flagrant délit.
захисн ий	~а промова plaidoyer <i>m.</i> , plaidoirie <i>f.</i>
захист	в р. зн. défense <i>f.</i> , protection <i>f.</i> , sauvegarde <i>f.</i> ; ~ вітчизни défense de la patrie; під ~ом sous la protection de qn, qch.
захопити	~ владу usurper le pouvoir; ~ити в полон capturer; faire prisonnier.
заяв а	(прохання) demande <i>f.</i> ; подати ~у adresser une demande.
заявити	~ про свої права на щось affirmer ses droits sur qch
збитки	perte <i>f.</i> ; dégâts <i>m pl.</i> , dommage <i>m</i> нанести ~ causer du dommage, infliger des pertes, faire des dégâts, endommager.
збіг	(обставин) concours <i>m</i> de circonstances
збори	réunion <i>f.</i> , assemblée <i>f.</i> , assistance <i>f.</i> ; загальні ~ assemblée <i>f</i> générale; передвиборні ~ réunion <i>f</i> électorale ; ~ виборців collègue <i>m</i> électoral; законодавчі ~ assemblée <i>f</i> législative; установчі ~ la constituante; національні ~ assemblée <i>f</i> nationale.
зведення	~ законів code <i>m.</i> ; (кодекс) corps <i>m.</i> ; ~ рахунків règlement <i>m</i> de comptes.
звести	~ наклеп calomnier, diffamer.
звільнення	I. révocation <i>f.</i> , destitution <i>f.</i> , licenciement <i>m.</i> ; destitution <i>f</i> (з

- посади*) ; libération *f* (з військової служби) ,
- II. ~ на волю** mise *f* en liberté, libération *f*
- звільнити** I. congédier; donner à qn son congé; révoquer, destituer, licencier (*масове*); déboucher (*за відсутністю роботи*) ; ~з **посади** relever de ses fonctions.
- II. (*на волю*) mettre qn en liberté, délivrer, relâcher; élargir (*з тюрми*)
- звір|ити** (*копію з оригіналом*) vérifier, collationner; ~ка **копії з оригіналом** vérification *f*, collation *f*, collationnement *m*.
- згвалтув|ання** viol *m*; ~ати violer.
- згідно** діяти ~ наказу agir en exécution des ordres.
- зговір** entente *f*.
- злісний** ~наклеп calomnie *f* haineuse; ~ **наклепник** débiteur *m* frauduleux.
- зловжив|ати** abuser de qch, faire abus de qch; ~ **владою** excéder (outrager) ses pouvoirs; ~ання abus *m*; forfaiture *f* (*службове*); ~ання **владою** abus de pouvoir, abus d'autorité, excès *m* de pouvoir; **розкрити ~ання** dénoncer les abus.
- зловмисн|ик** malfaiteur *m*; ~ий (*злочинний*) criminel.
- злодіяння** crime *m*, forfait *m*, délit *m*.
- злом** effraction *f*; **крадіжка зі ~ом** cambriolage *m*; vol *m* avec effraction; ~щик cambrioleur *m*; **зламати сейф** fracturer, forcer, enfoncer un coffre-fort.
- злочин** crime *m*, délit *m*; **державний** ~ crime d'Etat; **кримінальний** ~ crime de droit commun; **посадовий** ~ forfaiture *f*, prévarication *f*; **склад ~у** corps *m* du délit; **на місці ~у** sur le fait, en flagrant délit, la main dans le sac.
- злочин|ець** criminel *m*, délinquant *m*, malfaiteur *m*; **державний** ~ criminel d'Etat; **кримінальний** ~criminel *m* de droit commun; ~ний

	criminel; coupable (<i>винний</i>)
зміст	~ документу teneur <i>f</i> d'un document.
зміщення	~ з посади destitution <i>f</i> .
змусити	contraindre, forcer, obliger; ~ мовчати когось imposer silence à qn, réduire qn au silence.
знищити	(<i>довіреність</i>) révoquer.
зняти	~ заборону lever un interdit; ~ арешт lever un arrêt; ~ з роботи destituer, révoquer; ~ відповідальність décharger qn de sa responsabilité; ~ з посади relever de fonctions, destituer; ~ з себе відповідальність se décharger de toute responsabilité.
зобов'язання	coobligations <i>f pl</i> ; боргове ~ créance <i>f</i> ; ~ льне право obligations <i>f pl</i> ; droits <i>m</i> des obligations.
зрада	trahison <i>f</i> ; ~ Батьківщини la haute trahison.
зрадник	traître <i>m</i> ; filou <i>m</i> .
зречення	renoncement <i>m</i> , renonciation <i>f</i> , abdication <i>f</i> (<i>від престолу</i>); зректися abdiquer, désavouer, renier, renoncer.
зрівнюватися	~ в правах recevoir les <i>m</i> êmes droits que qn, éгалer qn en droits.

I

імпічмент	mention <i>f</i> de censure.
інвалід	invalide <i>m</i> , infirme <i>m, f</i> .
інвентаризація	inventaire <i>m</i> ; провести ~ ію faire l'inventaire.
інстанція	degré <i>m</i> instance <i>f</i> ; суд першої ~ її tribunal <i>m</i> de première instance; суд нижчої ~ її tribunal <i>m</i> de petite instance; суд вищої ~ її tribunal <i>m</i> de grande instance; пройти по ~ іях passer par la filière administrative.
інтернування	internement <i>m</i> .

інтриг||а intrigue *f*; manigances *f pl* (фам), menées *f pl* (нідступу); **вести** ~у intriguer, mener une intrigue.

К

кабальний (договір) traité *m* léonin, contrat *m* léonin.

кадри personnel *m*.

казенн||ий ~і **бумаги** papiers *m pl* administratifs; ~е **майно** biens *m pl* publics; **розтрата** ~их грошей dilapidation *f* des fonds publics.

казнокрад dilapidateur *m*; ~ство dilapidation *f* des fonds publics.

камера cellule *f* (тюремна); prétoire *m* (мирового судді).

кампанія (виборча) campagne *f* électorale.

кандидат ~ юридичних наук licencié *m* en droit;

кандидатур||а candidature *f*; **виставити чиюсь** ~у poser la candidature de qn; **зняти свою** ~у se désister.

канцлер chancelier *m*.

кар||а châtiment *m*, peine *f*; **смертна** ~ peine capitale; peine de mort; **присудити до смертної** ~и condamner à mort, à la peine capitale; ~ати châtier, punir; ~аючий punitif.

кар||ний (кримінальний) кодекс code *m* pénal; ~процес procès *m* criminel; ~но-процесуальний кодекс code *m* d'instruction criminelle; ~ розшук instruction *f* criminelle.

картотека fichier *m*.

касацій||ний de cassation; ~ суд cour *f* de cassation; ~на **скарга** pourvoi *m* en cassation.

кат bourreau *m*.

катастрофа catastrophe *f*, accident *m*.

катор||га bagne *m*, travaux *m pl* forcés; ~жник condamné aux travaux forcés;

	forçat <i>m</i> , bagnard <i>m</i> , galérien <i>m</i> .
катування	torture <i>f</i> ; question <i>f</i> (<i>середньовічне</i>); знаряддя ~instruments <i>m pl</i> de torture.
катувати	mettre à la torture, mettre à la question, torturer.
каятися	(<i>шкодувати</i>) se repentir de qch, regretter qch; (<i>признаватися</i>) avouer, reconnaître ses fautes, son tort.
квартильний	(<i>полицейський</i>) inspecteur <i>m</i> de police de quartier;
квартиронаймач	locataire <i>m</i> .
квартплата	loyer <i>m</i> , terme <i>m</i> .
керм о	gouvernail <i>m</i> ; бути біля ~а влади tenir le timon (du pouvoir).
керувати	(<i>країною</i>) gouverner; régir, diriger; administrer (<i>закладом</i>); gérer (<i>справами</i>).
кінче ний	~на людина un homme fini.
кінчатися	(<i>про строк паспорта</i>) expirer.
клопот ання	demande <i>f</i> , requête <i>f</i> , sollicitation <i>f</i> , intercession <i>f</i> ; ~ати demander, solliciter; ~ати за когось intercéder auprès de qn ; parler en faveur de qn.
клятв а	serment <i>m</i> ; фальшива ~ parjure <i>m</i> ; давати ~у faire serment; порушити ~у se parjurer; дати клятвенну обіцянку faire serment, prêter serment; ~вопорушення parjure <i>m</i> ; ~опорушник parjure <i>m</i> .
кляуза	dénonciation <i>f</i> .
книга	метрична ~ actes <i>m pl</i> de naissance; ~ записів актів громадянського стану registre <i>m</i> des actes de l'état civil; ~ скарг та пропозицій registre <i>m</i> des réclamations.
кодекс	code <i>m</i> ; цивільний ~ code <i>m</i> civil; кримінальний ~ code pénal; громадсько-процесуальний ~ code de procédure civile; кримінально-процесуальний ~ code de procédure (d'instruction) criminelle; митний ~ code des douanes;

дорожний ~ code de la route; ~ **про охорону здоров'я** code de la santé publique; ~ **про соціальне забезпечення** code de la sécurité sociale; ~ **про працю** code du travail.

- колон||ія** в р. зн. colonie *f*; ~**іст** colon *m*.
- комісія** commission *f*; **виборча** ~ commission *f* électorale; **конфліктна** ~ commission d'arbitrage.
- компен||сація** compensation *f*; indemnisation (*відшкодування*); ~**сувати** compenser; indemniser (*збитки, втрати*).
- конвенці||я** convention *f*; **укладати** ~**ю** négocier une convention; ~ **про правову допомогу** convention d'aide judiciaire; ~ **про перемир'я** convention d'armistice; **двостороння** ~ convention bilatérale; ~ **про добросусідські відносини** convention de bon voisinage; **картерна** ~ convention *f* de cartel; **клірінгова** ~ convention *f* de clearing; **торгова** ~ convention commerciale; ~ **про приведення в дію судових рішень** convention *f* d'exécution; **прикордонна** ~ convention frontalière, ~ de frontière.
- конво||й** escorte *f*; **під** ~**єм** sous l'escorte.
- конокрад** voleur *m* de chevaux; ~**ство** vol *m* de chevaux.
- конспіратив||ний** secret, clandestin; ~**но** secrètement; ~**на квартира** lieu *m* de réunions clandestines.
- конспір||атор** conspirateur *m*; ~**ація** conspiration *f*; ~**увати** conspirer.
- консу|л** consul *m*; ~**льство** consulat *m*; **генеральний** ~ consul gññral; **генеральне** ~**льство** consulat général.
- контора** bureau *m*, office *m*; **нотаріальна** ~ étude *f* de notaire.
- контрабанд||а** в рiз. зн. contrebande *f*; ~**іст** contrebandier *m*.
- конфіс||кація** confiscation *f*; saisie *f*, mainmise *f* (*на майно*); ~**кувати** confisquer, faire une saisie, saisir.
- конфлікт** conflit *m*; ~**ний** de conflit; ~**на комісія** commission *f* d'arbitrage.

копія	copie <i>f</i> ; double <i>m</i> (<i>другий екземпляр</i>); ampliation <i>f</i> (<i>завірена нотаріусом</i>); робити копію з чогось faire une ampliation de qch.
корпус	(<i>дипломатичний</i>) corps <i>m</i> diplomatique.
корупція	corruption <i>f</i> .
крадіж ка	vol <i>m</i> ; ~ зі зломом vol avec effraction; дрібна ~ larcin <i>m</i> ; здійснити ~ку commettre un vol; піймати когось на ~ці prendre en flagrant délit de vol.
кривавий	кривава помста vengeance <i>f</i> sanglante; vendetta <i>f</i> .
кримін ал	crime <i>m</i> ; ~ аліст criminaliste <i>m</i> ; ~ алістика étude <i>f</i> des lois pénales; criminalistique <i>f</i> ; ~ альний criminel; ~ ологія étude <i>f</i> de la criminalité.
кровний	(<i>лютий</i>) ~ ворог ennemi <i>m</i> juré.
крововилив	congestion <i>f</i> ; ~ в мозок hémorragie <i>f</i> cérébrale.
кровопролиття	carnage <i>m</i> ; massacre <i>m</i> .
кругов ий	~ а порука caution <i>f</i> solidaire.

Л

лже свідок	faux témoin <i>m</i> ; ~ свідчення faux témoignage <i>m</i> ; ~ свідчити faire un faux témoignage.
лжеприсяга	faux serment <i>m</i> , parjure <i>m</i> .
лист	~ опитувальний questionnaire <i>m</i> ; виконавчий ~ exécutoire <i>m</i> .
людина	personne <i>f</i> , personnage <i>m</i> , individu <i>m</i> .

М

майн о	bien <i>m</i> , avoir <i>m</i> ; рухоме ~ meuble <i>m</i> , biens meubles, biens
----------------	---

	mobiliers <i>m pl</i> ; нерухоме ~ biens immeubles <i>m pl</i> , biens immobiliers <i>m pl</i> , immeuble <i>m</i> ; державне ~ biens nationaux <i>m pl</i> , de l'Etat; спадкове ~ héritage <i>m</i> , succession <i>f</i> ; опис ~а l'inventaire; ~овий податок impôt <i>m</i> sur la fortune.
мандат	mandat <i>m</i> ; депутатський ~ mandat de député; ~на комісія commission <i>f</i> des mandats; видавати ~ décerner (délivrer) un mandat; продовжити ~ proroger un mandat.
мантія	manteau <i>m</i> ; (<i>судді</i>) robe <i>f</i> de juge.
мародер	maraudeur <i>m</i> ; ~ський de maraudeur; ~ство maraude <i>f</i> ; ~ствувати marauder.
матеревбивця	parricide <i>m, f</i> .
месник	vengeur <i>m</i> .
митн иця	douane <i>f</i> ; ~ий de douane, douanier -ière; ~ий огляд visite <i>f</i> à la douane.
мито	droit <i>m</i> de douane, droit <i>m</i> d'entrée.
міжнародн ий	~е право droit <i>m</i> international.
міністр	ministre <i>m</i> ; заступник ~а suppléant <i>m</i> , vice-ministre <i>m</i> , ministre <i>m</i> adjoint; прем'єр ~ premier ministre <i>m</i> .
міра	вища ~ покарання peine <i>f</i> capitale.
місія	1. (<i>доручення, покликання</i>) mission <i>f</i> . 2. (<i>дипломатичне представництво</i>) légation <i>f</i> .
місц е	place <i>f</i> , lieu <i>m</i> ; ~ ув'язнення prison <i>f</i> ; вбити на ~і tuer sur place; ~проживання domicile <i>m</i> .
міськ ий	(<i>муніципальний</i>) municipal; ~е управління administration <i>f</i> municipale; mairie <i>f</i> ; ~ голова maire <i>m</i> ; ~а дума conseil <i>m</i> municipal; ~а ратуша hôtel <i>m</i> de ville.
мітинг	meeting <i>m</i> ; проводити ~ tenir un meeting.
мовч ання	silence <i>m</i> ; уперто ~ати garder le silence; примусити когось ~ати réduire qn au silence; imposer silence a qn.

МОТИВ	(причина) motif <i>m</i> ; mobile <i>m</i> ; raison <i>f</i> ; argument <i>m</i> ; ~увати motiver, exposer les motifs de qch; ~ування considérants <i>m pl.</i>
МСТИВІСТЬ	esprit <i>m</i> de vengeance;
МСТИТИ	venger.
МУКА	supplice <i>m</i> , tourment <i>m</i> , torture <i>f</i> .
МУНДИР	tunique <i>f</i> ; tenue <i>f</i> , habit <i>m</i> uniforme.
МУЧЕНИ К	martyr <i>m</i> ; ~цький de martyr; ~цтво martyre <i>m</i> .
МУЧИТЕЛЬ	tourmenteur <i>m</i> , tyran <i>m</i> , bourreau <i>m</i> , tortionnaire (<i>кат</i>)
МУЧИТИ	tourmenter, martyriser, torturer

Н

набрехати	(обманути) mentir; звести наклеп calomnier.
наведення	(довідок) prise <i>f</i> d'information, de renseignement; ~ порядку mise <i>f</i> en ordre.
навести	~ страх faire peur; ~ на слід mettre sur les traces, sur la piste; ~ довідки se renseigner sur <i>qn, qch</i> ; prendre des renseignements sur <i>qn, qch</i> .
навиліт	бути пораним ~ être percé d'une balle de part en part; бути пораним ~ в руку (ногу) la balle a traversé le bras (la jambe).
нависати	нависла загроза над ним un danger le menace.
навідник	(злоч.) розм. indicateur <i>m</i> .
нагадування	avertissement <i>m</i> (<i>попередження</i>); avis <i>m</i> (<i>повідомлення</i>) .
наган	revolver <i>m</i> .
нагляд ач	surveillant <i>m</i> ; тюремний ~ geôlier <i>m</i> ; ~ати surveiller, avoir l'oeil sur <i>qn, qch</i> .
нагляд	surveillance <i>f</i> ; бути під ~ом être surveillé; être sous la surveillance de <i>qn</i> ; прокурорський ~ ministère <i>m</i> publique; санітарний ~ inspection <i>f</i> sanitaire; взяти під ~ prendre sous

	son contrôle; вести ~ observer.
надівати	~ наручники mettre les menottes à qn, emmenotter qn.
надуманий	inventé, imaginé, tiré par les cheveux.
нажива	lucre <i>m</i> , profit <i>m</i> , gain <i>m</i> ; ~ ватися за чийсь рахунок s'engraïsser aux frais de qn.
наїха ти	на нього ~в автомобіль il a été accroché par une auto.
найманий	~ робітник salarié <i>m</i> ; ~ вбивця assassin <i>m</i> à gage, sicaire <i>m</i> , bravo <i>m</i> .
наказ	ordre <i>m</i> ; інструкція instructions <i>f pl</i> ; ~ виборців mandat <i>m</i> .
накладення	~ арешту на майно saisie <i>f</i> de biens; ~ штрафу imposition <i>f</i> d'une amende, d'une peine; ~ печатки apposition <i>f</i> du sceau.
накласти	~ штраф infliger une amende; ~ стягнення infliger une peine, pénaliser; ~ арешт на майно saisir un bien; ~ контрибуцію imposer une contribution à qn; ~ на себе руки se suicider.
наклеп	calomnie <i>f</i> ; зводити ~ calomnier qn, diffamer qn; ~ ник calomniateur <i>m</i> , diffamateur <i>m</i> ; наклепницькі обвинувачення accusations <i>f pl</i> calomnieuses.
належн ий	в ~ строк au terme fixé; в ~ому порядку en bon ordre; dans les règles, en règles, dans les formes voulues; прийняти ~і міри prendre des mesures nécessaires.
наліт	raid <i>m</i> ; incursion <i>f</i> (<i>набіг</i>).
намір	intention <i>f</i> ; з наперед обдуманим ~ом avec préméditation.
нанесення	образи offense <i>f</i> ; ~ каліцтва coups <i>m pl</i> et blessures <i>f pl</i> ; ~ збитків dommage <i>m</i> .
нанести	~ удар porter (asséner) un coup; ~ рану blesser qn; ~ образу offenser, outrager qn, faire une offense à qn; ~ збитки causer du dommage à, faire du tort à; infliger des pertes; ~ шкоду endommager, faire des dégâts.
напад	attaque <i>f</i> ; agression <i>f</i> ; раптовий ~ attaque par surprise;

	озброєний ~ attaque à main armée.
нападки	(обвинувачення) accusations <i>f pl.</i>
напасти	attaquer; ~ зненацька attaquer à l'improviste, surprendre.
нарад а	Суд виходить на ~у la Cour se retire pour délibérer.
народовладдя	souveraineté <i>f</i> du peuple.
наруга	profanation <i>f</i> , avanie <i>f</i> , insulte <i>f</i> , outrage <i>m</i> .
наручники	menottes <i>f pl</i> ; надівати ~ emmenotter qn, mettre les menottes à qn.
наряд	(доручення) ordre <i>m</i> ; (документ) ordre <i>m</i> écrit; виписати ~ délivrer un ordre écrit.
населення	population <i>f</i> .
насилля	violence <i>f</i> , acte <i>m</i> de violence; contrainte <i>f</i> (примушення), чинити ~ user de violence; violer qn, forcer qn.
насильний	violent, forcé.
насильник	violeur <i>m</i> , agresseur <i>m</i> ; ~но de vive force, par force; d'autorité.
насильницьк ий	~ переворот coup <i>m</i> d'Etat; ~а смерть mort <i>f</i> violente.
наставлення	(інструкція) instruction <i>f</i> ; (повчання) précepte <i>m</i> , sermon <i>m</i> .
національн ість	nationalité <i>f</i> ; ~ий national.
нація	nation <i>f</i> .
начальство	chefs <i>m pl</i> ; supérieurs <i>m pl</i> , autorités <i>f pl</i> .
нашкодити	розм. causer un grand préjudice; nuire, faire du mal à qn.
невинн ість	innocence <i>f</i> ; inculpabilité <i>f</i> ; ~ий innocent, qui n'est pas coupable; признати себе невинним reconnaître innocent.
невід'єм ний	~не право droit <i>m</i> imprescriptible.
невідкладн ість	urgence <i>f</i> ; ~ий urgent; ~а допомога premier secours <i>m</i> .
невільни к	esclave <i>m</i> ; ~цький d'esclave; ~цтво esclavage <i>m</i> .
невтручання	non-ingérence <i>f</i> , non-intervention <i>f</i> ; політика ~ politique <i>f</i> de non-ingérence.
неділим ий	~і фонди fonds <i>m pl</i> indivis.

- недійсн||ість** invalidité *f*; **~ий** non valable, invalide, sans valeur, nul; **признати ~им** invalider, déclarer nul.
- недоведен||ість** manque *m* de preuves; **~ обвинувачення** inconsistance *f* de l'accusation; **~ ий** non prouvé.
- недозволений** (*заборонений законом*) illicite.
- недоказовість** indémontrabilité *f*, impossibilité *f* de démontrer; **який не можна доказати** improuvable, indémontrable.
- недостовірн||ість** inauthenticité *f*; **~ний** inauthentique, douteux.
- незадовільнення ~ клопотання** rejet *m* d'une demande; **~ позову** déboutement *m*.
- незаконн||о** illégalement, contre la loi, illicitement; **~ий** illégal, illicite, illégitime, contraire à la loi; **~ість** illégitimité *f*, illégalité *f*.
- незаперечний** irréfutable, incontestable; **юр.** irrécusable.
- незаслужено** injustement.
- нездійснимість** (*проекту*) vanité *f* d'un projet.
- незмінюва||ність** (*з посади*) inamovibilité *f*; **~ний** inamovible.
- нез'явлення ~в суд** contumace *f*, non-comparution *f*; **по причині ~** faute de comparaître.
- нейтралітет** neutralité *f*; **дотримуватися ~у** observer la neutralité, être neutre; **порушити ~** violer la neutralité; **нейтральна держава** Etat *m* neutre.
- некарн||ість** impunité *f*; **~ий** impunissable.
- нелегаль||но** illégalement, clandestinement; **~ність** illégalité *f*, clandestinité *f*.
- ненавмисн||о** sans intention; par exprès, involontairement; **~ний** non intentionnel, sans intention, involontaire.
- ненапад** non-agression *f*; **пакт про ~** pacte *m* de non agression.
- необґрунтова||ний** mal fondé, dénué de fondement; **~ність** mal fondé *m*, le peu de fondement.
- неодмінн||ий** **~а умова** condition *f* sine qua non.

- неоподатковуваний** non imposable, exempt d'impôt.
- непідкупн||ість** incorruptibilité *f*; **~ий** incorruptible.
- непідсудний** (*даній інстанції*) qui n'est pas du ressort de tel ou tel organisme judiciaire.
- неплатник** злісний ~ débiteur *m* frauduleux.
- неплатоспроможн||ість** insolvabilité *f*; **~ий** insolvable.
- неповинний** ~ні в чому innocent de tout crime.
- неповноліт||тя** minorité *f*; **~ній** mineur.
- неповноправний** ne jouissant pas de tous ses droits civiques.
- непоко́ра** insoumission *f*; désobéissance *f*.
- непорушн||ий** ~а істина vérité *f* absolue.
- неправоздатність** incapacité *f* juridique.
- неправомоч||ність** incompétence *f*, incapacité *f*, inhabilité *f*; **~ний** incompétent, incapable, inhabile.
- непрацездатність** incapacité *f* de travail; inaptitude *f* au travail; invalidité *f* (complète, partielle) (*повна, часткова*) ; invalidité temporaire (*тимчасова*).
- непрічетний** він ~ до цієї справи il n'est pas trempé dans cette affaire.
- нерівність** соціальна ~ inégalité *f* sociale.
- нерівноправ||ність** inégalité *f* en droit; **~ний** inégal en droit; **~ний договір** traité *m*, accord *m* inégal.
- нерухо||мість** (*майно*) immeuble *m*; biens *m pl* immeubles; biens *m pl* immobiliers; **~мий** immeuble, immobilier.
- несамовит||ий** irresponsable; **~ість** irresponsabilité *f*; **бути в стані ~ості** être en état d' irresponsabilité.
- несплат||а** non-paiement *m*; **на випадок ~и** en cas de non-paiement, faute de paiement.
- несправедлив||ість** injustice *f*; **~ий** injuste.
- несудимість** casier *m* judiciaire intact; **довідка про ~** extrait *m* du casier

- judiciaire intact.
- несхвале||ння** désapprobation *f*.
- несхвальний** désapprobateur.
- несхвально** avec désapprobation.
- нехтувати** ~ **своїми обов'язками** manquer à ses devoirs; ~ **своюю службою** manquer le service.
- нечисти||й** **бути ~им на руку** avoir les mains crochues.
- нижн||ій** ~**я палата** Chambre *f* de Communes; les Communes.
- нижчевикладений** ci-dessous exposé.
- нижчепідписаний** soussigné.
- ножов||ий** ~**а рана** entaille *f*.
- нотаріальн||ий** de notaire, notarié, notarial; ~**а контора** étude *f* de notaire; ~**ий акт** acte *m* notarié.
- нотаріус** notaire *m*.

О

- обвинуваль||ний** ~**вирок** verdict *m* de culpabilité; ~**ний акт** acte *m* d'accusation; ~**а промова на суді** requisitoire *m*.
- обвинувач** accusateur *m*; **державний** ~ procureur *m* général; **громадський** ~ accusateur *m* public, partie *f* publique.
- обвинувачений** accusé, inculpé (*що знаходиться під слідством*); contumax (*що ховається від правосуддя*); prévenu (*переданий в суд*); accusé *m*, prévenu *m*.
- обвинуваченн||я** I. accusation *f*, inculpation *f*; ~ **в злочині** imputation *f* d'un crime; **по ~ю в** sous l' inculpation de; **спростувати** ~ réduire les accusations à néant.
- II. (*сторона в суді*) ministère *m* public; **представник** ~

représentant *m* du ministère public; **свідок** ~ témoin *m* à charge.

обвинувачувати accuser qn de qch; inculper qn de qch, incriminer qch à qn.

обгово||рення discussion *f*, débats *m pl*; **винести на** ~ mettre en discussion, soumettre à la délibération; **~рювати** délibérer.

обдуман||ий з наперед ~им наміром avec préméditation.

обережність précaution *f*.

обійти ~ закон éluder une loi; tourner une loi.

обіцянк||а давати урочисту ~у faire le serment solennel; давати клятвенну ~у prêter serment.

обкрадати voler; dévaliser (*когось*); cambrioler (*квартиру*).

обман (*шахрайство*) fraude *f*; ~ним шляхом frauduleusement.

обмовка réserve *f*, clause *f*.

обнародув||ання publication *f*, promulgation *f*; ~ати publier, promulguer.

обов'яз||ок obligation *f*, devoir *m*; **виконувати свої ~ки** remplir ses devoirs; (*на службі*) remplir ses fonctions de qn; **тимчасово виконувати ~ки директора** être directeur *m* intérimaire; être directeur *m* par intérim.

обороздатність capacité *f* défensive, potentiel *m* de défense.

обставин||а **обтяжуючі вину** ~ и circonstances *f pl* aggravantes; **пом'ягчуючі ~и** circonstances atténuantes; **збіг ~н** conjoncture *f*, concours *m* de circonstances.

обструкція obstruction *f*.

обхід діяти в ~ закону éluder (tourner) la loi.

обшук perquisition *f*, visite *f* domiciliaire (*квартири*); **проводити** ~ faire une perquisition, perquisitionner.

оголосити (*рішення, вирок*) prononcer; (*непричетність до справи*) mettre hors de cause.

оголошення (*рішення, вирок*) prononcé *m*, prononciation *f*.

округ district *m*, arrondissement *m*; **виборчий** ~ circonscription *f*

	électorale.
опис	1. (<i>майна</i>) saisie <i>f</i> ; 2. (<i>список</i>) inventaire <i>m</i> .
опіка	tutelle <i>f</i> .
опікати	(<i>когось</i>) se charger de la tutelle de qn; tenir qn en tutelle.
опікун	tuteur <i>m</i> ; ~ський de tutelle, de tuteur; ~ство tutelle <i>f</i> ; devoirs <i>m pl</i> de tuteur.
опір	résistance <i>f</i> , opposition <i>f</i> .
оподаткув ання	imposition <i>f</i> , taxation <i>f</i> ; ~ати imposer, taxer, frapper d'un impôt.
опротестув ати	(<i>рішення суду</i>) se pourvoir en cassation.
ордер	~ на арешт mandat <i>m</i> d'arrêt, mandat <i>m</i> d'amener.
оренда	bail <i>m</i> ; affermage <i>m</i> ; довгострокова ~ bail à long terme; короткострокова ~ bail à court terme; орендний договір bail <i>m</i> , ferme <i>f</i> .
оскарж ення	appel <i>m</i> ; ~ вироку recours <i>m</i> au tribunal supérieur; ~увати en appeler; ~ увати вирок appeler du jugement.
особ а	службова ~ fonctionnaire <i>m</i> ; юридична ~ personne <i>f</i> civile; morale; приватна ~ particulier <i>m</i> ; підставна ~ homme <i>m</i> de paille; переміщені ~и personnes <i>f pl</i> déplacées; недоторканість ~и inviolabilité <i>f</i> de la personne; темна ~ type <i>m</i> louche.
особистий	personnel; предмети ~ого користування objets <i>m pl</i> d'usage personnel; ~а охорона garde <i>f</i> particulière.
особов ий	~е посвідчення carte <i>f</i> d'identité; особовий склад personnel <i>m</i> .
осудний	sain d'esprit; imputable (<i>про поступок</i>); в осудному стані dans la plénitude de ses facultés.
осудність	responsabilité <i>f</i> ; imputabilité <i>f</i> (<i>про поступок</i>).
офіційн ий	~а особа officiel <i>m</i> ; ~і дані les statistiques officielles.
оформлення	législation <i>f</i> (<i>формальності</i>).

охорона	(дія) sauvegarde <i>f</i> , garde <i>f</i> , protection <i>f</i> , défense <i>f</i> ; ~ праці protection du travail.
охоронник	gardien <i>m</i> , agent <i>m</i> ; охоронний лист, грамота sauf-conduit <i>m</i> .
оштрафувати	mettre à l'amende.

П

палата	chambre <i>f</i> ; ~ депутатів Chambre des députés; ~ общин Chambre des Communes.
палій	incendiaire <i>m</i> ; пер. instigateur <i>m</i> .
парламент	parlement <i>m</i> ; chambre <i>f</i> (en France); ~ тер parlementaire <i>m</i> ; ~ ський de parlementaire; ~ ські вибори élections <i>f pl</i> au parlement.
паспорт	passport <i>m</i> .
пастк а	piège <i>m</i> ; attrape <i>f</i> ; guet-apens <i>m pl</i> ; попасти в ~у tomber dans un piège.
пенсі я	pension <i>f</i> , retraite <i>f</i> ; призначити ~ю accorder une pension; одержувати ~ю toucher sa pension; пенсійне посвідчення livret <i>m</i> de pension, de retraite.
переворот	~ соціальний révolution <i>f</i> sociale; державний ~ coup <i>m</i> d'Etat.
передати	~ в спадщину léguer; ~ справу в прокуратуру renvoyer une affaire au Parquet; ~ справу в суд renvoyer l'affaire au tribunal.
передач а	без права ~і rigoureusement incessible; ~ прав délégation <i>f</i> des pouvoirs.
перекручувати	(істину) fausser la vérité.
перемир'я	armistice <i>m</i> ; укласти ~ conclure un armistice.
переміщення	~ по службі permutation <i>f</i> .
перепис	(населення) recensement <i>m</i> ; проводити ~ recenser la population.

- переслідув||ання** poursuite *f*, persécution *f*; **судове** ~ poursuites *f pl* judiciaires; **~ати** (*карати по закону*) punir.
- переховування** (*краденого*) recilement *m*; (*втікача*) recel *m*.
- петиці||я** pétition *f*; **подати** ~ю adresser une pétition, présenter une pétition.
- печат||ка** (*печать*) scellé *m*; **державна** ~ sceau *m* de l'Etat; **накладати** ~ку apposer les scellés.
- пильн||ість** vigilance *f*; **~ий** vigilant; **~о** avec vigilance.
- підбурювання** propagande *f*.
- підготовка** (*кадрів*) formation *f* des cadres.
- піддан||ий - а** ressortissant -e; **~ство** citoyenneté *f*; **прийняти** ~ство se faire naturaliser; se faire citoyen d'un pays.
- підзахисний** client *m*.
- піймання** prise *f*, capture *f*, saisie *f*.
- піймати** attraper, saisir, prendre; (*зłodія*) pincer; **~ на місці злочину** prendre en flagrant délit; (*на крадіжці*) prendre sur le fait.
- підкоритися** (*вимогам; наказові*) se soumettre, obéir à.
- підкріпити** (*доказами, документами*) appuyer.
- підкріплення** (*підтвердження*) confirmation *f*; (*схвалення*) réconfort *m*; **для** ~ **своїх слів** a l'appui de ses paroles.
- підкуп** corruption *f*; ; subornation *f*; **~ виборців** achat *m* des suffrages; **~ити** corrompre, suborner, soudoyer; **~лений** vénal.
- підляг||ати** (*суду*) devoir être traduit devant le tribunal; **~ає знищенню** à détruire; **не ~ає оголошенню** confidentiel.
- піднаглядний** personne *f* en surveillance.
- підозра** soupçon *m*, suspicion *f*; **викликати** ~ **в когось** donner de l'ombrage a qn; **бути в** ~ être suspect; **з підозрою** avec méfiance; **що викликає** ~ suspect, louche.
- підозрювати** soupçonner de qch; suspecter de qch; **що підозрює** soupçonneux.

- підпал** incendie *m* prémédité, volontaire.
- підпис** signature *f*; seing *m* (в офіційному документі); без підпису anonyme; за підписом і печаткою signé et scellé; ~ати signer, apposer sa signature; ~ка (зобов'язання) obligation *f*, engagement *m*.
- підпорядкування** subordination *f*.
- підрах||унок** ~ голосів dépouillement *m* du scrutin; ~увати голоси compter les voix, dépouiller le scrutin.
- підтримати** ~ (кандидатуру) soutenir, appuyer.
- підробити** contrefaire (підпис, документ); falsifier, adultérer, altérer; ~ ключ fausser une clef.
- підробка** contrefaçon *f* (підпису, документа); contrefaction *f* (грошей, цінних бумаг); falsification *f*.
- підроблю||вати** (гроші) fabriquer de la fausse monnaie; ~вач contrefacteur *m*, falsificateur *m*.
- підставн||ий** ~а особа prête-nom *m*.
- підсудн||ий** inculqué *m*, accusé *m*; лава ~их banc *m* des accusés; ~ість цієї справи мені невідома je ne sais (j'ignore) à quelle juridiction ressortit cette affaire; je ne sais à quelle compétence relève cette affaire.
- підтасовувати** ~ факти présenter habilement les faits; dénaturer, truquer, maquiller les faits.
- підтвердж||ення** confirmation *f*; ~увати confirmer, certifier, affirmer, avérer.
- пільг||а** privilège *m*; avantage *m* (вигода); ~ові умови conditions *f pl* avantageuses.
- плата** paie *f*; pension *f*; зарплата salaire *m*, traitement *m*; appointements *m pl* (для службовців); поденна ~ salaire a journée; квартплата terme *m*; ~ за вхід prix *m* d'entrée; entrée *f*.
- платник** (податків) contribuable *m*.

- пленар||ний** ~не засідання *séance f plénière*.
- пленум** *assemblée f plénière; séance f plénière*.
- побиття** **притягнути до суду за** ~ condamner qn pour voies de fait.
- повинитися** s'avouer coupable, reconnaître sa faute, ses torts.
- повинн||а** з'явитися з ~ою s'avouer coupable; faire amende honorable (*офіційно*).
- повинність** **трудова** ~ service *m* de travail obligatoire ; **військова** ~ service *m* militaire obligatoire.
- повідомл||яти** (*офіційно*) notifier qch a qn; ~ення notification *f*.
- повірений** avoué *m*, fondé *m* de pouvoirs; ~ в справах chargé d'affaires.
- повістка** avis *m*; convocation *f* (*на збори*); в суд mandat *m* de comparution.
- повноваженн||я** plein pouvoir *m*, mandat *m*; **зловживання своїми ~ями** abus *m* de pouvoir; **передати свої ~** déléguer ses pouvoirs; **скласти свої ~** abdiquer ses pouvoirs, se démettre de ses fonctions.
- повноважний** plénipotentiaire; ~ **представник** représentant *m* plénipotentiaire; ~ **посол** ambassadeur *m* plénipotentiaire.
- повновладн||о** souverainement; ~ий souverain, absolu.
- повноліт||тя** majorité *f*; ~ній majeur; **ім.** majeur *m* **досягти** ~ atteindre la majorité.
- повноправний** jouissant des droits civiques.
- поглумитися** insulter, outrager, déshonorer.
- погоня** poursuite *f*, chasse *f*.
- подавати** (*голос*), (*голосування*) voter pour, donner sa voix pour, à; ~ **жалобу** porter plainte contre qn; ~ у відпустку donner sa démission, démissionner.
- подавець** (*листа*) porteur *m*.
- податок** impôt *m*, contribution *f*, taxe *f*; **прямий** ~ impôt direct, contribution directe; **непрямий** ~ impôt indirect; **прибутковий** ~ impôt sur le revenu; **земельний** ~ impôt foncier; ~ **на майно**

impôt sur la fortune; ~ **на рухоме майно** impôt sur les biens mobiliers; ~ **на нерухоме майно** impôt sur les immeubles; **оподатковувати** asséoir (assujétir) un impôt; **уникати сплати ~ів** éluder l'impôt; **звільнений від ~ів** exempt (exonéré, franc) d'impôt; **стягнення ~ів** perception *f* des impôts; **звільнення від ~ів** dégrèvement *m* fiscal.

позашлюб||ний ~на дитина enfant *m* naturel (illégitime).

позбавити priver, dépouiller qn de qch, ôter (enlever)qch à qn; ~ **можливостей** ôter à qn la possibilité; ~ **спадщини** déshériter; ~ **громад. прав** priver des droits civils; ~ **свободи** emprisonner, ~ **себе життя** se tuer; se suicider; se donner la mort.

позбавлення privation *f*; ~ **громадянських прав** privation (déchéance *f*) des droits civils; ~ **свободи** privation de la liberté, emprisonnement *m*; ~ **володінь** dépossession *f*; ~ **майна згідно суду** éviction *f*.

позивач demandeur *m* (demanderesse *f*); poursuivant *m*; **громадський** ~ (в кримінальній справі) partie *f* civile.

позов action *f*, poursuites *f pl*, demande *f* (en justice); **громадянський** ~ action civile; **зустрічний** ~ demande reconventionnelle; reconvention *f*; **пред'явити** ~ entamer des poursuites.

покаліч||ити mutiler, estropier; ~ений mutilé, défiguré, estropié; ~ **лице комусь** défigurer qn.

покаранн||я punition *f*, châtiment *m* (кара), peine *f* (міра стягнення); correction *f* (виправні заходи); châtiment *m* corporée (тілесне); peine *f* capitale (вища міра); infliger une punition à qn (ніддати когось ~ю).

поліцейський policier, de police; ~ **участок** commissariat *m* de police; policier *m*, agent *m* de police; flic *m* (фам.).

поліція police *f*, з **розшуку** ~ la sûreté, police *f* de sûreté.

положення (зведення законів) règlement *m*; ~ **про вибори** règlement *m* des

élections.

- помилув||ання** rémission *f*; **~ати** gracier, faire grâce.
- понов||лення** (*когось в чомусь*) rétablissement *m* dans; réintégration *f*; **~ити когось в своїй правах** restituer à qn ses droits.
- поножовщина** rixe *f*, bagarre *f* à couteaux tirés.
- понятий** témoin *m*.
- попастися** **~в пастку** tomber dans un piège; être pris en faute, se faire pincer; **~ на гарячому** être pris en flagrant délit, **~**être pris la main dans le sac.
- поправка** (*в законопроектах*) amendement *m*.
- порук||а** garant *m*, caution *f*; **кругова ~** caution solidaire; **відпустити на ~и** mettre en liberté sous caution.
- поручитися** répondre de qn, de qch.
- поручник** garant *m*, répondant *m*.
- порушення** violation *f*, infraction, contravention *f*, transgression *f*.
- порушувати** violer, transgresser, déroger à qch, entreindre; **~ постанову** contrevenir à un arrêté; **~ кордон** violer une frontière; **порушувати справу в суді** déclencher un procès, engager un procès.
- порча** endommagement *m*; mise *f* hors de service (*з наміром*).
- поряд||ок** ordre *m*; **законним ~ком** dans les formes légales; **судовим ~ком** par voie de justice; **в адміністративному ~ку** par voie administrative.
- порятунок** sauvetage *m*.
- посад||а** fonction *f*, place *f*, poste *m*; **виборні ~и** fonctions *f pl* électives; **займати ~у** occuper un poste, une place; **зайняти ~у** entrer en charge, en fonction.
- посадити** (*в тюрму*) emprisonner, mettre en prison; coffrer (*фам*); **~ під арешт** mettre aux arrêts.

посадовий	~ злочин forfaiture <i>f</i> , prévarication <i>f</i> .
послужний	(<i>список</i>) états <i>m pl</i> de service.
пособник	(<i>співучасник</i>) complice <i>m</i> ; ~ цтво complicité <i>f</i> .
постанова	arrêté <i>m</i> ; décision <i>f</i> (<i>рішення</i>); décret <i>m</i> (<i>указ</i>) ; ~ про привід mandat <i>m</i> d'amener; ~ про затримання mandat <i>m</i> de dépôt.
походження	origine <i>f</i> ; соціальне ~ origine <i>f</i> sociale.
право	droit <i>m</i> ; ancien droit français дореволюційне французьке ~; établir un droit установлювати ~; être déchu de droit позбавтися ~а; être fondé en droit мати законне ~; faire valoir son droit реалізувати своє ~; invoquer un droit посилатися на ~; de (plein) droit в силу закона ; porter atteinte au droit порушувати ~; à qui de droit в компетентний судовий орган ; s'arroger un droit присвоювати ~; se réserver un droit зберігати за собою ~; sans droit без законних підстав ; statuer en droit вирішувати питання на основі норм ~а ; абсолютне ~ droit absolu; ~ доступу droit d'accès; аксесорне (<i>додаткове</i>) ~ droit accessoire; ~ на звернення в суд (<i>позов</i>) droit d'action; діюче ~ droit en vigueur; адміністративне ~ droit administratif; земельне ~ droit agraire; ~ на одержання аліментів droit alimentaire; внесення поправок в проект нормативних актів droit d'amendement; ~ старшинства droit d'ancienneté; ~ на притулок droit d'asile; особисте ~ droit attaché à la personne; авторське ~ droit d'auteur; ~ на самовизначення droit d'autodétermination; ~ на самоуправління droit à l'autonomie; банківське ~ droit bancaire, de la banque; ~ на патент droit au brevet; патентне ~ droit des brevets (d'invention); бюджетне ~ droit budgétaire; вексельне ~ droit cambiaire; валютне ~ droit cambial, du change; цивільне ~ droit civil; торгове ~ droit commercial;

загальне ~ droit commun; ~ на компенсацію droit à compensation; державне ~ droit constitutionnel; ~ на матеріальні блага droit corporel; міжнародне ~ droit international; загальне виборче ~ suffrage *m* universel; кримінальне ~ droit criminel; ~ на громадянство droit de cité; ~ на працю droit au travail, à l'emploi; митне ~ droit de douane; дисциплінарне ~ droit disciplinaire; ~ на опублікування (на розголошення) droit de divulgation; ~ de divulguer; економічне ~ droit économique; ~ на видавництво droit d'édition; активне виборче ~ droit à l'électorat; пасивне ~ droit d'éligibilité; ~ бути позовачем і відповідачем в суді droit d'ester en justice; ~ на судовий захист droit d'être défendu en justice; виключне ~ droit exclusif; ~ оскаржити вирок суду droit de faire appel; сімейне ~ droit de (la) famille; федеральне ~ droit fédéral; фінансове ~ droit financier, fiscal; ~ на житло droit d'habitation; ~ на спадщину droit héréditaire (d'hérédité); заставне ~ droit hypothécaire; ~ на компенсацію droit à l'indemnisation (à l'indemnité); ~ на недоторканість droit d'inviolabilité; судове ~ droit judiciaire; судові норми droit jurisprudentiel; поліцейське ~ (контрольне ~) droit de police; ~ на соціальне забезпечення droit à la protection sociale; публічне ~ droit public (конституційне, адміністративне, фінансове, кримінальне); ~ на відпочинок droit au repos; ~ на пенсійне забезпечення droit à la retraite; ~ на проживання droit de séjour; ~ підпису droit de signer, de signature; ~ на касаційне оскарження droit de se pourvoir en cassation; ~ на субсидії droit subsidiaire.

прав|овий

de droit, du droit; ~ові норми les normes du droit; ~ові відносини relations *f pl* fondées sur le droit.

- правоздатність** capacité *f*.
- правознав|ець** juriste *m*; **~ство** jurisprudence *f*.
- правомірн|ість** légalité *f*; **~ий** légal, conforme aux lois.
- правомочн|ість** compétence *f*; **~ий** compétent.
- правопоруш|ення** infraction *f* à la loi , transgression *f* de la loi; **~ник** délinquant *m*, transgresseur *m* de la loi.
- правопорядок** ordre *m* légal.
- правосуддя** justice *f*; **здійснювати** ~ rendre, administrer la justice; **шукати** ~ demander justice.
- правота** (*невинність*) innocence *f*.
- пред'явити** ~ **право на щось** faire valoir son droit a qch; ~ **докази** fournir des preuves; ~ **позов** intenter une action civile contre qn; ~ **обвинувачення** porter une accusation.
- презумпція** présomption *f*.
- прецедент** précédent *m*.
- прибутковий** ~ **податок** impôt sur le revenu.
- привід** prétexte *m*; **касаційний** ~ ouverture *f* à cassation.
- привласнити** s'approprier.
- пригода** aventure *f*, mésaventure *f* (*неприємна*); incident *m* (*випадок*).
- приєднання** ~ **до договору** adhésion *f*; accession *f*.
- прийняти** ~ **в громадянство** naturaliser; ~ **закон, проект** adopter; ~ **присягу** prêter serment; ~ (*про юриста*) recevoir ; **прийняти запобіжні заходи** prendre des précautions..
- прикордонн|ик** garde-frontière *m*; **~ий** de frontière.
- примир|ити** (*когось з кимось*) réconcilier, mettre d'accord; raccommoder (*фам.*); **~ення** réconciliation *f*, raccommodement *m*; conciliation *f* (*поглядів, інтересів*).
- примус** contrainte *f*, coercition *f*; **з ~у** par contrainte; **forcément**; **без ~у** de bonne volonté, sans contrainte.

- примусити** contraindre, forcer, obliger; ~ **мовчати** imposer silence à qn, réduire qn au silence.
- примус||овий** ~**ові міри** mesures *f pl* de contrainte; ~ **овим шляхом** par voie coercitive.
- припинення** arrêt *m*, interruption *f*, suspension *f*, surcis *m* (*вироку*).
- припинити** arrêter, suspendre; surseoir à (*роботу, вирок*).
- пристав** (*судовий*) huissier *m*.
- присудити** (*згідно рішення суду*) adjuger, condamner a.
- присяжн||ий** ~ **засідатель** juré *m*; **повірений** ~ avocat *m*; **суд** ~**их** cour *f* d'assises.
- притулок** refuge *m*,abri *m*, asile *m*; **право на** ~ droit *m* d'asile, de refuge.
- притягнення** ~ **до суду** mise *f* en jugement ; ~ **до відповідальності** poursuite *f*.
- приховування** recel *m*.
- проступок** faute *f*, contravention *f*, délit *m* (*порушення закону*).
- протест** protestation *f*, réclamation *f*, **заявити** ~ présenter une protestation à qn; ~ **прокурора** pourvoi *m* du ministère public.
- протестувати** protester; ~ **проти чогось** protester contre qch; élever une protestation contre qch.
- протизаконн||ий** ~ **поступок** acte *m* illégal, action *f* contraire à la loi. ~**ість** illégalité *f*; ~**о** illégalement, en contradiction avec la loi.
- процес** procès *m*; **виграти** ~ gagner un procès; **вести** ~ mener un procès; **припинити** ~ mettre fin au procès; **програти** ~ perdre un procès; **шлюботорозлучний** ~ procès en divorce; ~**суальний** de procès, de procédure.
- прохання** (*петиція*) pétition *f*, requête *f*, demande *f*; **подати** ~ présenter une requête, une pétition.

Р

- радник** conseiller *m*; ~ **посольства** conseiller d'ambassade.
- ратифік|аційний** ~**аційні грамоти** instruments *m pl* de ratification; ~**ація**
ratification *f*.
- реабіліт|ація** réhabilitation *f*; ~**увати** réhabiliter, être réhabilité
- ревіз|ія** inspection *f*, contrôle *m*; **проводити ~ію** contrôler, inspecter; ~**ор**
inspecteur *m*.
- регламент** règlement *m*, temps *m* de parole; ~**ація** réglementation *f*; ~**увати**
réglementer.
- реєстрат|ор** enregistreur *m*; ~**ура** bureau *m*, d'enregistrement.
- реєструвати** enregistrer.
- репресі|я** répression *f*; **піддати ~ям** brimer, frapper par la répression.
- рецидив** **в різ. зн.** récurrence *f*; ~**іст** récidiviste *m*.
- речовий** matériel; ~**доказ** pièce *f* à conviction; corps *m* du délit.
- рівноправн|ість** égalité *f* en (de) droits; **повна ~** égalité absolue; ~**ий** égal en
droits.
- різня** massacre *m*, carnage *m*.
- рішення** (суду) jugement *m*; **заочне ~ суду** jugement *m* par défaut.
- робот|а** **каторжні ~и** travaux *m pl* forcés.
- розбій** (прям. і перен.) brigandage *m*.
- розгляд** **судовий ~** débats *m pl* judiciaires.
- розголошення** ~**тайни** divulgation *f*.
- розділити** (майно) faire le partage.
- розірвання** (договору, контракту) abrogation *f*, annulation *f*; (угоди)
résolution *f*; ~ **шлюбу** dissolution d'un mariage, divorce *m*.
- розкаюватися** se repentir de qch.
- розкаяння** repentir *m*.

- розкрад||ання** vol *m*, déprédation *f*; dilapidation *f* (*розтратата*); ~ **ати** enlever, ravir, voler; ~**ч** voleur *m*, ravisseur *m*.
- розкриття** ~ **злочину** décelement *m*, dévoilement *m*.
- розлучити** (*про подружжя*) divorcer.
- розпорядок** ordre *m*; **правила внутрішнього ~у** règlement *m* intérieur.
- розправ||а** justice *f* sommaire; **вчинити ~у** faire justice; **кривава ~** massacre *m*, tuerie *f*; ~**итися з кимось** faire justice de qn.
- розслідув||ання** enquête *f*; instruction *f* (*слідство*); ~**ати** procéder à une enquête, faire une instruction de qch.
- розстріл** **присудити до ~у** condamner à être fusillé.
- розтрат||а** péculat *m*, dilapidation *f*; ~**чик** dilapidateur *m*, déprédateur *m*.
- розшук** recherche *f*; (*дізнання, збір доказів*) instruction *f*; **карний ~** instruction criminelle; police *f* judiciaire (en France).
- рукоприкладств||о** voies *f pl* de fait; **дійти до ~а** en venir aux mains.
- ручатися** garantir; ~**за когось -щось** se poster garant de qn, de qch; répondre de qn, de qch.
- ручн||ий** ~**а зброя** arme *f* portative.
- рятівник** sauveur *m*.
- рятувати** sauver.

С

- сабот||аж** sabotage *m*; ~**ажник** saboteur *m*. ~**увати** saboter.
- сади||зм** sadisme *m*; ~**ист** sadiste *m*.
- самовбивство** suicide *m*.
- самоврядування** autonomie *f*.
- самогубств||о** **покінчити життя ~ом** se suicider, se donner la mort.
- самозахист** autodéfense *f*; légitime défense *f*; **в стані ~у** en état de légitime

défense.

самообвинувачення autoaccusation *f*.

самосуд justice *f* sommaire.

самоуправ||ний arbitraire; **~ство** actes *f pl* d'arbitraire; arbitraire *m*.

самочинн||о діяти ~ agir de son propre chef; **~ість** arbitraire *m*; **~ий** arbitraire.

санкція sanction *f* (в різ. зн.).

свавілля (непоко́ра) insubordination *f*, licence *f*.

свідок témoin *m*; **~ захисту** témoin a décharge; **~ обвинувачення** témoin a charge; **брати когось в ~и** prendre qn a témoin; **проводити очну ставку між свідками** accoler les témoins; **викликати ~ом** citer comme témoin; produire un témoin; **~ що не з'явився** témoin défaillant; **лже~** témoin faux; **понятий** témoin instrumentaire; **випадковий** ~ témoin involontaire; **добровільний** ~ témoin volontaire; **викликати свідком для допиту** appeler en témoignage; **допитувати як свідка** entendre en témoignage;.

свідч||ення témoignage *m*; déposition *f*; **давати ~** porter le témoignage; **давати свідчення** répondre comme témoin; **примушувати давати неправдиві свідчення** suborner un témoin; **одержати ~** cueillir le témoignage; **лжесвідчення** un faux témoignage; **переконливе ~** témoignage *m* éclatant; **усне ~** témoignage verbal (oral); **~ити** déposer, témoigner; **~ити проти самого себе** témoigner contre soi-même.

свобод||а liberté *f*; **~ переміщення** (в їзду-виїзду) liberté d'aller et venir; **~ переміщення по країні** liberté de déplacement; liberté de circulation; **~ вибору** liberté de choix; **~ совісті (віросповідання)** liberté de conscience (de croyance) **~ друку** liberté de la presse; **право на юридичні дії, що не заборонені**

	законом liberté civile; гарантії стабільної праці liberté de l'emploi; ~ на освіту liberté de l'enseignement; випустити когось на ~у rendre la liberté a qn ; mettre qn en liberté, libérer; надати комусь повну свободу donner carte blanche a qn.
сентенція	sentence <i>f</i> ; maxime <i>f</i> ; aphorisme <i>m</i> .
сидіти	(в тюрмі) être en prison.
сила	force <i>f</i> ; зворотна ~ закону effet <i>m</i> rétroactif de loi; ввійти в ~у (про закон) entrer en vigueur; залишити в силі (про рішення суду) confirmer.
символ	symbole <i>m</i> .
симул яція	simulation <i>f</i> ; ~янт simulateur <i>m</i> ; ~лювати simuler.
скалічення	mutilation <i>f</i> .
скарга	(на когось, щось) plainte <i>f</i> contre qn, au sujet de qn; griefs <i>m pl</i> contre qn; бюро ~г bureau <i>m</i> des réclamations; касаційна ~ pourvoi <i>m</i> en cassation; подати ~у déposer une plainte, porter plainte contre qn.
скарж итися	в суд porter plainte au tribunal, porter une plainte en justice; ~ник plaignant <i>m</i> .
скасування	abrogation <i>f</i> (закону) ; révocation <i>f</i> (розпорядження).
склад	~ злочину corps <i>m</i> du délit.
склад ання	(документа) rédaction <i>f</i> ; (протоколу) verbalisation <i>f</i> ; ~ати rédiger, verbaliser.
слід ство	enquête <i>f</i> , instruction <i>f</i> ; попереднє ~ instruction préalable; судове ~ instruction définitive à l'audience; почати ~ ouvrir une information; проводити ~ effectuer une enquête; ведеться ~ une enquête est ouverte; ~чий juge <i>m</i> d'instruction.
слух ання	(справи) audience <i>f</i> ; справу призначено на ~ la cause sera entendue; ~ати свідків entendre les témoins.
смертн ий	~ вирок arrêt <i>m</i> de mort, sentence <i>f</i> de mort; ~а кара peine <i>f</i> de

	mort.
смерть	mort <i>f</i> , décès <i>m</i> ; вмерти своєю ~тю mort naturelle; насильницька ~ mort violente; нагла ~ mort subite; передчасна ~ mort prématurée; свідोцтво про ~ acte <i>m</i> de décès; на випадок ~і en cas de décès.
соціальн ий	social ~е походження origine <i>f</i> sociale; ~е середовище milieu <i>m</i> social; ~ий стан position <i>f</i> sociale; ~е забезпечення sécurité <i>f</i> sociale; ~е страхування assurance <i>f</i> sociale.
спадкоємець	héritier <i>m</i> .
спадщин а	héritage <i>m</i> ; батьківська ~ patrimoine <i>m</i> ; succession <i>f</i> (успадковування); одержати в ~у hériter de qch; позбавити ~и déshériter.
співвітчизник	compatriote <i>m</i> .
співгромадянин	concitoyen <i>m</i> .
спів учасник	complice <i>m</i> ; ~участь complicité <i>f</i> , connivence <i>f</i> .
спір	litige <i>m</i> .
спокутувати	(вину) expier.
справа	affaire <i>f</i> , cause <i>f</i> , procès <i>m</i> , dossier <i>m</i> .
справедлив о	justement; ~ість justice <i>f</i> , légitimité <i>f</i> ; по ~сті selon toute justice, en bonne justice, à juste titre; ~ий (законний) légitime.
справк а	information <i>f</i> , renseignement <i>m</i> навести ~и prendre des renseignements sur qn, qch; вимагати ~у про судимість demander un extrait du casier judiciaire.
стан	état <i>m</i> , ordre <i>m</i> .
статус кво	statu quo <i>m</i>
статутний	du statut;
стаття	(в різ. зн.) article <i>m</i> .
стихійн ий	~е лихо cataclysmе <i>m</i> , catastrophe <i>f</i> .
стовп	ганебний ~ pilori <i>m</i> ; виставити на осуд mettre au pilori.

страйк	(<i>страйк</i>) grève <i>f</i> ; débrayage <i>m</i> ; arrêt <i>m</i> de travail; загальний ~ grève <i>f</i> générale; ~ протесту grève de protestation; оголосити ~ se mettre en grève, débrayer; ~ уючий gréviste <i>m</i> ; ~ голодування grève de la faim; незаконний ~ grève illicite; “ законний ” ~ grève licite; припинити роботу, залишаючись на робочому місці grève des bras croisés; політичний ~ grève politique; ~ солідарності grève de solidarité, de sympathie.
страта	exécution <i>f</i> ; supplice <i>m</i> .
страчувати	exécuter; supplicier; mettre à mort; ~ на електричному стільці électrocuter.
сторонній	~ спостерігач observateur <i>m</i> impartial.
страхування	assurance <i>f</i> ; соціальне ~ sécurité <i>f</i> sociale; ~ від нещасних випадків assurance contre les accidents; ~ від вогню assurance contre l’incendie; ~ домашнього майна assurance d’objets mobiliers; ~ автомашини assurance automobile; ~ на випадок смерті assurance en cas de décès; ~ на випадок безробіття assurance chômage; змішане ~ assurance combinée, mixte; ~ на випадок інвалідності assurance invalidité; ~ на випадок хвороби assurance maladie; ~ земельних участків assurance terrestre; система пенсій по старості assurance vieillesse.
стрільба	feu <i>m</i> , tir <i>m</i> , fusillade <i>f</i> .
строк	(<i>вексель</i>) échéance <i>f</i> ; ~ давності prescription <i>f</i> .
стягнення	(<i>покарання</i>) punition <i>f</i> , sanction <i>f</i> ; накласти ~ pénaliser, infliger une peine; дисциплінарне ~ sanction disciplinaire; пер. recouvrement <i>m</i> .
суд	I. tribunal <i>m</i> , cour <i>f</i> ; апеляційний ~ cour d’appel; третейський ~, арбітраж cour d’arbitrage; ~ присяжних cour d’assises; касаційний ~ cour de cassation; міжнародний ~ cour internationale de justice; військовий ~ cour militaire; вищий

арбітражний ~ cour supérieure d'arbitrage; **адміністративний** ~ tribunal administratif; **громадянський** ~ tribunal civil; **конституційний** ~ tribunal constitutionnel; **виправний** ~ tribunal correctionnel; **дисциплінарний** ~ tribunal disciplinaire; ~ **загальної юрисдикції** tribunal de droit commun; ~ **з питань неповнолітніх** tribunal pour enfants; ~ **вищої інстанції** (*цивільні справи*) tribunal de grande instance; ~ **малої інстанції** tribunal d'instance; ~ **першої інстанції** tribunal de première instance; **викликати в** ~ citer devant le tribunal; **стати перед** ~ом comparaître devant le tribunal; **входити в склад** ~у composer, compléter le tribunal; **притягнути до** ~ової **відповідальності** déférer au tribunal; **припинити справу в** ~і dessaisir le tribunal; **порушувати справу в** ~і saisir un tribunal d'une affaire; **подати справу в** ~ poursuivre qn en justice; **віддати під** ~ traduire en justice, mettre en jugement, poursuivre, déférer a la justice; **домогтися** ~ом faire valoir ses droits devant la justice; **бути під** ~ом être traduit en justice;

II. (*правосуддя*) justice *f*;

III. (*розгляд справи*) jugement *m*; **в день** ~у le jour du jugement.

судимість condamnation *f*; **не мати** ~ості avoir son casier judiciaire vierge; **мати** ~ість être titulaire de condamnation.

судити juger.

судов||ий judiciaire; ~ **розгляд** débat *m* judiciaire; ~а **справа** cause *f*, procès *m*; ~е **слідство** instruction *f* définitive, instruction *f* à l'audience; ~і **витрати** frais *m pl* du procès, frais de justice; ~а **медицина** médecine *f* légale; ~е **засідання** audience *f*; ~ий **виконавець** huissier *m*; ~слідчий juge *m* d'instruction; ~им **порядком** par voix de justice.

судочинство procédure *f* judiciaire.

суддя	juge <i>m</i> ; ~ першої інстанції premier juge; ~ для розгляду конкретної справи в Міжнародному суді juge <i>m</i> ad hoc ~ арбітр juge-arbitre <i>m</i> ; ~ асессор juge-asseur; запасний ~ juge auxiliaire; ~ цивільних справ juge civil; ~ військового трибуналу juge militaire; мировий ~ juge de paix.
супровідний	~ лист lettre <i>f</i> d'envoi.
суспільн ий	social, public (<i>f</i> -que) ~ устрій ordre <i>m</i> social; ~ е життя vie <i>f</i> publique; ~ і відносини rapports <i>m pl</i> sociaux; ~ а власність propriété <i>f</i> sociale; ~ е майно bien <i>m</i> public; ~ е положення position <i>f</i> sociale; ~ ий обов'язок devoir <i>m</i> social; ~ ий осуд blâme <i>m</i> public; ~ а думка opinion <i>f</i> publique.
суспільство	société <i>f</i> .
схвал ення	approbation <i>f</i> , assentiment <i>m</i> ; suffrages <i>m pl</i> (<i>публіки, суспільства</i>); ~ ити проект резолюції entériner une motion.
схопити	pincer un voleur (<i>зłodія</i>).

Т

таємн иця	mystère <i>m</i> , secret <i>m</i> ; державна ~ secret d'Etat; воєнна ~ secret militaire; видати ~ицю trahir un secret ; ~ о clandestinement, secrètement, en secret.
таїти	cache; dissimuler, tenir qch en secret.
темн ий	(<i>підозрілий</i>) obscure, suspect, louche; ~ і справи affaires <i>f pl</i> louches.
терор	terreur <i>f</i> ; ~ изм terrorisme <i>m</i> ; ~ истичний акт attentat <i>m</i> terroriste.
тероризувати	terroriser; (<i>наводити страх</i>) terrifier.
тимчасов ий	~ уряд gouvernement <i>m</i> provisoire; ~ а посадова особа intérimaire (<i>m</i>); ~ а влада pouvoir <i>m</i> temporaire; ~ закон loi <i>f</i> transitoire.

тілесн ий	corporel; ~е покарання peine <i>f</i> corporelle; ~е ушкодження blessures <i>f pl.</i>
тіньов ий	(негативний) ~а сторона справи aspect négatif d'une affaire, le mauvais côté d'une affaire.
травма	trauma <i>m.</i>
третейськ ий	arbitral; ~ суд arbitrage <i>m</i> , jugement <i>m</i> arbitral; ~ суддя arbitre <i>m</i> ; ~е рішення jugement <i>m</i> arbitral.
трибунал	tribunal <i>m</i> , cour <i>f</i> (de justice), prétoire <i>m.</i>
тримати	~ під арештом être aux arrêts.
трудоий	de travail; ~ кодекс code <i>m</i> du travail; ~ договір contrat <i>m</i> de travail.
труп	cadavre <i>m</i> ; розтин ~а autopsie <i>f</i> ; ~ний cadavéreux; ~ний запах odeur <i>f</i> cadavéreuse; ~на задубілість rigidité <i>f</i> cadavérique.
тюремн ий	de prison, de geôle, pénitentiaire (<i>режим</i>); ~е ув'язнення emprisonnement <i>m</i> , détention <i>f</i> ; ~щик geôlier <i>m.</i>
тюрма	prison <i>f</i> , cachot <i>m</i> , geôle <i>f</i> , tôle <i>f</i> (<i>фам.</i>); посадити в ~у mettre en prison, incarcérer; кофрер (<i>фам.</i>); випустити з ~и mettre en liberté; втекти з ~и s'évader; підземна ~а oubliette <i>f</i> (<i>камінний мішок</i>).
тяжба	заст. procès <i>m</i> , litige <i>m.</i>

У

убив ство	meurtre <i>m</i> , homicide <i>m</i> , assassinat <i>m</i> ; навмисне ~ meurtre prémédité; ~ця tueur <i>m</i> , meurtrier <i>m</i> , assassin <i>m</i> ; найманний ~ця assassin <i>m</i> à gages, sicaire <i>m</i> ; bravo (<i>pl</i> bravi).
убити	tuer, assassiner.
угода	(<i>договір</i>) convention <i>f</i> , accord <i>m</i> ; укласти ~у signer un accord.

узакон ення	(дія) légitimation <i>f</i> , légalisation <i>f</i> ; (закон) loi <i>f</i> ; ~ити légaliser, légitimer.
указ	décret <i>m</i> .
ультимат ум	ultimatum <i>m</i> ; ~ивний péremptoire; пред'явити ~ signifier un ultimatum.
умертвляти	tuer, mettre à mort, faire périr.
умис ел	dessein <i>m</i> , intention <i>f</i> ; злий ~ mauvaise intention; з ~лом avec préméditation.
умовн о	засудити ~ condamner avec sursis; ~ий вирок condamnation <i>f</i> avec sursis; закон про ~е засудження loi <i>f</i> de sursis.
уникнути	розплати fuire le (échapper au) châtiment; ~переслідування échapper aux poursuites
уповноважений	chargé de qch, investi de qch; імен. mandataire <i>m</i> , fondé <i>m</i> de pouvoir; ~ владою investi du pouvoir.
управління	(дія) direction <i>f</i> , administration <i>f</i> , gouvernement <i>m</i> ; gestion <i>f</i> (справами).
уряд	gouvernement <i>m</i> ; член ~у membre <i>m</i> du gouvernement; сформувати ~ constituer le gouvernement, (former); входити в ~ entrer dans le gouvernement; очолювати ~ présider le gouvernement; незалежний ~ le gouvernement autonome; ~, що пішов у відставку le gouvernement démissionnaire; призначений ~ le gouvernement reconnu; тимчасовий ~ le gouvernement provisoire.
усиновл яти	adopter; ~ення adoption <i>f</i> ; ~ений adoptif.
усунення	élimination <i>f</i> ; ~ від посади révocation, destitution <i>f</i> .
утеча	fuite <i>f</i> , évasion <i>f</i> (з тюрми, полону).
утікач	(з тюрми, полону) évadé <i>m</i> .
утриманець	personne à la charge de qn.
ухилення	(від обов'язків) manquement <i>m</i> .

ухилятися	(від обов'язків) se soustraire à.
ухильний	~а відповідь réponse <i>f</i> dilatoire.

Ф

факсиміле	fac-similé <i>m</i> (pl. fac-similés).
факт	fait <i>m</i> ; cas <i>m</i> (випадок).
фактичн ий	~і докази preuves <i>f</i> fournies par les faits, basées sur les faits.
факультет	faculté <i>f</i> ; вчитися на юридичному ~і faire son droit.
фальшивий	(про документ) forgé.
фальшивомонетник	faux monnaieur <i>m</i> .
фільм	film <i>m</i> ; пригодницький ~ film <i>m</i> d'aventures.
функц ія	fonction <i>f</i> (в рiзн. зн.); виконувати чийсь ~її exercer les fonctions (les attributions) de qn, remplir les fonctions de qn; виконувати свою ~ю s'acquitter de ses fonctions, de ses attributions.

Х

хабар	(підкуп) pot-de-vin <i>m</i> ; давати ~а corrompre qn; graisser la patte; ~ник pot de vinier <i>m</i> ; ~ництво corruption <i>f</i> , concussion <i>f</i> .
халатність	négligence <i>f</i> , incurie <i>f</i> .
хватка	poigne <i>f</i> ; мертва ~ spasme <i>m</i> mort.
хуліган	voyou <i>m</i> ; ~ити faire l'insolent, se conduire en voyou, voyouter, faire du tapage; ~ство voyoutisme <i>m</i> .

Ц

цензура	censure <i>f.</i>
цінні папери	titres <i>m pl.</i>

Ч

чин	grade <i>m</i> ; rang <i>m</i> (<i>ранг</i>); офіцерські ~и les grades militaires; ~и дпкорпусу les membres du corps diplomatique; надавати ~у promouvoir, grader; позбавити ~у dégrader.
чинити	~ опір opposer de la résistance; résister.
чиновни к	fonctionnaire <i>m</i> , bureaucrate <i>m</i> ; ~цтво fonctionnaires <i>m pl.</i>

Ш

шантаж	chantage <i>m</i> ; ~увати faire chanter qn; ~ист maître chanteur <i>m</i> .
шахрай	filou <i>m</i> ; fumiste <i>m</i> (<i>розм.</i>); ~ство filouterie <i>f</i> , fumisterie <i>f</i> , fourberie <i>f</i> ; filoutage <i>m</i> (<i>дія</i>); ~ський de fumiste.
шахраювати	filouter, tricher.
шкідни к	saboteur <i>m</i> ; ~цтво sabotage <i>m</i> ; ~цький de sabotage.
шкод а	mal <i>m</i> , tort <i>m</i> , dommage <i>m</i> , dégât <i>m</i> ; заподіяти ~у faire tort, causer du dommage, des dégâts; ~ити saboter.
шлюб	mariage <i>m</i> ; громадянський ~ mariage civil; ~ з розрахунку mariage de raison (d'intérêt, d'argent); фіктивний ~ mariage blanc; ~ий nuptial; ~ий договір contract <i>m</i> de mariage.
шлюборозлучний	de divorce; ~ процес procès <i>m</i> en divorce.
шпигун	espion <i>m</i> , mouchard <i>m</i> ; ~ство espionnage <i>m</i> ; ~ський d'espion, d'espionnage.
шпигувати	espionner, moucharder.

шпик	fileur <i>m</i> , flic <i>m</i> (<i>фам.</i>).
штат	Etat <i>m</i> ; ~ський civil.
штраф	amende <i>f</i> , peine <i>f</i> ; pénuniaire <i>m</i> ; pénitence <i>f</i> (<i>у зрі</i>); накласти на когось ~ mettre qn à l'amende; заплатити ~ payer une amende; ~увати infliger une amende à qn; mettre qn à l'amende.

Ю

юридичн ий	de droit, juridique; ~і науки le droit; слухати курс ~их наук faire son droit; ~ акт acte <i>m</i> juridique; ~а особа personne <i>f</i> civile; ~а консультація bureau <i>m</i> de consultations juridiques.
юрисдикція	jurisdiction <i>f</i> .
юриспруденція	jurisprudence <i>f</i> , science <i>f</i> du droit.
юрист	juriste <i>m</i> , légiste <i>m</i> , homme <i>m</i> de loi; студент ~étudiant <i>m</i> en droit.
юрисконсульт	jurisconsulte <i>m</i> , avocat-conseil <i>m</i> , avocat <i>m</i> consultant.

Я

явка	(<i>в суд</i>) comparution <i>f</i> ; обов'язкова ~ présence <i>f</i> indispensable; (<i>конспіративне місце</i>) planque <i>f</i> , permanence <i>f</i> clandestine; ~ з повинною s'avouer coupable; faire amende honorable (<i>офіційно</i>).
-------------	---